

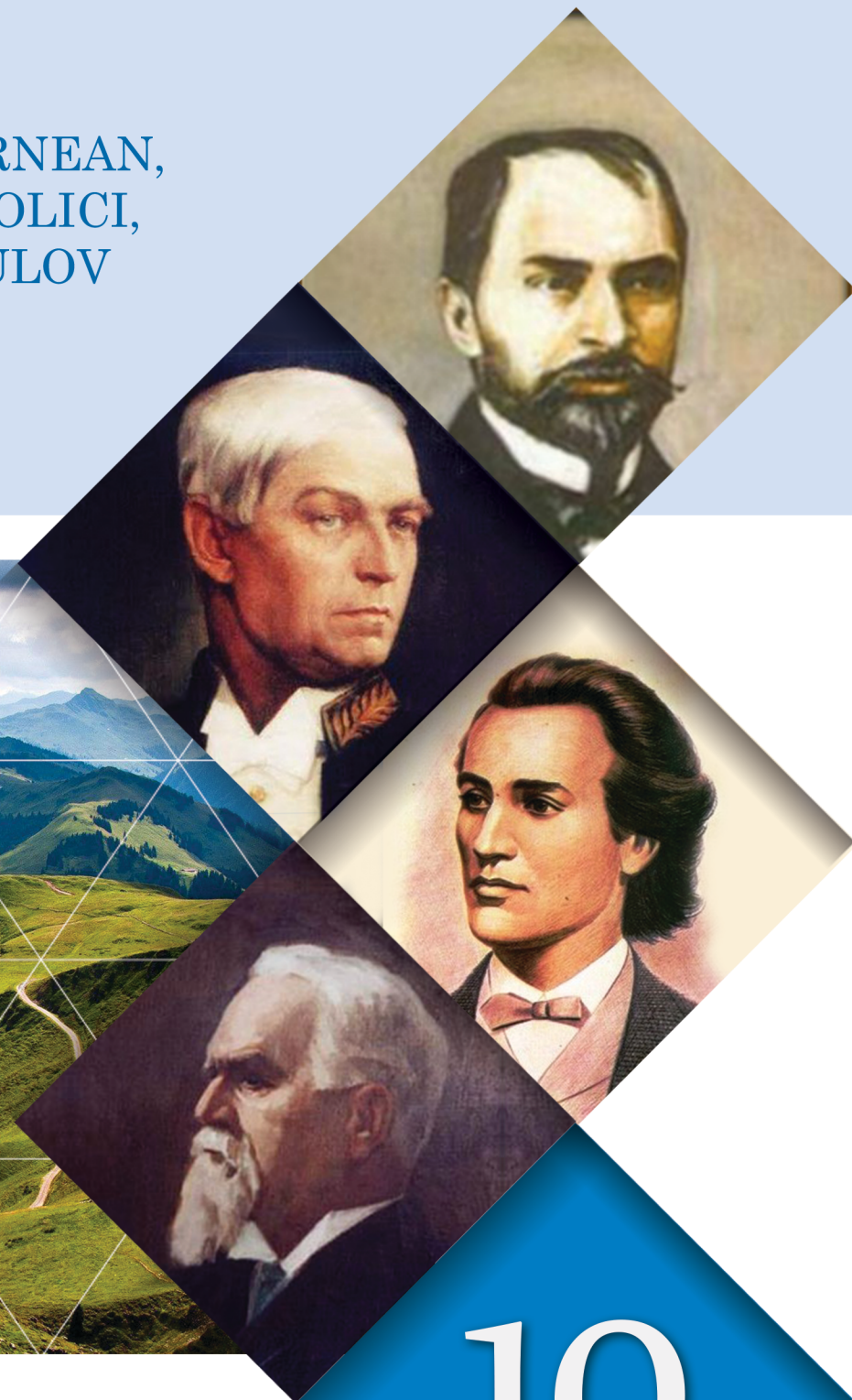
10

LIMBA ȘI LITERATURA
ROMÂNĂ

Lilia Govoranean,
Larisa Dogolici, Lilia Sandulov

2018

LILIA GOVORNEAN,
LARISA DOGOLICI,
LILIA SANDULOV

LIMBA
ȘI LITERATURA
ROMÂNĂ

10

ISBN 978-966-914-110-1

9 789669 141101 >

REȚINEȚI!

FONETICA – este știința care studiază sunetele unei limbi.

VOCABULARUL sau lexicul este format din totalitatea cuvintelor care există în limbă.

Prin **TAUTOLOGIE** (din greacă ταυτολογία – care spune același lucru) se înțelege o greșeală de limbă care constă în repetarea inutilă a aceleiași idei formulată cu alte cuvinte, poate fi considerată un tip de pleonasm. De exemplu: viața este viață, legea este lege.

CONVERSIUNEA (schimbarea valorii gramaticale), este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi de la o parte de vorbire la alta.

MORFOLOGIA studiază forma cuvintelor (ca părți de vorbire). Morfologia se referă la modificarea formei cuvintelor în vorbire.

SEMANTICA (semantica lexicală sau semantica cuvântului) este o ramură a lingvisticii care studiază modificările de sens ale cuvintelor.

DERIVAREA – este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul afixelor (sufixelor și prefixelor).

FAMILIA LEXICALĂ reprezintă cuvinte obținute prin derivare, compunere sau conversiune de la un cuvânt de bază.

DIATEZELE sunt formele pe care le iau verbele pentru a arăta raportul dintre acțiunea pe care o exprimă și subiectul gramatical. În limba română verbul are trei diateze: activă, reflexivă și pasivă.

PLEONASMUL este o greșeală de exprimare care-și are originea într-o eroare de logică și constă în a spune fără să vrei, din ignoranță sau neatenție, de două ori același lucru, aceeași idee, cu cuvinte diferite, dar care au același înțeles.

COMPUNEREA este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi sau termeni diferiți.

LOCUȚIUNE – grup de cuvinte cu sens unitar, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire.

Lilia Govornean, Larisa Dogolici, Lilia Sandulov

LIMBA și LITERATURA ROMÂNĂ

(curs integrat, nivelul de standard)

**Manual pentru clasa a 10-a a instituțiilor de învățământ
general cu limba română de predare**

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei

Львів
Видавництво «Світ»
2018

УДК 821.135.1.09(075.3)

Г 57

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 31.05.2018 № 551)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Говорнян Л.

Г 57 Румунська мова та література (інтегрований курс, рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. осв. з навч. румунською мовою / Л. Говорнян, Л. Доголіч, Л. Сандулова – Львів : Світ, 2018. – 240 с.

ISBN 978-966-914-110-1

Підручник призначений для учнів 10 класу закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою. Підручник відповідає вимогам «Державного стандарту базової і повної середньої освіти» та навчальній програмі з Інтегрованого курсу «Румунська мова та література» (рівень стандарту) для учнів 10-11 класів. Усі художні твори розглядаються в межах чотирьох тематичних розділів. Кожен підрозділ включає коротку біографічну довідку про письменника, текст програмового твору, його аналіз здійснений відповідно до найновіших досягнень літературознавства, інформацію про визначені Програмою теоретичні поняття. Принцип подачі навчального матеріалу з румунської мови – традиційний і об'єднує різні аспекти його вивчення – теоретичний, практичний та пошуково-творчий. Дидактичний матеріал орієнтується на роботу у парах, групах.

Практичні завдання та теоретичний матеріал, поглиблює та доповнює знання учнів як із функціонуальної, так з практичної стилістики та культури мови. Запропоновані вправи спрямовані на формування мовних, мовленнєвих, інтелектуальних і творчих умінь десятикласників.

Підручник враховує вікові, психологічні особливості учнів 10-го класу.

УДК 821.135.1.09(075.3)

© Говорнян Л.С., Доголіч Л.К., Сандулова Л.Ф., 2018

© Говорнян С.Л., художнє оформлення, 2018

© Видавництво «Світ», оформлення, 2018

ISBN 978-966-914-110-1

DRAGI ELEVI!

Ne-am propus să scriem un manual deopotrivă prietenos și serios, cu ajutorul căruia să înțelegeți că a ști să comunicați (adică să ascultați, să vorbiți, să citiți și să scrieți) înseamnă să puteți descoperi o seamă de lucruri interesante despre lume, dar și să fiți

performanți la orice altă disciplină școlară. Am dorit ca manualul nostru să vă determine capacitățile, să vă dezvolte gândirea critică, creativitatea, curiozitatea și sensibilitatea pentru frumos. Am încercat să creăm punți între școală și viață, astfel încât voi, elevii, să descoperiți un sens în ceea ce învățați și să vă asumați această experiență de cunoaștere.

Manualul respectă modelul comunicativ-funcțional al limbii române. Prin abordarea didactică a conținuturilor, manualul permite construirea unor situații de învățare care să conducă la dezvoltarea progresivă a tuturor competențelor specifice prevăzute de programă, precum și a celor transversale, necesare în viața cotidiană, încurajând creativitatea, gândirea critică și dezvoltarea puterii de decizie.

Parcursul acestui manual este gândit ca un traseu de cunoaștere, propunând o călătorie prin universul familiar și o explorare a acestuia cu instrumentele specifice disciplinei limbii și literaturii române. O călătorie care începe din interior, cu explorarea emoțiilor și care continuă afară, cu jocurile specifice vârstei, în universul apropiat al casei și al străzii. Apoi, veți întâlni cu eroi-modele de comportament și veți explora lumi imaginare ori veți face palpitate călătoria înapoi în timp, pentru a cunoaște trecutul.

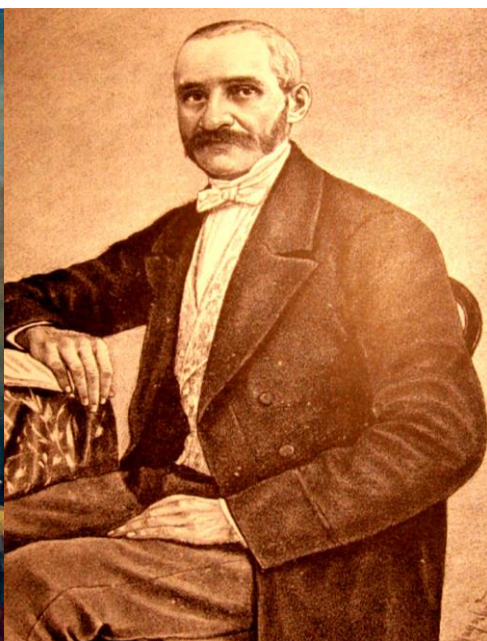
Manualul nostru are drept scop a vă invita la îmbogățirea și înțelegerea mai profundă și mai sistematică a literaturii. Veți citi și veți interpreta basme, povestiri, nuvele, romane, poezii... Manualul vă ajută să desprindeți tehnici de analiză a textului literar, să însușiți noțiunile de teorie literară și limbajul critic necesare exprimării opiniilor voastre privitoare la materialul propus. Fiecare unitate din manual vă permite să vă formați o perspectivă asupra materiei atât în domeniul limbii, cât și al literaturii. Manualul reprezintă o invitație la lectură, a deschiderii intelectuale și, în același timp, un antrenament pentru dezvoltarea spiritului critic.

AUTORII

I. PERSONALITĂȚI. EXEMPLE. VALORI

Ștefan cel Mare

Aron Pumnul

Eudoxiu Hurmuzachi

Ion Druță

Actualizarea noțiunilor de fonetică. Sistemul fonologic al limbii române. Diftongul. Triftongul. Hiatul. Alternanțe fonetice

TERMINOLOGIE

- fonetică, fonologie
- diftong, triftong, hiatul
- vocale, semivocale, consoane
- alternanță fonetică

REAMINȚIȚI-VĂ!

Fonetica – este știința care studiază sunetele unei limbi.

Fonologia este o disciplină lingvistică autonomă; așa-zisa fonetică funcțională care studiază sunetele din punct de vedere funcțional, punând accent pe relațiile pe care acestea le contractează între ele.

Prin **fonem** înțelegem unitatea funcțională minimală a limbii (neanalizabilă în unități inferioare și succesive) care ajută la formarea cuvintelor.

De exemplu: cuvântul **masa** este format din fonemele [m], [a], [s], [a]. Fonemele nu au sens, dar ajută la distingerea semnificației cuvintelor.

Sistemul fonologic al limbii române

Fonologia limbii române stabilește inventarul de unități segmentale (vocale și consoane) și unități suprasegmentale (accent, intonație) cu valoare funcțională, caracteristic limbii române.

Clasificarea sunetelor

VOCALELE sunt sunetele care se pot rosti fără ajutorul altor sunete și pot alcătui și singure silabe.

În limba română există **șapte vocale**: **a, ă, â (î), e, i, o, u.**

SEMIVOCALELE sunt sunete care se aseamănă cu vocalele, dar nu pot alcătui singure silabe și se pronunță la jumătatea intensității unei vocale. Ele intră în alcătuirea diftongilor, triftongilor și sunt **patru**: **e, i, o, u.**

E. I. O. U. – pot fi: **VOCAL**: erată, iritabil, orar, umăr; **SEMIVOCAL**: sEară, Iar, sOare, oUă.

CONSOANELE sunt sunete care se rostesc cu ajutorul altor sunete (cu ajutorul unor vocale) și nu pot alcătui singure silabe.

În limba română există 22 de consoane: **b, c, C' (CE, CI), k' (che, chi), d, f, g, G' (GE, GI), g' (ghe, ghi), h, l, m, n, p, r, s, ș, t, ț, v, z.**

Diftongul – grupul de sunete alcătuit dintr-o vocală și o semivocală care se pronunță în aceeași silabă.

După locul pe care îl ocupă semivocala față de vocală, diftongii sunt ascendenți (urcători), atunci când locul întâi îl ocupă semivocala (**ex:** iarbă, iască) și descendenți (coborâtori), atunci când locul întâi îl ocupă vocala (**ex:** mai, bou, nou, haină).

Hiatul apare între două vocale pronunțate în silabe diferite.

De exemplu: *cooperative, licee, uzual, aer, cereale, poezie, etc.*

Triftongul – grupul de sunete alcătuit dintr-o vocală și două semivocale, pronunțate/scrise în aceeași silabă.

De exemplu: *leoarcă, aripioară, creioane, vreau, leoaică, etc.*

RECUNOAȘTEȚI!

1. Identificați vocalele și semivocalele din cuvintele: *stai, doi, pui, moară, fii, deal, meargă, soare, iepure.*

2. Găsiți diftongii și triftongii din exemplele următoare și explicați tipul lor: *rău, creioane, tău, cioară, traiau, lupoaică, cioară, leoaică.*

3. Subliniați vocalele din cuvintele: *prea, cocostrârc, ceașcă, toamnă, pasăre, pijama, siamez, seamă, geam.*

4. Scrieți într-o coloniță cuvintele ce conțin diftongi și în alta – cuvinte cu triftongi:

Carte frumoasă, cinste cui **te-a** scris

Încet gândită, gingaș cumpănită;

Ești ca o floare, anume înflorită

Mâinilor mele, care **te-au** deschis.

(Tudor Arghezi, Ex libris)

5. Subliniați cu o linie diftongii, cu două linii – triftongii: *pleosc, două, coadă, nuanță, detaliu, iubire, iarbă, cheie, moaie, șoapte, ceainărie, iureș.*

6. Câte sunete și câte litere sunt în cuvintele: *ceară, aghiasmă, gheață, ciorap, cimpoi, ager, chirie?*

7. Explicați ortografia cuvintelor evidențiate din strofa de mai sus.

8. Continuați gândul propus într-un mic eseu de câteva rânduri folosind cuvinte cu diftongi, triftongi: „Dacă faci o plimbare în aer liber sau pur și simplu stai în curte, îți dai seama după miros că vine toamna. Soarele, pădurea, frunzele – toate au miros a toamnă. Vântul e mai rece, seara...

1. Scrieți o compunere de 30 de rânduri cu titlul „*Ucraina – casa noastră comună*”. Folosiți cuvinte formate prin derivare.

Alternanțe fonetice

Modificare a unui sau a mai multor sunete din cadrul rădăcinii unui cuvânt prin care se diferențiază formele lui gramaticale sau cuvintele formate prin derivare de la aceeași rădăcină. În funcție de natura sunetelor care se schimbă, alternanțele sunt de două feluri:

- **alternanțe vocalice**, care se pot produce:
 - **între vocale simple** (a / ă – țară / țări, a / e – masă / mese, etc.);
 - **între vocale și diftongi** (e / ea – sec / seacă, cireasă / cireșe, etc.);
- **alternanțe consonantice**, care au loc:
 - **între consoane simple** (d / z – brad – brazi, t / ț – frate / frați);
 - **între grupuri consonantice** (sc / șt – mască – măști, muscă / muște, str / ștr – astru / aștri);
 - **între o consoană și o vocală** (l / i – cal / cai, copil / copii).

Alternanțele vocalice se întâlnesc, cel mai des, în interiorul rădăcinii, iar cele consonantice au loc, de cele mai multe ori, la sfârșitul rădăcinii.

Silaba. Despărțirea cuvintelor în silabe. Accentul lexical. Analiza fonetică. Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textul literar

TERMINOLOGIE

- **silaba**
- **accentul lexical**
- **analiza fonetică**

REAMINȚI-VĂ!

O vocală sau o grupare de sunete cuprinzând o vocală pronunțate cu un singur efort expirator (adică printr-o singură deschidere a gurii) formează o **silabă**.

Cuvintele pot fi:

- **monosilabice** (formate dintr-o singură silabă): *lui, ac, tac, ies etc.*;
- **plurisilabice** (formate din două sau din mai multe silabe): *patrie, muncă, cetățean, sportiv etc.*

Silaba poate fi formată din:

- un sunet (o vocală): *o ca-să, a -pro-pi-e -re*;
- mai multe sunete alăturate ale aceluiași cuvânt: *El nu-i acasă.*
- două cuvinte rostite împreună: *Noi ne-am dus la școală*;
- un cuvânt împreună cu sfârșitul sau cu începutul altui cuvânt; sfârșitul unui cuvânt cu începutul altui cuvânt: *El mi-a-run-că mingea. Vezi mii de mormane sub care-a-dânc s-au îngropat mulțime de oștiri dușmane.*

Accentul lexical

În limba română, accentul nu are un loc fix. De obicei, accentul cade pe ultima sau penultima silabă a cuvântului și, mai rar – pe alte silabe, astfel:

- cuvinte cu accentul pe ultima silabă: *sofá, musacá, a alergá, topór*;
- cuvinte cu accentul pe penultima silabă: *câmpíe, pădúre etc.*;
- cuvinte cu accentul pe antepenultima silabă; *cámeră, árie etc.*;
- cuvinte cu accentul mai îndepărtat de ultima silabă: *véveriță, lápoviță, al dóisprezecelea etc.*

În declinare, accentul cade, de cele mai multe ori, pe radical: *oámeni~oámenilor, căsă~cásei*. Fac excepție unele neologisme în **-o**: *rádío, zéro etc.*, unde accentul este mobil în flexiune: *rádío~radióuri, zéro~zeróuri, precum și cuvintele sóră~suróri, nórá~nuróri, tóți~tuturór*.

În conjugare, accentul se poate muta de pe rădăcină pe un sufix gramatical: *tác, táci, tăcém; vád, vézi, vedém etc.*

Accentul (accentul lexical) poate avea și o funcție de diferențiere a cuvintelor și formelor gramaticale. **Exemple:** *ácele, cópii, cântă, mobilă, véselă, parálele* cu: *acéle copíi, cântă, mobilă, veselă, parálele*. Întrucât se scriu la fel, dar diferă prin accent și prin sensul pe care îl au, astfel de cuvinte și forme gramaticale se numesc **omografe**.

EXERSAȚI!

1. Identificați vocalele și semivocalele din cuvintele: *stai, doi, pui, moară, fii, pai, deal, iarnă, meargă, soare, stilou, iepure*.

2. Găsiți diftongii și triftongii din cuvintele următoare și spuneți cum sunt alcătuiți: *râu, creioane, tău, trăiau, lupoaică, cioară, leoaică*.

3. Spuneți unde se poate evita, în exemplele de mai jos, hiatul dintre cuvinte, folosindu-se cratima: *te aud, ce ai (cu mine), fără apă, de acum, ce ar (face), luna asta, floare albastră*.

4. Explicați oral deosebirea dintre sunet și fonem, având ca punct de plecare sunetele m1, m2, m3 din cuvintele: *mic, munte, armă*.

5. Urmăriți distribuția accentelor în exemplele următoare: a) Copilul cel mărunțel îmi vorbea cu seriozitate și cu durere, ca un om mare.

b) Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată

Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată,

Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi:

Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi? (*Mihai Eminescu*)

6. Treceți la plural cuvintele date și subliniați diftongii: *boală, coadă, coajă, coală, floare, ninsoare, oară, poartă, roată, seară, stropitoare*.

7. Dați exemple de cuvinte care să conțină hiaturile: o-a, a-e, e-a, e-e, i-a, i-e, i-i, o-a, o-e, o-o, u-e, u-u.

8. Pe ce silabe cade accentul în cuvintele din versurile:

Ne-nțeles rămâne gândul

Ce-ți străbate cânturile,

Zboară vecinic, îngânându-l

Valurile, vânturile.

(*Mihai Eminescu*)

9. Folosind „*Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*”, accentuați corect cuvintele: *antic, intim, unic, fenomen, doctoriță, bolnav, dușman, butelie sunteți, regizor, actor, diplomă, epocă, industrie, aripă, acolo*.

10. Despărțiți în silabe cuvintele de mai jos: *aeromodel, alimentație, antiimperialist, arhiabundent, bacalaureat, basorelief, centimetru, circumferință, contravaloare, electrodinamică, hodoronc-tronc, interacțiune, laitmotiv, miazănoapte, caracter, antic, silex, duceți-vă mergeți, deschideți, astru, complot, antarctic, delincvent, funcționar, teatru, sinuos, băatură, agrotehnic, contraatac, contraindicat, supraaglomerat, interregnum, insensibil, decolorând, dejuga, dezbara, dezminți, exuberant, reeduca*.

11. Explicați de ce cuvintele de mai jos au fost despărțite în silabe astfel: *a-ca-de-mi-e, a-fec-tu-os, alt-un-de-va, al-ve-o-lă, a-ne-xi-u-ne, car-tof, co-a-gu-la-re, con-trar, cre-u-zet, dim-pre-u-nă, ec-xe-mă, in-fruc-tu-os, ge-o-log, in-sti-tu-tor, lin-gvis-ti-că, li-li-a-ce-e, ma-es-trn, ob-sta-col, ac-ci-dent, re-zi-du-u, sfoa-ră, sim-plu, vă-trai, ca-dru, punc-taj*.

12. Indicați care cuvinte din grupurile de mai jos sunt despărțite corect:

co-dru/cod-ru, somp-tu-os/som-ptu-os, tab-lă/ta-blă, i-ne-xact/in-e-xact.

13. Indicați care cuvinte din grupurile de mai jos sunt accentuate corect: *séver/sevér, mátur/ matúr, reportér/repórter.*

14. Alcătuiți o compunere după imaginea dată. Intitulați-o. Folosiți cuvinte cu diftongi, triftongi și vocale în hiat. Reprezentați schematic structura lor.

REAMINȚIȚI-VĂ!

La despărțirea în silabe:

- **o consoană** între două vocale trece la silaba următoare;
- **două consoane** între două vocale trec prima la silaba dinainte și a doua la silaba următoare; dacă în grupul de două consoane a doua este **l** sau **r** și prima este **b, c, d, f, g, h, p, t, v**, despărțirea se face înaintea întregului grup;
- **trei sau mai multe consoane** între două vocale trec prima la silaba dinainte și celelalte la silaba următoare; în cazul grupurilor de consoane *lpt, mpt, mpt nes, net, neț, ndv, ret, rtf, stm*, despărțirea se face după a doua consoană din grup;
- **două vocale** alăturate trec: prima la silaba dinainte și a doua la silaba următoare, în cazul cuvintelor **formate cu prefixe**, se recomandă ca despărțirea să se facă după prefix.

În cazul cuvintelor **formate cu sufixe**, se recomandă ca despărțirea să se facă înaintea sufixului, când acesta începe cu o consoană și se adaugă unei rădăcini terminate într-un grup de consoane.

În cazul cuvintelor formate prin compunere, se recomandă ca la despărțirea în silabe să se țină seama de elementele componente. Despărțirea nu se face în locul în care apare cratima și în abrevieri.

Analiza fonetică

Analiza fonetică este importantă pentru analiza ortografică, deci ea contribuie la formarea priceperilor deprinderilor de scriere corectă.

Analiza fonetică presupune:

- descompunerea cuvintelor în elemente fonetice componente,
- stabilirea ordinii sunetelor componente și a modului lor de grupare,
- stabilirea accentului în cuvânt,
- caracterizarea vocalelor și a consoanelor din structura cuvântului.

Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textul literar

Creațiile literare, indiferent de genul în care se grupează, ilustrează stilul artistic ca stil funcțional prin care limba este utilizată nu doar pentru a transmite informații, ci mai ales pentru a trezi emoții estetice.

Limbajul poetic este deci limba folosită cu funcție estetică. Receptarea textului literar, din perspectiva stilistică, presupune descifrarea lingvistico-artistică a operei.

Nivelul fonetic al limbii se manifestă prin sunete cu un anumit ton, cu înălțimea, durata sau amplitudinea lor, la care se adaugă: silabele, accentul, ritmul, intonația.

Resursele expresivității pot fi:

- ✓ asocierea sunetelor în context – aliterație, asonanța, ecou, rimă;
- ✓ contraste sonore;
- ✓ locul, tipul vocalelor, accentuarea lor;
- ✓ modificarea sunetelor; căderea sau adaugarea sunetelor, a silabelor;
- ✓ onomatopee, cuvinte derivate de la acestea;
- ✓ cuvinte expresive prin sunete și volum sonor;
- ✓ ritmul; pauza; debitul – numărul de sunete emise în unitatea de timp.

EXERSAȚII!

1. Indicați vocalele ce se găsesc în rimă în versurile din exemplele de mai jos. Arătați ce vă sugerează sonoritatea acestora prin raportare la semnificațiile versurilor.

2. Precizați de câte ori se repetă grupul de consoane **pl** în versurile date și arătați ce sugerează această repetiție:

Plouă, plouă.

Plouă cât poate să plouă...

Rapănă-n geamuri ca-n tobe...

Spintecă inima-n două

Cântecul ploaiei de cobe... –

Plouă, plouă... (Alexandru Macedonski, *Cântecul ploaiei*)

3. Identificați aliterațiile și asonanțele din versurile următoare: a) Și-n creasta coifului înalt / Prin vârfuri vântul viu vuia. (G.Coșbuci) b) Căci unde-ajunge nu-i hotar / Nici ochi spre a cunoaște. (M.Eminescu)

4. Arătați prin ce sunete se sugerează zgomotul în versurile: „Târziu

printre frunze de toamnă, de sânge, haina mea se lovea de a ta ca aripile unei păsări nătănge.” (*Doina Uricariu, Un mic luminiș*)

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

1. Despărțiți în silabe următoarele cuvinte și explicați ce reguli ați aplicat: *analfabet, binoclu, biosferă, chintesență, cinemascop, a dezaproba, exemplu, inamic, niciodată, nevralgie, subiect, telescop, transoceanic.*

2. Identificați diftongii, triftongii și vocalele în hiat din versurile:

a) Priveghiuri lungi de toamnă.

În sfeșnic lumânarea.

Se luptă-n întuneric, tot scăpătându-și zarea,

Precum se luptă somnul cu jalea ce te-apasă

În liniștea ploioasă... (*Ștefan Octavian Iosif, Salcâmul*)

b) Răsună, trist, de glasuri,

Câmpiile pustii, –

Și pocnet lung, și chiot

S-aude-n deal la vii.

C-un zmeu copiii aleargă,

Copil, ca ei, te vezi,

Și plâng... și-i frig de toamnă...

Și-i pâclă prin livezi. (*George Bacovia, Alean*)

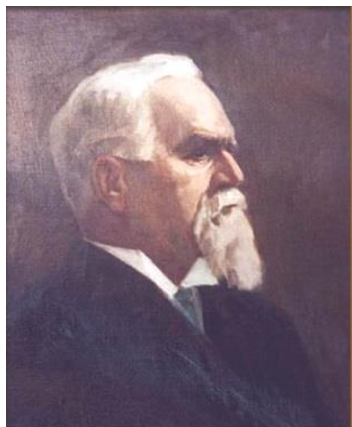

3. Indicați câte litere și câte sunete au următoarele cuvinte din textele din exercițiul 2: *priveghiuri, lungi, chiot, plângi.*

4. Indicați varianta accentuată corect a următoarelor cuvinte: *ávarie-ava-ríe, butélie-butelíe, mátur-matúr, scrútín-scrutin, símbol-simból, vátman-vatmán.* Efectuați analiza fonetică a câtorva cuvinte la alegere.

TITU MAIORESCU

(1840 - 1917)

Titu Liviu Maiorescu a fost un academician, avocat, critic literar, eseist, estetician, filosof, pedagog, politician și scriitor român, prim-ministru al României între 1912 și 1914, ministru de interne, membru fondator al Academiei Române.

Titu Maiorescu s-a născut la Craiova, la 15 februarie 1840.

Între 1846 și 1848 Titu Maiorescu este elev al școlii primare din Craiova. În septembrie 1851 familia Maiorescu se stabilește la Viena, unde tatăl său era salariat al Ministerului de

justiție. În octombrie Titu Maiorescu este înscris în clasa I la Gimnaziul academic, anexă pentru externi a Academiei Tereziene. Peste o lună i se echivalează anul de gimnaziu de la Brașov și este trecut în clasa a II-a.

În timpul șederii familiei sale la Viena, Titu Maiorescu urmează cursurile Academiei Tereziene. În această perioadă începe redactarea „Însemnărilor zilnice” pe care le va continua până la sfârșitul vieții și care constituie o prețioasă sursă de cunoaștere a omului Maiorescu. Însemnările ni-l prezintă încă din adolescență ca pe un caracter puternic, ambițios și iubitor de ordine, pasionat de cultură și dornic să se afirme prin capacitățile sale intelectuale în fața colegilor austrieci, care, provenind adesea din familii aristocratice, îl priveau de sus. Succesul pe care îl obține în 1858 absolvind ca șef de promoție Academia Tereziană reprezintă o încununare a eforturilor sale și a voinței de care dăduse dovadă.

În decembrie 1860 își ia Licența în litere și filosofie la Sorbona prin echivalarea doctoratului de la Giessen. În anul următor îi apare la Berlin lucrarea de filozofie *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form* „Considerații filozofice pe înțelesul tuturor”, vădit sub influența ideilor lui Herbart și Feuerbach.

În vara anului 1862 se căsătorește cu Clara Kremnitz, iar în luna noiembrie devine profesor la Universitatea din Iași și director al Gimnaziului central din același oraș.

În 1863 i se încredințează cursul de istorie la Universitate, cu tema „Despre istoria republicii romane de la introducerea tribunilor plebei până la moartea lui Iuliu Cezar cu privire special la dezvoltarea economico-politică”. Din luna februarie până în luna septembrie este Decan al Facultății de Filosofie a Universității din Iași. Pe 18 septembrie 1863 este ales rector al Universității din Iași pe o perioadă de patru ani. În octombrie este numit director al Școlii Normale „Vasile Lupu” din Iași. Predă aici pedagogia, gramatica română, psihologia și compunerea. Inițiază pentru prima oară în țara noastră, practica pedagogică a elevilor, printr-o care se numără și Ion Creangă.

La 8 octombrie Titu Maiorescu este numit la direcția Institutului Vasilian din Iași, care se cerea „*fundamental reorganizat*”. În vederea acestei misiuni, din însărcinarea ministrului instrucțiunii publice de atunci, Alexandru Odobescu, el va pleca într-o călătorie documentară la Berlin, întorcându-se la Iași pe 4 ianuarie 1864.

Între 1863 – 1864 Titu Maiorescu predă filozofia la Facultatea de Litere din Iași. La 28 noiembrie obține la Paris diploma de licență în drept, cu teza „*Du régime dotal*”.

Întors în țară la sfârșitul lui 1861, Titu Maiorescu este dornic să contribuie din toate puterile la înscrierea statului recent format în urma

Unirii din 1859 pe făgașul unei vieți culturale și politice de nivel european. În acel moment în care totul era de făcut și în care era nevoie de energii proaspete și de oameni de cultură formați în școlile înalte ale apusului, Titu Maiorescu va cunoaște la vârsta tinereții o ascensiune vertiginoasă, greu sau aproape imposibil de conceput mai târziu: profesor universitar la 22 de ani, decan la 23 și rector la aceeași vârstă, academician (membru al Societății Academice Române) la 27 de ani, deputat la 30, ministru la 34 de ani.

Începuturile activității de critic literar ale lui Maiorescu stau sub semnul aceleiași despărțiri de generația anterioară. Spre deosebire de anii premergători revoluției de la 1848, când o nevoie acută de literatură originală îl făcea pe Heliade Rădulescu să adreseze apeluri entuziaste pentru scrieri românești, deceniul al șaptelea al secolului XIX ajunsese să cunoască o relativă afluență de poeți și prozatori, ale căror mijloace artistice erau adesea mult disproporționate față de idealurile și de pretențiile lor. Se pune acum problema unei selectări a adevăratelor valori pe baza unor criterii estetice și o asemenea sarcină își asumă Maiorescu. Adversarii de idei i-au numit depreciativ acțiunea „*critică judecătorească*”, întrucât studiile și articolele lui nu analizează detaliat opera literară discutată, ci conțin mai mult sentințe asupra ei. Acestea se întemeiază pe o vastă cultură, un gust artistic sigur și pe impresionante intuiții. Însuși mentorul *Junimii* considera acest fel de critică (net afirmativă sau negativă) necesară doar acelei epoci de confuzie a valorilor, urmând ca modalitățile ei de realizare să se nuanțeze mai târziu, într-o viață literară în care marii scriitori vor fi ridicat nivelul artistic și, implicit, vor fi făcut să sporească exigența publicului.

I s-a reproșat lui Maiorescu faptul că n-a consacrat mai mult timp literaturii, dar, atâta cât este, opera lui de critic marchează profund una dintre cele mai înfloritoare epoci din istoria literaturii române: perioada marilor clasici. Rolul *Junimii*, al lui Maiorescu însuși, este legat de creația și impunerea în conștiința publicului a unor scriitori ca Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici, Duiliu Zamfirescu și alții.

Moare în 1917, fiind înmormântat la Cimitirul Bellu din București.

JUNIMEA și revista CONVORBIRI LITERARE

Societatea *Junimea* s-a înființat în anul 1863, avându-i ca membrii fondatori pe Titu Maiorescu, Petre Carp, Vasile Pogor, Theodor Rosetti și Iacob Negruzzi, recent întorși de la studii din străinătate.

Societatea avea ca scop principal educarea și culturalizarea publicului larg, astfel că membrii *Junimii* vor ține mai multe ședințe pentru această cauză. Programul *Societății* cuprindea, printre altele, următoarele: toți

cetățenii interesați de răspândirea culturii în România puteau face parte din ea; *Societatea* urma să aibă câte un corespondent în toate marile orașe ale țării; orice carte de știință sau literatură, folositoare școlilor, să fie tipărite gratis.

O altă preocupare a *Junimii* era înființarea unei tipografii, cu ajutorul căreia să tipărească operele cronicarilor mai vechi într-o nouă ediție, dar și publicarea unor manuale școlare. Cu ajutorul acestei tipografii se mai dorea și publicarea unei reviste lunare.

În toamna lui 1865, *Junimea* începuse să funcționeze săptămânal, cuprinzând 28 de membri, având ca în anul 1875, aceasta să aibă 111 membri.

„Această societate eteroclită a izbutit performanța de a face epocă în istoria literaturii și a civilizației românești. Meritul principal – ca dirigitor spiritual – îl are, se știe, Maiorescu. Nu trebuie neglijat nici rolul – excepțional – al lui Vasile Pogor. Cultivat și erudit până la extravagantă, inteligent, spiritual, om de gust, sceptic prin temperament”.

În anul 1867, Titu Maiorescu propune deschiderea unui mic *jurnal literar* în care să fie publicate scrierile citite și discutate de *Societate*.

Negruzzi intervine și propune ca revista să se numească *Convorbiri literare*, lucru cu care ceilalți membri au fost de acord. Maiorescu îl propune pe Iacob Negruzzi ca redactor al revistei, pe motiv că *„cel ce a botezat-o trebuie s-o și conducă”*.

Astfel ia naștere una dintre cele mai prestigioase reviste din istoria literaturii române, ce avea să marcheze decisiv viața culturală din acea vreme, și nu numai.

Revista CONVORBIRI LITERARE

La 1 martie 1867, la Iași, apare revista *Convorbiri literare*, ca bilunar în primă fază, Iacob Negruzzi fiind atât redactor-șef cât și director al revistei. Titu Maiorescu este însă adevăratul lider spiritual al revistei impunându-se în viața literară și cea publicistică timp de aproape trei decenii.

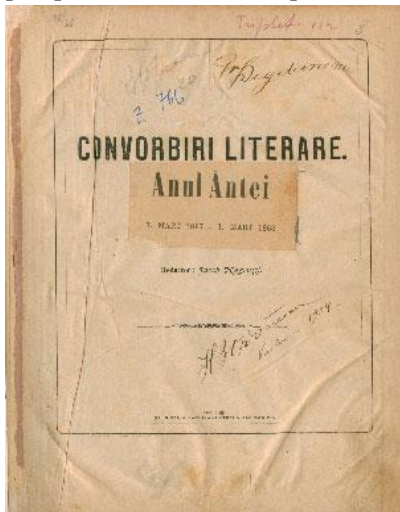
Articolul-program, publicat în primul număr, de Iacob Negruzzi, apreciază momentul apariției revistei ca fiind unul extrem de favorabil în ceea ce privește reînvierea și reînflorirea vieții literare:

„Aceste elemente reclamă înființarea unei reviste care să aibă scopul de a reproduce și răspândi totu ce intră în cercul ocupațiilor literare și științifice; de a supune unei critice serioase operele ce apără din ori ce ramură a științei; de a da samă despre activitatea și producerile societăților literare, în special a celei din Iași și de a servi ca punctu de întâlnire și înfrățire pentru autorii naționali.

Sub numele de *Convorbiri Literare* va apare la două săptămâni o revistă în formatul stinsei *România Literară*. Începutul este modestu, dar

redacțiunea sperează că va pute da în curendu acestei foi proporțiuni mai însemnate prin bine-voitorul concursu ce este în dreptu de a ascepta din partea tuturor autorilor Români."

Primul număr al *Convorbirilor* se încheie cu un apel la autorii români, lansat de *Junimea*, în care li se amintește că *Societatea* are o tipografie proprie, care le este pusă la dispoziția acestora, însă cu anumite condiții.

Revista reușește să se impună spectaculos încă de la primele numere. Astfel, de la 300 de exemplare, tirajul ajunge în scurtă vreme până la 800 de exemplare, lucru care, pentru acea epocă, era un tiraj remarcabil.

La câteva luni după apariția revistei, Iacob Negruzzi îi trimite lui Vasile Alecsandri (membru al Societății academice), în august 1867, o scrisoare prin care îi prezintă acestuia primele numere ale *Convorbirilor*, invitându-l astfel să devină colaborator. Alecsandri acceptă, trimițând pentru început poezia *Tânăra creolă*, lucru ce dă strălucire revistei. Câteva zile mai târziu, poetul îi trimite o nouă scrisoare lui Negruzzi, cu poezia *Covrigarul*, ce este publicată în revistă. Această colaborare nu a însemnat că Vasile Alecsandri era un junimist, el căutând prin literatură să fie al unei țări întregi, și nu al unei singure formațiuni, în acest caz al *Junimii*.

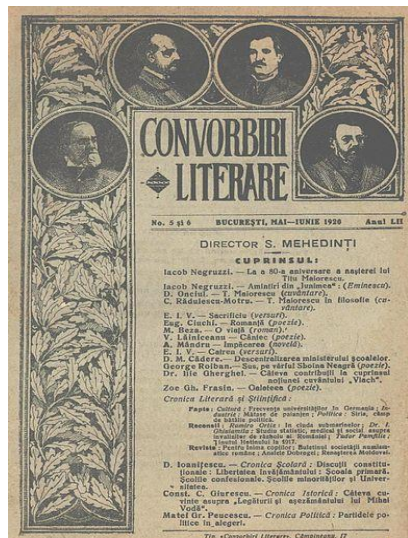
Accentul cade însă pe articolele critice și estetice maioresciene cu studiul *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, trecând la *Critica ortografiei lui Cipariu*, la atacul *În contra direcțiunii de astăzi în cultura română* (1868). Titu Maiorescu răspundea, astfel, unuia din punctele cuprinse în articolul-program: critica serioasă a operelor literare apărute, fapt ce va produce nemulțumirea unor autori precum Bolintineanu, Bolliac sau Alecsandri, ce se vor plânge în particular celorlalți membrii ai Societății, din cauza atitudinii lui Maiorescu.

Majoritatea poezilor români nu merită numele ce și-l uzurpă; din producțiile lor se vede numai o fantezie seacă de imagini originale și o inimă goală de simțiri adevărate, și mai bine le-ar fi fost lor și nouă, dacă niciodată nu ar fi luat pana în mână și nu ar fi lătit în public producțiile lor nedemne de limbajul muzelor, afirmă Titu Maiorescu cu privire la poezii fără valoare.

Printre articolele lui Maiorescu ce apar în revistă se numără: *Despre poezia română* (1867), *În contra direcțiunii de astăzi* (1868), *Observațiuni*

polemice (1869), *Despre reforma învățământ „tului public* (1870), *Direcția nouă* (1871), *Direcția nouă în poezia și proza română* (1872).

În 1876 apar *Aforismele pentru înțelepciunea în viață a lui Artur Schopenhauer*, traduse de Maiorescu; *În contra neologismelor și Literatura română și străinătatea* (1881), *Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare* (1883), *Poeți și critici* (1886), *Eminescu și poeziile lui* (1889), *Asupra personalității și impersonalității poetului* (1890), *Oratori, retori și limbuți* (1897), *O rectificare literară* (1903) și *Răspuns la discursul de recepție al dlui Dumiliu Zamfirescu* (1903).

Coperta revistei „Convorbiri literare” nr. 5-6, mai-iunie 1920

După 1871, membrii fondatori ai *Junimii*, sunt atrași de politică, astfel că Titu Maiorescu devine deputat, apoi ministru, iar în 1874 se mută la București, lucru ce-l face pe Iacob Negruzzi să creadă că *Junimea*, și implicit revista, se vor desființa. Maiorescu nu va renunța însă la *Convorbiri literare* și va continua să participe la ședințele societății, de la Iași, astfel că revista își va continua apariția.

Publicarea pe prima pagină a poeziei *Epigonii*, scrisă de Mihai Eminescu, în 1870, marchează începutul unei noi etape, fapt pentru care Titu Maiorescu va scrie articolul *Direcția nouă în poezia și proza română*, în care-l va plasa pe poet în prim planul vremii. Acesta nu va lipsi de la întrunirile societății câtă vreme va sta la Iași. În numărul 4 din 15 aprilie 1870, numele lui Eminescu devine din ce în ce în ce mai cunoscut, după ce apare pe prima pagină alături de marele Alecsandri, afirmându-se cu poezia *Venere și Madonă*. De acum și până în 1887, când poetul părăsește *Convorbirile literare*, pentru revista *Timpul*, va publica aici aproape toate versurile sale. Amintim câteva titluri publicate de-a lungul anilor în revistă: *Mortua est* – 1871, *Egiptul* – 1872, *Înger și demon* – 1873, *Împărat și proletar* – 1874, *Făt-Frumos din Tei* – 1875, *Povestea codrului* – 1878, *O, mamă...* în 1880, *Scrisoarea I*, *Scrisoarea II*, *Scrisoarea III*, *Scrisoarea IV* – 1881 și *Doină* în 1883. În 1884 revista *Convorbiri literare* îi publică douăzeci și una de poezii din volumul de la Sococ. Continuă publicarea poeziilor în revistă, astfel în 1885 va apărea *Sara pe deal*, *La Steaua* în 1886, *De ce nu-mi vii* și *Kamadeva* în 1887.

Un alt mare clasic al literaturii române care va publica în revistă este

Ioan Slavici, care este îndrumat de Eminescu înspre literatură și scris. Astfel, în 1871 apare debutează în *Convorbiri literare* cu comedia țărănească în două acte – *Fata de birău*, urmând să mai publice și alte nuvele și povești, influențate de lumea satului de la acea vreme. Este recomandat publicului larg de însuși Eminescu: „E, înainte de toate, un autor pe deplin sănătos în concepție; fiecare din chipurile care trăiesc și se mișcă în nuvelele sale e nu numai copiat de pe ulițele împodobite cu arbori ale satului, ci au fondul sufletesc al poporului și gândesc și simt ca el, spune Eminescu în *Novele din popor de Ioan Slavici*, apărute în numărul 59 al revistei *Timpul*. Colaborarea lui Slavici cu revista va continua până în 1881, când acesta va pleca la *Timpul*. Va mai fi prezent în paginile revistei cu piesa de teatru *Gaspar Grațiani* (în 1881) și cu „o bucată de proză” (*Norocul*, în 1892). În anul 1875 Ion Creangă este adus la *Junimea* tot de Eminescu, urmând a publica în revistă *Soacra cu trei nurori* și *Capra cu trei iezi*, între 1875 și 187. În 1878 vor fi publicate operele *Ivan Turbincă*, *Povestea lui Harap Alb* și *Povestea unui om leneș*. Printre ultimele creații cu care Creangă se va remarca în revistă se află poezia *Cinci pâini* (1883) și povestea *Moș Ion Roată* (1885).

Ion Luca Caragiale este un alt reprezentant de seamă al literaturii române, ale cărui opere vor apărea în *Convorbiri literare*. Colaborarea acestuia cu *Junimea* începe în anul 1877 când, în octombrie-noiembrie i se publică comedia *O noapte furtunoasă*.

Cea mai fructuoasă perioadă a carierei sale, cea de dramaturg, coincide cu activitatea la *Convorbiri literare*, între 1879 și 1890 – când se publică drama în două acte *Năpasta*. Colaborarea cu revista va înceta în anul 1892, după o conferință susținută la Ateneu cu titlul *Gâște și găște literare*, împotriva societății.

Poetul Alexandru Vlahuță este un alt colaborator important al *Convorbirilor literare*, acesta începând activitatea la revistă în anul 1880, atunci când îi apar primele poezii, pe care le semnează doar cu inițiale. După doar cinci ani, legătura cu *Convorbiri* va înceta, în toamna anului 1885 urmând a fi publicate ultimele versuri, cu excepția poeziei *Nu știu... e melancolia*, apărută în numărul jubiliar din 1892.

Timp de șase ani, între 1890-1896, scriitorul Ioan Alexandru Brătescu Voinești va publica în paginile revistei nuvele și schițe, dar și versuri, în care se dorea antieminescianist. Acesta îl caracterizează pe mentorul revistei, Titu Maiorescu, ca fiind un suflet bun și duios, cu toate că sub aparența inteligenței lui sclipitoare era o fire rece.

Merită, cu siguranță, să-i amintim și pe colaboratorii credincioși revistei încă de la nașterea acesteia, care vor rămâne în istoria literară, cu toate că

nu sunt la fel de cunoscuți precum le-a fost talentul. Printre aceștia se regăsesc poeții Samson Bodnărescu și Miron Pompiliu, ambii buni prieteni și admiratori ai lui Eminescu; poetele Matilda Cugler Poni și Veronica Micle, sau prozatorul Leon Negruzzi.

La revistă vin să publice și scriitori ca G. Crețianu și G. Sion, primul trimițând câteva poezii în anul 1867 și câteva fabule, trei ani mai târziu, continuând să frecventeze ședințele societății în următoarele două decenii.

Convorbirile literare se bucură și de colaborarea unor distinși oameni de știință, printre care Al. I. Odobescu, fondatorul uneia dintre cele mai bune reviste românești din secolul XIX, *Revista română*, anterioară *Convorbirilor*, care se aliază cu *Junimea* împotriva exagerărilor latinizate.

Îi mai amintim pe Vasile Conta – filosof, Alexandru Lambor – lingvist, sau istoricul și sociologul A. D. Xenopol. Un alt nume important care va colabora cu revista este cel al marelui istoric Nicolae Iorga.

Vor exista însă și colaboratori care vor părăsi revista, dar și atacând-o. Unul dintre aceștia era Petre Grădișteanu, fondatorul *Revistei contimporane*, un dușman al *direcției nouă* și care nu va ezita să-l atace pe Mihai Eminescu, din cauza unor conflicte personale.

Printre membrii fondatori ai revistei se regăsesc o mulțime de doctori în drept sau filosofie, formați în universitățile germane, motiv pentru care vor fi acuzați de înclinații germanofile de dușmanii *Junimii*.

Astfel, teoreticianul Maiorescu e doctor în filosofie la Giessen și licențiat în drept la Paris. Teoreticienii politici junimiști sunt și ei doctori, după cum urmează: Petre Carp, în drept la Bonn, Theodor Rosetti, doctor în drept la Berlin, redactorul Iacob Negruzzi, tot în drept, dar la Heidelberg, în timp ce Vasile Pogor este doctor în drept la Paris.

Convorbiri literare se va preocupa și de folclor, datorită unor cunoscuți culegători de literatură populară, dintre care îi amintim: Simion Florea Marian, G. Dem. Theodorescu, Teodor Burada, Scipione Bădescu, Gregore Sima, Elena Sevastos, V. Alesiu, sau Iosef Bută.

După 1884, multe dintre numele grele ale revistei se vor îmbolnăvi, așa cum a fost cazul lui Mihai Eminescu sau Ion Creangă, astfel că vă începe și declinul acesteia, dar mai ales cu mutarea ei la București, în anul 1885. Însuși Maiorescu spunea în 1890 că *Junimea* aparține de acum trecutului:

„*Junimea din Iași a fost, și acum putem spune vorbi de ea ca de un lucru trecut, o adunare privată de iubitori ai literaturii și ai științei, de iubitori sinceri.*” Avea să mai apară în două etape scurte, dar fără prea mare succes, între 1900–1907 și 1907–1921.

De precizat faptul că noua serie a revistei *Convorbiri literare* apare din

ianuarie 1996 la Iași, lunar, la fiecare 20 ale lunii, cu 48 de pagini, având ca editor Uniunea Scriitorilor din România.

EVALUARE

1. Argumentați ideea: *Titu Maiorescu este figura centrală a mișcărilor literare din secolul XIX.*
2. Numiți studiile cele mai importante ale lui Titu Maiorescu.
3. Exprimați-vă părerile despre rolul lui Titu Maiorescu în apariția marilor clasiци.
4. Comentați impresiile lui Titu Maiorescu despre *Eminescu și poeziile lui.*
5. Demonstrați că Titu Maiorescu reprezintă momentul începerii criticii, în sens larg cultural și în sens restrâns, literar.
6. Comentați apariția societății *Junimea* și obiectivele ei.
7. Argumentați rolul revistei *Convorbiri literare.*
8. Analizați activitatea junimiștilor și demonstrați prin ce aspecte această activitate oferă până în prezent garanțiile unui adevărat model de cultură.
9. Scrieți un articol pentru ziar și publicați-l.
10. Care au fost principiile estetice și literare ale junimiștilor?
11. Care critici literari și ce societăți mai cunoașteți?
12. Exprimați-vă părerea față de presa actuală din regiunea, raionul unde locuiți.

Lexicul. Structura vocabularului. Actualizarea noțiunilor de vocabular. Noțiuni de semantică. Sensurile cuvintelor. Denotație și conotație

TERMINOLOGIE

- **lexic**
- **noțiuni de semantică**
- **denotație**
- **conotație**

REAMINTIȚI-VĂ!

Vocabularul sau lexicul este format din totalitatea cuvintelor care există în limbă.

Vocabularul este compartimentul cel mai supus schimbării. Vocabularul limbii române cuprinde aproximativ 120 000 de cuvinte, vocabularul are două părți:

- **vocabularul fundamental;**
- **masa vocabularului.**

Vocabularul fundamental cuprinde cuvintele cele mai importante și care sunt înțelese de toți vorbitorii unei limbi.

Vocabularul fundamental al limbii române cuprinde aproximativ 1500 de cuvinte. Aceste cuvinte au cea mai mare frecvență în procesul comunicării; sunt, în majoritate, vechi și rămân timp îndelungat în limbă, asigurând relativa stabilitate a acestei părți a vocabularului; reprezintă toate părțile de vorbire; sunt baze pentru multe derivate sau compuse și intră în numeroase locuțiuni și expresii; sunt caracterizate adeseori prin polisemantism; denumesc, în cea mai mare parte, noțiuni fundamentale.

Masa vocabularului cuprinde cuvintele care nu intră în vocabularul fundamental. Cuvintele din masa vocabularului reprezintă aproape 90% din cuvintele limbii române. În masa vocabularului intră termenii științifici și tehnici, ai limbajelor de specialitate, în general, arhaismele, regionalismele. Cele două părți ale vocabularului nu sunt strict delimitate, între acestea producându-se, în timp, schimbări.

Semantica – este o ramură a lingvisticii care studiază sensul cuvintelor și propozițiilor, având ca scop să clarifice în ce măsură sensul și semnificația noțiunilor complexe pot fi derivate din simbolurile cele mai simple ale limbajului, sprijinindu-se pe regulile sintaxei, fără a se identifica însă cu aceasta.

❖ Citiți cu atenție versurile:

Sensul cuvintelor

De va veni la tine vântul
Purtând povestea mea amară

Jelitul lui să nu te-nfrângă,
Mustrarea lui să nu te doară!

Nu-i vina ta... așa e scrisă
Nemilostiva lege-a firii
Sărutul otrăvit al brumii
Omoară toamna trandafirii.

Și cine s-ar opri să plângă
O frunză veștedă-n cărare,
Când codrii freamată alături
Și râd în răsărit de soare?... (Octavian Goga, *Cântec*)

1. Toate cuvintele din poezie vă sunt cunoscute, au un înțeles pe care îl puteți defini?
2. Cuvintele necunoscute pot fi găsite într-un dicționar?
3. Textul are înțeles pentru voi?
4. Ce rol au cuvintele cărora nu le-ați găsit o definiție în dicționar?

Cuvintele au valoare denominativă, adică denumesc obiecte, însușiri, acțiuni, stări, relații etc.

1. Sensul propriu – reprezintă înțelesul obișnuit al cuvântului, sensul cognitiv al acestuia:

➤ **sensul de bază** (sau **fundamental**) constă în ceea ce un cuvânt are specific în sine în orice context;

➤ **sensul secundar** reprezintă variante ale sensului de bază (cu care păstrează în comun un element de asemănare) care se actualizează în context;

Cuvintele cu un singur sens se numesc **monosemantice**, iar cele cu mai multe înțelesuri sunt **polisemantice**.

2. Sensul figurat – este rezultatul unui transfer de înțeles de la un obiect la altul și reprezintă **sensul afectiv** al cuvântului.

Acest transfer de înțeles se realizează, prin **metaforă, metonimie** sau **sinecdocă**.

3. Denotația reprezintă sensul conceptual sau cognitiv al unui cuvânt, fundamental și relativ stabil, având la bază raportul dintre semn și obiect în genere. Reunește elemente semantice non-subiective, analizabile în afară de context. Este echivalentul conceptului ori al unui sens științific elaborat.

4. Conotația înseamnă orice sens afectiv, emotiv al unui cuvânt care se adaugă denotației și are la bază raportul dintre semn și unele însușiri ale obiectului, înțelese ca atribute ale acestuia. De pildă, conotația cuvântului

vulpe presupune referirea la faptul că animalul numit astfel este o ființă vicleană și hoață.

Textul literar, polisemantic, este totdeauna conotativ!

Sensurile conotative pot fi decodificate de receptor numai prin apelul la context. Există sensuri conotative fixate de uz și împărtășite de majoritatea vorbitorilor: *un val de bucurie, umbra deznădejii, a îngheța de frică etc.*

REȚINEȚI!

Sensul unui cuvânt se actualizează în context.

RECUNOAȘTEȚI!

1. Alegeți dintre sensurile cuvintelor evidențiate în versurile de mai jos pe cel care corespunde contextului:

Plouă...

Și-n orașul nostru ploaia **cântă**,

Cântă ca un fonograf stricat...

De trei zile și trei nopți neîncetat,

Un **tenor** cu vocea **falsă se frământă**

Și pe străzi

Și-n curte la palat... (*Ion Minulescu, Ploaie urbană*)

2. Arătați dacă următoarele cuvinte din textul de la exercițiul 1 au sens propriu sau figurat: *oraș, ploaia, vocea, străzi.*

3. În enunțurile de mai jos, cuvintele evidențiate sunt folosite cu un sens figurat. Construiți enunțuri în care să apară cu sens propriu.

a) Se exprimă *bolovănos*.

b) Am primit o *ploaie* de reproșuri de la părinții mei.

c) L-a *încolțit* în suflet dorința de a se face profesor.

d) Am un *munte* de exerciții pentru mâine.

4. În enunțul de mai jos, cuvintele subliniate sunt folosite cu sens propriu. Construiți enunțuri în care să apară cu sens figurat.

a) Maria are un colier *scump*.

b) Ne plimbăm într-o *pădure* de fagi.

c) Bunicul meu *s-a născut* în Cernăuți.

d) Strămoșii noștri se apărau folosind arcuri cu *săgeți*.

5. Construiți enunțuri în care cuvintele *casă, a descărca, limbă* să fie folosite cu sens propriu (de bază și secundar) și cu sens figurat.

6. Grupați cuvintele evidențiate în versurile de mai jos în cuvinte monosemantice și polisemantice:

La **țăr**m, corabia oprită
E ninsă de zăpada **lunii**
Și **marea** tace odihnită,
De biciuirile **furtunii**.
Catarg și **pânze** argintate
Abia ușor sunt legămate...
Magia nopții este sfântă...

Verzuiiele **unde** dormitează. (*Alexandru Macedonski, Corabia*)

7. Indicați sensurile cuvintelor polisemantice identificate în exercițiul 6, utilizând, la nevoie, un dicționar.

8. Indicați două verbe folosite cu sens figurat în versurile de la exer 6.

9. Selectați din versurile următoare cuvintele cu sens conotativ. Alcătuiți apoi enunțuri cu sensurile lor denotative.

a) Îmi ard buzele, mamă, obrajii-mi se pălesc! (*Zburătorul*)

b) ...ș-a laptelui fântână / Începe să s-audă ca șoaptă în susur [...]

c) Nici frunza nu se mișcă, nici vântul nu suspină,

Și apele dorm duse, si morile au stat. (*Zburătorul*)

d) „Îndată ce sosise, Lăpușneanul porunci să împle cu lemne toate cetățile Moldaviei, afară de Hotin și le arse, vrând să strice prin aceasta azilul nemulțumiților, carii de multe ori, subt adăpostul zidurilor acestora, urzeau comploturi și ațâtau revolte. Ca să sece influința boierilor și să stârpească cuiburile feudalității, îi despoia de averi sub feluri de pretexte, lipsindu-i cu chipul acesta de singurul mijloc cu care puteau ademeni și corumpe pre norod.” (*Costache Negruzzi, Alexandru Lăpușneanul*)

e) „În sfârșit puterile îi slăbiră, și sateliții tiranului, ducându-i pe poarta curții mai mult mort decât viu, îl îmbrânciră în mulțime.” (*C. Negruzzi*)

f) „Ticălosul boier căzu în brațele idrei acestei cu multe capete, care întru o clipală îl făcu bucăți.” (*Costache Negruzzi*)

g) „Cetatea era mută și pustie ca un mormânt de urieș.” (*C. Negruzzi*)

10. Propuneți contexte pentru sensurile conotative ale termenilor: *a pescui, mare (subst.), scânteii, călătorie, a citi, amar, insulă*.

11. Identificați, în enunțurile care urmează, cuvintele folosite cu alt sens decât în limba contemporană: „*un fir de păr nu se va clăti din capul înălțimii tale.*” „*Se rezemă de junghiul din cingătoarea sa.*” „*Proști, dar mulți...*”

12. Identificați jocul de cuvinte bazat pe denotație și conotație în replica lui Alexandru Lăpușneanu: „*M-ați popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulți am să popesc și eu!*”

FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Construiți enunțuri în care următoarele cuvinte să aibă sensuri diferite: *cheie, produs, linie, notă, cilindru*.

2. Arătați în care dintre contextele de mai jos cuvântul subliniat apare cu sens propriu și în care apare cu sens figurat:

a) „Palpită în visul *semințelor* un foșnet de câmp și amiezi de grădină...”

b) „Numai iubirea dintre părinți și copii

E sămânță.” (*Ana Blandiana*)

c) „Am plantat *sămânță* de salată în grădină”

3. Arătați în care dintre enunțurile de mai jos cuvântul **dinte** este folosit cu sens propriu de bază sau cu sens propriu secundar. În cazul sensurilor figurate, precizați ce figură de stil este:

a) Lui Dan i-a căzut un *dinte*. / Am rupt un *dinte* de la pieptene. / Greblei îi lipsește un *dinte*.

b) „Băiatul se lăasă deodată pe vine și *dinții* din gură începură să-i toace des.” (*Marin Preda, Moromeții*)

c) „Roata are *dinți* ascuțiți.”

„În turbarea ei caniculară, arșița miezului înflăcărat al zilelor de iuliu mușca cu *dinți* de foc de pretutindeni.” (*Calistrat Hogaș*)

4. Construiți enunțuri în care cuvintele *picioar*, *cap*, *sprânceană* să fie folosite cu sens propriu (de bază și secundar) și cu sens figurat.

FOLOȘIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Continuați compunerea începută mai jos folosind cuvinte cu sens figurat: „*Sunt un fluture venit din copilărie...*”

Copilăria e o stare fără vârstă, ea ține de infinit, este singura felie care topește întregul univers înconjurător. Copilăria este seismograful care anunță cutremurele intime de mai târziu. (*Petre Sălcudeanu*)

Dezvoltați-vă capacitățile lingvistice în baza textului artistic!

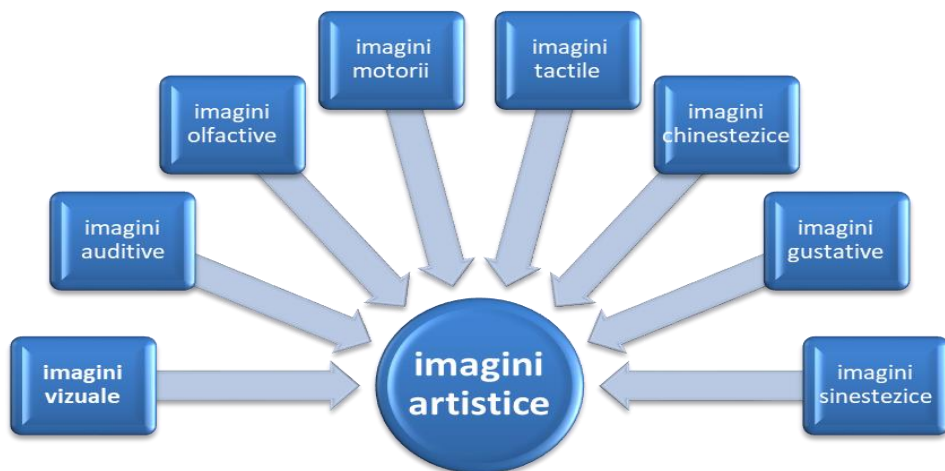
Imaginea artistică. Categoriile semantice. Modificări ale vocabularului (actualizare)

TERMINOLOGIE

- imagine artistică
- categorii semantice
- sinonime
- antonime
- omonime
- paronime

REAMINTIȚI-VĂ!

Imaginea artistică este „un produs al imaginației”, înzestrat „cu valoare estetică”, este o reprezentare a realității înconjurătoare prin intermediul simțurilor, reflectarea ei artistică prin cuvinte (în literatură), prin sunete (în muzică), prin culori (în artele plastice).

Imaginile artistice pot fi:

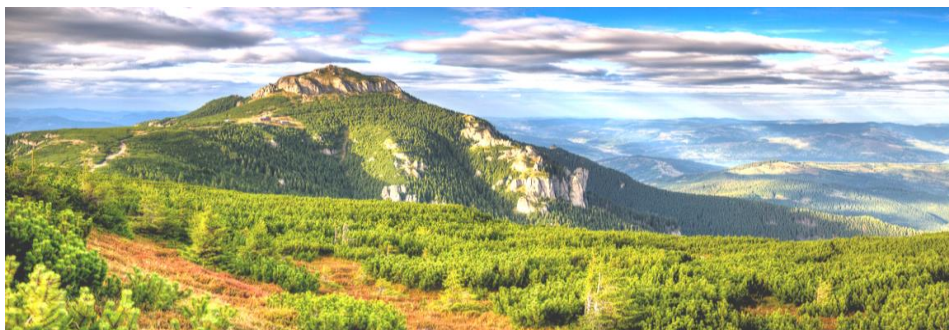
- ✓ imagini vizuale: „Copacii par goi.”
- ✓ imagini auditive: „care...vin...scârțâind.”
- ✓ imagini olfactive (care privesc simțul mirosului): „parfum de piersici”.
- ✓ imagini motorii (care se referă la mișcări lente sau accelerate în cadrul naturii): „Aburii ușori ai nopții ca fantasme se ridică/ Și, plutind deasupra luncii, printre ramuri se despică”.
- ✓ imagini tactile (care se referă la simțul pipăitului): „Simt mâinile tale, mamă, căutându-mă,/ca-n copilărie, să mă alinte...”.
- ✓ imagini chinesteze (includ toate senzațiile pe care le produc mișcările omului, ale părților corpului său, orientate spre exprimarea unor stări interioare).

- ✓ imagini gustative (se referă la simțul gustului): „Galbenă gutuie, /Dulce-amăruie...”
- ✓ imagini sinestezice (constituie un complex de senzații transpuse literar prin îmbinarea imaginilor vizuale, auditive, olfactive, tactile și gustative).

RECUNOAȘTEȚI!

1. Stabiliți felul imaginii artistice din următoarele exemple:

- a) Priveam fără de țintă-n sus – Și ca o taină călătoare,
 Într-o sălbatică splendoare Un nor cu muntele vecin
 Vedeam Ceahlăul la apus, Plutea-ntr-acest imens senin
 Departe-n zări albastre dus, Și n-avea aripi să mai zboare!
 Un uriaș cu fruntea-n soare, Și tot văzduhul era plin
 De pază țării noastre pus. De cântece ciripitoare. (G. Coșbuc)

- b) Răsare luna,-mi bate drept în față:
 Un rai din basme văd printre pleoape,
 Pe câmpi un val de arginție ceață,
 Sclipiri pe cer, văpaie preste ape,
 Un buciom cântă tainic cu dulceață,
 Sunând din ce în ce tot mai aproape...
 Pe frunza-uscate sau prin naltul ierbii,
 Părea c-aud venind în cete cerbii.

(Mihai Eminescu)

REȚINEȚI!

Semantica (semantica lexicală sau semantica cuvântului) este o ramură a lingvisticii care studiază modificările de sens ale cuvintelor.

REAMINȚIȚI-VĂ!

Sinonime sunt cuvintele care au aproape sau același înțeles cu alt cuvânt. **Exemple:** ram – creangă, pom – copac, zăpadă – omăt.

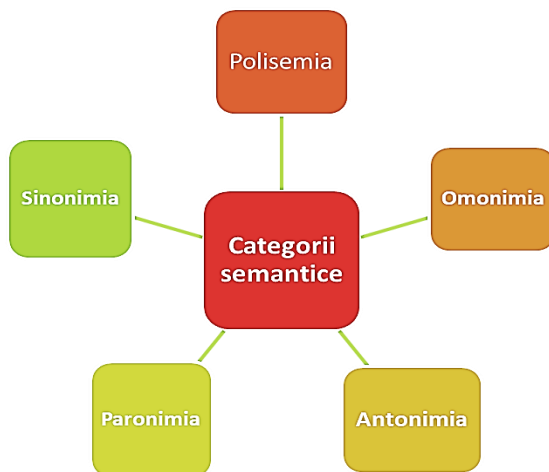
De asemenea, **sinonim** mai înseamnă asemănător, identic, similar.

Sinonimele pot fi clasificate în trei categorii:

- **sinonime totale**, absolute sau perfecte. Acestea corespund semantic în toată sfera lor de înțelesuri. De exemplu: *iubire – dragoste*. Cele două cuvinte sunt sinonime perfecte;

- **sinonime parțiale**, relative sau imperfecte, adică cele ale căror sensuri nu se suprapun în mod absolut. Ele se întâlnesc în special la cuvintele vechi și polisemantice.

- **sinonime aproximative**. Acestea sunt comune în stilul scriitorilor, stabilind apropieri sau coincidențe de termeni, atribuind valori semantice figurate, metaforice cuvintelor uzuale măbind sfera semantică a cuvintelor prin conotații imprevizibile cu o mare expresivitate.

FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Înlocuiți cuvintele subliniate cu sinonimele acestora:

- a) „Se făcuse mai de tot ursuz, se aprindea pentru orice lucru de nimic”.
 b) „Și înălțând a doua oară sabia, răcni așa de cumplit, încât mazurii, înfricoșați, smuciră frâiele și se năpustiră pe poartă.” (M. Sadoveanu)

- c) Primăvara, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră
 Și zăpada de pe coastă.

(Vasile Alecsandri)

2. Consultați un dicționar de sinonime și notați câte trei sinonime ale cuvintelor din tabelul de mai jos:

fermecat	a stabili	dibăcie	a înfăptui

RECUNOAȘTEȚI!

❖ Citiți textul:

Vântul nostru mic mă *cruță*.
 Merge-ncet după *căruță*,
 Mână boii grei la pas
 Și *dejugă* la *popas*.

Suflă-n foc și în ceaun,
E copilul nostru bun.
Vântul cel adevărat
E străin și **nviersunat**.
Ca o bucată de apă,
N-are loc în ce să-ncapă,
Nici pe **piscuri**, nici în **groapă**.
N-are de ajuns pământ

Câmpul meu îi este **strâmt**. (Tudor Arghezi, *Vânt străin*)

1. Găsiți sinonimele cuvintelor evidențiate.
2. Identificați locuțiunea adverbială.
3. Indicați cele două feluri de vânt descrise de poet și găsiți pentru fiecare dintre ele câte o trăsătură definitivă.
4. Găsiți în text o comparație.
5. Alcătuiți câte o enunțuri cu cuvântul **vânt**.

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

Lasă-mă, în patria de cuvinte,
Acum să colind,
În patria de cânturi, de șoapte, de murmure...
Cerule și pământul,
Intr-o rostire de gând,
Cu brâu de aur dulce să le cuprind [...]
Lasă-mă, dragostei mele de tine,
De țară, de mumă, de frate, de zbor să-i zic dor. (Petre Ghelmez)

1. Argumentați că toate cuvintele din primul vers sunt din vocabularul fundamental.
2. Dați opt exemple de cuvinte din masa vocabularului și arătați ce fel de termeni sunt.
3. Lămuriți folosirea semnelor de punctuație.

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

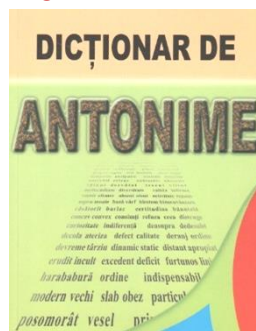
❖ Scrieți în patru-cinci alineate o compunere de volum mic:
„Îmi iubesc baștina și graiul, și asta-i spun orișicui...”

Antonimele sunt cuvinte cu formă diferită și cu înțeles opus: mare ≠ mic; înalt ≠ scund; bun ≠ rău; sus ≠ jos etc.

Antonimia se poate realiza și cu ajutorul prefixelor (prefixe antonimice, negative sau privative): *confirma* ≠ *infirma*; *închide* ≠ *deschide*; *împacheta* ≠ *despacheta*; *cinstit* ≠ *necinstit*; *egal* ≠ *inegal*; etc.

Mic dicționar de antonime

alb ≠ *negru*;
bun ≠ *rău*, *malefic*;
corect ≠ *incorect*, *eronat*, *greșit*;
a cumpăra ≠ *a vinde*;
drept ≠ *nedrept*, *inechitabil*, *injust*;
efemer ≠ *etern*, *veșnic*, *nepieritor*;
frig ≠ *cald*;
înnoda ≠ *a deznoda*.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOSTINȚELE!

1. Găsiți în a doua coloană de mai jos antonimul cuvintelor din prima coloană:

a) <i>azi</i>	a) <i>târziu</i>
b) <i>benefic</i>	b) <i>altruist</i>
c) <i>devreme</i>	c) <i>ieri</i>
d) <i>egoist</i>	d) <i>senior</i>
e) <i>junior</i>	e) <i>virtute</i>
f) <i>viciu</i>	f) <i>malefic</i>

2. Găsiți câte un antonim format cu prefix pentru următoarele cuvinte: *a amăgi*, *ascultător*, *cinste*, *fericire*, *a nădăjdui*, *sigur*.

3. Găsiți antonimul adjectivului *dulce* în următoarele contexte: *fruct dulce*, *cuvinte dulci*, *lapte dulce*, *brânză dulce*, *apă dulce*, *sunet dulce*, *somn dulce*, *pantă dulce*.

4. Notați antonimele cuvintelor: *sărac*, *deștept*, *apus*, *a întreba*, *nicăieri*.

5. Alcătuiți perechi de antonime din cuvintele: *prieten*, *lună*, *îndoială*, *stimă*, *sinteză*, *adevăr*, *întuneric*, *îndemânat*, *prolix*, *dușman*, *siguranță*, *dispreț*, *analiză*, *minciună*, *rodnic*, *transparent*, *stângaci*, *răspicat*.

6. Indicați antonimele adjectivului *adevărat*, având în vedere polisemantismul său.

7. Identificați cuvintele antonimice din următoarele enunțuri:

a) Dacă n-ai azi, ai mâine. b) Cum era, bună, rea, îmi era prietena mea. c) Cine nu învață la tinerețe, plânge la bătrânețe. d) Unde-i minte multă este și nebunie multă. e) Unde-i dragoste e și ceartă. f) Poate îmi voi uita durerea și-mi voi găsi fericirea. (*Folclor*)

RECUNOAȘTEȚI!

❖ Citiți cu atenție textul dat și răspundeți la cerințele de mai jos:

„Ce **dulci** erau serile de **vară** în cerdacul casei noastre! Stâlpi **albi** îi sprijineau **bătrâna** streșină plină de cuiburi și perdelele de salcâm albastru o înfloreau întotdeauna. Lespezile de piatră pură ale scârilor, printre crăpăturile cărora portocaliul își prindea rădăcinile îndărătnice,

rămâneau calde până **târziu** și grierii, odată cu luceafărul de **seară**, își începeau eterna lor cântare. **Sfios** prindea unul să cânte ca încercând un acord, apoi sute de glasuri răspundeau de **pretutindeni** ca la o poruncă și monotonul refren se prelungea până la **ziuă**.” (Dumitru Anghel)

1. Găsiți antonimele cuvintelor evidențiate și alcațuiți cu ele enunțuri.

2. Descoperiți, în text termeni care evidențiază cromatica peisajului.

3. Precizați elementul aflat în primplanul imaginii auditive din a doua parte a textului. Argumentați-vă răspunsul.

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Continuați, în patru-cinci enunțuri ideea textului următor: „Ce dulci erau serile de **vară** în cerdacul casei noastre! Stâlpi **albi** îi sprijineau **bătrâna** streșină plină de cuiburi și perdelele de salcâm albastru o înfloreau întotdeauna.”

Omonimele sunt cuvinte cu formă identică și același corp fonetic, dar cu înțeles total diferit.

a) Barca plutește pe *lac*. / Am dat cu *lac* pe unghii.

b) Eu am o rochie *nouă*.

El a luat nota *nouă* la istorie.

c) Irina *poartă* pantofi cu toc.

Ei au plantat lângă *poartă* un brad.

✚ **Omonimele** care **se scriu la fel** se numesc **omografe**, la unele fiind diferit accentul: *ácele* / *acéle*; *cópii* / *copii*.

✚ **Omonimele** care **se pronunță la fel**, fiind alcătuite din aceleași sunete și la care nu diferă nici accentul se numesc **omofone**:

- *mii* de roiuri de albine – (numeral);
- *mi-i* drag de el – (pronume + veb);
- *car* ghiozdanul în spate – (verb);
- *car* ghiozdanul în spate – (verb);
- cred *c-ar* vrea o prăjitură – (cobjuncție + verb).

✚ **Omonimele** sunt de mai multe feluri:

- lexicale;
- lexico-gramaticale;
- morfologice.

- Omonimele lexicale pot fi:

➤ totale – omonimele care au forme flexionare identice:

Ex: leu / leu; lei / lei.

a) Mai am doar un leu în buzunar. Mai am doar doi lei în buzunar.

b) De la circ a scăpat un leu. Am văzut mulți lei la Zoo.

➤ parțiale – omonimele nu au forme flexionare identice:

Ex: masa: a) mese (de bucătărie), b) mase (de oameni).

Ex: bandă: a) bande (de răufăcători), b) benzi (magnetice).

Omonimele lexico-gramaticale sunt cuvinte cu formă identică, dar care sunt părți de vorbire diferite:

Ex: noi: a) adjectiv – Am caiete noi. b) pronume – Noi plecăm imediat.

ATENȚIE!

Nu confundați **cuvintele polisemantice cu omonimele** care au și ele aceeași formă și înțelesuri diferite. Deosebirea se face avându-se în vedere următoarele:

- **omonimele nu au legătură de sens între ele:**

➤ bancă – din parc;

➤ bancă – unde se depun banii.

• **cuvintele polisemantice au sensuri apropiate**, fiind derivate din sensul primar:

➤ masă – obiect de mobilier;

➤ masă – mâncare, ospăț.

Mic dicționar de omonime

(a) altoi (a practica altoirea, a lovi) – **altoi** (rămurică desprinsă din planta-mamă);

ascendent (care urcă, se dezvoltă progresiv)

ascendent (rudă în dintr-o generație anterioară);

banc (ridicătură de nisip, grup de pești) **banc** (glumă, anecdotă);

bancă (scaun lung) – **banca** (instituție financiară);

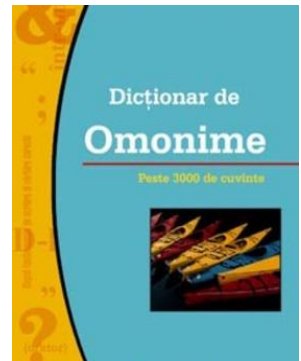
barem (măcar, cel puțin) – **barem** (normă, criteriu de evaluare);

bursă (ajutor financiar acordat unui elev, student)

– **bursă** (formă de negociere a unor valori pe piața liberă);

carieră (exploatare minieră) – **carieră** (profesie, ocupație);

casă (imobil) – **casă** (dulap de fier în care se țin bani) etc.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOSTINȚELE!

1. Formați (oral) câteva perechi de omonime.

2. Arătați care dintre cuvintele din versurile următoare pot avea omonime și dacă acestea sunt părți de vorbire identice sau diferite. Apoi clasificați omonimele din prima categorie în omonime totale și parțiale:

Abonații mei la mei
Sunt vreo nouă porumbei.
Vin la mine în temeiu
Că eu sunt nenea cu meiu.
Le mai dau eu și mălai
Și mă întrebă: Dar mei n-ai?
Căci noi mei și alte boabe
Am mânca, din băniți, roabe.

(Marin Sorescu)

RECUNOAȘTEȚI!

Citiți cu atenție textul dat și răspunde la cerințele de mai jos:

„Trei zile bătuseră vânturi
sunătoare de la miazăzi, pământul
se zbicise, și-n dumbrâvioara din
marginea satului, la malul
Șiretului, începuseră să
înflorească galben cornii. Băiatul
cel mai mititel al lui Dumitru
Onișor ieșise cu șase oi la mugurul
proaspăt al primăverii.

Era un copilaș palid și mărunțel
și țara pe pământul ravăn niște

ciubote grele ale unui frate mai mare. Ridică spre mine ochi triști, învăluți
ca-ntr-o umbră cenușie și-și scoase cu anevoie din cap pălărioara veche,
pleoștită ca o ciupercă. Îmi dădu bună-ziuă c-un glas moale în care parcă
suna o suferință timpurie, apoi, acoperindu-se, ridică deasupra oilor
toiegelul alb, îndemnându-le spre crâng.” (Mihail Sadoveanu)

1. Găsiți cuvinte care ar putea fi omonime.
2. Identificați diminutivele din text și spuneți ce rol au ele.
3. Comentați în câteva enunțuri elemente de portret.

Paronimele sunt cuvinte cu formă aproape identică (uneori diferă un singur sunet) și cu sensuri diferite.

Pronumele este o parte de vorbire. Fiecare om are un nume și un **prenume**. **Complementul** este de mai multe feluri. *Ei i-am făcut un compliment.*

ATENȚIE!

Criteriul după care o pereche de cuvinte e considerată pereche paronimică este cel al atracției (confuzie paronimică). Vorbitorul folosește cuvântul uzual în locul celui mai puțin cunoscut, evidențiindu-și în felul acesta gradul de incultură.

- conflicte familiare în loc de conflicte familiale (familiar = intim, apropiat; familial = legat de familie);
- localitatea originală în loc de localitatea originară (original = deosebit, aparte; originar = de origine).

Mic dicționar de paronime

abilitate (pricepere) – **agilitate** (sprinteneală, suplețe);

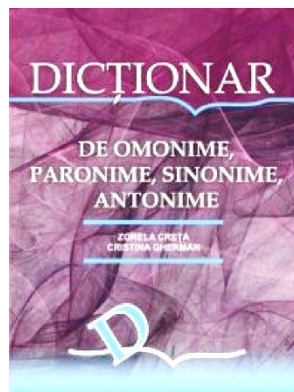
apropiere (acțiunea de a se apropia) – **apropriere** (acțiunea de a însuși un lucru străin);

arbitrai (hotărât de arbitru) – **arbitrar** (după bunul plac);

carbonier (care se referă la cărbune) – **carbonifer** (ramură industrială care se ocupă cu extracția și prelucrarea cărbunelui);

complement (parte de propoziție) –

compliment (laudă, măgulire).

RECUNOAȘTEȚI!

1. Identificați paronimele din următoarele versuri:

La circ, arena de dresaj,
Cu cai, cu lei, cu-acrobație,
E un maneaj... dar un menaj?
Acela-i o gospodărie
Dar tot menaj poate să fie
Viața-n doi, o căsnicie.

2. Combinați adjectivele cu substantivele din următoarele casete:

glacial	glaciar	lac	ton
literal	literar	comentariu	traducere
ordinal	ordinar	numeral	material

3. Găsiți paronimele cuvintelor subliniate în enunțurile de mai jos și construiți cu ele enunțuri.

- a) În 1999, a fost o eclipsă totală de soare. b) O consoană se articulează dental atingând dinții cu vârful limbii. c) Unchiul meu a imigrat de mult în SUA. d) Cenușăreasa și-a pierdut un condur. e) Ei locuiesc într-un ținut

colinar. f) El avea un cazier curat. g) Comunicatul emis eri a fost scurt. h) Privighetoarea are un viers plăcut și foarte melodios ce bucură sufletul.

REȚINEȚI!

Vocabularul limbii se află în permanență mișcare, deoarece unele cuvinte vechi dispar din limbă, altele își schimbă sensul, apar cuvinte noi.

Pleonasmul. Tautologia. Argoul și jargonul. Structura morfologică a cuvântului

TERMINOLOGIE

- pleonasm
- tautologie
- argou
- jargon

REAMINTIȚI-VĂ!

Pleonasmul este o greșală de exprimare care-și are originea într-o eroare de logică și constă în a spune fără să vrei, din ignoranță sau neatenție, de două ori același lucru, aceeași idee, cu cuvinte diferite, dar care au același înțeles.

Exemple de pleonasme cu care s-a îmbogățit limba română:

- accident neprevăzut / neplăcut (când vorbim despre accidente ne referim la evenimente întâmplătoare și neplăcute);
- atac agresiv (atac – acțiune agresivă împotriva cuiva);
- a avansa înainte (a avansa – a înainta);
- averse de ploaie scurtă (aversă – ploaie rapidă);
- a anticipa dinainte (a anticipa – a ști, a gândi dinainte);
- cel mai celebru (celebru – foarte vestit);
- a coborî în jos (a coborî – a se îndrepta în jos);
- a colabora împreună (a colabora – a lucra împreună);
- a conlucra împreună (a conlucra – a lucra împreună);
- a conviețui împreună (a conviețui – a trăi împreună);
- a debutat mai întâi (a debuta – a începe);
- deschiderea vernisajului (vernisaaj – deschidere oficiala a unei expoziții);
- a dăinui permanent (a dăinui – a persista, a se permanentiza);
- exemple ilustrative (a ilustra – a clarifica prin exemple);

- foarte excelent (excelent – cel mai bun, excepțional);
- incident neașteptat / neplăcut (incident – întâmplare neașteptată și neplăcută);
- înfățișare cu aspect cochet (înfățișare – aspect);
- a îngheța de frig (a îngheța – a amorți de frig);
- mijloace mass-media (mass-media – mijloace de comunicare în masă);
- cel mai optim (optim – cel mai bun, excelent);
- a prefera mai bine (a prefera – a alege ce este mai bine);
- poate fi posibil (posibil – care poate exista, care poate fi realizat);
- prin prisma punctului de vedere (prin prisma – din punct de vedere);
- procent la sută (procent – a suta parte dintr-un întreg);
- împărțit în trei trimestre / două semestre (trei și două sunt inutile, pentru ca trimestre ori semestre includ deja informațiile referitoare la numărul trimestrelor);
- a protesta împotriva (a protesta – o împotrivire față de ceva);
- perioadă de timp (perioadă – interval de timp);
- a relua din nou (a relua – a lua din nou);
- scurta alocuțiune (alocuțiune – scurtă cuvântare);
- a urca sus (a urca – a se deplasa în sus, a sui);
- a urma în continuare (a urma – a desfășura în continuare, a continua);
- acord comun (acordul presupune înțelegerea dintre două sau mai multe părți);
- a ecraniza un film (a ecraniza – a adapta o operă literară / muzicală
- pentru ecran);
- îngâmfare prezumțioasă (prezumțios – îngâmfat, înfumurat).

RECUNOAȘTEȚI!

1. Care este efectul stilistic obținut prin pleonasm în enunțurile?
- a) Fiul craiului numai iaca se trezește dinaintea lui cu o babă gârbovă de bătrânețe. (*Ion Creangă*) b) Plânge și suspină tânăra domniță / Dulce și suavă ca o garofiță... (*Dimitrie Bolintineanu*) c) Verzi sunt dealurile tale, frumoase-s pădurile și dumbrăvile spânzurate de coastele dealurilor, limpede și senin e cerul tău... (*A. Russo*) d) Moaie pana în culoarea unor vremi de mult trecute, / Zugrăvește din nou iarăși pânzele posomorâte... (*Mihai Eminescu*)

2. Eliminați pleonasmul din enunțurile de mai jos:

- a) Din cauza efortului, a făcut o hemoragie de sânge. b) A solicitat cu insistență un procent de 20 la sută. b) A fost aleasă soluția cea mai optimă.

c) Se opunea cu înverșunare împotriva acestui lucru. d) Prefera mai bine să citească. e) Își făcuse frumoase perspective de viitor. f) Cei doi au conlucrat bine laolaltă.

REAMINTIȚI-VĂ!

De obicei tautologia are forma unei propoziții sau a unei fraze. Prin tautologie nu se urmărește definirea unui anumit termen, ci se accentuează trăsăturile acestuia.

Prin tautologie (din greacă ταυτολογία – care spune același lucru) se înțelege o greșală de limbă care constă în repetarea inutilă a aceleiași idei formulată cu alte cuvinte, poate fi considerată un tip de pleonasm. De exemplu: *viața este viață, legea este lege.*

Din punct de vedere sintactic, tautologia este o construcție în care se repetă un cuvânt, dar cu funcție sintactică diferită, de cele mai multe ori termenul repetat are funcție sintactică de nume predicativ (*omul este om*).

Se realizează relații tautologice atât la nivelul propoziției (*de cântat nu cântă*), cât și la nivelul frazei (*ea este ceea ce este*).

RECUNOAȘTEȚI!

1. Identificați termenii care se repetă în următoarele enunțuri:

a) Vara ca vara, dar iarna e grea. b) La munte când plouă, plouă. c) Există oameni și oameni. d) De cântat, am mai cânta. f) „Moșia, moșie, funcția funcție.” (*Ion Luca Caragiale*) g) „Dacă am văzut și am văzut că nu ne putem înțelege, am convenit să ne judecăm.” (*Barbu Șt. Delavrancea*) h) „Șede el cât șede, de cască gura prin târg...” (*Ion Creangă*)

2. Notați diferențele de intonație sau de formă ale termenilor care se repetă din exercițiul anterior.

3. Identificați funcția sintactică a termenilor repetați din exemplele anterioare.

FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Dați exemple, din vorbirea curentă, de construcții tautologice prin care să se sublinieze anumite calități. De exemplu:

- a) autenticitatea: cafea, cafea – cafea adevărată, naturală, bună;
- b) ideea de superlativ: repede, repede – foarte repede.

2. Ce efecte artistice au construcțiile tautologice din enunțurile date?

- a) „N-am ce face... corvoada e corvoadă.” (*Camil Petrescu*)
- b) „Capra tot capră: se smucea în toate părțile... (*Ion Creangă*)
- c) „De băut bei mereu sau numai așa, la sărbători.” (*R. Tudoran*)

3. Evidențiați funcțiile și rolurile expresive ale propozițiilor subliniate:
- Ce-i frumos e frumos, orice ai spune.
 - „Până aici toate au fost cum au fost.” (*Ion Creangă*)
 - „la lasă-mă, jupâneasă... că eu știu ce știu...!” (*Ion Creangă*)
 - „Eu îs bun, cât îs bun, dar și când m-o scoate cineva din răbdare...”
 - Vorbește ca să vorbească.
4. Extrageți din exemplele de mai jos, construcțiile tautologice:
- „Nici târziu nu-i prea târziu.”
 - „De cap și-a făcut, de cap i-a fost!” (*Folclor*)
 - „Ți-e scris, ți-e scris, nu ți-e scris, nu ți-e scris și sănătate bună.”
 - „Nu joci, nu joci, dar vezi-ți de treabă.” (*Petre Ispirescu*)
 - „... când spun o vorbă, vorbă să fie”. (*Marin Preda*)
 - „De glumeț, glumeț era, moș Nechifor, nu-i vorbă.” (*Ion Creangă*)
5. Identificați tautologiile din textele de mai jos, explicând efectele expresive ale fiecăreia:
- „Pitache când spune o vorbă, e vorbă.” (*I.A.I. Brătescu-Voinești*)
 - „Lumea nu-i cumu-i, ci cum o vedem.” (*M. Eminescu*)
 - „Banul ca banul: se duce pe-aici încolo.” (*Folclor*)
 - „Femeia tot femeie, zise Lăpușneanu, zâmbind, în loc să se bucure, ea se sperie.” (*C. Negruzzi*)
 - „N-am fost supărat niciodată pe mere că sunt mere, pe frunze că sunt frunze, pe umbră că e umbră, pe păsări că sunt păsări.” (*N. Stănescu*)

REAMINTIȚI-VĂ!

Argoul este un limbaj specific unor grupuri sociale sau socio-profesionale, prin care se afirmă apartenența la grupul respectiv și care este utilizat pentru ca locutorii (vorbitorii) să nu fie înțeleși de alții. Este, așadar, un limbaj criptat (codificat) și nu trebuie confundat cu jargonul, care cuprinde cuvinte și expresii străine folosite pentru a epata (a impresiona), pentru a-i impresiona pe interlocutori, evitând exprimarea obișnuită.

Există un argou al elevilor, al studenților, al celor din armată, etc., cuprinzând cuvinte al căror sens a fost „deturnat”, putând fi decodat doar de cei care cunosc limbajul respectiv.

Exemple:

Argoul elevilor: *cap* (capacitate), *hard* (creier), *mate / scârța* (matematica), *romanță* (romană), *dirig / dirigă* (diriginte), *frunză* (profesoara de biologie), *bosu-mare / direct* (directorul), *masa de operație* (catedră), *babac* (părinte), *bila / bostan / devlă* (cap), *șase* (atenție ! / vine !), *chiulangita, copnița* (fișuica), *parametru* (deștept), *corist* (corigent), *a*

pune botul (a nu se „prinde” de ceva), *plopist* (a nu ști nimic), *a pune placa* (a spune lecția pe de rost), *nașpa* (antipatic, nesuferit), *bengos* (grozav) etc.

Argoul studenților: *gaman* (student), *parașutist* (persoana care vine neinvitată la petreceri, care aduce muștarul la grătare), *a bate apa* (a pierde timpul), *gherțoi* (persoană fără maniere), *a avea pedigree* (a avea facultate) etc.

Jargonul se prezintă ca variantă a limbii naționale, delimitat după criteriile sociale și culturale sau profesionale. Constă în folosirea excesivă a unor cuvinte străine (neogrecești, franțuzești, englezești), cu intenția emițătorului de a epata, ceea ce implică prețiozitate lingvistică. Vorbitorii tineri utilizează frecvent elemente de jargon („*bye-bye*”, „*merci*”, „*full*”, „*cool*”)

RECUNOAȘTEȚI!

1. Precizați cărui mediu social sau cărei profesii aparțin cuvintele și construcțiile frazeologice care individualizează următoarele enunțuri:

- „Ia stai, Paraschive, să mă bunglesc și eu!”
- „Hubărul îl măsură dintr-o ochire.”
- „Cu suriul știi să dai?, mai întrebă stăpânul.”
- „Mișto cosor, să n-am spor! De unde l-ai pescuit?”
- „Să nu fie vânzare, că pe toți vă tai cu mânușița mea... Mi s-a urât cu pârnaia.”

- „Știi să manglești cai? aruncă Mână-mică.”
- „La urmă, șuțul a început să se laude că o să-l învețe meserie.”
- „Dacă scoatem preț bun, avem biștari frumoși.”

2. Subliniați cuvintele din jargon și înlocuiți-le cu forma literară adecvată:

- „E gentilă, dacă nu beauté, tată-său e bogat.”
- „Ce cauți pe aici, mon cher?”
- „Spusu-i-ai că însoțirea noastră, departe de a fi une mésalliance, o să ridice sus, sus, foarte sus în opiniunea publică neamul Hagi?”
- „O singură vorbă, mon angel”;
- „Spiritul secolului, ma chérie!?”

FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Argoul are mai multe surse:

- folosirea cu sensuri schimbate a unor cuvinte din limba română: universitate – muncă, sticlete – polițist;
- cuvinte dialectale sau arhaice, cunoscute doar de câțiva vorbitori: calpuzan – falsificator de bani;
- termeni tehnico-științifici, cu circulație restrânsă: lunetist – informator, streptomycină – coniac;

- d) împrumuturi din alte limbi: junior – tânăr;
e) derivarea: ascultătoare – urechi.
2. În argou sunt folosiți termenii cu sens figurat, cuvinte, cu alt sens decât cel obișnuit.
 3. Termenii argotici vizează vorbirea unor anumite grupuri sociale: studenți, elevi și sportivi; cărturari și intelectuali.
 4. O serie de elemente argotice pătrund, din păcate, treptat și în limbajul familiar sau al altor categorii de vorbitori.
 5. În lingvistica românească, argoul a constituit, de-a lungul timpului, obiectul unor cercetări aprofundate, mai ales în ultimii ani (după 1990).
 6. Argoul actual este puțin diferit de cel din secolul XIX și XX datorită procesului de globalizare și tehnologiilor moderne.

Structura morfologică a cuvântului

Părțile componente ale cuvintelor care au o anumită semnificație lexicală sau gramaticală se numesc morfeme. Morfemele sunt: **rădăcina, prefixul, sufixul, tema, desinența.**

Rădăcina este elementul comun mai multor forme ale aceluiași cuvânt (în cazul cuvintelor flexibile) sau mai multor cuvinte care alcătuiesc o familie de cuvinte (în cazul cuvintelor formate prin derivare). Este elementul care poartă sensul lexical.

Rădăcina este baza de la care se alcătuiesc cu ajutorul sufixelor gramaticale și al desinențelor formele unui cuvânt. De exemplu, în formele verbului merge (merg, mergi, merge, mergeam, mergeați, mergeau...) rădăcina este merg-. Tot de la rădăcină se obțin prin derivare cu afixe lexicale cuvinte noi. Astfel, cuvintele din familia lexicală a cuvântului *pădure* (pădurice, pădurar, păduros, a împăduri, a despăduri) au aceeași rădăcină: pădur-.

Prefixul este elementul care se adaugă înaintea rădăcinii unui cuvânt de bază pentru a se forma un nou cuvânt: *bunic – străbunic*, a face – a desface. Prefixul are, de obicei, valoare lexicală.

Sufixul este elementul care se adaugă după o rădăcină (sau o temă) pentru a se forma un nou cuvânt sau o formă gramaticală a unui cuvânt.

După sensul exprimat și funcția lor în limbă, sufixele sunt de două feluri:
a) **sufixe lexicale sau derivative** (cu ajutorul lor se formează cuvinte noi) : lemn + ar = lemnar; casă + uță = căsuță; scrie + tor = scriitor; țăran + ime = țărănime; voinic + esc = voinicesc.

După natura gramaticală a derivatului, sufixele lexicale sunt:

- ❖ **substantivale** (-aș, -eală, -ime, -tor etc.: *arc-aș, muncitor-ime*);
- ❖ **adjectivale** (-atic, -bil, -os, -iu, etc.: *fric-os, nebun-atic, frumuș-el*);
- ❖ **verbale** (-iza, -ona, -ui etc.: *abstract-iza, concluzi-ona, sfăt-ui*);
- ❖ **adverbiale** (-ește, -iș etc.: *frăț-ește, piept-iș*).

b) **sufixe gramaticale** (care servesc la realizarea unor forme din paradigma unui cuvânt, se întâlnesc numai la verb și formează timpurile și modurile verbului): **-ez** din lucrez; **-esc** din citesc; **-ând** din lucrând.

Tema lexicală este partea unui cuvânt alcătuită din rădăcină plus prefixul și sufixul cu care este format.

Tema este comună tuturor formelor flexionare ale cuvântului. Ea se stabilește prin înlăturarea desinenței, deci tema este forma cuvântului fără desinență.

De exemplu, tema pentru formele flexionare ale cuvântului a aduce (*aduc, aduc-i, aduc-e, aduc-em, aduc-eți, aduc*) este aduc- la care s-au adăugat desinențele de număr și persoană.

Cuvântul de bază este cuvântul care servește ca element de plecare în formarea altor cuvinte prin derivare.

De exemplu, cuvintele de bază pentru derivatele *copilaș, prietenie, frumușel, iepurește, a îmbrățișa*, sunt: *copil, prieten, frumos, iepure, braț*. Cuvântul de bază este de cele mai multe ori la forma-tip (forma din dicționare):

- a) nominativul singular nearticulat la substantive: *fluier + aș = fluieraș*;
- b) nominativul singular masculin la adjective: *bun + ătate = bunățate*;
- c) infinitivul prezent la verbe: *a pocni + et = pocnet*.

În cazuri mai rare, cuvântul de bază poate fi și la o altă formă flexionară: derivatele *omenie, omenos* sunt formate de la pluralul substantivului *om - oameni*.

Cuvântul derivat este cuvântul format cu sufixe și prefixe de la un cuvânt de bază.

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

De exemplu, cuvântul *pădurar* este format de la cuvântul-bază *pădure* cu ajutorul sufixului derivativ *-ar*. În același timp, verbul *a desface* e constituit din radicalul *face* la care se adaugă prefixul derivativ *des-*.

Se delimitează **substantive derivate** (ameț-eală, fotbal-ist, copil-ărie,

seceră-toare, tiner-et, învăț-ătură, voi-nță, cojoc-el, cărt-icică), **adjective derivate** (bărbăt-esc, fric-os, del-uros, frumuș-el, ardel-ean, oland-ez, ne-drept), **verbe derivate** (a brăzd-a, a atenț-iona, a sfăt-ui, a pre-vedea) și **adverbe derivate** (prieten-ește, târ-âș).

Familia de cuvinte

Familia de cuvinte (lexicală) constituie totalitatea cuvintelor înrudite ca sens și formate prin diverse procedee de la aceeași rădăcină.

De exemplu, familia cuvântului *pădure* cuprinde unitățile lexicale:

pădure →	pădurice păduriște pădurar → păduratic pădurean pădureț păduros	pădurărie →	
	a împăduri →	împădurire împădurit a reîmpăduri →	reîmpădurire reîmpădurit
	a despăduri →	despădurire despădurit	

Toate cuvintele din cadrul unei familii au în comun aceeași rădăcină. **De exemplu**, cuvintele care constituie familia lexicală a cuvântului lemn (lemn, lemn-ar, lemn-ărie, lemn-os, lemn-iu, a în-lemn-i) conțin aceeași rădăcină: lemn-.

RECUNOAȘTEȚI!

„Satul Arșițeni e așezat într-o văgăună; casele lui mărunțele și albe, ghemuite una-ntr-alta, se văd, de pe muchiile dealurilor dimprejur, ca niște ouă într-un *cuibar*. Pământul Arșițenilor e *nisipos* și sterp; iarbă crește atât de rară, încât, în loc să *îndulcească* vederea, pătează, ca o pecingine, fața galbenă a locului. Doi-trei copaci se înalță, istoviți, cu crengile rare, cu *frunzișul* străveziu, care aștern pe jos, vara în amiază, o umbră destrămată, ce mărește și mai mult setea de răcoare.” (E. Gârleanu)

1. Stabiliți modul de formare a cuvintelor.
2. Alcătuiți (oral) enunțuri cu rădăcina acestor cuvinte.
3. Faceți analiza morfologică a cuvintelor evidențiate.
4. Ce mod de expunere predomină în text?

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Alcătuiți familii lexicale de la următoarele cuvinte: *viață, umbră, a socoti, floare, toamnă, jale, iarbă, drum, colb, nour*.
2. Demonstrați procedeele de formare a cuvintelor.
3. Scrieți o compunere de volum mic pe tema: „Copacii și importanța lor”, respectând următoarele cerințe:
 - a) viziunea subiectivă asupra cadrului natural;
 - b) ordonarea detaliilor;
 - c) utilizarea figurilor de stil și a imaginilor poetice.

Îmbogățirea vocabularului. Registrele stilistice ale vocabularului. Expresii și locuțiuni. Lexicografia. Mijloacele stilistice ale lexicologiei și frazeologiei

TERMINOLOGIE

- derivarea
- compunerea
- conversiunea
- neologisme
- registrele lingvistice

REAMINTIȚI-VĂ!

Mijloace de îmbogățire a vocabularului:

Interne – derivarea, compunerea, conversiunea.

Externe – cuvinte provenite din alte limbi (împrumuturile).

Derivarea – este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul afixelor (sufixelor și prefixelor).

Clasificare:

- sufixelexicale, când formează cuvinte noi: *grădinar, muncitor*;
- sufixelegramaticale, când creează forme gramaticale (sufixe de mod

și timp): *citit, scris*;

➤ **sufixelexico-gramaticale**, când exprimă un sens nou și o categorie gramaticală (sufixe moționale): *gâscă – gâscan, rață – rațoi*.

Prefixele modifică sensul cuvântului de bază, fiind:

- negative (**ne-, in-**): nesănătos, inegalitate;
- privative (**des-, de-**): a descreți, deșira;
- iterative (**re-, răs -**): a reaminti, răsucit.

Prefixele pot forma:

substantive (neregulă); **adjective** (nefiresc); **adverbe** (negreșit).

Prefixele pot fi:

vechi (ne, în, des, răs); **noi** (arhi, anti, pre, inter).

Derivatele parasintetice sunt cuvintele care conțin și sufixe și prefixe (*înnodat, închipui, înflori* etc.).

Seriile derivate apar atunci când baza unui cuvânt derivat este un alt cuvânt derivat: *bute-butoi-butoiaș, Olt-oltean-olteanca*; etc.

Compunerea este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi sau termeni diferiți.

Termenii din care se formează un cuvânt compus își pierd de cele mai multe ori sensul pe care îl au când există independent.

Cuvintele compuse pot fi:

substantive: *floarea-soarelui, ochiul-boului*; **verbe:** *a binevoi, a telegħida, a (se) autoapăra*; **adjective:** *cumsecade*; **pronume:** *fiecare*; **numerale:** *douăzeci*; **adverbe:** *după-amiază*; **prepoziții:** *pâna la*; **conjuncții:** *ca să*; **interjecții:** *bing-bang*.

Procedee de compunere:

- **Juxtapunere (alăturare):** *câine-lup, inginer-șef, bloc-turn* etc.
- **Subordonare:** *floarea-soarelui, ciuboțica-cucului, gura-leului* etc.
- **Abrevieri:**
 - **inițiale:** JO (jocuri olimpice), OSCE (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa), ONU (Organizația Națiunilor Unite) etc.;
 - **inițiale și fragmente de cuvinte:** *Tarom* etc.

Conversiunea (schimbarea valorii gramaticale), este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi de la o parte de vorbire la alta.

- **Substantive din:**
 - adjective: *Frumosul traversează stradă*.

- verbe la participii: *Răniții au fost transportați la spital.*
- verbe la supin: *Mersul pe jos este sănătos.*
- verbe la gerunziu: *Suferindul era trist.*
- adverbe: *Aproapele lui s-a accidentat.*
- pronume: *Nu îmi pierd vremea cu nimicuri.*
- interjecție: *N-a auzit oful.*
- **Adjective din:**
 - substantive: *Zoe, fii barbată!*
 - verbe la participiu: *Cerul înnorat nu-mi place .*
 - verbe la gerunziu: *Mâinile tremurânde ale fetei arătau emoția .*
 - pronume: *Acest băiat învață bine.*
 - adverbe: *Mi-am luat haine gata.*
- **Adverbe din:**
 - adjective: *Vorbește frumos.*
 - verbe la participiu: *Vorbește îngânat.*
 - substantive: *Pleacă dimineata.*
- **Prepoziții din:**
 - adverbe: *Deasupra crengii s-a așezat o pasăre.*
 - substantive: *Picta frumos grație talentului.*
 - verbe la participiu: *A câștigat mulțumită muncii.*

Familia lexicală reprezintă cuvinte obținute prin derivare, compunere sau conversiune de la un cuvânt de bază.

Exemplu: floare: (a) in flori, in florit, in florire, in floritor, florar, floritică, florărie, florareasă, floarea-soarelui, floare-de-colț etc.

Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului

Împrumuturile sunt mijloace externe de îmbogățire a vocabularului și sunt introduse în limba română din alte limbi.

Împrumuturile apar ca rezultat al contactului dintre două limbi, fiind favorizate de mai multi factori:

- vecinătatea geografică;
- amestecul și conviețuirea unor populații;
- raporturile culturale, economice și politice.

Împrumuturile pot fi:

- **vechi** – provenite din:
 - limba slavă (izvor, plug, cocoș, voinic, babă, boier, ieftin);
 - limba maghiară (hotar, vameș, viclean, oraș, gazdă, gând);

- limba turcă (baclava, iaurt, zarzavaturi, chirie, halva);
- limba greacă (dușman, frică, tacticos, proaspăt).
- **noi** – vin din:
 - franceză (elev, cafe-bar, bleu, bleumarin, a soluționa);
 - engleză (stand-by, talk-show, hobby, voler);
 - germană (crenvurști, foen, iceberg, manager);
 - italiană (pian, spaghete);
 - latină (grație, colocviu, insulă).

Neologismele sunt cuvintele noi, împrumutate din alte limbi sau create în interiorul limbii, prin derivare sau compunere.

Exemplu: liceu, tractor, seism, metrou, dolar, inginer, secol, oxigen, șampon, parizer, whisky, fotbal, box.

EXERSAȚII!

Se dau textele:

I. „Înălțimile micuțe sunt molatice și se conturează limpede pe cer. Fagul ține adăpost brădetului și se împuținează, fiindcă cel tinerel nu mai poate răzbate. Când umblu voinicește pe lângă fagii străvechi, văd puzderia brăduilor și brădanilor

năzuind în sus. Replantarea aceasta de la Dumnezeu e puternică. În toamna asta, au început tăieri ale pădurii întunecoase. Singurătatea este completă. Se alungă mierle prin tufișuri, huruie ciocănituri. Pădurarul și hăitașii stau lângă căruță. Deodată, în desimea de sub noi, sună mugetul cerbului.” (*După Mihail Sadoveanu, „Cerbul meu”*)

1. *Identificați derivatele din prima propoziție a textului de mai sus și explicați cum s-au format.*

2. *Identificați în textul de mai sus cuvintele obținute prin compunere și prin schimbarea valorii gramaticale.*

3. *În textul dat este un cuvânt împrumutat din limba franceză și din limba latină. Care credeți că este acesta?*

II. Astăzi, ne-am sculat dis-de-dimineață ca să mergem la cumpărături. Pe tarabe, toamna ne binecuvânta cu bogăția ei: roșii, vinete, castraveți,

ardei grași, cartofi, conopidă, pătrunjel, mărar, leuștean, gogonele, mere, pere, prune gâtlane, struguri atârând în vrejuri de viță-de-vie.

Era un valvârtej de culori încântătoare și de miresele îmbătătoare. Am privit ca un pierde-vară la agitația fascinantă a pieței.

1. Identificați cuvintele formate prin compunere din text.

2. Lămuriți ortografia cuvintelor compuse.

3. Arătați cum sunt formate următoarele cuvinte: *a autoadministra*, *hemostatic*, *hidrocentrală*, *maxitaxi*, *multicelular*, *ortografie*, *polisportiv*, *vicepreședinte*.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOSTINȚELE!

1. Grupați cuvintele următoare în împrumuturi vechi și noi: *altitudine*, *arvună*, *asasin*, *baclava*, *letopiseț*, *paradis*, *veac*, *voievod*.

2. Identificați neologismele din următoarele versuri:

„Trec fantome ale verii în declin, Corăbiile sufletului meu marin.”

3. Consultați dicționarul pentru a afla sensul neologismelor și construiți enunțuri cu ele: *lucrativ*, *salutar*, *specios*, *vindicativ*.

4. Scrieți corect neologismele a căror pronunție este următoarea: *bestselăr*, *ciuingam*, *copirait*, *randevu*, *tocșou*, *uestern*.

REAMINTIȚI-VĂ!

Registrele lingvistice sunt varietăți ale limbii, manifestate în procesul vorbirii, determinate social și cultural; apar și sub denumirea de limbaje, diferențiate lexical și sintactic, de la un vorbitor la altul sau pe grupe de interlocutori.

Registrul colocvial (*familiar, al conversației uzuale*) are o funcție comunicativă, limitându-se la relații neoficiale, particulare, (cercul colegilor de serviciu, la spectacol, într-un compartiment de tren, într-un grup de prieteni sau în cercul familiei, al rudelor). Se identifică prin:

- ✓ aproximări („S-a cam speriat.”);
- ✓ forme neliterare ale cuvintelor;
- ✓ diminutive, augmentative;
- ✓ formule de adresare („băi”, „măi”, „bade”, „neică”, „domle”);

Registrul popular (limbajul popular) particularizează mesajul oral, remarcându-se prin:

- ✓ folosirea termenilor concreți;
- ✓ locuțiuni și expresii populare;
- ✓ sintaxa afectivă (interjecții, diminutive, augmentative, paralelismul sintactic, propoziții exclamative, dativul etic, vocativul etc.);

Registrul oral diferențiază, pe coordonata lexicală, **limbajul popular originar** (rural) de **oralitatea citadină**, dar se recunoaște prin aceleași particularități ale vorbirii:

- ✓ diminutive sau augmentative;
- ✓ vocativ diversificat (*Ileano! Ileană!*);
- ✓ dativul etic („*Mi ți-l ducea cu vorba.*”);
- ✓ formule de adresare;

Registrul cult (scris) implică:

- ✓ respectarea normelor limbii literare (fonetic, morfologic, sintactic);
- ✓ păstrarea integrității fonetice a cuvintelor;
- ✓ vocabular bogat, nuanțat;
- ✓ prezența termenilor abstracti, specializați, neologici;
- ✓ evitarea repetițiilor;
- ✓ elemente afective puține și controlate;

Registrul arhaic vizează opțiunea vorbitorului în a folosi particularități ale limbii române vechi:

- ✓ cuvinte de origine slavă;
- ✓ arhaisme fonetice („*pre*”) și lexicale („*logofăt*”);
- ✓ folosirea vocalei „u” („*serviciu*”, „*Mateiu*”) în poziție finală (sub influența transcrierii kirilice a unor cuvinte);

Registrul regional apare în vorbirea dintr-o anumită zonă a țării, caracterizat fiind, printre altele, de:

- forme fonetice neliterare („*iștia*” – „*aceștia*”, „*dește*” – „*degete*”);
- lexic („*curechi*” – „*varză*”, „*lubeniță*” – „*pepene verde*”);
- ✓ forma pronominală „*dânsul*”, „*dânsa*”, cu valoare afectivă în Moldova.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOSTINȚELE!

❖ Comentați cărui registru stilistic aparțin următoarele texte:

1. Cântă cucu pe fântână
 Că mai am o săptămână;
 Cântă cucu pe găleată,
 Săptămâna mi se gată
 Nu-mi pare rău că mă duc,
 Da-mi pare rău după plug;
 După plug și după boi,
 După părinții-amândoi;

După plug, după rotile,

După dragile copile;

După plug, după tânjală... (*Cântă cucu pe fântână, folclor*)

2. Eram însă de acum mărișor; să vii așa netam-nesam ziua-n amiaza mare în casa omului, nu-mi prea era îndemână. Trebuia mai întâi să-mi gădesc vreun clenci, să am vreo treabă la oamenii ceia, dar unde, Dumnezeuule, cu ce treabă aş putea eu intra în casa lor! Of și iară of! Numai cei care n-au avut de furcă cu asemenea buclucuri n-au să mă poată înțelege. Ce, adică, credeți că puțină lume încărunțește până la treizeci de ani numai pentru că nu a putut găsi la vreme un clenci, ca să poată intra în casa oamenilor ce aveau o față frumoasă? (*Ion Druță, La fete*)

3. Între familia d-lui locotenent I.G. Petrescu și familia d-lui M. Theodorescu-Fâlcu, avocat, exista un vechi conflict, care începuse chiar în ziua mutării lor în aceeași curte, din deosebire profesională.

– Ai văzut o teacă prin curte? întrebuse d. Theodorescu pe soția d-sale...

– Iacă, o lichea de ofițeraș. Se crede Napoleon Bonaparte, așa-i de mândru cu cei trei sute de lei pe lună pe care-i încasează...

– Știi, pe mine militarii mă agasează... Toată ziua zdrâng! zdrâng! Ar fi putut statul să le dea o sabie de pâslă și niște pinteni de bumbac.

– I-ai văzut nevasta? o scoabă lungă, blondă, de două ori mai înaltă ca el. Când ies împreună, parcă-i biserica luterană cu mătura mea de la bucătărie. N-ai văzut-o? Toată ziua își face unghiile în fereastră.

– Nici n-am mai văzut o femeie atât de slută și de puturoasă. Toate le face numai soldatul. Dacă nu i-ar fi teamă că-i rupe părul, l-ar pune să o pieptene dimineața.” (*T. Arghezi, Doi vecini*)

Expresii și locuțiuni

Expresie – construcție concisă care exprimă, de obicei în mod figurat, o idee.

Locuțiune – grup de cuvinte cu sens unitar, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire.

Exemple:

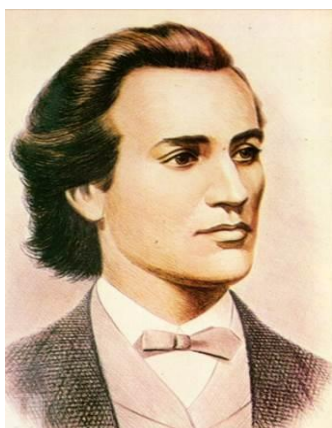
- a face (pe cineva) cu ou și cu oțet – „a certa pe cineva”;
- a spăla putina – „a fugi pe furiș, a fugi din fața unei situații dificile”;
- a face zile fripte (cuiva) – „a-i face cuiva viața grea”;
- a pune mâna în foc pentru cineva sau ceva - „a garanta”;
- a tăia frunze la câini - „a pierde vremea fără nici un rost”;
- a bate toba – „a divulga un secret”;

- *a-și lua inima în dinți* – „a îndrăzni”;
- *la Paștele cailor* – „niciodată”;
- *a se face luntre și punte* – „a face tot posibilul, a încerca orice variantă”;

Lexicografia constă în înregistrarea cuvintelor unei limbi, unui dialect, unui domeniu etc., clasarea (în ordine alfabetică), definirea și ilustrarea lor, prin exemple și expresii, ținând cont de mulțimea semnificațiilor lor, precum și de accepțiunile lor în sânul unei limbi date, în scopul alcătuirii dicționarelor.

Lexicografia studiază tehnica alcătuirii dicționarelor.

MIHAI EMINESCU **(1850 - 1889)**

Mihai Eminescu s-a născut la Botoșani la 15 ianuarie 1850. Este al șaptele-lea din cei 11 copii ai căminarului Gheorge Eminovici, provenit dintr-o familie de țărani români din nordul Moldovei și al Ralucăi Eminovici, născută Jurașcu, fiică de stolnic din Joldești. Își petrece copilăria la Botoșani și Ipotești, în casa părintească și prin împrejurimi, într-o totală libertate de mișcare și de contact cu oamenii și cu natura. Această stare o evocă cu adâncă nostalgie în poezia de mai târziu („*Fiind băiat...*” sau „*O, rămâi!*”). Între 1858 și 1866, urmează cu intermitențe școala la Cernăuți. Termină clasa a IV-a clasificat al cinci-lea din 82 de elevi după care face 2 clase de gimnaziu. Părăsește școala în 1863, revine ca privatist în 1865 și pleacă din nou în 1866. Între timp, e angajat ca funcționar la diverse instituții din Botoșani (la tribunal și primărie) sau pribegește cu trupa Tardini-Vlădicescu.

1866 este anul primelor manifestări literare ale lui Eminescu. În ianuarie moare profesorul de limba română Aron Pumnul și elevii scot o broșură, *Lăcrămioarele învățăceilor gimnaști*, în care apare și poezia *La mormântul lui Aron Pumnul* semnată M.Eminovici. La 25 februarie / 9 martie pe stil nou debutează în revista *Familia*, din Pesta, a lui Iosif Vulcan, cu poezia *De-aș avea*. Iosif Vulcan îi schimbă numele în Mihai Eminescu, adoptat apoi de poet și, mai târziu, și de alți membri ai familiei sale. În același an îi mai apar în *Familia* încă 5 poezii.

Din 1866 pînă în 1869, pribegește pe traseul Cernăuți-Blaj-Sibiu-Giurgiu-București. De fapt, sunt ani de cunoaștere prin contact direct a

poporului, a limbii, a obiceiurilor și a realităților românești. A intenționat să-și continue studiile, dar nu-și realizează proiectul. Ajunge suflor și copist de roluri în trupa lui Iorgu Caragiali apoi suflor și copist la Teatrul Național unde îl cunoaște pe I.L.Caragiale. Continuă să publice în *Familia*, scrie poezii, drame (Mira), fragmente de roman *Geniu pustiu*, rămase în manuscris; face traduceri din germană.

Între 1869 și 1862 este student la Viena. Urmează ca auditor extraordinar Facultatea de Filozofie și Drept, dar audiază și cursuri de la alte facultăți. Activează în rândul societăților studențești, se împrietenește cu Ioan Slavici; o cunoaște la Viena pe Veronica Micle; începe colaborarea la *Convorbiri Literare*; debutează ca publicist în ziarul *Albina* din Pesta.

Între 1872 și 1874 este student la Berlin. Junimea îi acordă o bursă cu condiția să-și ia doctoratul în filozofie. Urmează cu regularitate două semestre, dar nu se prezintă la examene.

Se întoarce în țară, trăind la Iași între 1874–1877. E director al Bibliotecii Centrale, profesor suplinitor, revizor școlar pentru județele Iași și Vaslui, redactor la ziarul *Curierul de Iași*. Continuă să publice în *Convorbiri*

Literare. Devine bun prieten cu Ion Creangă pe care îl introduce la *Junimea*. Situația lui materială este nesigură; are necazuri în familie; este îndrăgostit de Veronica Micle.

În 1877 se mută la București, unde până în 1883 este redactor, apoi redactor-șef la ziarul *Timpul*. Desfășoară o activitate publicistică excepțională, tot aici i se ruinează însă sănătatea. Acum scrie marile lui poeme (*Scrisorile*, *Luceafărul* etc.).

În iunie 1883, surmenat, poetul se îmbolnăvește grav, fiind internat la spitalul doctorului Șuțu, apoi la un institut pe lângă Viena.

În decembrie îi apare volumul *Poezii*, cu o prefață și cu texte selectate de Titu Maiorescu (e singurul volum tipărit în timpul vieții lui Eminescu). Unele surse pun la îndoială boala lui Eminescu și vin și cu argumente în acest sens.

În anii 1883–1889 Eminescu scrie foarte puțin sau practic deloc.

Mihai Eminescu se stinge din viață în condiții dubioase și interpretate diferit în mai multe surse la 15 iunie 1889 (15 iunie, în zori – ora 3) în casa

Mihai Eminescu, bustul poetului de pe Aleea Clasicilor, Chișinău, R.Moldova, 1958

de sănătate a doctorului Șuțu. E înmormântat la București, în cimitirul Bellu; sicriul e dus pe umeri de patru elevi de la Școala Normală de Institutori.

În „Viața lui Mihai Eminescu” (1932), G. Călinescu a scris aceste emoționate cuvinte despre moartea poetului: „Astfel se stinse în al optulea lustru de viața cel mai mare poet, pe care l-a ivit și-l va ivi vreodată, poate, pământul românesc. Ape vor seca în albie și peste locul îngropării sale va răsării pădure sau cetate, și câte o stea va vesteji pe cer în depărtări, pînă cînd acest pământ sa-și strîngă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale”.

EPIGONII

Cînd privesc zilele de-aur a scripturelor române,
Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine
Și în jur parcă-mi colindă dulci și mîndre primăveri,
Sau văd noți ce-ntind deasupra-mi oceanele de stele,
Zile cu trei sori în frunte, verzi dumbrăvi cu filomele,
Cu izvoare-ale gândirii și cu râuri de cântări.

Văd poeți ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere:
Cichindeal gură de aur, Mumulean glas de durere,
Prale firea cea întoarsă, Daniil cel trist și mic,
Văcărescu cîntînd dulce a iubirii primăvară,
Cantemir croind la planuri din cuțite și pahară,
Beldiman vestind în stihuri pe războiul inamic.

Liră de argint, Sihleanu, – Donici cuib de-nțelepciune,
Care, cum rar se întîmplă, ca să mediteze pune
Urechile ce-s prea lunge ori coarnele de la cerb;
Unde-i bou l lui cuminte, unde-i vulpea diplomată?
S-au dus toți, s-au dus cu toate pe o cale ne'nturnată.
S-a dus, finul Pepelei, cel isteț ca un proverb.
Eliad zidea din visuri și din basme seculare
Delta biblicelor sunte, profețiilor amare,
Adevăr scaldat în mite, sfinx pătrunsă de-nțeles;
Munte cu capul de piatră de furtune detunată,
Stă și azi în fața lumii o enigmă n'explicată
Și vegheaz-o stîncă arsă dintre nouri de eres.

Bolliac cânta iobagul ș-a lui lanțuri de aramă;
L-ale țării flamuri negre Cârlova oștirea cheamă,
În prezent vrăjește umbre dintr-al secolilor plan;

Și ca Byron, treaz de vântul cel sălbatic al durerii,
Palid stinge-Alexandrescu sunta candel-a sperării,
Descifrând eternitatea din ruina unui an.

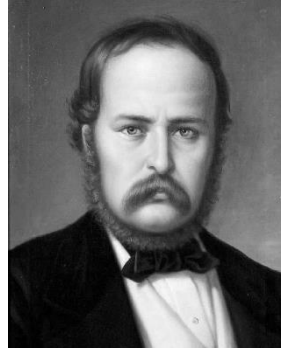
Pe-un pat alb ca un lințoliu zace lebăda murindă,
Zace palida vergină cu lungi gene, voce blândă –
Viața-i fu o primăvară, moartea-o părere de rău;
Iar poetul ei cel tânăr o privea cu îmbătare,
Și din liră curgeau note și din ochi lacrimi amare
Și astfel Bolintineanu începu cântecul său.

Lord Byron

Alexandru Donici

Andrei Mureșanu

Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită,
Rumpe coarde de aramă cu o mână amortită,
Cheamă piatra să învie ca și miticul poet,
Smulge munților durerea, brazilor destinul spune,
Și bogat în sărăcia-i ca un astru el apune,
Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet.

Iar Negruzzi șterge colbul de pe cronicе bătrâne,
Căci pe mucedele pagini stau domniile române,
Scrise de mâna cea veche a-nvățaților mireni;
Moiaie pana în coloarea unor vremi de mult trecute,
Zugrăvește din nou, iarăși pânzele posomorâte,
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni.

Ș-acel rege-al poeziei, vecinic tânăr și ferice,
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice,
Ce cu basmul povestește – veselul Alecsandri,
Ce-nșirând mărgăritare pe a stelei blondă rază,
Acum secolii străbate, o minune luminoasă,
Acum râde printre lacrimi când o cântă pe Dridri.

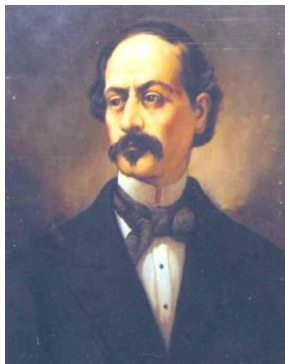
Sau visând o umbră dulce cu de-argint aripe albe,
 Cu doi ochi ca două basme mistice, adânce, dalbe,
 Cu zâmbirea de vergină, cu glas blând, duios, încet,
 El îi pune pe-a ei frunte mândru diadem de stele,
 O așează-n tron de aur, să domnească lumi rebele,
 Și iubind-o fără margini, scrie: „visul de poet”.

Dimitrie Țichindeal

Cezar Bolliac

Dimitrie Bolintineanu

Sau visând cu doina tristă a voinicului de munte,
 Visul apelor adânce și a stâncelor cărunte,
 Visul selbelor bătrâne de pe umerii de deal,
 El deșteaptă-n sânul nostru dorul țării cei străbune,
 El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune,
 Vremea lui Ștefan cel Mare, zimbrul sombru și regal.

.....
 Iară noi? noi, epigonii?... Simțiri reci, harfe zdrobite,
 Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,
 Măști râzânde, puse bine pe-un caracter inimic;
 Dumnezeuul nostru: umbră, patria noastră: o frază;
 În noi totul e spoială, totu-i lustru fără bază;
 Voi credeți în scrisul vostru, noi nu credem în nimic!

Și de-aceea spusa voastră era sunță și frumoasă,
 Căci de minți era gândită, căci din inimi era scoasă,
 Inimi mari, tinere încă, deși voi sunteți bătrâni.
 S-a întors mașina lumii, cu voi viitorul trece;
 Noi suntem iarăși trecutul, fără inimi, trist și rece;
 Noi în noi n-avem nimica, totu-i calp, totu-i străin!

Voi, pierduți în gânduri sunte, convorbeați cu idealuri;
 Noi cârpim cerul cu stele, noi mângîjm marea cu valuri,

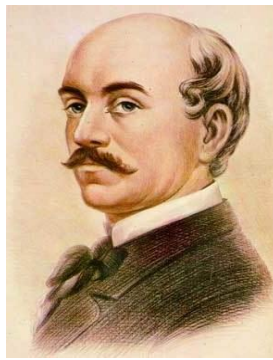
Căci al nostru-i sur și rece – marea noastră-i de îngheț,
Voi urmați cu răpejune cugetările regine,
Când, plutind pe aripi sunte printre stelele senine,
Pe-a lor urme luminoase voi asemenea mergéți.

Costache Negruzzi

Anton Pann

Vasile Alecsandri

Cu-a ei candelă de aur palida înțelepciune,
Cu zâmbirea ei regală, ca o stea ce nu apune,
Lumina a vieții voastre drum de roze semănat.
Sufletul vostru: un înger, inima voastră: o liră,
Ce la vântul cald ce-o mișcă cântări molcome respiră;
Ochiul vostru vedea-n lume de icoane un palat.

Noi? Privirea scrutătoare ce nimica nu visează,
Ce tablourile minte, ce simțirea simulează,
Privim reci la lumea asta – vă numim vizionari.
O convenție e totul; ce-i azi drept mâine-i minciună;
Ați luptat luptă deșartă, ați vânat țintă nebună,
Ați visat zile de aur pe-astă lume de amar.

„Moartea succede vieții, viața succede la moarte”,
Alt sens n-are lumea asta, n-are alt scop, altă soarte;
Oamenii din toate cele fac icoană și simbol;
Numesc sunt, frumos și bine ce nimic nu însemnează,
Împărțesc a lor gândire pe sisteme numeroase
Și pun haine de imagini pe cadavrul trist și gol.

Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită
Unor lucruri n'existente; carte tristă și-ncâlcită,
Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra.
Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate,

Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate.
Strai de purpură și aur peste țărâna cea grea.

Rămâneți dară cu bine, sunte firi vizionare,
Ce făceați valul să cânte, ce puneți steaua să zboare,
Ce creați o altă lume pe-astă lume de noroi;
Noi reducem tot la pravul azi în noi, mâini în ruină,
Proști și genii, mic și mare, sunet, sufletul, lumină, –
Toate-s praf... Lumea-i cum este... și ca dânsa suntem noi.

1870, 15 august

UNIVERSUL OPEREI

Poezia *Epigonii* – reprezintă manifestul literar al poetului, în care Eminescu exprimă crezul său artistic. Acesta crede că prezentul poate și trebuie să fie modelat, astfel că să atingă măcar o mică parte din ceea ce reușeau, la vremea lor, înaintașii. Autorul e convins că ideile mișcă lumea, iar printre făuritorii ei ar fi și poeții – care dau glas năzuințelor unui neam.

Mihai Eminescu se încadrează pe sine în rândul epigonilor („*Epigon*” = urmaș nedemn al unui înaintaș ilustru). Prin această asemuire, care ar trebui înțeleasă retoric – adresată unei societăți tot mai dezaxate și rupte de valori, poetul se face distins printre contemporani. Poezia *Epigonii* a fost publicată în revista *Convorbiri Literare*, fiind datată cu 15 august 1870.

Opera e construită pe antiteza între trecutul măreț și prezentul decăzut. Comparația ar fi inspirată și din finalul scrierii lui Schiller *Ieremiada*. Poetul aduce un elogiu înaintașilor sinceri, animați de nobile idealuri, și îi critică pe contemporanii superficiali, lipsiți de idealuri. O antiteză romantică între trecut și prezent face obiectul unei constatări în *Scrisoarea a III-a*. Ca și *Scrisorile*, *Epigonii* are o structură biplană: partea I (11 strofe) – oda închinată trecutului, partea a II (8 strofe) – conține elemente de satiră. Începutul strofei a II-a: „*Văd poeți ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere*” – exprimă prin comparație, rigoarea matematică a limbajului, travaliul lucid. Eminescu folosește în elogierea înaintașilor – metafore sugestive și caracterizări lapidare: „*Cichideal gură de aur, Mumulean glas cu durere, Prale firea cea întoarsă, Daniil cel trist și mic*”.

În prima etapă, poezia este echilibrată cu cântecul bardului. Cântul avea o valoare primordială în epocile mitice: „*Văcărescu, cantând dulce a iubirii primăvară*”.

Sunt elogiați: Sihleanu – „*liră de argint*”, Donici, iscusit fabulist – „*cuib de-nțelepciune*”; Pann – „*cel isteț ca un proverb*”. Autorul introduce sentimentul regretului dispariției acelor valori reprezentate de înaintași:

„s-au dus toți”, exprimând nostalgia pentru timpurile mitice: „s-au dus cu toate pe o cale nenturnată”.

Eminescu închină o întregă strofa lui Eliade Rădulescu, referindu-se la ciclul sau de poezii biblice. Redeșteptând miturile seculare ale neamului, Eliade pune temelile unui viziuni profetice, dobândind o aură de apostol care își domina epoca:

„Eliad zidea din visuri și din basme seculare / Delta biblicelor sunte, profețiilor amare”. Eliade reprezintă acea primă parte a antitezei – unde e loc de o poezie vizionară și profetică.

Strofa următoare exprima admirația poetului pentru înaintașii sai pașoptiști: Cezar Bolliac, Vasile Cârlova *Odă oștirii române*, Grigore Alexandrescu *Anul 1940*.

Dimitrie Bolintineanu e evocat cu poezia sa „O fata tânără pe patul morții” – o imitație după *La jeune captive (Tânăra prizonieră)*, de André Chénier, publicată în suplimentul *Curierul de ambe sexe al Convorbirilor Literare*.

În ipostază simbolică e reprezentat Andrei Mureșan, comparat cu „miticul poet”, simbol al orfismului: „Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită, / Rumpe coarde de aramă cu o mână amorțită”.

Un deosebit respect îi poartă lui Costache (Constantin) Negruzzi – căruia îi dedică o întregă strofă, meritul său e cel de a reînvia epocile glorioase: „Iar Negruzzi șterge colbul de pe cronică bătrâne, / Caci pe mucedele pagini stau domniile române”.

Eminescu închină trei strofe lui Vasile Alecsandri, considerându-l „rege al poeziei” pentru o activitate literară complexă: *Doine, Lăcrămioare, Margaritărele*, poezia de inspirație folclorică, istorică, de dragoste, legende istorice, romanul *Dridri*:

„S-acei rege-al poeziei, vecinic tânăr și ferice,
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice,
Ce cu basmul povestește – veselul Alecsandri.”

Alecsandri e întruchiparea simbolică celui de al treilea motiv central, folosit de poet în creația sa lirică – puterea creatoare a visului, poezia e un instrument prin care se exprima visul cosmosului: „Sau visând cu doina tristă a voinicului de munte, / Visul apelor adânce și a stâncelor cărunte, / Visul selbelor bătrâne de pe umerii de deal.”

Partea a doua a antitezei, alcătuită din 8 stofe, este o satiră la adresa contemporanilor. Se observă contrastul dintre trecutul luminat de credință și prezentul sceptic și înjosit, împotriva căruia se ridică sarcasmul satirei. Contrastul e realizat prin contrapunerea dintre pronumele „noi – voi”. Remarcăm mișcarea sacadata a frazei, eliptice sau interogative.

Criticul Ioana Em.Petrescu distinge termenii constanți ai vocabularului

poetic eminescian: „masca”, „frază”, „convenția”, desemnând mimarea profanatoare a unor sentimente și atitudini:

„Măști râzânde, puse bine pe-un caracter inimic;
Dumnezeul nostru: umbră, patria noastră: o frază.”

Poetul se integrează în rândul epigonilor, dar se distinge chiar prin aceasta poezie. Spre deosebire de prima parte, contemporanii nu sunt nominalizați, ei fiind: demagogi, superficiali, sceptici, lipsiți de sinceritate.

Ca și partea întâi trecutul suferă un înalt proces de idealizare: „Și de-aceea spusă voastră era sântă și frumoasă”. Înaintașii sunt elogiați pentru patriotismul, sinceritatea sentimentelor și entuziasmul lor.

Preluând o imagine din profesorul și poetul român Vasile Fabian Bob (1795–1836): „S-a întors mașina lumii, cu voi viitorul trece”, Eminescu sugerează ca momentul prezent reprezintă un regres față de trecut, unde contemporanii mimează doar valori autentice, ca *Epigonii* răstoarnă ordinea firească a timpului: „Noi cârpim cerul cu stele, noi mânjim marea cu valuri”. Înaintașii sunt elogiați pentru vizionarismul lor, care lipsește cu desăvârșire contemporanilor: „Ați visat zile de aur pe – astă lume de amar”.

Versul, „Moartea succede vieții, viața succede la moarte” exprimă ideea trecerii timpului și implicit a lumii, succesiunea ciclica a vieții și a morții. Și dacă se ajunge la concluzia poetului: „Alt sens n-are lumea asta, n-are alt scop, altă soarte”, atunci tot el, prin demersurile de mai sus, sugerează că e important să nu călcăm pământul degeaba, ci să lăsăm urme demne în trecerea noastră pe pământ.

Eminescu strecoară două definiții în penultima strofă: descifrarea semnelor existenței pentru cugetare, iar poezia – un însoțitor din umbră, o plăsmuire divină (un înger) – ce poate fi relevată doar de oamenii culti și elevați spiritual.

În versul final: „Toate-s praf... Lumea-i cum este... și ca dânsa suntem noi” își pune din plin amprenta pesimismul schopenhauerian.

Poemul *Epigonii* poate fi privit și interpretat nu numai ca o artă poetică, dar și ca un compendiu de istorie a literaturii române în versuri. E un puternic și important mesaj eminescian de regăsire națională, de luminare și cultivare a virtuților, a idealului etic, binelui, integrității morale.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Evidențiați modul de structurare a poemului *Epigonii*.
2. Rezumați prima parte a operei, având în vedere:
 - a) viziunea poetului asupra trecutului;
 - b) creația înaintașilor – tărâm de basm, evocat metaforic;
 - c) plasticitatea comparației „limba ca un fagure de miere”.
3. Identificați rima, ritmul și măsura versurilor.

4. Identificați figurile de stil din versurile referitoare la literatura înaintașilor.
5. Selectați din partea a doua a poemului sintagmele cu sens figurat ce sugerează o schimbare a viziunii.
6. Prezentați atitudinea poetului față de creația epigonilor.
7. Argumentați ideea poetului considerându-se epigon.
8. Comentați efectul expresiv al imaginilor poetice prin care Eminescu definește poezia.
9. Arătați procedeul compozițional aflat la baza poemului *Epigonii*.

REȚINEȚI!

Epigon – scriitor de valoare minoră, care imită mijloacele de expresie specific e unui mare scriitor, unui curent sau unei școli literare de prestigiu. Eminescu considera drept epigon generația poeților contemporani, lipsiți de credință în puterea artei lor, lipsiți de idealuri, în comparație cu scriitorii din generația precedent.

Epigonism – stare de dependență a unor scriitori față de înaintașii iluștri; lipsiți de originalitate.

EVALUARE

1. Dați exemple de alte opere din creația eminesciană în care antiteza constituie procedeul compozițional principal.
2. Comentați ideea concepției poetului despre creația literară în antiteză cu definirea cugetării.
3. Notați în caiete epitetele care însoțesc substantivele: *zile, visări, primăveri, oceanul, râuri, dumbrăvi*.
4. Demonstrați prin versuri corespunzătoare modul în care tonul poeziei este susținut de unele aspecte de limbaj și sintaxă poetică.

CRITICI SPUN!

„Acesta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cât se poate omeneste prevedea. literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbii naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești.”

(Titu Maiorescu)

SCRISOAREA I

Când cu gene ostenite sara suflu-n lumânare,
Doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare,

Căci perdelele-ntr-o parte când le dai, și în odaie
Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpaie,
Ea din noaptea amintirii o vecie-ntreagă scoate
De dureri, pe care însă le simțim ca-n vis pe toate.

Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci
Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci;
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
Câte țărături înflorite, ce palate și cetăți,
Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți!
Și în câte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
Câte frunți pline de gânduri, gânditoare le privești!
Vezi pe-un rege ce-mpânzește globu-n planuri pe un veac,
Când la ziua cea de mâine abia cuget-un sărac...
Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sorții,
Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții;
La același șir de patimi deopotrivă fiind robi,
Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi!
Unul caută-n oglindă de-și buclează al său păr,
Altul caută în lume și în vreme adevăr,
De pe galbenele file el adună mii de coji,
A lor nume trecătoare le însamnă pe răboj;
Iară altu-mparte lumea de pe scândura tărăbii,
Socotind cât aur marea poartă-n negrele-i corăbii.
Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă-n coate,
Într-un calcul fără capăt tot socoate și socoate
Și de frig la piept și-ncheie tremurând halatul vechi,
Își înfundă gâtul-n guler și bumbacul în urechi;
Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic,
Universul fără margini e în degetul lui mic,
Căci sub fruntea-i viitorul și trecutul se încheagă,
Noaptea-adânc-a vecinicii el în șiruri o dezleagă;
Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr
Așa el sprijină lumea și vecia într-un număr.
Pe când luna strălucește peste-a tomurilor bracuri,
Pe când luna strălucește peste-a tomurilor bracuri,
Într-o clipă-l poartă gândul îndărăt cu mii de veacuri,
La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă,

Pe când totul era lipsă de viață și voință,
Când nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns...
Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns.
Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de apă?
N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă,
Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază,
Dar nici de văzut nu fuse și nici ochi care s-o vază.
Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface,
Și în sine împăcată stăpânea eterna pace!...
Dar deodat-un punct se mișcă... cel întâi și singur. Iată-l
Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl!...
Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii,
E stăpânul fără margini peste marginile lumii...
De-atunci negura eternă se desface în fășii,
De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii...
De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute
Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute
Și în roiuri luminoase izvorând din infinit,
Sunt atrase în viață de un dor nemărginit.
Iar în lumea asta mare, noi copii ai lumii mici,
Facem pe pământul nostru mușunoaie de furnici;
Microscopice popoare, regi, oșteni și învățați
Ne succedem generații și ne credem minunați;
Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul,
În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul
Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată,
Că-ndărătu-i și-nainte-i întuneric se arată.
Precum pulberea se joacă în imperiul unei raze,
Mii de fire viorie ce cu raza încetează,
Astfel, într-a veciniciei noapte pururea adâncă,
Avem clipa, avem raza, care tot mai ține încă...
Cum s-o stinge, totul piere, ca o umbră-n întuneric,
Căci e vis al neființei universul cel himeric...

În prezent cugetătorul nu-și oprește a sa minte,
Ci-ntr-o clipă gându-l duce mii de veacuri înainte;
Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist și roș
Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoși,
Cum planeții toți îngheață și s-azvâr! rebeli în spaț'
Ei, din frânele luminii și ai soarelui scăpați;
Iar catapeteasma lumii în adânc s-au înnegrit,

Ca și frunzele de toamnă toate stelele-au pierit;
Timpul mort și-ntinde trupul și devine vecinicie,
Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie,
Și în noaptea neființii totul cade, totul tace,
Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace...

* * *

Începând la talpa însăși a mulțimii omenеști
Și suind în susul scării pân' la frunțile crăiești,
De a vieții lor enigmă îi vedem pe toți munciți,
Făr-a ști să spunem care ar fi mai nenorociți...
Unul e în toți, tot astfel precum una e în toate,

De asupra tuturor se ridică cine poate,
Pe când alții stând în umbră și cu inima smerită
Neștiuți se pierd în taină ca și spuma nezărită –
Ce-o să-i pese soartei oarbe ce vor ei sau ce gândesc?...
Ca și vântu-n valuri trece peste traiul omenesc.
Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l...
Ce-o să aibă din acestea pentru el, bătrânul dascăl?
Nemurire, se va zice. Este drept că viața-ntreagă,
Ca și iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă.
„De-oi muri – își zice-n sine – al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură și l-or duce mai departe,
De a pururi, pretutindeni, în ungherul unori crieri
Și-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri!”
O, sărmanel! ții tu minte câte-n lume-ai auzit,
Ce-ți trecu pe dinainte, câte singur ai vorbit?
Prea puțin. De ici, de colo de imagine-o fășie,
Vreo umbră de gândire, ori un petec de hârtie;
Și când propria ta viață singur n-o știi pe de rost,
O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost?
Poate vrun pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
Printre tomuri brăcuite așezat și el, un brac,

Aticismul limbii tale o să-l pună la cântari,
Colbul ridicat din carte-ți l-o sufla din ochelari
Și te-o strânge-n două șiruri, așezându-te la coadă,
În vro notă prizărită sub o pagină neroadă.
Poți zidi o lume-ntreagă, poți s-o sfărâmi... orice-ai spune,
Peste toate o lopată de țărână se depune.
Mâna care-au dorit sceptrul universului și gânduri
Ce-au cuprins tot universul încap bine-n patru scânduri...
Or să vie pe-a ta urmă în convoi de-nmormântare,
Splendid ca o ironie cu priviri nepăsătoare...
Iar deasupra tuturor va vorbi vrun mititel,
Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră. Iată tot ce te așteaptă.
Ba să vezi... posteritatea este încă și mai dreaptă.

Neputând să te ajungă, crezi c-or vrea să te admire?
Ei vor aplauda desigur biografia subțire
Care s-o-ncerca s-arate că n-ai fost vrun lucru mare,
C-ai fost om cum sunt și dâșii... Măgulit e fiecare
Că n-ai fost mai mult ca dânsul. Și prostatecele nări
Și le umflă orișicine în savante adunări
Când de tine se vorbește. S-a-nțeles de mai nainte
C-o ironică grimasă să te laude-n cuvinte.
Astfel încăput pe mâna a oricărui, te va drege,
Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege...
Dar afară de acestea, vor căta vieții tale
Să-i găsească pete multe, răutăți și mici scandale –
Astea toate te apropie de dâșii... Nu lumina
Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina,
Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
Într-un mod fatal legate de o mână de pământ;
Toate micile mizerii unui suflet chinuit
Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gândit.

* * *

Între ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,
Cum revarsă luna plină liniștita ei splendoare!
Și din noaptea amintirii mii de doruri ea ne scoate;
Amorțită li-i durerea, le simțim ca-n vis pe toate,
Căci în propria-ne lume ea deschide poarta-ntrării
Și ridică mii de umbre după stinsul lumânării...
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,

Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate,
Și pe toți ce-n astă lume sunt supuși puterii sorții
Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții!

UNIVERSUL OPEREI

Scrisoarea I a apărut pentru prima dată în *Convorbiri literare* la 1 februarie 1881. În totalitatea ei, ea este mai mult o meditație asupra existenței pe tema *fortuna labilis* din *Memento mori*.

Structura poemului se grupează pe două coordonate fundamentale, după cum problematica geniului este înfașisată în două ipostaze. Prima, aceea de cugetător, dă naștere unei meditații filozofice. A doua, cea a relației omului de geniu cu societatea și posteritatea, conduce la satiră. Această dublă înfățișare a omului de geniu e încadrată de peisajul lunar, umanizat prin motivul poetic al contemplației.

Scrisoarea I este, deci, un poem filozofic cu o structură romantică. El abordează în cadru mai larg al relației omului de geniu cu timpul și societatea omenească în genere, tema nașterii, evoluției și a unei previzibile stingeri a sistemului cosmic.

Scrisoarea I este alcătuită din 156 versuri, distribuite în cinci tablouri construite simetric și armonios. Începutul îl constituie cugetarea eului poetic despre timpul curgător, într-un cadru romantic, exprimând o confesiune lirică, deoarece verbul este la persoana I, unic în tot poemul.

Compoziția: Poemul este alcătuit din cinci părți, din care prima parte și a cincea reia motivul contemplației.

În prima parte motivul contemplației (1–6) este pus sub zodia timpului, scurs ireversibil pentru om. În opoziție cu omul, luna devine zeitatea omniprezentă și omnioreientă aflată sub zodia eternității, adică a timpului universal, fără început și sfârșit. Astfel în această parte, poetul introduce două motive romantice dragi șieși: motivul timpului bivalent. Timpul individual „doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare”, și timpul universal – reprezentat prin motivul lunii „ea din noaptea amintirii o veci-ntreaga scoate”.

Tabloul I ilustrează cadrul nocturn reprezentat de motivul poetic al lunii ca astru tutelar, stăpână a Universului și, în același timp, martor al faptelor ce se petrec pe Pământ: „Luna varsă peste toate voluptuoasa ei văpaie, [...]” și „Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci / Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci”.

Într-o sugestivă meditație, Eminescu exprimă viziunea sa asupra timpului filozofic bivalent și anume: timpul individual (măsurabil,

curgător ireversibil) – „doar ceasornicul urmează lung-a timpului cărare” - și timpul universal (eternitatea) - „din noaptea amintirii o vecie-ntreagă scoate”.

Tabloul al doilea accentuează ideea că luna este „stăpâna mării”, astrul care tutează întreg Universul, a cărui imagine este creionată de la general la particular, de la panoramarea Universului până la gândurile omului; luna guvernează de la „mii pustiuri”, la codri, izvoare, – mări, „țărături înflorite”, „palate și cetăți”, apoi „în mii de case lin pătruns-ai prin ferești”, până la gândurile oamenilor, pe care „gânditoare le privești”.

În cealaltă ipostază, de martor al celor ce se petrec pe Pământ, luna meditează asupra problemelor omenirii. Ea observă ce se petrece în lume, iar imaginile sunt prezentate în relații de opoziție. Personificată, luna vede mai întâi „un rege ce-mpânzește globu-n planuri pe un veac / Când la ziua cea de mâine abia cuget-un sărac”; pe unul care este preocupat de aspectul său fizic „caută-n oglindă de-și buclează al său păr”, spre deosebire de altul care „caută în lume și în vreme adevăr”, ipostaze umane conturate în antiteză.

Oamenii devin egali în fața morții, statutul pe care l-au avut în timpul vieții neavând nici o importanță, deoarece cu toții sunt robii acelorași patimi și supuși sortii, pe care nimeni nu o poate influența sau determina. Ideea egalității oamenilor este evidențiată printr-o antiteză la nivelul versului, care accentuează faptul că oricât de diferiți ar fi ei în timpul vieții, au același statut de muritor, „Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi!”.

Portretul savantului, pe care Eminescu îl creionează în continuare, simbolizează superioritatea omului de geniu, care este preocupat de problemele grave ale Universului, de cercetarea și descoperirea tainelor acestuia și care, indiferent față de latura pragmatică a existenței, stăpânește tainele lumii, deoarece „el sprijină lumea și vecia într-un număr”: „Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă-n coate, / Într-un calcul fără capăt tot socoate și socoate / Și de frig, la piept și-ncheie tremurând, halatul vechi, / Își înfundă gâtu-n guler și bumbacul în urechi, / Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic, / Universul fără margini e în degetul lui mic, [...] Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr / Așa el sprijină lumea și vecia într-un număr”.

Tabloul III este o Cosmogonie, în care Eminescu meditează atât la nașterea lumii, cât și la pieirea ei. Geneza Universului îl preocupă pe poet, care meditează asupra începuturilor lumii, prin intermediul savantului, pe care îl „poartă gândul îndărăt cu mii de veacuri”, în timpurile primordiale, atunci când „nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns”.

Începuturile nașterii Universului se situează în atemporalitate, „pe când ființă nu era, nici neființă”, pe când „totul era lipsă de viață și voință”,

gândurile fiind generate de întrebări filozofice: „*Fu prăpastie? Genune? Fu noian întins de apă?*” la care, bineînțeles, nu s-a răspuns, deoarece „*N-a fost lume pricepută și nici minte s-o priceapă / [...] / Dar nici de văzut nu fuse și nici ochi care s-o vază*”. Înainte de a apărea orice formă de viață, „*era un întuneric ca o mare fără-o rază*” și „*stăpânea eterna pace!...*”.

Mitul popular autohton conform căruia la început totul era acoperit de ape și domnea un întuneric de nepătruns, iar spuma de pe suprafața apei a dat naștere „sâmburelui creator” este prezent și el în explicarea genezei Universului: „*Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii, / E stăpânul fără margini peste marginile lumii...*”, „*Negura eternă*” a început să se desfacă în fâșii odată cu apariția astrilor cerești, „lună”, „soare”, precum și a fenomenelor stihiale, ceea ce face posibilă nașterea vieții pe Pământ.

În această nemărginire, omul este neînsemnat, trecător prin această lume, prilej cu care Eminescu reafirmă ideea curgerii ireversibile a timpului pentru omenire, în general: „*Iar în lumea asta mare, noi copii ai lumii mici, / Facem pe pământul nostru mușunoaie de furnici; / Microscopice popoare, regi, oșteni și învățați / Ne succedem generații și ne credem minunați; / Muști de-o zi pe-o lume mică de se măsură cu cotul, / În acea nemărginire ne-nvârtim uitând cu totul. / Cum că lumea asta-ntreagă e o clipă suspendată, / Că-ndărătu-i și nainte-i întuneric se arată*”.

Omenirea este definită prin metafore sugestive pentru efemeritatea ei în univers, din care străbate cu subtilitate o ironie amară tipic eminesciană privind superficialitatea lumii: „*noi copii ai lumii mici*”, „*mușunoaie de furnici*”, „*microscopice popoare*”, „*muști de-o zi*”, „*lume mică*”. Oamenii nu sunt conștienți că în raport cu veșnicia universului viața lor valorează doar „*o clipă suspendată*”, fără ca să poată cunoaște nimic din tainele firii, pentru că „*îndărătu-i și-nainte-i întuneric se arată*”. Savantul are genialitatea de a vedea succederea generațiilor: „*Ne succedem generații și ne credem minunați, apoi dispariția civilizațiilor strălucite, eul liric exprimând aici ideea schopenhaueriană că lumea este o aparență, o iluzie, întrucât toate elementele vieții trec perpetuu în neființă: „Căci e vis al neființei universul cel himeric*”.

Cugetătorul este capabil de a-și imagina apoi stingerea Universului, mintea lui cercetătoare îl duce „*mii de veacuri înainte*”. Semnele pieirii universale se manifestă prin stingerea soarelui, a stelelor și, ca urmare, înghețarea planetelor, imagine apocaliptică, deoarece omenirea își va înceta ciclurile existențiale, după care timpul devine veșnicie, totul revine la haosul inițial și se instalează pacea eternă: „*Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist și roș / Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoși, / Cum planeții toți îngheață și s-azvârl rebeli în spaț / [...] Ca și frunzele de toamnă toate stelele-au pierit; / Timpul mort și-ntinde trupul și devine vecinicie, [...]*”

*Și în noaptea neființii totul cade, totul tace, / Căci în sine împăcată reîncep-
eterna pace...”*

Tabloul IV: ideea principală aici este relația omului de geniu cu lumea contemporană și cu posteritate, acest tablou fiind o satiră virulentă la adresa superficialității societății contemporane lui, prilej cu care eul liric își exprimă disprețul față de neputința acesteia de a avea idealuri, de a se ridica deasupra intereselor meschine, mărunte, ne semnificative. Satira conține elemente de meditație filozofică, având un puternic caracter moral, iar ideile filozofice sunt adevărate sentințe exprimate cu indignare și amărăciune de către poet, ceea ce conferă acestui tablou accente clasice.

Meditația socială debutează prin ideea filozofică a identității oamenilor cu ei înșiși, a individului cu întregul, a rădăcinii comune pentru întreaga omenire: *„Unul e în toți, tot astfel precum una e în toate”*. Satira urmează imediat după această meditație, Eminescu accentuând sarcastic: *„Deasupra tuturor se ridică cine poate”*.

Poetul se întreabă dacă omul de geniu, savantul, poate intra în nemurire prin opera sa, căreia i-a dedicat întreaga viață: *„Ce-o să aibă din acestea pentru el, bătrânul dascăl? / Nemurire, se va zice...”*. Savantul speră că ideile sale științifice, descoperirile care l-au preocupat întreaga viață vor rămâne în eternitate, parcurgând secolele. Gloria și nemurirea sunt însă simple iluzii: *„Și când propria ta viață singur n-o știi pe de rost, / O să-și bată alții capul s-o pătrună cum a fost?”*.

Eminescu stigmatizează și posteritatea, care va fi preocupată mai ales de biografia neinteresantă și banală a omului de geniu și mai puțin de importanța, de însemnătatea operei sale, prilej cu care este exprimată încă o dată ideea curgerii implacabile a timpului și a condiției de muritor a omului, indiferent de capacitatea sa intelectuală, de preocupări sau de idealuri superioare, indiferent de treapta pe care se află acesta în ierarhia societății: *„Poți zidi o lume-ntreagă, poți s-o sfărâmi... orice-ai spune, / Peste toate o lopată de țărână se depune. / Mâna care-au dorit sceptrul universului și gânduri / Ce-au cuprins tot universul, încap bine-n patru scânduri...”*.

Ironia disprețuitoare a eului liric se revărsă în continuare asupra ipocriziei contemporanilor, care nu sunt în stare să aprecieze valorile autentice, iar cel ce va rosti necrologul nu va avea în vedere un discurs în memoria savantului, ci se va strădui, cu infatuare, să arate cât de inteligent și de bun orator este el: *„Iar deasupra tuturor va vorbi vrun mititel, / Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el / Sub a numelui tău umbră. Iată tot ce te așteaptă.”*

Tabloul V creează impresia unui epilog și revine la motivele romantice inițiale: sub stăpânirea atotputernică a lunii, ca astru tutelar și martor, se

desfășoară spectacolul naturii eterne și al umanității efemere.

În Universul ilustrat prin aceleași elemente ca la începutul poemului, „pustiuri”, „codri”, „valuri”, oamenii sunt muritori și supuși sorții, idee filozofică ce se constituie, parcă, într-o concluzie a poeziei și a existenței întregii omeniri: „Și pe toți ce-n astă lume sunt supuși puterii sorții / Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții!”

Limbajul artistic este specific liricii eminesciene, construit din modalități uimitoare atât în ceea ce privește lexicul, cât și prozodia sau figurile de stil.

Prozodia: Versurile sunt lungi, de 15-16 silabe, ritmul este trohaic. În prima parte a poemului, rima este feminină, iar în partea de satiră rima este masculină, ilustrând *tonul retoric*. Rima este aici absolut inedită, fapt ce a stârnit reacții impresionante în epocă; Eminescu rimează, în mod surprinzător substantiv cu pronume, adjectiv cu pronume sau cu adverb, pronume cu substantiv: „mititel / el”, „adâncă / încă”, „recunoască-l / dascăl, iată-l / Tatăl”.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Discutați imaginea timpului așa cum apare acesta în primele șase versuri. Identificați formele de percepere a timpului și stabiliți care sunt opozițiile dintre acestea.
2. Ce rol are introducerea motivului lunii?
3. Identificați cele două categorii umane (puse în antiteză), împreună cu determinantele care le însoțesc. Discutați semnificația lor.
4. Explicați pe baza cărei figuri de stil este construit portretul „dascălului”.
5. Delimitați tablourile poetice ce structurează *Scrisoarea I*, fixați ideile principale.
6. Identificați cele patru momente distincte în poem, care evocă gândurile bătrânului dascăl.
7. Ce semnifică versul: „Unul e în toți, tot astfel precum una e în toate”.
8. Extrageți din text versurile ce reiau ideea că omul este muritor, indiferent că aparține tipului activ sau celui contemplativ.
9. Identificați elementele de satiră și explicați semnificațiile ei.
10. Care credeți că este semnificația raportării contemporanității și posterității la „*biografia subțire*” a omului de geniu.

REȚINEȚI!

Scrisoare-corespondență cu valoare literară sau istorică; operă literară în proză sau versuri, scrisă sub formă de corespondență.

1. Încadrați poemul *Scrisoarea I* într-una din temele fundamentale ale liricii eminesciene.
2. Prezentați termenii structurii antitetice a poemului.
3. Considerați că atitudinea poetului este doar una contemplativă, de izolare și detașare față de lumea supusă analizei sale, sau regăsiți și o tendință de implicare? Argumentați.
4. Explicați pasajul dedicat *Prezentului* din perspectiva ideii schopenhaueriene a lumii ca reprezentare.
5. Realizați un eseu de o pagină, pornind de la aforismul eminescian: „*Timpul e moarte – spațiul e luptă și mișcarea e suferință*”.

CRITICII SPUN!

„Limba română devine un instrument absolut docil în mâna lui magistrală și poetul o folosește pentru a exprima gânduri și viziuni cum nu se mai luminaseră niciodată într-o minte românească.” (Tudor Vianu)

GLOSSĂ

Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi și nouă toate;
Ce e rău și ce e bine
Tu te-ntreabă și socoate;
Nu spera și nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;
De te-ndeamnă, de te cheamă,
Tu rămâi la toate rece.

Multe trec pe dinainte,
În auz ne sună multe,
Cine ține toate minte
Și ar sta să le asculte?...
Tu așează-te deoparte,
Regăsindu-te pe tine,
Când cu zgomote deșarte
Vreme trece, vreme vine.

Nici încline a ei limbă
Recea cumpăn-a gândirii
Înspre clipa ce se schimbă
Pentru masca fericirii,
Ce din moartea ei se naște
Și o clipă ține poate;
Pentru cine o cunoaște
Toate-s vechi și nouă toate.

Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui:
Joace unul și pe patru,
Totuși tu ghici-vei chipu-i,
Și de plânge, de se ceartă,
Tu în colț petreci în tine
Și-nțelegi din a lor artă
Ce e rău și ce e bine.

Mihai Eminescu

*"Oamenii
nu se deosebesc atât
prin ceea ce gic,
cat prin ceea ce fac!"*

Viitorul și trecutul
Sunt a filei două fețe,
Vede-n capăt începutul
Cine știe să le-nvețe;
Tot ce-a fost ori o să fie
În prezent le-avem pe toate,
Dar de-a lor zădărnice
Te întrebă și socoate.

Căci acelorași mijloace
Se supun câte există,
Și de mii de ani încoace
Lumea-i veselă și tristă;
Alte măști, aceeași piesă,
Alte guri, aceeași gamă,
Amăgit atât de-adesă
Nu spera și nu ai teamă.

Nu spera când vezi mișeii
La izbândă făcând punte,
Te-or întrece nătărăii,
De ai fi cu stea în frunte;
Teamă n-ai, căta-vor iarăși
Între dânșii să se plece,
Nu te prinde lor tovarăș:
Ce e val, ca valul trece.

Cu un cântec de sirenă,
Lumea-ntinde lucii mreje;
Ca să schimbe-actorii-n scenă,
Te momeste în vârteje;
Tu pe-alături te strecoară,
Nu băga nici chiar de seamă,
Din cărarea ta afară
De te-ndeamnă, de te cheamă.

De te-ating, să ferii în laturi,
De hulesc, să taci din gură;
Ce mai vrei cu-a tale sfaturi,
Dacă știi a lor măsură;
Zică toți ce vor să zică,
Trecă-n lume cine-o trece;
Ca să nu-ndrăgești nimică,
Tu rămâi la toate rece.

Tu rămâi la toate rece,
De te-ndeamnă, de te cheamă;
Ce e val, ca valul trece,
Nu spera și nu ai teamă;
Te întrebă și socoate
Ce e rău și ce e bine;
Toate-s vechi și nouă toate:
Vreme trece, vreme vine.

UNIVERSUL OPEREI

Poezia *Glossa* a apărut în volumul de *Poezii* – ediția I de Titu Maiorescu în decembrie 1883. Potrivit precizărilor lui Perpessicius, poezia *Glossa* datează (1873 – 1874) din timpul studiilor la Berlin și numără 9 strofe în loc de 10 strofe, ale textului definitiv. Poezia cunoaște 11 versiuni, care se situează între Iași (1876) și București (1882). Ultimele două versiuni se plasează în urma „Lucaefărului” și capătă influențele poemului.

Unică în literatura noastră, *Glossa* eminesciană a fost integrată unui grupaj de poezii publicat în 1883, deci într-un moment în care perioada creatoare a autorului era, practic, încheiată. Drept urmare, ea consemna întreaga măsură a maturității de cuget și măiestrie artistică a lui Eminescu.

Stând, în mod evident, sub semnataraxiei schopenhauriene, la prima vedere *Glossa* pare a fi numai o profesiune de credință a pesimismului. Considerată mai atent și raportată la întreaga opera eminesciană, ca și la

ansamblul social-politic al epocii care a produs-o, *Glossa* nu e decat o altă satiră acoperită.

Compoziția poeziei, care are forma fixă, e alcătuită dintr-o strofă-temă, denumită și *strofă-nucleu*, care va fi reluată cu ordinea inversă a versurilor în finalul textului. De asemenea fiecare vers-tema este explicat, în număr egal de strofe.

Titlul poeziei eminesciene este luat fie din limba latină (*glossa* – „*cuvânt care necesită explicații*”), fie din limba greacă (*glossa* „*limbă*”), acestea fiind singurele limbi în care cuvântul se scrie cu doi „s”. Ca specie literară, „*glosa*” este de origine spaniolă, poezia datând încă din secolul al XIV-lea și fiind o creație a poeților de la curtea regilor.

Glossa lui Mihai Eminescu este o poezie gnomică, întrucât conține maxime, sentințe, sfaturi morale; maxima este un enunț concis, exprimând un principiu etic, o normă de conduită, fiind sinonimă cu aforism, sentință.

Surse filozofice: Eminescu s-a inspirat din mai multe surse filozofice printre care cele mai importante fiind și:

- vechile scrieri românești, între care *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*(secolul XVI), poemul *Viața lumii* al lui Miron Costin, *Psaltirea pre versuri tocmită* a lui Dosoftei, precum și operele lui Dimitrie Cantemir, de la care poetul preia motivul „*fortuna labilis*”;

- filozofia lui Schopenhauer, conform căreia Regizorul lumii ca teatru este „*viața*” universală, forța oarbă, ademenitoare, asemenea unui „*cântec de sirenă*”, „*Ca un cântec de sirenă / Lumea-ntinde lucii mreje;*”, etc.

Tema poeziei este un cod etic al omului superior, care oferă învățăminte oamenilor obișnuiți, pe baza autocunoașterii și experienței sale filozofice. Poezia este, de asemenea, o cugetare filozofică pe un ton sentențios, conținând adevăruri universal-valabile, deci incontestabile.

Maximele, sentințele sunt scurte, concise și exprimate printr-un singur vers. Poezia este de factură clasică prin obiectivarea superioară, prin detașare față de frământările existenței umane pline de orgolii, ambiții, prefăcătorii etc. Tema filozofică a *Glossei* este condiția omului în raport cu timpul.

Strofa I este și strofa-nucleu. Ea este alcătuită din opt versuri și conține adevăruri universal-valabile exprimate concis, grupându-se ca sens și câte două, dar având destulă substanță filozofică fiecare vers în parte. „*Vreme trece, vreme vine, / Toate-s vechi și nouă toate; / Ce e rău și ce e bine / Tu te-ntreabă și socoate; / Nu spera și nu ai teamă, / Ce e val ca valul trece; / De te-ndeamnă, de te cheamă, / Tu rămâi la toate rece*”. Primul vers semnifică trecerea ireversibilă a timpului, al doilea repetabilitatea evenimentelor ce compun viața umană, al treilea recomandă discernământul în cântărirea valorilor morale ale propriei vieți, al

patrunea îndeamnă la meditație asupra vieții, deoarece sufletul omului este alcătuit din speranță și temeri (versul al cincilea).

Așadar, prima strofă pornește de la ideea curgerii implacabile și ireversibile a timpului pentru om și ajunge la ideea că rațiunea trebuie să-l conducă pe om în viață.

Strofa II comentează primul vers al strofei-temă, „*Vreme trece, vreme vine*”, care este o maximă, o sentință în care argumentele vin în sprijinul sensului filozofic al ideii de timp, dar și al cunoașterii de sine.

Ideea filozofică a timpului este explicată prin faptul că timpul se scurge ireversibil pentru om, prin faptul că întâmplările ne semnificative sunt și ele trecătoare: „*Multe trec pe dinainte / În auz ne sună multe / Cine ține toate minte / Și ar sta să le asculte?...*”. Timpul este valoros pentru om numai în privința autocunoașterii și nu trebuie risipit pe lucruri neimportante, pentru că timpul este implacabil, iar clipa nu trebuie irosită.

Strofa III explică versul „*Toate-s vechi și nouă toate*”, care implică și ideea timpului trecător, de aceea omul nu trebuie să-și irosească viața gândindu-se la lucruri, efemere, pentru că acest fapt nu duce decât la o iluzie a fericirii și nu la o fericire deplină.

Rațiunea trebuie să domine omul întreaga viață: „*Recea cumpăn-a gândirii*”, pentru ca experiența căpătată de acesta cu luciditate să-l ajute să înțeleagă faptul că totul este efemer și schimbător, omul putând percepe doar „*masca fericirii*”, ce „*o clipă ține poate*”.

Strofa IV introduce ideea că lumea e un teatru, iar oamenii sunt actori, care interpretează roluri gata scrise. Viața este privită ca o scenă, pe care oamenii interpretează roluri diferite, iar cei perfizi pot juca chiar mai multe roluri „*Joace unul și pe patru*”, dar detașarea ta, impusă te răpune, te ferește să te lași păcălit „*Totuși tu ghici-vei chipu-i*”. Discernământul e necesar pentru a înțelege din viața înșelătoare, amăgitoare „*Ce e rău și ce e bine*”.

Strofa V valorifică ideea schopenhaueriană a prezentului etern, ale cărui două valențe sunt trecutul și viitorul: „*Viitorul și trecutul / Sunt a filei două fețe / [...] / Tot ce-a fost ori o să fie / În prezent le-avem pe toate*”. Omul trebuie să mediteze asupra efemerității sale în lume, asupra faptului că pentru el timpul este trecător și ireversibil, iar trecutul și viitorul devin zădărnice dacă nu ai discernământ și-ți irosești viața cu nimicuri: „*Dar de-a lor zădărnice / Te întreabă și socoate*”.

Strofa VI reia ideea că viața e o scenă, lumea e un teatru, iar oamenii sunt actori, adevăr valabil de mii de ani, schimbându-se numai interpretii: „*Alte măști, aceeași piesă / Alte guri, aceeași gamă*”. Tot un adevăr etern este și faptul că oamenii au bucurii și neazuri, sunt veseli și triști: „*Și de mii de ani încoace / Lumea-i veselă și tristă*”. Nu trebuie să-ți faci iluzii oă

poți înfăptui idealuri, dar nici nu trebuie să te temi pentru a aspira la ele, pentru că „Amăgit atât de-ades / Nu spera și nu ai teamă”.

Strofa VII stă sub imperiul timpului trecător și ireversibil, de aceea

omul nu trebuie să spere că va putea schimba ceva în curgerea firească a existenței umane. Cu accente satirice, dar și cu scepticism, geniul accentuează câteva reguli de conduită, prin care omul poate depăși suferința cauzată de neîmplinirile inerente, de mediocritatea societății: „Nu spera când vezi mișeii / La izbândă făcând punte, / Te-or întrece nătărăii, / De ai fi cu stea în frunte”. Sfatul omului de geniu este acela de a „nu te prinde lor tovarăș”, pentru că ei vor dispărea definitiv odată cu trecerea timpului, deoarece totul este efemer: „Ce e val, ca valul trece”.

Strofa VIII cuprinde sfaturile eului liric privind atitudinea față de meschinăria lumii, de ipocrizia oamenilor, prin care ești îndemnat să nu te lași atras de tentațiile vieții, de aspectele ei trecătoare, amăgitoare, chiar dacă „Te momește în vârteje”.

Strofa IX îl învață pe om regulile de conduită pe care trebuie să le respecte pentru a fi ferit de deziluzii. Aceste norme stau sub semnul rațiunii pure, a judecății reci, a atitudinii de obiectivare a vieții, care te pot proteja dacă nu te amesteci în înșelătorul tumult al vieții și, chiar dacă ești hulit, să te prefaci că nu observi: „De te-ating, să ferii în lături, / De hulesc, să, taci din gură”.

Tot rațiunea îți dă măsura lucrurilor, cu ea poți cântări obiectiv oamenii și atunci nu merită să le dai sfaturi și nu trebuie să îndrăgești nimic în această lume meschină, superficială și limitată, deoarece totul este zădărnice: „Ca să nu-ndrăgești nimic, / Tu rămâi la toate rece”.

Strofa X este ultima strofă este strofa-temă scrisă în ordinea inversă a versurilor, căpătând profunzimi filozofice prin faptul că, în enumerarea maximelor, se pornește de la un precept esențial pentru existența umană și anume de la rațiune, care trebuie să guverneze omul în întreaga sa viață.

Așadar, dacă ești rațional: „Tu rămâi la toate rece”, chiar dacă ești atras de tentațiile, de nimicurile vieții „De te-ndeamnă, de te cheamă, să știi că totul este trecător în lumea asta „Ce e val, ca valul trece”, astfel, nu spera că poți împlini idealuri, totuși să nu te temi că ai fi neputincios „Nu spera și nu ai teamă”, dar să fii mereu atent și să discerți valorile morale ale existenței: „Te întreabă și socoate / Ce e rău și ce e bine”, deoarece numai astfel vei învăța din experiența vieții, chiar dacă omul este efemer prin curgerea ireversibilă a timpului: „Toate-s vechi și nouă toate: / Vreme trece, vreme vine.”

Limba artistică

Stilul este clasic, armonios și clar, de o simplitate uimitoare. Figurile de stil sunt puține, existând doar câteva epitete: „recea cumpănă”, „lumea-i

veselă și tristă”, „zgomote deșarte” și ceva mai multe metafore: „cumpăna gândirii”, „cântec de sirenă”, „masca fericirii”.

Aforismele sunt construite cu expresii populare: „de ai fi cu stea în frunte”; „nu te prinde lor tovarăș”; „feri în lături” sau proverbe; „toate-s vechi și nouă toate”, „ce e val, ca valul trece”.

Prozodia

Poezia are zece strofe, fiecare a câte opt versuri scurte, de opt silabe, rima este încrucișată. Ritmul trohaic, la fel ca în poezia populară, produce o muzicalitate ușor melancolică, atât de sugestivă pentru scepticismul eminescian.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Explicați în ce constă scenariul formal al *Glossei*.

a) Citiți cu atenție prima strofă. Fiecare dintre strofele de mijloc reprezintă o dezvoltare a câte unei idei exprimate în strofa inițială. Acel vers se regăsește în finalul strofei respective.

b) Considerați că există vreo legătură între aspectul formal al acestei poezii și sensul de notă explicativă al termenului (glosă)? Argumentați.

c) Care este timpul verbal utilizat de poet în prima strofă? De ce folosește acest timp?

d) Ce impresie vă trezește textul la prima lectură?

2. Citiți cu atenție fiecare vers al primei strofe.

3. Încercați să extrageți ideea poetică pe care o conține versul: „*Vreme trece, vreme vine*” – reflecție pe marginea timpului /totul stă sub semnul efermității, al scurgerii ireversibile a timpului/.

4. Care este raportul dintre *bine* și *rău* în lume, în concepția poetului?

5. Dați o explicație ideii că speranța și teama sunt inutile în această lume.

6. Care ar fi soluția eminesciană privind existența?

7. Ce dimensiuni capătă spectacolul lumii: Alegeți varianta corectă.

a) cosmică;

b) socială;

c) cosmică și socială.

EVALUARE

1. Identificați patru teme și motive ale creației eminesciene prezente în poemul *Glossă*.

2. Prezentați în 10-15 rânduri condiția omului de geniu în poezia *Glossă*.

3. Demonstrați ca poemul *Glossă* este o poezie cu formă fixă.

4. Explicați titlul poemului *Glossă* de M.Eminescu.

5. Argumentați folosirea persoanei a 2-a în formularea ideilor din strofa

inițială. Justificați utilizarea persoanei a 2 și în strofele de mijloc ale poemului. Ce fel de lirism se dezvoltă aici?

6. Scrieți un eseu prin care să demonstrați că poezia *Glossă* reprezintă un cod etic al omului superior, având în vedere următoarele idei: *cunoașterea de sine; detașarea; contemplația.*

Glossa

Glossa a fost inițial compusă de poeții de la curte a regilor Spaniei, la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea. În structura tradițională a glosei intră două părți distincte:

- prima parte a poeziei, denumită *cabeza* (cap, în limba spaniolă), avea puține versuri, de regulă patru, sau un catren extras dintr-o poezie a unui poet renumit. Prima parte (*la cabeza*), denumită și *mote* (motto).
- partea a doua este *glosa* propriu-zisă, adică o „glosare”, prin interpretarea sau explicarea textului din prima parte.

REȚINEȚI!

Glossă – poezie cu formă fixă, cu un conținut filozofic, în care fiecare vers din prima strofă este comentat în câte o strofă ulterioară, aceasta încheindu-se cu versul respectiv. Ultima strofă reia prima strofă în ordine inversă.

Regula inițială descria glosa ca având în partea a doua patru strofe cu câte zece versuri (*décima*), în care cele patru versuri ale primei strofe erau folosite, succesiv, ca al zecelea vers al fiecărei strofe de zece versuri. În plus, versul al șaselea și al nouălea trebuie să rimeze cu al zecelea, preluat din I strofă. Numărul de silabe, metrica și rima rămân la discreția poetului. din prima strofă.

Deși la origine, glosa avea formă fixă, unii poeți și-au luat libertatea de a modifica formatul. În loc de zece versuri, strofele proprii aveau uneori 4, 5 sau 8 versuri, sau erau scrise în vers alb. Există și variante în care primul vers al fiecărei strofe (preluate din textul original) se repetă ca ultim vers, adăugat ca refren. Alte variante schimbă locul versului preluat din prima parte, așezându-l primul, ultimul, sau în mijlocul strofei.

CRITICII SPUN!

„Eul liric din *Glossa* eminesciană nu se poate izola în regiuni cerești: el este un Hyperion condamnat să rămână în societate să-și determine poziția în complexul raporturilor sociale.” (*Dumitru Popovici*)

„Clasică prin echilibrul expresiei, prin tonul gnomic, prin transformarea lui **eu** în **tu** impersonal (persoana a II-a e specifică satirei eminesciene), poezia aparține, sferei de sentimente a romantismului”. (*Matei Călinescu*)

NOȚIUNI GENERALE DESPRE MORFOLOGIE

CLASIFICAREA PĂRȚILOR DE VORBIRE. PĂRȚILE DE VORBIRE FLEXIBILE ȘI NEFLEXIBILE

TERMINOLOGIE

- gramatică
- morfologie
- sintaxă
- părți de vorbire:
 - a) flexibile, neflexibile
 - b) independente, auxiliare

REAMINȚIȚI-VĂ!

Morfologia studiază forma cuvintelor (ca părți de vorbire).
Morfologia se referă la modificarea formei cuvintelor în vorbire.

Clasificarea părților de vorbire

Limba română dispune de 10 părți de vorbire. Acestea sunt: *substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, articolul, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția, interjecția*.

Părțile de vorbire pot fi: flexibile (își schimbă forma în raport cu anumite categorii gramaticale) sau **neflexibile** (își păstrează forma indiferent de contextul în care sunt folosite).

RECUNOAȘTEȚI!

- ❖ Citiți cu atenție textul de mai jos:
Dar pe vremea aceea **Domnul** umbla **încă** pe pământ. Într-o zi se

vedeau **doi** oameni **călătorind** prin pustiu. Hainele și fața unuia strălucea ca alba lumină a soarelui; celălalt, mai umilit, nu părea decât umbra celui luminat. Era Domnul și sf. Petru. Picioarele **lor** înfierbântate de nisipul pustiiului călcară atuncea în răcoarele și limpedele pârău ce curgea din izvor. **Prin** cursul apei cu gleznele lor sfâșiau valurile până la umbratul lor izvor. Acolo Domnul **bău** din apă și-și spală fața **sa** cea sfântă și luminată și mâinile sale făcătoare de minuni.

1. *Transcrieți în caiete cuvintele evidențiate și indicați ce parte de vorbire este fiecare.*

2. *Indicați categoriile gramaticale.*

EXERSAȚII!

1. Selectați din textul următor părțile de vorbire auxiliare:

Pe sfinte ape-n tremurare
Din ceruri frunze se prăval,
Îmbătrânind nespus de tare
În zborul dintre ram și val.

Să fie oare frunza smulsă
Din trupul codrilor merei
Sau poate-i fața ta, măicuță,
Ce cade peste ochii mei?!

Ridic o frunză ca de ceară
Și-aud adânc un glas profet:
„Sărută frunzele când zboară
Și, fiule, vei fi poet!”...

a) Analizați morfo-sintactic două cuvinte (la alegere).

b) Identificați în poezie o frază și reprezentați schema.

c) Reprezentați schematic structura cuvintelor: *îmbătrânind, zborul*.

FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Citiți și spuneți ce valoare morfologică pot avea cuvintele evidențiate?

Peste dealuri **zgribulite**,
Peste țărini **zdrențuite**,
A venit așa deodată,
Toamna cea întunecată.
Și cum vine de la munte,
Blestemând,
Și lacrimând,
Toți ciulinii de pe vale

**Se pitesc prin văgăuni,
Iar măceșii de pe câmpuri
O întâmpină în cale
Cu grăbite plecăciuni... (George Topârceanu)**

2. Scoateți pe coloane separate părțile de vorbire flexibile și neflexibile:

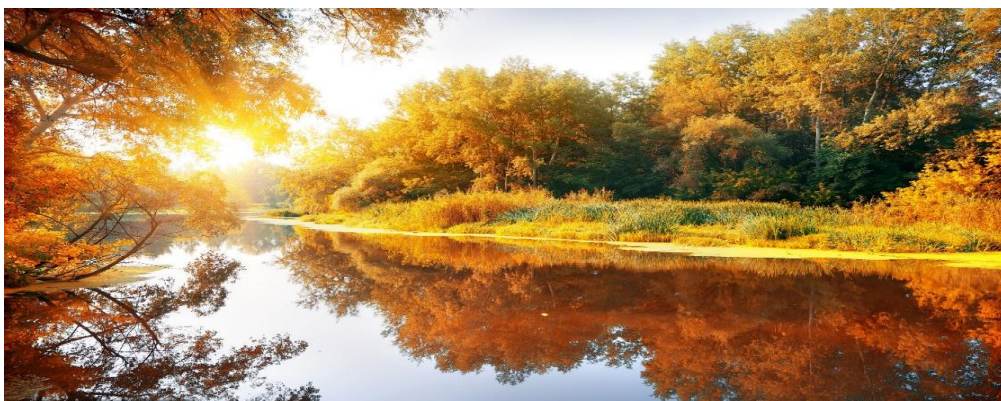

Fiecare meserie are frumusețea ei și, cu cât îi te dăruiești mai mult, cu atât devine mai frumoasă. În același timp, fiecare meserie are partea ei dificilă, fiind nevoie de o foarte bună pregătire pentru a o practica corect și cu rezultate bune.

Fiecare om își alege o profesie la un moment dat. Dar la fel de adevărat este că meseria ne-o alegem într-un fel, încă din copilărie, zi de zi, prin cultivarea unor aptitudini, prin citirea anumitor cărți, prin dedicarea timpului liber unei anumite activități.

FOLOȘIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

❖ Srieți o compunere despre toamnă și analizați morfologic patru cuvinte.

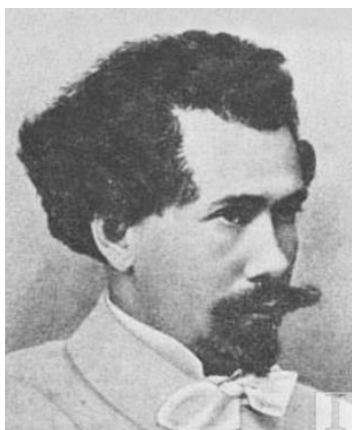
❖ Scrieți și pronunțați corect!

El crede c-ar fi mai bine să se suie în car.

Ție ți-e dat să cunoști soarta oamenilor.

El a luat-o pe căi greșite că-i fire slabă.

BARBU ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA (1858 – 1918)

Barbu Ștefănescu Delavrancea a fost un scriitor, orator și avocat român, membru al Academiei Române și primar de București. Este tatăl pianistei și scriitoarei Cella Delavrancea, precum și al arhitectei Henrieta (Riri) Delavrancea, una dintre primele femei-arhitect din România.

S-a născut la 11 aprilie 1858, în mahalaua Delea-Nouă, din bariera Vergului, București, mezinul unei familii modeste. Tatăl, Ștefan „căruță-goală”, pe numele adevărat Ștefan Tudorică Albu, era descendent din familia unor ciobani vrânceni, „strămutat în marginea Bucureștilor, în căutarea unei munci mai rodnice”, devenind căruțaș de grâne pe traseul București-Giurgiu și „staroste al cărăușilor din barieră”.

Primii ani de viață și-i petrece în ulița Vergului, în tovărășia tatălui, ajuns la aproape 70 de ani: „Mi-aduc și acum aminte (aș fi mulțumit dacă n-ar fi decât o amintire) cum mă agățam de scurteica lui lungă și îmblănită cu mârșă neagră și-l linguseam și-l mângâiam pe obraji și pe pletele-i rotunjite ca să mă ia în căruță”.

Adevărata „*producție poetică a liceanului*” poate fi identificată mai târziu, în 1878. După ce începe să publice versuri în ziarul *România liberă*, în 1878 publică primul său volum, placheta de poezii *Poiana lungă. Amintiri*, semnată doar cu prenumele Barbu, în tradiția poeziei din primele decenii ale veacului, cu o bună primire din partea criticii, în revistele *Viața literară*, *România liberă*, *Familia*. În 1882, Barbu Delavrancea își trece examenul de licență la Facultatea de Drept din București, cu teza de licență în drept *Pedeapsa, natura și însușirile ei*, pe care o publică în același an, semnată Barbu G. Ștefănescu. Gheorghe era bunicul dinspre partea tatălui: „*Gheorghe Tudorică Albu din Sohatu*”.

Scriitorul își va semna operele cu varianta definitivă Barbu Delavrancea

(ortografiată la început „de la Vrancea”, după acel ținut de mare originalitate etno-culturală, de care scriitorul se simțea foarte legat sufletește). În perioada 1880–1882, Barbu Ștefănescu publică în *România liberă* foiletoanele intitulate *Zig-Zag*, semnând cu pseudonimul Argus. De acum datează și debutul propriu-zis al scriitorului ca nuvelist, cu *Sultănică* (România liberă, 9-15 martie, 1883), semnată Argus. După un scurt popas la Paris (1882–1884), pentru a-și desăvârși studiile juridice, Delavrancea publică în 1885 volumul de nuvele *Sultănica*.

Prozator și dramaturg, gazetar, avocat și orator, cu vocația perceperii evenimentelor politice și culturale în cele mai profunde sensuri ale acestora, lansat în politică, ajunge în 1899 primar al Bucureștilor. Rămâne în literatură, însă, întâi de toate prin Hagi-Tudose și prin trilogia dramatică moldovenească.

La 12 mai 1912, ca o apreciere a întregii sale activități de prozator și dramaturg, scriitorul este ales membru al

Mormântul lui Barbu Ștefănescu Delavrancea din Cimitirul „Eternitatea”, Iași, România

Academiei Române, urmând să rostească, peste un an, alocuțiunea omagială. În ședința festivă în fața plenului întrunit la 22 mai 1913, Delavrancea rostește discursul *Din estetica poeziei populare*, care va avea un ecou deosebit în lumea literară. În presa timpului sunt reproduse ample fragmente, evidențindu-se forța inedită a scriitorului de a argumenta întreaga complexitate a creației populare. Mulțumind cu modestie membrilor înaltului for cultural, autorul dramei *Apus de soare* apreciază activitatea literară a altor colegi de generație.

La 29 aprilie 1918 scriitorul moare la Iași și este înmormântat la Cimitirul *Eternitatea*.

APUS DE SOARE

Actul IV

O cameră a castelului. În fund, un pat de stejar cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lângă pat, o piele de urs și două de lup. O masă. Pe masă, felurite doftorii și paharul de alabastru. În fundul patului Domnul nostru Isus Christos pe cruce. O ușă de paraclis. Un iconostas. În stânga, o ușă cu trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta.

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, OANA.

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă, n-ai închis ochii toată noaptea...

REVECA: Măcar un ceas, doamnă.

DOAMNA MARIA: Să-l fi văzut, o! Irino! Cu ce foc vorbea ascunzându-și durerile... Părea un sfânt!... Că câtă lepădare de sine și-a scos mantia domnească și-a pus-o pe umerii lui Bogdan... A târât pe Bogdan pe tron, a îngenuncheat, a dat să-i sărute mâna... Și s-a rostogolit... O!...

IRINA: Osteneala, măria-ta.

REVECA: De când se-ntoarse din pustia de Pocuția...

DOAMNA MARIA: Sât... Să nu te auză că vorbești așa.

OANA (se duce în vârful picioarelor la pat): Doarme domnul, doarme.

IRINA: E zobit de osteneală.

REVECA: A adormit? Se face bine.

DOAMNA MARIA: Să te-auză Maica Domnului! (S-aude gemând. Doamna Maria se duce binișor la pat.)

OANA: Doarme?

DOAMNA MARIA: Doarme, bogdaproste!

DOAMNA MARIA: De două nopți n-a dormit așa de liniștit. Cum ațipea, lega vorbe fără șir cu unele gânduri întunecate...

A! Paharnice, vrei ipitropie la scaunul Moldovei... Și ieri, toată vremea cu ochii la paharnicul Ulea... O fi ceva... Ce să fie?...

REVECA: Nu e nimica...

IRINA: Ca omul bolnav...

DOAMNA MARIA (se duce la fereastră): Și ce bucurie!... Păsările au început cu limbuția lor... Cucul s-aude cântând... Soarele răsare aurind munții... Cerul senin... Și Ștefan zace... Ce nepăsare! (Plânge năbușit).

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă!

DOAMNA MARIA: Fie... În odaia d-alături... Rămâi tu, Oană... Cum s-o scula să-mi dai de veste... Auzi?

DOAMNA MARIA: Mititica, cum se cunoaște că n-a dormit... (Ies pe ușa din dreapta).

Scena II

OANA, ȘTEFAN, într-un vestmânt de borangic.

OANA: Dă-i, Doamne, somn dulce și mai dulce, ca la un copil de țâță scăldat și primenit!... Ce zile posomorâte și ce nopți lungi... Toată noptica

m-am rugat... Să vedem ce face... (Se duce binișor la pat și desface perdelele.) A!...

ȘTEFAN: Ce, te-ai speriat, Oană?... Dă perdelele într-o parte...

OANA: Credeam că dormi, doamne, credeam că dormi...

ȘTEFAN: Vino-ncoa... Așaaa... (Oana îngenunche lângă pat.) Așaaa...

OANA: Credeam că dormi...

ȘTEFAN: Dormii, ș-am să dorm, ș-am să dorm... Doamna?

OANA: Acum ieși. Nu crez să-și fi scos haina... Mi-a zis s-o vestesc.

ȘTEFAN: Lasă, Oană, pe biata doamnă să se întinză oleacă... Pe doftori până i-am făcut să iasă... În curând au de lucru... Oană, ție nu-ți place să vorbești cu mine?

OANA: Stăpâne...

ȘTEFAN: Nu, băbătie, nu așa... Aci... Da...

OANA: Cum vrei, măria-ta...

ȘTEFAN: Vreau să vorbim... Mult... Mult...

OANA: Cum vrea măria-ta, așa vreau și eu... Voința măriei tale nu-mi dă pas să voiesc altfel... Și mi-e așa de drag!

ȘTEFAN: Ce ți-e așa de drag?

OANA: Când simț că-ți fac plăcere... Când îmi zici cum îmi zici...

ȘTEFAN: Băbătie?... Oh!... Nimic...

OANA: Ah!

ȘTEFAN: Ce?... Boala mea?... Nu, n-am să mai bolesc multă vreme...

OANA: De ce?

ȘTEFAN: Cum de ce?... Nu vrei să-mi treacă?...

OANA: O! Ba da!... Dar măria-ta ai zis tocmai de la lingurea... N-am să mai bolesc multă vreme... Că... (Oana se șterge la ochi.)

ȘTEFAN: Mie nu-mi plac...

OANA: Nici mie... Iacă așa, ca o proastă...

ȘTEFAN: Î... Î... Să te sărut...

OANA: Aș vrea...

ȘTEFAN: Ce?

OANA: Să te faci la loc, să-ncalici pe Voitiș...

ȘTEFAN: Da, da, pe Voitiș...

OANA: Și să te duci și să te-ntorci iarăși biruitor ca totdeauna...

ȘTEFAN: Să mă duc, să mă duc și să mă-ntorc iar pe Voitiș...

OANA: Iar... În fiecare zi de la Dumnezeu, noi, fetele, vorbim de biruințele măriei-tale, parcă am spune niște basme vechi...

ȘTEFAN: Da, da... Mâna și piciorul ăsta blestemat...

OANA: Nu zice așa, măria-ta... De multe ori mă gândesc că de ce nu fusei eu un băiat... Nu m-aș fi dezlipit de măria ta... P-un cal ca un zmeu... C-un paloș ca o limbă de foc... Și mi-ai fi zis: Ioane... Vezi bulucul cela? Să nu mai

fie! Și unde m-aș fi săltat în scări, și m-aș fi făcut nevăzut, și m-aș fi întors nădușală și sânge, și aș fi zis: Nu mai sunt, măria ta!... Ba uneori visez... Dacă...

ȘTEFAN: Oană, ce suflet e-n tine!

OANA: Se vede că tata cine-o fi fost a fost ostaș.

ȘTEFAN (se scoală într-o rână): Da... Și ce ostaș!

OANA: L-ai cunoscut?

ȘTEFAN: Firește!... Era un om... De măsura mea... Cu mustăți aduse... Tocmai ca mine... Cu părul alb... Asta... Nu... Cu părul cărunț și-l purta lunguleț... Ca și mine...

OANA: Bietul tata! Și cum a murit?

ȘTEFAN: Rănit la picior... Ca și mine... Ce fulgere...

OANA: Nu fulgeră, măria-ta... (...)

Scena III

ȘTEFAN, OANA și PETRU RAREȘ, prăfuit și noroit.

PETRU RAREȘ (vine din stânga): Doamne!

ȘTEFAN: O! Rareș, ești ca un câine scăpat din jujău... O! Ho!

PETRU RAREȘ: M-a dus iubirea ca vântul și m-a întors grijea ca gândul.

Am trecut râuri iazuri, mocirle, viroage. N-am ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu știu. Ș-am ajuns.

ȘTEFAN: Tot?

PETRU RAREȘ: Tot, măria-ta!... Oană, să mă iubești ca pun frate.

OANA: Cum ți-am spus, Rareș.

PETRU RAREȘ: C-a p-un frate bun, din aceeași mamă și din același...

OANA: Cum?

PETRU RAREȘ: Din aceeași mamă...

OANA: Da, frate... (Se îmbrățișează.)

ȘTEFAN: Două ramuri ale aceluiași stejar bătrân! Rareș, grozav te așteptam... Ai! Ai!...

OANA: Ce?

ȘTEFAN: Nimic... (lui Rareș) Na. Ia cartea asta. Bag-o în sân. Ia seama la pecetie. Pune caii la un olac Alege unul bine ferecat. Și la drum. Zi și noapte. Schimbă caii din popas în popas. Și să nu te oprești decât în Țarigrad. Acolo s-o dai în mână marelui vizir. Și să vestești tuturora să nu uiți pe Ștefănel al răposatului Alexandru că ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei și azi, 2 iulie, se strâng glasurile țării să-l aleagă și mitropolitul Gheorghe să-l ungă.

PETRU RAREȘ: Da?

ȘTEFAN: De ce te uiți așa?

PETRU RAREȘ: Poi...

ȘTEFAN: Poi?

PETRU RAREȘ: Măria-ta...

ȘTEFAN: Nu vezi suflarea mea? Nu simți încheieturile mele?... Cum să le simți... Ai!... Ai auzit pe Ștefan văietându-se vreodată?

PETRU RAREȘ: Nu, măria-ta...

ȘTEFAN: L-ai văzut vrodată lungit în pat?

PETRU RAREȘ: Nu, măria-ta...

ȘTEFAN: Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu-mi ascunz sfârșitul... (Oana plânge năbușit.) Ah! Oană, Oană... Vino încoa... Trăiește trăiește moș Ștefan... Rareș, ca vântul!

PETRU RAREȘ: Ca vântul!

Scena VI

Hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER vin din stânga.

HATMANUL ARBORE: Ce mai faci, măria-ta?

ȘTEFAN: Ce mai face paharnicul Ulea?

HATMANUL ARBORE: El? Sănătos.

ȘTEFAN: Adevărat? E mai bolnav ca mine.

POSTELNICUL TOADER: Mai mult se făcea...

ȘTEFAN: Ieri? Nu se făcea, se pregătea să facă... Umbla încet să nu-l simțā nimenea... Cum vi se pare vorba lui?

HATMANUL ARBORE: Nu i s-aude glasul. Șoptește, nu vorbește.

ȘTEFAN: Și ce șoptește?

HATMANUL ARBORE: Nimicuri.

ȘTEFAN: Dar ce șoptește, Oană?

OANA: Nimicuri? Știu eu, măria-ta?

ȘTEFAN: Firește că tu nu știi, cum e firesc să știe portarul Sucevei...

HATMANUL ARBORE: Ce să știi, măria-ta?

ȘTEFAN: Luați seama la Ulea, la Drăgan și la Stavăr... Bogdan ce face?

POSTELNICUL TOADER: Împotriva voinței lui, ceea ce ia poruncit măria-ta. Scrise lui Vladislav.

ȘTEFAN: Eu nu dau porunci domnului meu...

DOAMNA MARIA: Dar fiului tău?

ȘTEFAN: Până ieri, el asculta, de ieri încoa eu ascult...

POSTELNICUL TOADER: Au să vie doftorii, măria-ta.

HATMANUL: Și noi...

Scenă din filmul „Apus de soare” în regia lui Dan Pița, Teatrul Național din București, 2004

ȘTEFAN: O să s-adune țara, și voi slujiți domnului, nu omului, lui Bogdan, nu lui Ștefan...

HATMANUL: Împotriva cui?

ȘTEFAN: Împotriva voinței mele de când eram domn...

HATMANUL ARBORE: Voința ta, doamne? Ca apele Ceahlăului când se umflă primăvara. Ce zăgaz n-ar rupe? Cine să puie piepturile?

ȘTEFAN: Ulea... Drăgan... Stavăr...

HATMANUL ARBORE: Dar n-a ruginit sabia care a slujit lui Ștefan!

ȘTEFAN: Ho! Domol, Arbore... Domol... Vârâți-vă printre cei ce se adună și spuneți că voința mea e să nu curgă sângele pe locașul meu ohavnic ... (Ies Arbore și Toader prin stânga.)

OANA (lui Arbore): Temeți-vă de oamenii care șoptesc.

Scena IX

Cei de sus, DOAMNA MARIA, OANA, IRINA, REVECA vin din dreapta. La intrarea din stânga apare o clipă paharnicul ULEA și stolnicul DRĂGAN.

DOAMNA MARIA: Ștefan... Ce e, Ștefane?...

OANA: Măria-ta... Ce e, măria-ta?

PAHARNICUL ULEA: Ca și mort... La lucru...

DOAMNA: E cald... (Îi pipăie mâinile și le sărută.) N-a murit...

OANA (doftorilor): Nu e așa că nu moare, că nu moare...

DOFTORUL ȘMIL: Nu moare... Are atâtea puteri... Așa un suflet, Doamne...

DOAMNA MARIA: Cum îi picură nădușelile pe pernă... Ce mult a suferit... (Reveca și Irina, zic rugăciuni.)

DOFTORUL ȘMIL (lui Klingensporn): Ai ars tot?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Tot ce era de ars.

DOFTORUL ȘMIL: Scapă... (Doftorul Klingensporn și doftorul Cesena dau din cap.) Ce? Nu?

DOFTORUL CESENA: Si, signore.

DOFTORUL ȘMIL: Când s-o deștepta... Oleacă de vin... (Oana se repede și aduce vin.) Așa, un vin tare, să puie la inimă...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Și liniște, liniște... Dumnezeu va face și minunea asta...

OANA (turnând vin în paharul de alabastru, îi tremură mâna): E cotnar...

Scenă din filmul „Apus de soare” în regia lui Dan Pița, Teatrul Național din București, 2004

D-ăl care-i place măriei-sale... (S-aude tumultul în depărtare.)
DOAMNA MARIA: Tocmai acum? Măine nu s-ar putea?
CLUCERUL MOGHILĂ: Cum? Să ieșim din cuvântul lui?... Unde se află...
DOAMNA MARIA: Ce strigă?
CLUCERUL MOGHILĂ (ascultă): Nu s-aude.
ȘTEFAN (în toropeală): Mai repede... Arde... O! O! Flăcări...
DOFTORUL ȘMIL: Unde e paharul?
OANA: Iacătă-!l!
ȘTEFAN (se mișcă): Ce foc! O! O! (Tumultul s-aude din când în când.)
DOAMNA MARIA: Foc nestins!
ȘTEFAN (se întoarce, deschide ochii, se uită la toți): Maria... Oana... Șmil...
N-am murit?
DOAMNA MARIA: Nu... Nu... (Plânge și-i sărută mâinile.)
ȘTEFAN: Atunci, de ce plângi?
DOFTORUL ȘMIL: Măria-ta, nițel vin...
ȘTEFAN: Șmil... (Un zâmbet dureros. Soarbe vinul.) Aaah! Dar ce mă arde așa? Că bine ziceți... Ce e focul ăsta pe lângă focul de pe inima mea... Ia! (S-aude tumultul mai limpede.) Ce?... N-auz bine? Ba, auz... Ce strigă?
CLUCERUL MOGHILĂ: Aleg pe Bogdan, măria-ta.
ȘTEFAN: Î... Î... Î... Parcă ș-un alt nume... Nu strigă toți la fel... Cine să trăiască? (Se scoală pe jumătate.) Cine să trăiască?... Ștefan? Eu? Fiul cui?... Nepotul cui... Moghilă, vezi ce strigă... (Moghilă se duce la fereastră și se întoarce schimbat la față.) Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu... Ce?...
CLUCERUL MOGHILĂ: Nedeslușit... Mă repez să aflu... (Iese repede.)
DOFTORUL KLINGENSPORN: Orice mișcare...
DOFTORUL ȘMIL: E moartea!
DOAMNA MARIA: Auzi, măria-ta!
ȘTEFAN: N-auz... S-a potolit... Iar încep?... A... A... A... A!... (S-aude glasul lui Ulea cerând domn pe Ștefăniță.) Dați-mi... Ah!... Dați-mi...
DOFTORUL ȘMIL: Ce faci... (Toți îl înconjoară d-aproape.)
DOFTORUL CESENA: Nu!
DOAMNA MARIA: Nu!
OANA: Ah! Nu!
REVECA: Nu!
IRINA: Nu!
DOFTORUL KLINGENSPORN: A! Nu!
ȘTEFAN: Toți, dușmani?... Și tu, Oană?... (S-aude din nou strigând pe Ștefăniță. Se ridică în picioare.)
DOAMNA MARIA: Nu... Nu te duce...
ȘTEFAN: Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană! Sabia... Sabia... C-am

să judec!... (Oana îi dă sabia.) Ștefan, nu Ștefăniță... Viu, viu, numaidecât! O! Ho! Ho! Să se împlinescă legea!... (Ștefan pleacă repede și, șchiopătând mai greu, iese prin stânga.)

DOAMNA MARIA (târându-se în genunchi): Ah! Nu! Nu te duce! (Se ridică în picioare și fugе la fereastră.) A!... Se duce ca un vifor... Ca un taur îndârjit în mijlocul mieilor!

DOFTORUL ȘMIL: S-a sfârșit! Păcat!

DOAMNA MARIA: Ah! Doamne!

OANA: N-a picat?

DOAMNA MARIA: Da... Păcătosul...

OANA: Un munte i-ar fi stat în față!

DOAMNA MARIA: Spune poporului ceva... (S-aude: Să trăiască Bogdan!) Se cutremură... Se întoarce... Vine... (Toate izbucnesc în plâns.)

Scena X

ȘTEFAN se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorânduială, tulburat, ca un halucinat. De pe sabia curge sângele. Toți fac câțiva pași spre el și se opresc încremeniți de durere și de spaimă.

ȘTEFAN: O! Cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrân și bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-l izbi!... Picăturile astea sunt calde... În fiecare ostaș e o fiară!... Iată-l... Pândește călare... Calul îi tremură și joacă... Bagă pintenii pân la rădăcină... Chiuiе de-nfioară valea Racovățului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele până nu mai simte mâna din umăr... Când mă văzu, își cuprinse fața cu amândouă mâinele, și eu cu amândouă o învârtii, și trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e de vină? Io, Ștefan voievod, am suit pe Bogdan pe tron... Io, Ștefan voievod, i-am așezat cu mâna mea coroana strămoșilor mei... El fu de față și văzu ce vreau eu, și tot sfatul, și toată ostășimea... Sufletu-mi nu vrea, și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea... Cine e de vină?... Se cutremura Moldova și-o prăpastie se deschise... Și cu acest sfânt oțel oprii cutremurul și umplui prăpastia! (S-aude: Să trăiască domnul Bogdan!) Î... Î... Î... Da...! S-a împlinit legea! (Scoboară treptele și aruncă sabia.) Ți-ai împlinit menirea ca și mine! Maria... Oana... Răsufierea... (Cade pe brațele lor și-l duc pe scaunul cu stemă.) Deschideți geamurile... Apă... (Oana îi dă apă în paharul de alabastru.)

DOAMNA MARIA (covârșită de durere): Măria-ta, să te odihnești!

ȘTEFAN: Mă voi odihni...

DOAMNA MARIA: Bogdan e domn... Uită tot...

ȘTEFAN: Voi uita tot... Nu-mi voi aduce aminte de nimic... (Suflă greu.

Pipăie pe Maria și pe Oana.) Să dăruiți paharul acesta Mânăstirei Putna...

Nu vine...? Mai iute...

DOAMNA MARIA: Cin să vie, măria-ta?

ȘTEFAN: Nu, doamna aceea înfășurată în negru... Ea o să vie mai degrab decât am dori-o... Poftim... Te-am privit d-atâtea ori în față... Nu mi-e frică de tine... (Sughită.) A! Ci vin o dată, Bogdane, că nu pot... (S-aude la intrare: Să trăiască vodă Bogdan! Năvălesc Bogdan, hatmanul Arbore și toți ceilalți pârcălabi și Sfatul domnesc, ostași, popor, și cad în genunchi.)

BOGDAN: A! Măria-ta!

ȘTEFAN: E... (Sughită.) E... Mă-ri-a-ta!... Frig... Frig... (Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.) Mai bine... (Sughită.) Mă... Voi... Odihni... (Se întinde în șira spinării. Face cruce.) O... O... O... Moldova... (Îi cade capul pe pieptul Oanei.) (Din mulțime s-aude un geamăt lung.)

UNIVERSUL OPEREI

Izvoarele de inspirație

Primele opere literare în domeniul dramaturgiei apar în literatura română sub influența ideologiei pașoptiste. O primă izbândă este drama lui Bogdan Petriceicu Hasdeu *Razvan si Vidra* (1867), urmată de drama *Despot-Vodă* (1880) a lui Vasile Alecsandri, iar în 1902 apare *Vlaicu-Vodă* de Al.Davillă.

Drama *Apus de soare* este o trilogie ce desăvârșește evocarea istorică a evenimentelor și personalităților eroice ale acestui neam, care pornește cu vremea lui Ștefan cel Mare în volumul I *Apus de soare*, continuă cu domnia lui Ștefăniță în volumul II *Viforul* și se încheie cu cea a lui Petru Rareș în volumul III *Luceafărul*.

În această trilogie, *Apus de soare* este o adevărată capodoperă a dramei romantice românești în care sunt evidente ca surse de inspirație: creațiile folclorice care ilustrează dimensiunea legendară a domnitorului; *Letopisețele Moldovei* ce fuseseră publicate de Mihail Kogălniceanu; *Hronica românilor și a mai multor neamuri* de Gheorghe Șincai; *Ștefan cel Mare* de E. Esarcu; *Cronica lui Grigore Ureche* (portretul domnitorului).

Semnificția titlului

Titlul este o metaforă care ilustrează drama morții lui Ștefan cel Mare, asemănată cu „*apusul soarelui Moldovei*”.

Drama prezintă într-o gradație ascendentă conflictul politic exterior, între domnitorul autoritar și câțiva boieri care plănuiesc să încalce hotărârea testamentară a lui Ștefan și conflictul interior, generat de confruntarea dintre spiritul domnitorului și omul batrân și bolnav.

Structura și momentele subiectului

Drama este structurată în patru acte.

Actul I constituie și expozițiunea piesei, care debutează cu o conversație

între fețele de la curtea domnească, din care reies primele informații despre personalitatea lui Ștefan, făcându-se și primele referiri la trăsăturile sale legendare. Pentru domnitor se pregătesc neîncetat fâșii curate, care să-i bandajeze piciorul bolnav în urma rănii dobândite în lupta de la Războieni, unde „*pieri floarea Moldovei*”. Ștefan este în viziunea fețelor un personaj mitic: „*va, trai cât Matusalem*”, „*e inzaoot*”, „*când s-a născut, l-a scăldat în sânge de șerpoaică și de vulturi să se strecoare și să se înalțe*”.

Atmosfera de la curte, dragostea, imensa admirație de care se bucură domnitorul pregătesc apariția sa în scena a 3-a. Se transmit cu discreție gândurile lui Ștefan, care o iubise pe Rareșoia și avusese cu ea doi copii: pe Oana și pe Rareș. Ștefan este bătrân și bolnav, dar ferm hotărât să lupte pentru Pocuția, întrucât simte alături de el întreaga Moldovă.

Actul II constituie intriga dramei. Clucerul Moghilă sosește de pe câmpul de bătălie și povestește despre actele de vitejie ale moldovenilor conduși de Ștefan cel Mare, prilej cu care se continuă portretizarea domnitorului: „*strașnic răcnea leul Moldovei, de auzea valea și codrii*”.

Se reliefează credința domnitorului în poporul său și în biruință, tăria lui de a rezista durerilor fizice, Moghilă încheindu-și relatarea cu o caracterizare a domnitorului: „*iată-l răsare soarele și încălzește și pe boieri și pe oase goale fără deosebire, că nimeni nu s-a plâns de judecățile lui*”.

Întors de la bătălie, Ștefan este întâmpinat cu dragoste de doamna Maria, de Oana și de ceilalți curteni și are primul conflict cu boierii uneltitori care doresc să scape de Ștefan, întrucât acum e neputincios și bolnav. Chiar și boierii trădători, Ulea, Stavăr și Drăgan, recunosc că „*mare a fost, că de mărimea lui nu mai suflă nici un boier*” sau că „*vârșa vâpăi, mă frigea privirea lui*”, de unde rezultă că și dușmanii îi recunosc marea.

Actul III ilustrează desfășurarea acțiunii și punctul culminant și începe cu discuția dintre Ulea, Stavăr și Drăgan privind starea de sănătate a lui Ștefan cel Mare, fiind nerăbdători să asiste la sfârșitul acestuia. Și din această discuție se desprind trăsături ale domnitorului, dezvăluind politica pe care o aplicase Ștefan în formarea unei oștiri devotate, compusă din cei mai destoinici răzeși. Ștefan adună boierii și întreaga curte cărora le expune întreaga sa politică internă și externă, anunțându-i că lasă țara moștenire urmașilor spre a o păstra întreagă și independentă. Adresându-se boierilor tineri, îi aseamănă cu o pădure tânără și le spune să nu uite jertfele străbunilor, prilej cu care enumeră numele celor ce au murit eroic pe câmpurile de bătălii. Discursul, model de artă oratorică în literatura noastră, e însoțit de participarea naturii dezlănțuite (*fulgeră, tună, plouă*) cu semnificații în frământarea conștiinței și a zbulciumului sufletesc. Ștefan cel Mare își exprimă crezul său de domnitor, idealul său fiind să

unească Răsăritul cu Apusul și să stea ca un zid de apărare a creștinătății pentru că „*Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri, în veci.*”

Actul IV prezintă momentele grele prin care trece Ștefan, bătrân și bolnav, cu rana infectată. În acest cadru de suferință, de tragism, Ștefan îi mărturisește Oanei adevărul despre faptul că ea și Rareș sunt frați, iar el este tatăl lor. Este elocventă măreția lui Ștefan, voința și forța lui în față durerii. Cu ultimele puteri, îl pedepsește pentru trădare pe paharnicul Ulea, îl unge domn pe Bogdan, apoi moare cu numele țării pe buze.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Explicați semnificația titlului, reieșind din lectura dramei.
2. Argumentați respectul tuturor față de Ștefan cel Mare.
3. Analizați personalitatea marelui domnitor Ștefan cel Mare și precizați modalitatea dramatică a construirii personajului.
4. Motivați cu argumente de ordin istoric și literar – estetic faptul că piesa *Apus de soare* este o dramă istorică de factură romantică.
5. Faceți o caracteristică amplă a situației social-politice a Moldovei din perioada domniei lui Ștefan cel Mare, bazându-vă pe opera studiată.
6. Comentați cuvintele: „*El să trăiască și Moldovei i-i bine!*”

REȚINEȚI!

Naturalismul – curent literar care se dezvoltă în literatura franceză între anii 1870-1890. Reprezentanți ai naturalismului în literatura universală pot fi considerați: E. Zola, G. de Mopassant, A. Daudet, iar în literatura română – C. Mile, I. L. Caragiale, L. Rebreanu, B. Ștefănescu Delavrancea.

EVALUARE

1. Comparați și faceți o paralelă între capitolul *De moartea lui Ștefan celui Bun, vă leato 7014/ 1504* din *Letopisețul Țării Moldovei* de Grigore Ureche și momentul solemn și tragic al ultimilor clipe din viața voievodului din drama *Apus de Soare* de Barbu Delavrancea.
2. Structurați într-un eseu trăsăturile morale, umane și pe cele privind autoritatea voievodului, reunite în personalitatea excepțională a lui Ștefan cel Mare ca personaj literar.

CRITICII SPUN!

„Delavrancea a avut forța revelatoare a evocării. În discurs, în nuvelă, ca și în teatru, sufletul său retoric își deștine fâlfâitul, cu zboruri de aripi

ocrotitoare. Dramele lui istorice sunt discursuri dialogate și resuscitări de poezie și patriotism.

În scrisul lui elogiem poetic și căldura vizionarului, care a înnobilat patriotismul în formele cuceritoare ale artei.” (Pompiliu Constantinescu)

II. FAMILIA ȘI SOCIETATEA

Substantivul. Genul și numărul substantivelor. Cazurile substantivelor

TERMINOLOGIE

- substantive proprii și comune
- substantive simple compuse
- categorii gramaticale (gen, număr, caz)
- declinare
- funcții sintactice

REAMINTIȚI-VĂ!

Substantivul este o parte de vorbire flexibilă, care denumește nume de obiecte (ființe, lucruri, fenomene ale naturii, însușiri, sentimente, stări sufletești, acțiuni, relații dintre oameni): mașină, pădure, copil, telefon, carte, frate, mamă, ninsoare, iubire, ură.

Clasificarea substantivelor

Substantivele sunt de două feluri: substantive comune și substantive proprii. La rândul lor, ele pot fi: simple sau compuse.

- după formă substantivele pot fi substantive simple sau compuse;

- după conținut substantivele se împart în substantive comune, substantive proprii;
- un grup de două sau mai multe cuvinte pot forma locuțiuni substantivele.

Genurile substantivelor

În limba română după gen, substantivele se împart în: substantive la genul masculin, substantive la genul feminin, substantive la genul neutru.

Numărul substantivelor: Substantivul are forme pentru singular și plural la toate cele trei genuri: masculine, feminine, neutru.

Declinarea substantivului constă în identificarea tuturor formelor pe care le poate avea un substantiv în funcție de gen, număr și caz.

Substantivul poate avea în propoziție diferite funcții sintactice: subiect, atribut, complement, nume predicativ. Atunci când îndeplinește aceste funcții sintactice, substantivul își schimbă forma (*casa, casei, al casei, pe casă*), primește în construcția sa un articol hotărât, articolul *al, a, ai, ale* sau o propoziție.

Cazurile și funcțiile sintactice ale substantivelor

Substantivul poate avea în propoziție diferite funcții sintactice: **subiect, atribut, complement, nume predicativ.**

Pentru a exprima în propoziție funcțiile sintactice, substantivul primește diferite forme cazuale.

În limba română substantivul are cinci cazuri: **nominativ, genitiv, dativ, acuzativ, vocativ.** Cazurile se stabilesc cu ajutorul întrebărilor.

Cazul este **forma luată de substantiv** pentru a exprima funcția lui sintactică într-un enunț.

RECUNOAȘTEȚI!

CAZ	FUNCȚIA SINTACTICĂ	EXEMPLU
N	subiect nume predicativ	Vasilică vine la școală. Acesta este copil .
A	complement direct	Am văzut o casă .
	complement indirect	Vorbim despre copil .
	complement circumst. de mod	Vorbim ca părinții .
	complement circumst. de timp	Am stat la voi într-o zi .
	complement circumst. de loc	Am venit la școală .
	atribut substantival prepozițional	Cartea de fizică este grea.
D	complement indirect	Am dat copilului ceva.
G	atribut substantival genitival	Porțile palatului s-au deschis.
V	-----	Vasilică , vino acasă.

1. Subliniați substantivele din textul următor, indicați categoriile gramaticale.

2. Explicați semnificația cuvintelor evidențiate. Alcătuiți cu ele câteva enunțuri.

3. Identificați toate substantivele articulate și nearticulate.

Copilărie

Din oglindă mă privea un trup **firav**
Cu claviatura coastelor **distinctă**,
Inima-apăsa pe **clape** grav
Și-ncerca să-apară în oglindă.

N-am văzut-o niciodată, dar știam,
Ca-ntr-un joc de-a baba-oarba, că-i ascunsă
(Precum inima salcâmului din geam
Coșul pieptului de crengi o face frunză).

Mă-ntrebam de unde l-a-nvățat și dacă
E aievea cântu-i **uniform**,
Și ca nu cumva în somn să tacă,
Mi-era frică seara să adorm.

Ana Blandiana (Otilia Valeria Rusan, n. Coman; n. 25 martie 1942, Timișoara) este o scriitoare, autoare a 26 de cărți publicate în română și a 60 de volume apărute în 26 de limbi.

EXERSAȚII!

1. Alcătuiți patru enunțuri, folosind substantive proprii și comune.
2. Alegeți forma corectă a următoarelor substantive și indicați genul lor. *Asterix/asterics, pullover/pullovăr, capod/capot, mănușă/mânușă, căpșună/căpșune, cireașă/cireșă.*
3. Subliniați substantivele din textul următor. Arătați felul, genul și numărul lor.

...Rădăcina și viața poporului nostru, înaintea Lui Dumnezeu, este credința cea dreaptă în Hristos, adică Ortodoxia. Noi ne-am încreștinat de aproape două mii de ani, din timpul Sfântului Apostol Andrei. Coloniștii romani, cărora le-au predicat Sfinții Apostoli Petru și Pavel la Roma, și cei din Grecia, când au venit aici cu legiunile romane, au adus credința Ortodoxă. Eram daci pe atunci; strămoșii noștri sunt dacii și romanii, de la care am rămas noi, românii. De atunci, de când am primit și dreapta credință în Dumnezeu, poporul nostru a avut viață. (*Ilie Cleopa*)

4. Determinați substantivele din text și indicați cazul lor.

a) Cel mai important element al muncii noastre este familia. Noi sperăm să creăm o legătură indisolubilă în cadrul familiilor. Familia reprezintă piatra de temelie a întregii noastre afaceri. (*W. Disney*)

b) Părinții au mai mare grijă de fericirea copiilor, decât copiii înșiși, căci

ei nu se lasă orbiți de patimi sau imbolduri necugetate și orânduiesc totul cu mai multă înțelepciune, astfel încât, cu timpul, și copiii să se declare mulțumiți. *(C. Goldoni)*

c) Cele mai mari privilegii pe care Dumnezeu le-a conferit vieții omenești, calitatea de tată, mamă și copil, pot, de fapt, deveni cele mai mari blesteme dacă Iisus Hristos nu este capul acelei instituții unde noi suntem recunoscuți ca atare. *(O. Chambers)*

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

1. Observați cum se scriu și cum se pronunță substantivele date:

Maria, Victoria, realizare, cereale, memoria, istoria, traiectoria, aer, aerodrom, aerisire.

2. Pronunțați și declinați corect următoarele substantive compuse: *aducere-aminte, drum-de-fier, facere de bine, gura-leului, ceas-brățară.*

FOLOSIȚI-VĂ CUNOSTINȚELE!

1. Copiați fragmentele. Subliniați substantivele și indicați funcțiile sintactice.

a) Ce înseamnă patria? „Patria este pământul plămădit cu sângele și întărit cu oasele înaintașilor noștri. Pentru ca să fie o patrie, trebuie să fie mai întâi religia strămoșilor, sfânta cuminenie a sufletelor, caldă adorație a acelora care au fost și nu mai sunt decât oseminte și țărână.”

(Barbu Ștefănescu Delavrancea)

b) Omul înainte de neam și-a iubit familia, înainte de lume și-a iubit neamul și patria sa de pământ, fie mare, fie mică, în care părinții săi au trăit și i-a îngropat, în care el s-a născut, în care a petrecut dulcii ani ai copilăriei, ce nu se mai întorc, în care a simțit cea dintâi bucurie și cea dintâi durere de bărbat. Nu cunosc însă nici o seminție, cât de barbară, care să nu aibă acest simțământ.” *(Mihail Kogălniceanu)*

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Identificați opt substantive din textul următor, precizând funcția sintactică și cazul.

Dragostea de țară înseamnă dragostea pentru câmpiile mănoase și bogate cu lanurile unduindu-se în bătaia vântului, pentru dealurile cu creste domoale, pentru munții falnici cu vârfurile mângâiate de norii cerului albastru ca floarea de *nu-mă-uita*, pentru izvoarele cu apă limpede precum cleștarul și rece ca gheața, pentru apele curgătoare, pentru lacurile minunate, pentru marea cu valurile ei înspumate, pentru splendorile Deltei Dunării, pentru apele termale, apele minerale, pentru pădurile în

care ai colindat când erai mic la cules de fragi, mure, flori sau ciuperci, pentru livezile cu pomi fructiferi cu poame dulci și parfumate cum nu găsești în nici un colț de lume, pentru grădinile desenate în pete de culoare, pentru viile bogate, pentru orizonturile acestui pământ, pentru liniștea nopților de vară, pentru parfumul florilor de tei, pentru frumusețea sălbatică a naturii cu care ne-a binecuvântat Bunul Dumnezeu cu iubire și dărnicie.

2. Alcătuiți câteva enunțuri după imaginea dată, folosind următoarele locuțiuni substantivale: *părere de rău, aruncătură de ochi, nebăgare de seamă, dare în primire, cu tragere de inimă*. Precizați funcțiile sintactice.

Articolul. Tipurile de articole

TERMINOLOGIE

- **articol substantival:**
 - a) articol substantival hotărât
 - b) articol substantival nehotărât
- **articol posesiv (genitival)**
- **articol demonstrativ (adjectival)**

Articolul este o parte de vorbire flexibilă care însoțește de obicei un substantiv și arată în ce măsură obiectul denumit de acesta este cunoscut vorbitorilor. Are un rol de instrument gramatical (cuvânt ajutător pentru declinarea substantivului), nu are un înțeles de sine stătător și nici funcție sintactică.

Articolele nu se folosesc niciodată singure, ci doar împreună cu substantive, adjective, numerele: băiatul, fratele, înaltul, altul, primul.

Clasificarea articolelor

Articolul substantival. După gradul în care ajută substantivul la individualizarea obiectului denumit, articolul poate fi: **hotărât** (-l, -le, -a, -i, -lui, -lor) – arată un obiect cunoscut vorbitorului și **nehotărât** (un, o unui, unei, niște, unor) – arată obiectul individualizat, dar nu îl identifică exact pentru vorbitori.

După locul pe care îl ocupă în raport cu substantivul, articolul poate fi: *proclitic* sau *enclitic*. Prin *proclitic* se înțelege că articolul stă înaintea substantivului ca un cuvânt independent (**un** câine, **o** pisică, **niște** păsări), iar prin *enclitic* se înțelege că este adăugat la sfârșitul substantivului (mărul, lumina, zorile).

Articolul **posesiv** (genitival) (*al, ai, a, ale*). **Exemple:** **ai** noștri copii, **al** meu frate, **a** mea imagine, **ale** noastre flori. Articolul posesiv genitival este des folosit greșit. Forma articolului posesiv depinde de substantivele pe care le determină în funcție de sensul mesajelor transmise.

Articolul **demonstrativ** (adjectival) (*cel, cea, cei, cele, celui, celei, celor*) însoțește un adjectiv sau un numeral, făcând legătura între această parte și substantivul determinat. **Exemple:** Trandafirul **cel** roșu. Poteca **cea** îngustă. **Cei** doi drumeți. Locul **cel** dintâi.

RECUNOAȘTEȚI!

Din cel din urma arc al Carpaților, de sub poalele Călimanului, se lasă pe coasta despre răsărit a țării, un lung șir de coline, care mărg – ridicându-se și culcându-se ca valurile unei mări – până la cătările Dunării. Pe la căpătâiul acestor dealuri, frumoasele și roditoare dealuri ale Moldovei se îndoaie Prutul în șerpuiți mari, așternut ca de pe întinsul unei stepe. Izvorât de departe, din Carpații Galiției, râul vine tulbure la hotarele noastre, sparge măgurile Mamorniței și-și împinge apa-i galbuie, lină, fără.

(Alexandru Vlahuță)

1. Identificați în text articolele.
2. Numiți tipul lor.

EXERSAȚI!

1. Analizați substantivele însoțite de articolul hotărât:

Mama însă era în stare să toarcă-n furcă, și să învăț mai departe. Și tot cihăia mama pe tata să mă mai dea undeva la școală, căci auzise ea spunând la biserică, în Parimei, că omul învățat înțelept va fi și pe cel neînvățat slugă-l va avea. Și afară de aceasta, babele care trag pe fundul sitei în 41 de bobi, toți zodierii și cărturăresele pe la care căutase pentru mine și femeile bisericose din sat îi băgase mamei o mulțime de bazaconii în cap, care de care mai ciudate... ba că am să petrec între oameni mari, ba că-s plin de noroc, ca broasca de păr... *(Ion Creangă)*

FOLOSIȚI-VĂ CUNOSTINȚELE!

1. Construiți șase propoziții în care să se afle substantive însoțite de articol nehotărât.

2. Identificați în enunțurile de mai jos articolul genitival-posesiv:

a) Fruntea albă-n părul galben / Pe-al meu braț încet s-o culci, / Lasând pradă gurii mele / Ale tale buze dulci... *(Mihai Eminescu)*

b) În a nopții liniștire o divină melodie

Ca suflarea unui geniu pintre frunze-alin adie,

Și tot crește mai sonoră, mai plăcută, mai frumoasă,

Pân'ce umple-ntreaga luncă de-o vibra-re-armonioasă. *(V. Alecsandri)*

c) Gânditoare și tăcută luna-n cale-i se oprește,

Sufletul cu voluptate în estaz adânc plutește,

Și se pare că s-aude prin a raiului cântare

Pe-ale îngerilor harpe lunecând mărgăritare. *(Vasile Alecsandri)*

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

Alegeți forma corectă: aleia – aleea, ideia – ideea, odaia – odae, Victoria – Victorea, Maria – Mariea.

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Dezvăluți într-un eseu de volum mic următorul titlu: „**Eroii zilelor de ieri, eroii zilelor de azi**”...

- Respectați cerințele față de scrierea unui eseu.
- Folosiți cuvinte cu articole substantivale.
- Reprezentați schematic structura a trei cuvinte.

FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Identificați varianta în care toate substantivele sunt articulate:
 - casă, lună, o carte, plaiul;
 - elevi, niște oameni, unele idei, vorbe;
 - amintirea, patria, băiatului, fetei.
- Precizați ce parte de vorbire este cuvântul evidențiat din enunțul:
Peste codrul meu străbun,
Iese soarele **cel** bun. (Grigore Vieru)
 - articol adjectival (demonstrativ);
 - pronume demonstrativ;
 - adjectiv pronominal demonstrativ.
- Construiți patru enunțuri în care să folosiți articole demonstrative.

ION CREANGĂ (1937 - 1889)

Ion Creangă a fost un scriitor român. Recunoscut datorită măiestriei basmelor, poveștilor și povestirilor sale, Ion Creangă este considerat a fi unul dintre clasicii literaturii române, mai ales, datorită operei sale autobiografice *Amintiri din copilărie*.

Data nașterii lui Creangă este incorectă. El însuși afirmă în Fragment de biografie că s-ar fi născut la 1 martie 1837. O altă variantă o reprezintă data de 10 iunie 1839, conform unei mitrici de nou-născuți din Humulești.

Creangă a mai avut încă șapte frați și surori: Zahei, Maria, Ecaterina, Ileana, Teodor, Vasile și Petre. Ultimii trei au murit în copilărie, iar Zahei, Maria și Ileana în 1919.

Tinerețea lui Creangă este bine cunoscută publicului larg prin prisma operei sale capitale *Amintiri din copilărie*. În 1847 începe școala de pe lângă biserica din satul natal. Fiu de țăran, este pregătit mai întâi de dascălul din sat, după care mama sa îl încredințează bunicului matern. În 1853 este înscris la Școala Domnească de la Târgu Neamț sub numele Ștefănescu Ion, unde îl are ca profesor pe părintele Isaia Teodorescu. După dorința mamei, care voia să-l facă preot, este înscris la Școala catihetică din Fălticeni. Aici apare sub numele de Ion Creangă, nume pe care l-a păstrat tot restul vieții. După desființarea școlii din Fălticeni, este silit să plece la Iași, absolvind cursul inferior al Seminarului teologic *Veniamin Costachi* de la Socola.

În 1864, Creangă intră la Școala preparandală vasiliană de la Trei Ierarhi, unde l-a avut profesor pe Titu Maiorescu. Acesta îl aprecia foarte mult și l-a numit învățător la Școala primară nr. 1 din Iași.

După ce timp de 12 ani este dascăl și diacon la diferite biserici din Iași, este exclus definitiv din rândurile clerului, deoarece și-a părăsit nevasta, a tras cu pușca în ciorile care murdăreau Biserica Golia și s-a tuns ca un mirean, lucruri considerate incompatibile cu statutul de diacon. Dedică din ce în ce mai mult timp literaturii și muncii de elaborare a manualelor.

În anul 1867 apare primul abecedar conceput de Ion Creangă, intitulat „*Metodă nouă de scriere și citire*”.

În 1871 apare în *Columna lui Traian* articolul *Misiunea preotului la sate*, semnat de preotul Ion Creangă. În același an este exclus din rândurile bisericii, fiind

*Casa Memoriala Ion Creanga
din Humulesti (România)*

acuzat de a fi frecventat teatrul. Publică acum un manual de citire intitulat *Învățătorul copiilor*, unde înserează trei povestiri: *Acul și barosul*, *Prostia omenească și Inul și cămeșa*. Un an mai târziu este exclus și din învățământ și, în ciuda plângerilor și protestelor sale, situația rămâne aceeași. În această perioadă îl cunoaște pe Mihai Eminescu, atunci revizor școlar la Iași și Vaslui, cu care se împrietenește. La îndemnul lui Eminescu frecventează societatea *Junimea* unde citește din scrierile sale.

În paginile revistei *Convorbiri literare* publică *Soacra cu trei nurori și Capra cu trei iezi*. Între 1875 și 1883, la îndemnul poetului, scrie cele mai importante opere ale sale. La 1878 publică basmul *Ivan Turbincă*. Câțiva ani mai târziu a fost bolnav de epilepsie și a suferit foarte mult la aflarea bolii și apoi a decesului lui Eminescu și al Veronicăi Micle.

Ion Creangă călătorește la Slănicul Moldovei pentru a-și îngriji sănătatea, îl vizitează pe Mihai Eminescu la Mănăstirea Neamțului.

Umorul lui Creangă este însuși umorul vieții, al acestui fenomen organic, în care durerea și bucuria, răul și binele, prostia și inteligența, umbra și lumina se îmbrățișează alternativ, ca s-o exprime în toată realitatea.

La 31 decembrie 1889 se stinge din viață în urma unui atac cerebral. Ion Creangă este înmormântat la 2 ianuarie 1890 la cimitirul Eternitatea din Iași.

În Ion Creanga vedem astăzi pe primul romancier al literaturii noastre, pe primul creator de epos, nu în timpul istorico-literar, ci într-o durată spirituală. În opera lui Ion Creangă se regăsește fiecare dintre noi.

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie! Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații și surorile îmi erau sănătoși, și casa ne era îndestulată, erau sănătoși, și casa ne era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea! Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa. Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată:

Ieși, copile cu părul bălan, afară și râde la soare, doar s-a îndrepta vremea și vremea se îndrepta după râsul meu... Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății: alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părți, înfingând toporul în pământ, afară, dinaintea ușii; încheaga apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare; bătea pământul, sau peretele, sau vrun lemn, de

care mă păleam lacap,
la mână sau la picior,
zicând: Na, na!, și
îndată-mi trecea
durerea... când vuia în
sobă tăciunele aprins,
care se zice că face a
vânt și vreme rea, sau
când țiuia tăciunele,
despre care se zice că
te vorbește cineva de
rău, mama îl muștra
acolo, în vatra focului,
și-l buchisa cu cleștele,

*Secvență din filmul „Amintiri din copilărie” de
Elisabeta Bostan (România)*

să se mai potolească dușmanul; și mai mult decât atâta: oleacă ce nu-
venea mamei la socotealcăutătura mea, îndată pregătea, cu degetul
îmbălat, puțină tină din colbul adunat pe opsasul încălțării ori, mai în
grabă, lua funingine de la gura sobei, zicând:

Cum nu se deoache călcâiul sau gura sobei, așa să nu mi se deoache
copilașul și-mi făcea câte-un benchi boghet în frunte sănu se deoache!

Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-
aduc aminte; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat când îi
sugeam țâța cea dulce și mă alintam la sânu-i, gângurind și uitându-mă în
ochi-i cu drag! Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am
împrumutat, și a vorbi de la dânsa am învățat. Iar înțelepciunea de la
Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine și ce-i rău.

Dar vremea trecea cu amăgeli, și eu creșteam pe nesimțite, și tot alte
gânduri îmi zburau prin cap, și alte plăceri mi se deșteptau în suflet, și, în
loc de înțelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat, și dorul meu era
acum nemărginit; căci sprintar și înșelător este gândul omului, pe ale cărui
aripi te poartă dorul neconținut și nu te lasă în pace, până ce intri în
mormânt! Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite cum te trage pe furis
apa la adânc, și din veselia cea mai mare cazi deodată în urâcioasa
întristare! Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este
veselă și nevinovată. Și, drept vorbind, acesta-i adevărul. Ce-i pasă
copilului când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să
le aducă ziua de mâine, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire.
Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei
mai strașnici, pe care aleargă, cuvoie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește
cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți ia auzul; și de cade
jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea

cuvântului... Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

* * *

Odată, la un Sfântul Vasile, ne prindem noi vreo câțiva băieți din sat să ne ducem cu plugul,- căci eram și eu mărișor acum, din păcate. Și în ajunul Sfântului Vasile toată ziua am stat pe capul talei să-mi facă și mie un buhai,

ori de nu, batâr un harapnic.- Doamne, ce harapnic ți-oi da eu, zise tata de la o vreme. N-ai ce mânca la casa mea! Vrei să te bușească cei handralăi prin omăt? Acuș te descalt!

*Secvență din filmul „Amintiri din copilărie” de
Elisabeta Bostan (România)*

Văzând eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am șterpelit-o de-acasă numai cu

beșica cea de porc, nu cumva să-mi ieie tata ciubotele și să rămân de rușine înaintea tovarășilor. Și nu știu cum s-a întâmplat, că niciunul dintre tovarăși n-avea clopot. Talanca mea era acasă, dar mă puteam duce s-o ieu? În sfârșit, facem noi ce facem și sclipuim de cole o coasă ruptă, de ici o cârceie de tânjală, mai un vătrar cu belciug, mai beșica cea de porc a mea, și pe după toacă, și pornim pe la case.

Ș-o luăm noi de la popa Oșlobanu, tocmai din capul satului din sus, cu gând să umblăm tot satul... Când colo, popa tăia lemne la trunchi afară și cum a văzut că ne așezăm la fereastră și ne pregătim de urat, a început a ne trage câteva nașteri îndesate și a zice:

- De-abia s-au culcat găinile, și voi ați și început? Ia stați oleacă, blăstămaților, că vă dau eu!

Noi, atunci, am șterpelit-o la fugă. Iar el zvârr! cu o scurtătură în urma noastră, căci era un om hursuz și pâclășit popa Oșlobanu. cum obișnuiesc a zice plugarii pe la casele ce nu-i primesc.

- Ei, amu, ce-i de făcut? Hai să intrăm ici în ograda asta - zise Zaharia lui Gâtlan - că ne trecem vremea stând în mijlocul drumului.

- Dar bun pocinog a mai fost și-aista, zicem noi, oprindu-ne în răscrucile drumului din mijlocul satului, aproape de biserică. Încă una-două de-aiestea, și ne scot oamenii din sat afară, ca pe niște lăieși. Mai bine să mergem la culcare. Și după ce ne arvonim noi și pe la anul, cu jurământ să

umblăm tot împreună, ne-am despărțit unul de altul, răbigiți de frig și hămisiți de foame; și hai fiecare pe la casa cui ne are, că mai bine-i pare. Și iaca așa ne-a fost umblarea cu plugul în anul acela.

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mâhnire Cetatea Neamțului de atâtea veacuri! Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile, și băieții satului, tovarășii mei din copilărie, cu care, în zile geroase de iarnă, mă desfătam pe gheață și la săniuș, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cântând și chiuind, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu știoalnelor, țarinile cu holdele, câmpul cu florile și mândrele dealuri, de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereții! Asemenea, dragi-mi erau șezătorile, clăcile, horele și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însuflețire! De piatră de-ai fi fost, și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie când auzeai, uneori în puterea nopții, pe Mihai scripcarul din Humulești umblând tot satul câte c-o droaie de flăcăi după dânsul și cântând: *Frunză verde de cicoare, / Astă noapte pe răcoare / Cânta o privighetoare / Cu viersul de fată mare. / Și cânta cu glas duios, / De picau frunzele jos; / Și ofta și ciripea, / Inima de ț-o rupea!*

Și câte și mai câte nu cânta Mihai lăutarul din gură și din scripca sa răsunătoare, și câte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ți părea tot anul zi de sărbătoare! Vorba unei babe: Să dea D-zeu tot anul să fie sărbători și numai o zi de lucru, și atunci să fie praznic și nuntă. Apoi lasă-ți, băiate, satul, cu tot farmecul frumuseților lui, și pasă de te du în loc străin și așa depărtat, dacă te lasă pârđalnica de inimă! Și doar mă sileam eu, într-o părere, s-o fac a înțelege pemama că pot să mă bolnăvesc de dorul ei... și să mor printre străini! că văru-meu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oșlobanu și alții s-au lăsat de învățat și, despre asta, tot mănâncă pâine pe lângă părinții lor. Dar zadarnică trudă! Mama avea alte gânduri; ea îmi pregătea cu îngrijire cele trebuitoare, zicându-mi de la o vreme cu asprime:

– Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă! Ai să pleci unde zic eu. Și Zaharia lui Gâtlan merge cu tine. Luca Moșneagu, megieșul nostru, vă duce cu căruța cu doi cai ca niște zmei. Ia, mai bine, repezi-te până la el de vezi, gata-i de drum? Că mâine desdimineață, cu ajutorul Domnului, plecați.

– Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrimi. Mai trăiesc ei oamenii și fără popie.

Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că știi tu moarea mea... Să nu mă faci, ia acuș, să iau culeșerul din ocniță și să te dezmierd cât ești de mare! Apoi

cheamă pe tata și-i zice hotărâtor:

În sfârșit, ca să nu-mi uit vorba, toată noaptea cea dinainte de plecare, până s-au revărsat zorile, m-am frământat cu gândul, fel și chip, cum aş putea îndupleca pe mama să mă dea mai bine la mănăstire; și tocmai când eram hotărât a spune mamei acestea, iaca și soarele răsare, vestind o zi frumoasă, și Luca Moșneagu, însurățul de-al doilea, a cărui tânără nevastă avusese grijă să-l trezească la timp și să-l pregătească de pornire... se și aude strigând afară: Gata sunteți? Haidem! că eu vă aștept cu caii înhămați. Mama atunci mă și ia repede-repede la pornit, fără să am când îi spune de călugărie. Și, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moș Luca, sărutăm noi mâna părinților, luându-ne rămas bun cu ochii înecați în lacrimi și, după ce ne suim în căruță, supărați și plânși, ca vai de noi, Luca Moșneagu, harabagiul nostru, dă bici cailor, zicând nevastei sale, care închidea poarta după noi: Olimbiadă, ia sama bine de borta ceea! Căci niște porci, spărgând gardul într-un loc, se înnădise în grădina lui la păpușoi. Era dimineață, în ziua de Tăierea capului lui Ioan Botezătorul, când ieșeam din Humulești, și fetele și flăcăii, gătiți frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părțile, cu bucuria zugrăvită pe fețe! Numai eu cu Zaharia, ghemuiți în căruța lui moș Luca, ne duceam surgun, dracului pomană, că mai bine n-oi putea zice.

– Rogu-te, mână mai tare, moș Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs la noi! Luca Moșneagu, însă, mâna cum știa el, căci smârtoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară, și slabi, și ogârjiți ca niște mâți de cei leșinați, nu zmei, cum zicea mama, care nu știa cum să mă urnească mai degrabă din casă.

– Fire-ar afurisit să fie cine a mai desființat și catihețiile cele, tocmai acum în vremea noastră! zise Zaharia lui Gâtlan, plin de năduh, după ce-am ieșit la drum, afară. Când să-ți petreci și tu tinerețea, apucă-te de cărturărie; parcă are omul zece vieți! Tot umblând noi din școală în școală, mai mult, ia, așa de frunza frăsinelului, mâine, poimâine avem să ne trezim niște babalâci gubavi și oftigoși numai buni de făcut popi, ieșiți din Socola.

– Ce zici dumneata, moș Luca, despre unele ca aceste?

– Ce să zic, dascăle Zaharia; știm noi cum vi-s formele? Eu trebuie să vă duc la locul hotărât, și, de-aici încolo, cum v-a sluji capul. Hi, căluții tatei, să ne întoarcem cât mai degrabă acasă! Cum auzeam noi pe moș Luca pomenind cu drag de casă și când mai vedeam cum rămân satele și locurile frumoase în urmă, și tot altele necunoscute se înfățișază înainte-ne, supărarea noastră creștea la culme! Pentru fiecare fântână, pârau, vâlcică, dumbravă și alte locuri drăgălașe ce lăsam în urmă-ne scoteam câte-un suspin adânc din piepturile noastre! Și, după mintea ce-o aveam, neam fi întors înapoi chiar atunci, de nu eram dați în seama lui moș Luca, de care

ne rușinam ca și de părinții noștri. După un scurt popas, făcut la podul de la Timișești, de pe Moldova, pornim înainte spre Moțca și suim încet-încet codrul Pășcanilor. Apoi, din vârful acestui codru, mai aruncăm, nemernicii de noi, câte-o căutătură jalnică spre munții Neamțului: uriașii munți, cu vârfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele și se revarsă pâraiele cu răpejune, șopotind tainic, în mersul lor neîncetat, și ducând, poate, cu sine multe-multe patimi și ahturi omenești, să le înece-n Dunărea măreață!

– Ei, ei! măi Zaharie, zic eu, coborându-ne la vale spre Pășcani; de-acum și munții i-am pierdut din vedere, și înstrăinarea noastră este hotărâtă cine știe pentru câtă vreme!

– Cum ne-a fi scris de la Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glasul aproape stins, ș-apoi rămase dus pe gânduri tot drumul, până la Blăgești, peste Siret, unde ne-a fost și masul în noaptea aceea. Dar vai de masul nostru! Aici, pe prispa unui rotar, puțin de nu era să rămânem chiori. De cu seară și până după miezul nopții am stat numai într-o fumăraie de baligi, ca la carantină, și tot ne-au coșit țânțarii.

– Așa-i viața câmpenească, zise moș Luca, cioșmolindu-se și învârtindu-se ca pe jărat, de răul țânțărimii. Cum treci Siretul, apa-i rea și lemnele pe sponci; iar vara te înăduși de căldură, și țânțarii te chinuiesc amarnic. N-aș trăi la câmp, Doamne ferește! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul și reci ca gheața; lemne, de-ajuns; vara, umbră și răcoare în toate părțile; oamenii, mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși, iar nu ca iști de pe câmp: sarbezi la față și zbârciți, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte, în toată viața lor.

– Știi una, moș Luca, zise Zaharia de la o vreme. Găinușa-i spre asfințit, rarițile de-asemene, și luceafărul de ziuă de-acum trebuie să răsară; haidem să pornim la drum!

– Că bine zici, dascăle Zaharie! Decât ne-om tot învârti și cioșmoli pe iastă prispă, mai bine să scurtăm din cale. (...)

UNIVERSUL OPEREI

Scrise după apariția poveștilor și publicate începând din 1881 *Amintiri din copilărie* reprezintă opera de maturitate artistică a lui Ion Creangă.

Opera este un „roman” al vârstei inocente și al formării, al modelării umane și o evocare a satului tradițional, un tablou fidel al unei lumi trăind în spiritul obiceiurilor fixate printr-o existență multimilenară.

Subiect al evocării, scriitorul are capacitatea de a se obiectiva și de a vedea în sine copilul de pretutindeni și de oricând, cum însuși declară: „așa eram eu la vârsta cea fericită și așa cred că au fost toți copiii de când lumea asta și pământul”. Intenția lui Creangă este de a înfățișa „copilăria veselă și

nevinovată”, care stă sub semnul neastâmpărului băiețesc, al poznelor.

Subiectul. Se dezvoltă gradat și respectă, ordinea cronologică a evenimentelor. Creangă povestește istoria unei copilării în mediul țărănesc, de la primii ani de școală până la despărțirea de vatra satului natal. Nică este urmărit în amănuntele semnificative ale creșterii lui, subliniindu-se mai ales acele momente când ființa crudă a eroului începe să ia cunoștință de sine. Copilăria lui nu este senzațională, ci obișnuită, chiar banală. Scriitorul nu inventează peripeții nemaipomenite.

Personajele. Limbajul artistic. Numărul lor este relativ mare. Aproape toate sunt conturate sumar prin caracterizare directă, prin acțiune ori prin limbaj. Creangă reușește să le schițeze o individualitate și prin alte mijloace narative, în mod deosebit, printr-o tehnică a detaliului, care îi permite să nuanțeze caracterele.

Mai bine conturate sunt portretele părinților: Ștefan a Petrii e bărbat harnic și gospodar, dar disprețuiește învățătura: „*Dacă ar fi să iasă toți învățați, n-ar mai ave cine să ne tragă ciubotele*”. Ca fire e moale, lipsit de ambiție, strunit adesea de soție, dar Creangă îl laudă pentru plăcerea de a se juca cu cei mici și pentru abnegația cu care muncește pentru a-și întreține copiii și a realiza proiectele Smarandei.

Smaranda Creangă este o figură aparte în *Amintiri*. Fiică de vornic și având frați cu învățătură, ea se ține de neam bun, iar după felul în care se adresează bărbatului, se socotește superioară lui ca putere de înțelegere a lucrurilor, fiind și mai sensibilă la înnoiri. Tipologic, ea se înscrie în portretul clasic al mamei, ca o ființă autoritară dar și cu tact pedagogic, mânuind cu abilitate răsplata și pedeapsa. Absența portretului fizic concentrează atenția spre cel caracterologic.

Apoi este văzută prin modul în care își manifestă grija față de casă și de destinul copiilor. Ea este în stare să facă eforturi mari pentru ai săi, să învețe alături de Nică sau să se certe cu bărbatul pentru a-și realiza idealul. O caracteristică a acestui portret moral este că dragostea de mamă nu se manifestă prin duioșii, zbunguieli și îngăduințe. Smaranda este o fire mai aspră, cu voință neclintită, care-și iubește copiii fără sentimentalisme, dar cu un devotament nemărginit. Mai sunt și alte portrete, dar cel mai complex din toate este cel al lui Nică.

Originalitatea verbală a lui Creangă se poate evidenția prin aspectele:

- Vocabularul specific – cuvintele cele mai numeroase din *Amintiri* sunt de origine populară; unele au un aspect fonetic moldovenesc, multe sunt regionalisme; lipsesc aproape complet neologismele;

- Limbajul afectiv marcat de prezența interjecțiilor, a exclamațiilor, a dativului etic etc.: „*Și-apoi gândiți că Trăsnea citea întrebarea și răspunsul, fiecare pe rând, rar și lămurit ca să se poată înțelege ceva? Nu așa,*

necredincioșilor, ci iată cum". Creangă nu povestește rece, indiferent; el se implică, participă sufletește de aceea și limbajul primește prin această atitudine puternice accente afective.

Nota comică. Creangă își păstrează și în *Amintiri*, ca și în povești, plăcerea de a glumi.

Umorul este stârnit și prin așa procedee:

- Prin caracterizare ironică fata Irinucăi era „*balcâză și lălâie, de-ți era frică să înnoptezi cu dânsa în casă*”;
- Prin nume sau porecle comice – *Torcălăul, Trăsnea, Ciucălău, Gâtlan, Chiorpec, Duhu, Bodrângă* etc.;
- Prin prezentarea unor oameni și scene care stârnesc hazul ca aceea cu dascălii de la Fălticeni, care „*dondăniau ca nebunii*” învățând gramatica lui Măcărescu.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Citiți integral romanul *Amintiri din copilărie*.
2. Comentați elementele realiste folosite de autor.
3. Lămuriți rolul dialogului în operă.
4. Argumentați frecvența proverbelor și a zicătorilor în roman.
5. Comentați structura și compoziția *Amintirilor din copilărie*.
6. Identificați elementele autoportretizării din roman.
7. Explicați titlul romanului.
8. Identificați arhaismele din fragmentul dat, explicați semnificația cuvintelor cu ajutorul dicționarului.

REAMINTIȚI-VĂ!

Umorul – termen ce provine din franceză și definește una dintre formele de manifestare a categoriei estetice a comicului, care se caracterizează frecvent prin relevarea îngăduitoare a caracteristicilor amuzante, vesele ale oamenilor, fenomenelor sau ale situațiilor.

Ironia – constă în evidențierea și în dezaprobarea aspectelor negative ale firii omenești și ale societății. Ironia se realizează în mod convingător nu prin negarea directă, ci prin disimularea adevăratelor intenții satirice ale emițătorului.

EVALUARE

1. Selectați din textul romanului câteva proverbe și zicători.
2. Realizați o caracterizare a personajului principal.

3. Argumentați faptul că autorul evocă în opera sa personalitatea unor oameni deosebiți.

4. Scrieți un eseu pe tema: „...*Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată ...*”

CRITICII SPUN!

„Creangă este un erudit, un estetik al filologiei. Eroii lui nu trăiesc din mișcare, ci din cuvânt...” (George Călinescu)

POVESTEA LUI HARAP ALB (fragment)

Fiul craiului cel mai mic, făcându-se atunci roș cum îi gotca, iese afară în grădină și începe a plânge în inima sa, lovit fiind în adâncul sufletului de apăsătoarele cuvinte ale părintelui său. Și cum sta el pe gânduri și nu se dumerea ce să facă pentru a scăpa de rușine, numai iaca se trezește dinaintea lui cu o babă gârbovită de bătrânețe, care umbla după milostenie.

– Da’ ce stai așa pe gânduri, luminate crăișor? zise baba; alungă mâhnirea din inima ta, căci norocul îți râde din toate părțile și nu ai de ce fi supărat. Ia, mai bine miluiește baba cu ceva.

– Ia lasă-mă-ncolo, mătușă, nu mă supăra, zise fiul craiului; acum am altele la capul meu.

– Fecior de crai, vedea-te-aș împărat! Spune babei ce te chinuiește; că, de unde știi, poate să-ți ajute și ea ceva.

*Scenă din filmul „Harap Alb”, București,
1965, regizor Ion Popescu-Gopo*

– Mătușă, știi ce? Una-i una și două-s mai multe; lasă-mă-n pace, că nu-mi văd lumea înaintea ochilor de necaz.

– Luminate crăișor, să nu bănuiești, dar nu te iuți așa de tare, că nu știi de unde-ți poate veni ajutor.

– Ce vorbești în dodii, mătușă? Tocmai de la una ca d-ta ți-ai găsit să aștept eu ajutor?

– Poate ți-i deșanț de una ca aceasta? zise baba. Hei, luminate crăișor! Cel-de-sus varsă darul său peste cei neputincioși; se vede că așa place sfinției-sale. Nu căuta că mă vezi gârbovă și stremțuroasă, dar, prin puterea ce-mi este dată, știu dinainte ceea ce au de gând să izvodească puternicii pământului și adeseori râd cu hohot de nepriceperea și

slăbiciunea lor. Așa-i că nu-ți vine a crede, dar să te ferească Dumnezeu de ispită! Căci multe au mai văzut ochii mei de-atâta amar de veacuri câte port pe umerii aceștia. Of! crăișorul! crede-mă, că să aibi tu puterea mea, ai vântura țările și mările, pământul l-ai da de-a dura, lumea aceasta ai purta-o, uite așa, pe degete, și toate ar fi după gândul tău. Dar uite ce vorbește gârbova și neputincioasa! Iartă-mă, Doamne, că nu știu ce mi-a ieșit din gură! Luminat crăișor, miluiește baba cu ceva!

Fiul craiului, fermecat de vorbele babei, scoate atunci un ban și zice:

– Ține, mătușă, de la mine puțin și de la Dumnezeu mult., De unde dai, milostivul Dumnezeu să-ți dea, zise baba, și mult să te înzilească, luminat crăișor, că mare norocire te așteaptă. Puțin mai este, și ai să ajungi împărat, care n-a mai stat altul pe fața pământului așa de iubit, de slăvit și de puternic. Acum, luminat crăișor, ca să vezi cât poate să-ți ajute milostenia, stai liniștit, uită-te drept în ochii mei și ascultă cu luare-aminte ce ți-o

*Scenă din filmul „Harap Alb”, București, 1965,
regizor Ion Popescu-Gopo*

spune: du-te la tata ia calul, armele și hainele cu care a fost el mire, și atunci ai să te poți duce unde n-au putut merge frații tăi; pentru că ție a fost scris de sus să-ți fie dată această cinste. Tatu-tău s-a împotrivi și n-a vrea să te lase, dar tu stăruiește pe lângă dânsul cu rugămintele, că ai să-l îndupleci. Hainele despre care ți-am vorbit sunt vechi și ponosite, și armele ruginite, iară calul ai să-l poți alege punând în mijlocul hergheliei o tava plină cu jărat, și care dintre cai a veni la jărat să mănânce, acela are să te ducă la împărăție și are să te scape din multe primejdii.

Ține minte ce-ți spun eu, că poate să ne mai întâlnim la vrun capăt de lume: căci deal cu deal se ajunge, dar încă om cu om!

Și pe când vorbea baba aceste, o vede învăluită într-un hobot alb, ridicându-se în văzduh, apoi înălțându-se tot mai sus, și după aceea n-o mai zări defel. Atunci o înfiorare cuprinde pe fiul craiului, rămânând uimit de spaimă și mirare, dar pe urmă, venindu-i inima la loc și plin de încredere în sine că va izbuti la ceea ce gândea, se înfățișază înaintea tată-său, zicând: – Dă-mi voie ca să mă duc și eu pe urma fraților mei, nu de alta, dar ca să-mi încerc norocul. Și ori oi putea izbuti, ori nu, dar îți făgăduiesc dinainte că, odată pornit din casa d-tale, înapoi nu m-oi mai

întoarce, să știu bine că m-oi întâlni și cu moartea în cale.

– Lucru negândit, dragul tatei, să aud așa vorbe tocmai din gura ta, zise craiul. Frații tăi au dovedit că nu au inimă într-înșii, și din partea lor mi-am luat toată nădejdea. Doar tu să fii mai viteaz, dar parcă tot nu-mi vine a crede. Însă, dacă vrei și vrei numaidecât să te duci, eu nu te opresc, dar mi-i nu cumva să te întâlnești cu scârba în drum și să dai și tu cinstea pe rușine, c-apoi atunci curat îți spun că nu mai ai ce căuta la casa mea.

– Apoi dă, tată, omul e dator să se încerce. Am să pornesc și eu într-un noroc și cum a da Dumnezeu! Numai, te rog, dă-mi calul, armele și hainele cu care ai fost d-ta mire, ca să mă pot duce.

Craiul, auzind aceasta, parcă nu i-a prea venit la socoteală și, încrețind din sprâncene, a zis:

– Hei, hei! dragul tatei, cu vorba aceasta mi-ai adus aminte de cântecul acela: *Voinic tânăr, cal bătrân, / Greu se-ngăduie la drum!*

D-apoi calul meu de pe atunci cine mai știe unde i-or fi putrezind ciolanele! Că doar nu era să trăiască un veac de om! Cine ți-a vârât în cap și una ca aceasta, acela încă-i unul... Ori vorba ceea: Pesemne umbli după cai morți să le iei potcoavele.

– Tată, atâta cer și eu de la d-ta. Acum, ori c-a fi trăind calul, ori că n-a fi trăind, aceasta mă privește pe mine; numai vreau să știu dacă mi-l dai ori ba.

– Din partea mea, dat să-ți fie, dragul tatei, dar mi-i de-a mirarea de unde ai să-l

iei, dacă n-are ființă pe lume. – Despre aceasta nu mă plâng eu, tată, bine că mi l-ai dat; de unde-a fi, de unde n-a fi, dacă l-oi găsi, al meu să fie.

Și atunci, odată se suie în pod și coboară de-acolo un căpăstru, un frâu, un bici și o șa, toate colbăite, sfarogite și vechi ca pământul. Apoi mai scoate dintr-un gherghiriu niște straițe foarte vechi, un arc, niște săgeți, un paloș și un buzdugan, toate pline de rugină, și se apucă de le grijește bine și le pune deoparte. Pe urmă umple o tava cu jăratric, se duce cu dânsa la herghelie și o pune jos între cai. Și atunci, numai iaca ce iese din mijlocul hergheliei o răpciugă de cal, grebănos, dupuros și slab, de-i numărăi coastele; și venind de-a dreptul la tava, apucă o gură de jăratric. Fiul craiului îi și trage atunci cu frâul în cap, zicând:

*Scenă din filmul „Harap Alb”, București, 1965,
regizor Ion Popescu-Gopo*

– Ghijoagă urâcioasă ce ești! din toți caii, tocmai tu te-ai găsit să mănânci jăratric? De te-a împinge păcatul să mai vii o dată, vai de steaua ta are să fie!

Apoi începe a purta caii încolo și încoace, și numai iaca slăbătura cea de cal iar se repede și apucă o gură de jăratric. Fiul craiului îi mai trage și atunci un frâu în cap, cât ce poate, și apoi iar începe a purta caii de colo până colo, să vadă, nu cumva a veni alt cal să mănânce jăratric. Și numai iaca, și a treia oară, tot gloaba cea de cal vine și începe a mânca la jăratric, de n-a mai rămas. Atunci fiul craiului, mânios, îi mai trage un frâu, iar cât ce poate, apoi îl prinde în căpăstru și, punându-i frâul în cap, zice în gândul său: „Să-l iau, ori să-i dau drumul? Mă tem că m-oi face de râs. Decât cu așa cal, mai bine pedestru”. Și cum sta el în cumpene, să-l ia, să nu-l ia, calul se și scutură de trei ori, și îndată rămâne cu părul lins-prelins și tânăr ca un tretin, de nu era alt mânzoc mai frumos în toată herghelia. Și apoi, uitându-se țintă în ochii fiului de crai, zice:

– Sui pe mine, stăpâne, și ține-te bine! Fiul craiului, punându-i zabala în gură, încalecă, și atunci calul odată zboară cu dânsul până la nouri și apoi se lasă în jos ca o săgeată. După aceea mai zboară

Scenă din filmul „Harap Alb”, București, 1965, regizor Ion Popescu-Gopo

încă o dată până la lună și iar se lasă în jos mai iute decât fulgerul. Și unde nu mai zboară și a treia oară până la soare și, când se lasă jos, întrebă:

– Ei, stăpâne, cum ți se pare? Gândit-ai vrodată că ai să ajungi: soarele cu picioarele, luna cu mâna și prin nouri să cauți cununa?

– Cum să mi se pară, dragul meu tovarăș? Ia, m-ai băgat în toate grozile morții, căci, cuprins de amețeală, nu mai știam unde mă găsesc și cât pe ce erai să mă prăpădești.

– Ia, așa am amețit și eu, stăpâne, când mi-ai dat cu frâul în cap, să mă prăpădești, și cu asta am vrut să-mi răstorc cele trei lovituri. Vorba ceea: una pentru alta. Acum cred că mă cunoști și de urât și de frumos, și de bătrân și de tânăr, și de slab și de puternic; de-aceea mă fac iar cum m-ai văzut în herghelie, și de-acum înainte sunt gata să te întovărășesc oriunde mi-i porunci, stăpâne. Numai să-mi spui dinainte cum să te duc: ca vântul ori ca gândul?

– De mi-i duce ca gândul, tu mi-i prăpădi, iar de mi-i duce ca vântul, tu mi-i folosi, căluțul meu, zise fiul craiului. – Bine, stăpâne. (...)

Pasiunea lui Ion Creangă pentru literatura populară a făcut posibilă scrierea unor basme în care autenticitatea folclorică se îmbină în mod miraculos cu plăsmuirea artistică a realității, fantasticul fiind umanizat și puternic individualizat. *Povestea lui Harap-Alb* a apărut la 1 august 1877, în revista junimistă *Convorbiri literare*, fiind apoi reprodusă de către Mihai Eminescu în ziarul *Timpul*.

Fantasticul este construit prin împletirea elementelor realiste cu cele fabuloase. Creangă îmbină supranaturalul popular cu evocarea realistă a satului moldovenesc, de unde reiese și originalitatea acestei creații.

Construcția și momentele subiectului

Ca în orice basm, acțiunea se derulează linear, cu eroi și motive populare, iar ca modalitate narativă, începutul este reprezentat de formula inițială tipică: „*Amu cică era odată...*”. *Povestea lui Harap-Alb* este însă un basm cult. Narațiunea la persoana a III-a îmbină supranaturalul cu planul real, armonizând eroii fabuloși cu personajele țărănești din Humuleștiul natal al autorului..

Acțiunea scoate în relief conflictul dintre forțele binelui și ale răului, dintre adevăr și minciună, iar deznodământul evidențiază triumful valorilor pozitive asupra celor negative, toate aceste elemente fiind specifice basmului.

Expozițiunea reflectă fabulosul, prin plasarea acțiunii într-un ținut îndepărtat, peste mări și țări, la capătul lumii, în timp mitic. Așadar, relațiile temporale și spațiale se definesc prin evocarea timpului fabulos cronologic și a spațiului imaginar nesfârșit: „*Amu cică era odată într-o țară...Verde Împărat îi cere fratelui său, craiul, să-i trimită „grabnic pe cel mai vrednic” și viteaz dintre fiii săi, ca să-i urmeze la tron, întrucât el avea numai fete*”. Ca să-i pună la încercare, pentru a vedea care dintre feciori „*se simte destoinic a împărați peste o țară așa de mare și bogată ca aceea*”, craiul se îmbracă într-o piele de urs și se ascunde sub un pod. Cei doi fii mai mari se sperie de urs și se întorc rușinați la curtea craiului, care, dezamăgit de neputința lor, rostește moralizator, „*nici tu nu ești de împărat, nici împărăția pentru tine*”, ceea ce evidențiază elementele realiste ale basmului. Mezinul, impresionat de amărăciunea tatălui, se duce în grădină „*să plângă în inima sa*”. O bătrână îi cere pomană și, după ce fiul craiului o miluiește cu un ban, îl sfătuiește să ceară tatălui său „*calul, armele și hainele cu care a fost el mire*”, deși acestea sunt într-o stare degradată, apoi să pună o tavă cu jăratice în mijlocul hergheliei ca să aleagă acel cal care va veni „*la jăratice să mănânce*”. Urmând întocmai sfaturile babei, mezinul pleacă la drum, luând carte din partea tatălui și, prin

dreptul podului, „numai iaca îi iese și lui ursul înainte”.

Trece cu bine de această primă probă, primește binecuvântarea părintelui său și pielea de urs în dar, împreună cu sfatul ca în călătoria lui să se ferească „de omul roș, iară mai ales de cel spân”. Ca trăsături ale basmului, sunt prezente aici formule inițiale tipice și cifra magică trei, care fac posibilă depășirea primei probe de către eroul principal. Podul este simbolul trecerii de la adolescență spre maturitate, de la o etapă existențială la alta, traversarea fiind posibilă într-un singur sens, fără putință de întoarcere.

Intriga se definește, mai ales, în planul real al întâmplărilor. Fiul craiului și calul pleacă la drum, basmul continuând cu formule mediane tipice, „și merg ei o zi, și merg două, și merg patruzeci și nouă” până când întâlnesc în codru „un om spân” care se oferă drept „slugă la drum”. Voinicul îl refuză de două ori, dar a treia oară spânul îi iese în cale „îmbrăcat altfel și călare pe un cal frumos” tocmai când fiul craiului se rătăcise prin codrii întunecoși.

Ajunși la o fântână care „nu avea nici roată, nici cumpănă, ci numai o scară de coborât până la apă”, Spânul intră înăuntru, umple plosca, apoi îl îndeamnă pe fiul craiului să coboare și el ca să se răcorească. Tânărul îl ascultă pe Spân, dar acesta trânteste capacul peste gura fântânii și-l amenință că dacă nu-i povestește totul despre el, „cine ești, de unde vii, și încotro te duci”, acolo îi vor putrezi oasele.

Sub amenințarea morții, feciorul de crai jură „pe ascuțișul paloșului” că va fi sluga supusă a Spânului, care se va da drept nepotul împăratului și că va păstra taina „până când va muri și iar va învia”, anticipând astfel finalul basmului. Spânul îi dă voinicului numele Harap-Alb, care-l va sluji cu loialitate, respectându-și jurământul făcut.

Desfășurarea acțiunii începe odată cu sosirea celor doi eroi la palatul împăratului Verde, unde Spânul se dă drept nepotul său și, înfumurat peste măsură, îl trimite pe Harap-Alb să stea la grajduri, să aibă grijă de cal, că altfel va fi „vai de pielea ta”, dându-i și o palmă „ca să îți minte ce și-am spus”, că altfel „prinde mămăliga coajă”.

Punctul culminant. Între timp, împăratul Verde făcea pregătiri pentru primirea fetei împăratului Roș, pe care, văzând-o Spânul cât este de frumoasă, se repede să o ia în brațe, dar ea îl respinge și-i spune că a venit acolo pentru Harap-Alb, căci „el este adevăratul nepot al împăratului Verde”. Turbat de furie că a fost dat în vileag, Spânul se repede la Harap-Alb „și-i zboară capul dintr-o singură lovitură de paloș”, strigând că așa trebuie să pățească cel ce-și încalcă jurământul. Atunci, calul lui Harap-Alb se repede la Spân, îl înșfacă de cap, „zboară cu dânsul în înaltul cerului” de unde îi dă drumul și acesta se face „praf și pulbere”.

Deznodământul basmului constă totdeauna în triumful valorilor pozitive asupra celor negative, victoria adevărului asupra imposturii, așa că nunta începe „*Ș-apoi dă, Doamne, bine!*”. S-a strâns lumea să privească, ba chiar „*soarele și luna din ceriu râdea*”. Au fost poftiți la nunta împărătească, pe lângă crăiasa furnicilor, crăiasa albinelor și crăiasa zânelor, crai și împărați, oameni importanți „*Ș-un păcat de povestariu (povestitor) / Fără bani în buzunariu*”. S-au bucurat și au petrecut cu toții: „*Veselie mare între toți era, / Chiar și sărăcimea ospăta și bea!*”.

Finalul. Ca orice basm, *Povestea lui Harap-Alb* ilustrează o altă lume decât cea reală, personajele fiind împărați și crai, Sfânta Duminică, animale și găze fermecate, eroi cu trăsături fabuloase, alături de personaje realiste aduse de Ion Creangă din Humuleștiul natal, ceea ce-i conferă acestei creații originalitate inconfundabilă. Basmul cultivă înalte principii morale ca adevărul, dreptatea, cinstea, prietenia, răbdarea, ospitalitatea, generozitatea, curajul, vitejia prin personajele pozitive și condamnă nedreptatea, răutatea, minciuna întruchipate de zmei, balauri sau spâni.

Limbajul personajelor cuprinde un registru stilistic amplu și complex, de la duioșie la grotesc. Harap-Alb, fiind un melancolic, se văicărește ori se plânge calului, într-o exprimare tipic țărănească: „*parcă dracul vrăjește, de n-apuc bine a scăpa din una și dau peste alta*”. De altfel, așa vorbesc toți eroii basmului, craiul își mustră fiii mai mari ca un tată humuleștean: „*Ei, dragul tatei, așa-i că s-a întâmplat vorba ceea: apără-mă de găini, că de câini nu mă tem*”.

Povestea lui Harap-Alb are ca sursă de inspirație basmul popular, de la care autorul păstrează motivele: *călătoria, încercarea puterii, peșitul, probele*.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Stabiliți elementele care fixează structura de basm a *Poveștii lui Harap*.
2. Precizați caracteristicile de sursă folclorică din basmul cult al lui Ion Creangă: formulele epice (*inițiale, mediane, finale*), motivele, personajele, realul și fabulosul, biruința binelui asupra răului.
3. Identificați principalele însușiri ale personajului principal.
4. Caracterizați (la alegere) câteva personaje ale basmului.
5. Argumentați frecvența dialogului în operă.
6. Selectați și scrieți în caiete câteva situații ale umorului.
7. Comentați frecvența proverbelor, unicitatea stilului, procedeele de realizare a calităților fundamentale ale artei narative.

EVALUARE

1. Scrieți o compunere în care să demonstrați complexitatea însușirilor personajului principal Harap Alb.

2. Cum credeți, care este raportul dintre fidelitate și infidelitate în basmul lui Ion Creangă?

3. Considerați că Spânul are doar un rol negativ? Cum se explică atunci spusele calului: „Și unii ca aceștea sunt trebuitori pe lume câteodată pentru că fac pe oameni să prindă la minte...?”

4. Identificați în text sursele oralității. Urmăriți atât limbajul naratorului, cât și cel al personajelor, analizându-le la toate nivelurile:

- a) fonetic și morfologic; b) lexico-semantic; c) morfo-sintactic.

CRITICI SPUN!

„Creangă este o expresie monumentală a naturii umane în ipostaza ei istorică ce se numește poporul român sau, mai simplu, este poporul român însuși surprins într-un moment de genială expansiune...” (G. Călinescu)

Adjectivul. Acordul adjectivului cu substantivul. Locuțiuni adjectivale. Funcția sintactică

TERMINOLOGIE

- **adjectiv, substantiv**
- **categoriile gramaticale: gen, număr, caz**
- **locuțiuni adjectivale**
- **funcția sintactică a adjectivului**

REAMINTIȚI-VĂ!

Adjectivul este partea de vorbire care exprimă însușirea unui obiect și determină un substantiv sau un substituit al acestuia (întrebările: *care? ce fel de?*).

Locuțiunile adjectivale sunt grupuri de cuvinte care au valoarea unui adjectiv. (Ele se comportă ca un adjectiv)

Adjectivul se acordă în gen, număr și caz cu substantivul pe care îl determină.

Topica și funcțiile sintactice ale adjectivului

Adjectivul poate sta după substantiv, cât și în fața substantivului determinat, și atunci preia de la acesta articolul hotărât.

Adjectivul poate avea următoarele funcții sintactice:

Atribut adjectival: Am citit o carte *interesantă*;

Nume predicativ: Ziua era *frumoasă*;

Complement indirect: Din *galben* s-a făcut roșu;

Complement circumstanțial de timp: Te cunosc de *mică*;

Complement circumstanțial de mod: Eu eram mai mult îndrăzneț decât *isteț*.

RECUNOAȘTEȚI!

1. Citiți cu atenție textul și identificați adjectivele. Analizați-le, indicând acordul în gen, număr, caz.

Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovina,
Cu cipru verde-ncinge antica fruntea ta;
C-acuma din pleiada-ți auroasă și senină
Se stinse un Luceafăr, se stinse o lumină
Se stinse-o dalbă stea! (*Mihai Eminescu*)

EXERSAȚII!

1. Copiați textul, subliniați adjectivele împreună cu substantivele pe care le determină, indicați funcțiile sintactice.

... Dragi mi-erău tata și mama, frații și surorile și băieții satului, tovarășii mei de copilărie, cu cari, iarna, în zilele geroase, mă desfătam pe gheață și la săniuș, iar vara în zile frumoase de sărbători, cântând și chiuind, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, țarinele cu holdele, câmpul cu florile și mândrele dealuri, de după care îmi zâmbeau zorile, în zburdalnica vârstă a tinereții! Asemenea, dragi mi-erău șezătorile, clăcile, horile și toate petrecerile din sat, la care luam parte ... (*Ion Creangă*)

2. Echivalați locuțiunile adjectivale cu câte un adjectiv.

Ascuțit la minte, cu scaun la cap, putred de bogat, cu stare, cu capul în nori, de treabă, cu cap pe umeri, de ispravă, om de seamă, lucru de trebuință, mâini de aur, cu scaun la cap, cât palma, zgârie-brânză, fără obraz.

3. Formați adjective de la cuvintele următoare: *Bucovina, tânăr, părinte, lăutar, trandafir, ramură, munte, veselie, fericire, plăcere, țară, fecior, strămoș, zăpadă, vârstă, pricepere, ceață, bunătate.*

4. Formați adjective de la cuvintele următoare: *Bucovina, tânăr, părinte, lăutar, trandafir, ramură, munte, veselie, fericire, plăcere, țară, fecior, strămoș, zăpadă, vârstă, pricepere, ceață, bunătate.*

5. Alegeți enunțul în care există cel puțin două adjective:

- Copiii sunt îndrumați și ajutați mereu de părinți.
- E frumos din partea lor, că îi salută respectuos pe cei mai mari.
- Fruitele consumate, fără a fi spălate, pot dăuna grav sănătății.
- Copilul va deveni cu timpul harnic și ascultător.

6. Precizați câte adjective sunt în următorul text: „Cad fulgii șovăielnici, așa cum în poveste / Cad stropi de piatră scumpă, ușor și leneș, peste / Un

strălucit războinic, cuprins de-o vrajă-adâncă”. (Ion Barbu)

a) patru, b) cinci, c) șase, d) șapte.

7. Priviți imaginea, alcătuiți câteva enunțuri, folosind adjective.

FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

❖ Citiți cu atenție textul:

„O iarbă **subțire**, culcată de vânturi, s-așterne ca un covor, pe largul, înaltul creștet al Mântiorului. Privirile noastre, însetate de spațiu, zboară peste munții a trei ținuturi. Sute de picuri răsar de pretutindeni, se desfac unele din altele, zimțuind zarea până în albastrul depărtărilor. Numai spre răsărit, în strunga ce se deschide pe lângă Zboina Frumoasă, s-astâmpără clocotul pământului, și mugurite se pleacă, dând goană vederii pe valea **netedă**, **fumurie** a Siretului.” (Al. Vlahuță, *România pitorească*)

1. Transcrieți din textul de mai sus două adjective propriu-zise și două adjective provenite din părți de vorbire diferite.
2. Analizați morfo-sintactic adjectivele evidențiate.
3. Construiți enunțuri în care adjectivul „*subțire*” să fie trecut la toate gradele de comparație.
4. Indicați substantivele determinate de adjectivele „*largul*”, „*înaltul*”, „*netedă*”.
5. Numiți un adjectiv din text care, prin schimbarea valorii gramaticale, a devenit substantiv. Alcătuiți un enunț în care să redați valoarea morfologică de adjectiv.
6. Descrieți în 5-10 rânduri un obiect din camera voastră, folosind în enunțuri o locuțiune adjectivală și un adjectiv la superlativ absolut redat prin mijloace expresive.
7. Subliniați adjectivele și substantivele pe care le determină din textul următor: „Pe o stâncă neagra, într-un vechi castel / Unde curge-n vale,

un râu mititel / Plânge și suspină tânara domniță / Dulce și suavă ca o garofiță.” (D. Bolintineanu, *Mama lui Ștefan cel Mare*)

8. Scrieți câte două adjective pentru fiecare substantiv: *pădure, ploaie, zile, curcubeu, vlăstar, pasăre, familie, ocean, insulă, cutie, rugină.*
9. Plecând de la imaginile propuse, alcătuiți o compunere de 10-15 rânduri în care să folosiți cel puțin cinci adjective cu valoare stilistică de epitet. Efectuați analiza morfo-sintactică a patru adjective din text.

9. Completați cu adjective următoarele proverbe și zicători: a) Minciuna are picioare b) Mâța zgârie c) Ziua se cunoaște de dimineață. d) Greseala e pe jumătate iertată. e) La omul nici boii nu trag. f) Fapta nu așteaptă răsplată.

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

1. Uniți prin săgeți fiecare expresie cu adjectivul (adjectivele) potrivit (e):

om cu judecată	darnic, bogat
om cu stare	important, principal
om cu dare de mână	chibzuit

lucru de căpetenie
om de nimic
om cu cap
om pe sprânceană

josnic, netrebnic
ales
bogat, înstărit
înțelept.

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Faceți o descriere a interiorului unei camere, folosind următoarele adjective: *gri, bej, kaki, maro, oliv, vernil*. Puneți la plural aceste cuvinte, ce se întâmplă?
2. Scrieți un eseu cu titlul: „*Cernăuții bucovineni – leagăn de istorie și nemurire*”. Respectați cerințele față de scrierea unui eseu.

Adjectivul. Gradele de comparație. Modalități de formare a gradelor de comparație

TERMINOLOGIE

- gradul pozitiv
- gradul comparativ
- gradul superlativ

REAMINTIȚI-VĂ!

Gradele de comparație exprimă gradul (măsura) în care o însușire caracterizează un obiect în raport cu aceeași însușire a aceluiași obiect sau a altui obiect.

Gradele de comparație sunt:

Pozitivul – enunță calitatea sau însușirea fără a o compara.

Exemple: copil bun, elev silitor, fată frumoasă.

Comparativul:

- *de superioritate:* mai bun, mai silitor, mai frumoasă
- *de egalitate:* la fel de bun (tot așa de), tot atât de silitor, la fel de frumoasă.

- *de inferioritate*: mai puțin bun, mai puțin silitor, mai puțin frumoasă.

Al doilea termen al comparației se introduce prin adverbele de comparație: „ca” „decât”, „întocmai ca”, „așa ca”, „la fel de”, „tot așa de”.

Exemple: El este mai puțin bun ca (decât) acesta.

Tu ești la fel de inteligent ca mama ta.

Tu ești mai silitor decât sora ta.

Superlativul este de două feluri:

- *Superlativul relativ* – arată că însușirea unui obiect (ființe) se află la gradul cel mai înalt sau cel mai scăzut comparată cu aceeași însușire sau cu o altă. Superlativul relativ se realizează din forma comparativului de superioritate sau inferioritate precedat de articolul demonstrativ: „cel”, „cea” „cei”, „cele”.

Exemplu: El este *cel mai bun* dintre elevi. (din clasă)

Al doilea termen al comparației se introduce prin prepozițiile: „dintre”, „între”.

Exemplu: Este badea Ion *cel mai bun* între vecini. Este Vasilică *cel mai silitor* dintre toți elevii.

Al doilea termen al comparației poate lipsi.

Exemplu: Tu ești *cea mai frumoasă*.

- *Superlativul absolut* – arată că însușirea este în cel mai înalt grad fără a fi comparată cu o altă însușire.

Se construiește cu ajutorul adverbului „foarte”, mai rar cu adverbul „tare”.

Exemple: Ea este *foarte frumoasă*. Tu ești *tare harnic*.

Pe lângă aceste adverbe, există o serie de locuțiuni adverbiale care pot reda superlativul absolut: *cu totul și cu totul, nespus de, uluitor de, nemaipomenit de, extraordinar de, din cale-afară de etc.*

Unele adjective nu pot avea grad de comparație, fie pentru faptul că însușirea exprimată nu poate fi comparată, fie că, la origine, ele sunt deja comparative sau superlative.

Adjective fără grad de comparație: *interior, inferior, superior, major, gigant, exterior, anterior, optim, ultim, uriaș, suprem, întreg, mort, complet, oral, unic, veșnic, general, perfect, principal, desăvârșit, endocrin etc.*

RECUNOAȘTEȚI!

Citiți fragmentele și selectați adjectivele, indicând gradele de comparație:

c) Înfiorarea vieții mărunte se strecura prin marginea aceasta de pădure, ca-n orice dimineață de vară. Zboruri de găze cu aripi străvezii, cu aripioare albastre se încrucișau, fluturi jucau pe deasupra ierbii dese, în care începeau să se îngrămădească miresme calde. Și într-un covru scurmat în pământ, între frunze și păiuș, sta un iepure roșcat, pitit pe labe

cu urechile lăsate pe spatele gheboșat. în mângâierea căldurii dormita; își lumina ochii deodată, apoi îi întuneca încet și-și mișca botul crăpat, ca-ntr-un vis. (*Mihail Sadoveanu*)

b) Mama cu pruncuța nouă / Aude cum cade rouă... (*Folclor*)

c) Cel mai mare Pictor e Soarele / Zugrăvind, zi – lumină-n culori. /
Cea mai mare poetă e Luna – / Când nouă, când plină, / Când groasă, când iarăși subțire, virgină – / Cu capul în nori. (*Carolina Illica*)

EXERSAȚII!

1. Explicați sensul adjectivelor și indicați gradele de comparație: *gigantic, antipatic, major, complet, drăguț, principal, anterior, vestit, priceput, perfect, superior, dezvoltat, incredibil, reușit, superb, captivantă*.

2. Scrieți exemplele, identificați adjectivul, indicați gradele de comparație:

a) Cu părul nins, cu ochii mici / Și calzi de duioșie, / Aieve parc-o văd aici / Icoana firavei bunici / Din frageda-mi pruncie. (*Ștefan O. Iosif*)

b) „A fost odată un rege bogat și puternic, care avea o fată de o frumusețe neasemuită.”

c) „Cu mintea copleșită de tristețe, mergea agale pe un drumeag îngust, de-a lungul unei ape curgătoare, când, deodată, îi ieși în întâmpinare o bătrână cu părul alb ca neaua, dar cu privirea încă ageră, care-l întrebă despre pricina mâhnirii lui.” (*Alex.Dumas-tatăl*)

3. Construiți enunțuri în care adjectivul *silitor* să fie la toate gradele de comparație.

4. Formați toate variantele gradului superlativ al adjectivelor: *deștept, reușit, capabil, înghăduitor*.

5. Scrieți un text de volum mic pe tema: „În amurg, pe răcoare”, folosind adjective la diferite grade de comparație.

6. Selectați adjectivul care nu are grade de comparație: *larg, întreg, important, maro, gri, bogat, senin, kaki, vesel, lin, lung, uriaș, gigant, logic*.

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

1. Corectați greșelile din exemplele următoare.

2. Excursia a fost mai puțin interesantă și captivantă decât ne-am așteptat.

3. În vârful bradului strălucea o stea foarte splendidă.

4. Succesele ei erau cele mai superioare.

5. Lucrarea cea mai frumoasă și surprinzătoare a deținut premiul întâi.

FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Scrieți formele adjectivelor următoare la gradul comparativ (de superioritate; de egalitate; de inferioritate): *pufos, ceușiu și viteaz*.

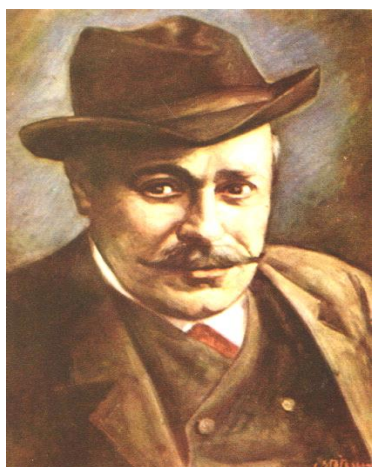
2. Treceți adjectivul (*parfumat*) prin toate gradele de comparație învățate.
3. Integrați în enunțuri următoarele adjective cu valoare de superlativ absolut: *viteaz, frumos, viclean, vesel, batrân, colorat*.

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Scrieți în 6-7 rânduri o compunere: **„Sunt cetățean al Ucrainei”**.
2. Alcătuiți o compunere descriptivă după imaginea propusă (II), folosind adjective la diferite grade de comparație. Analizați patru adjective din text.

ION LUCA CARAGIALE (1852 - 1912)

Ion Luca Caragiale a fost dramaturg, nuvelist, pamfletar, poet, scriitor, director de teatru, comentator politic și ziarist român, de origine greacă. Este considerat a fi cel mai mare dramaturg român și unul dintre cei mai importanți scriitorii români. A fost ales membru al Academiei Române post-mortem.

S-a născut în ziua de 1 februarie 1852, în satul Haimanale, care-i poartă astăzi numele, fiind primul născut al lui Luca Caragiale și al Ecaterinei.

Atras de teatru, Luca s-a căsătorit în 1839 cu actrița și cântăreața Caloropulos, de care s-a despărțit, fără a divorța vreodată, întemeindu-și o familie statornică cu brașoveanca Ecaterina, fiica negustorului grec Luca Chiriac Caraboas.

Primele studii le-a făcut între anii 1859 și 1860 cu părintele Marinache, de la Biserica Sf. Gheorghe din Ploiești, iar până în anul 1864 a urmat clasele primare II-V, la Școala Domnească din Ploiești.

L-a cunoscut pe Eminescu când tânărul poet, debutant la *Familia*, era

sufleur și copist în trupa lui Iorgu. În 1871, Caragiale a fost numit sufleur și copist la Teatrul Național din București, după propunerea lui Mihail Pascaly. În august 1877, la izbucnirea Războiului de Independență, a fost conducător al ziarului *Națiunea română*.

I.L. Caragiale a fost, printre altele, și director al Teatrului Național din București. De la debutul său în dramaturgie (1879) și până în 1892, Caragiale s-a bucurat de sprijinul *Junimii*, deși în întregul proces de afirmare a scriitorului, *Junimea* însăși a fost, până prin 1884–1885, ținta atacurilor concentrate ale adversarilor ei. Se poate afirma că destule dintre adversitățile îndreptate împotriva lui Caragiale se datorează și calității sale de junimist și de redactor la conservator-junimistul ziar *Timpul* (1878 – 1881). Prima piesă a dramaturgului, *O noapte furtunoasă*, bine primită de *Junimea* și publicată în *Convorbiri literare* (1879), unde vor apărea de altfel toate piesele sale, a beneficiat, la premieră, de atacuri deloc neglijabile. După trei ani de colaborare, Caragiale s-a retras în iulie 1881 de la *Timpul*, dar Comitetul Teatrului Național de la Iași, prezidat de Iacob Negruzzi, îl numește director de scenă, post pe care dramaturgul l-a refuzat. A participat frecvent la ședințele *Junimii*, iar la înâlnirea din martie 1884, în prezența lui Alecsandri, și-a mărturisit preferința pentru poeziile lui Eminescu. La 6 octombrie a citit la aniversarea *Junimii, la Iași, O scrisoare pierdută*, reprezentată la 13 noiembrie, în prezența reginei, cu un mare succes.

În 1889, anul morții poetului Mihai Eminescu, Caragiale a publicat articolul *În Nirvana*. În 1890 a fost profesor de istorie la clasele I-IV la Liceul Particular Sf. Gheorghe. În ianuarie 1893, retras din ziaristică de la sfârșitul anului 1889, Caragiale a înființat revista umoristică *Moftul român*. Începând cu numărul 11, revista a devenit ilustrată, publicând caricaturi, iar prin publicarea unora dintre cele mai valoroase schițe caragialiene, *Moftul român* s-a dovedit și un organ literar.

În zorii zilei de 9 iunie 1912, Caragiale a murit subit în locuința sa de la Berlin, din cartierul Schöneberg, bolnav fiind de arterioscleroză.

Deși Caragiale a scris doar nouă piese, el este cel mai bun dramaturg român prin faptul că a reflectat cel mai bine realitățile, limbajul și comportamentul românilor. Opera sa a influențat și pe alți dramaturgi, cum ar fi Eugen Ionesco.

O NOAPTE FURTUNOASĂ

PERSOANELE:

Jupân Dumitrache Titircă Inimă-Rea, chereștegiu, căpitan în garda civică

Nae Ipingescu, ipistat, amic politic al căpitanului

Chiriac, teighetar, om de încredere al lui Dumitrache, sergent în gardă

Rică Venturiano, arhivar la o judecătorie de ocol, student în drept și publicist
Spiridon, băiat pe procopseală în casa lui Titircă
Zița, sora ei
Veta, consoarta lui Jupân Dumitrache

În București, la Dumitrache

ACTUL I

(O odaie de mahala. Ușă în fund dând în sala de intrare; de amândouă părțile ușii din fund, câte o fereastră. Mobile de lemn și paie. La stânga, în planul întâi și-n planul din fund câte o ușă; în dreapta, pe planul al doilea altă ușă. În dreapta în fund, răzemată de fereastră, o pușcă de gardist cu spanga atârnată lângă ea.)

SCENA I

Jupân Dumitrache, în haine de căpitan de gardă fără sabie, și Nae Ipingescu. **Jupân Dumitrache:** (urmând o vorbă începută) Iaca, niște papugii... niște scârța-scârța pe hârtie! 'I știm noi! Mănâncă pe datorie, bea

pe veresie, trag lumea pe sfoară cu pișicherlicuri... și seara... se gătesc frumos și umblă după nevestele oamenilor să le facă cu ochiul. N-ai să mai ieși cu o femeie pe uliță, că se ia bagabonții laie după dumneata. Un ăla... un prăpădit de ampioiat, n-are chiară în pungă și se ține după nevestele negustorilor, să le spargă casele, domnule!

Scenă din spectacolul „O noapte furtunoasă”, Teatrul „Andrei Mureșanu”, România, regia Cristian Ban, 2017

Ipingescu: Nu se ia după toate, Jupân Dumitrache; după cum e și femeia: dacă trage la ei cu coada ochiului și face fasoane, vezi bine! bagabonții atât așteaptă.

Jupân Dumitrache: Ba să am pardon! Știu eu ce vrei dumneata să zici... Dar nevastă-mea nui d-alea, domnule.

Ipingescu: Vai de mine! Jupân Dumitrache, adică, gândești că am vrut pentru ca să-ți fac un atac? Îmi pare rău!

Jupân Dumitrache: Nu, nene Nae; dar vreau să zic adică că nevasta mea nu-i d-alea cum ziseși, și iaca, după mine de ce s-a luat?

Ipingescu: S-a luat bagabonții și după dumneata?

Jupân Dumitrache: S-a luat și se ia...

Ipingescu: Și cum ești dumneata!...

Jupân Dumitrache: Eu am ambiț, domnule, când e vorba la o adică de onoarea mea de familist...

Ipingescu: Rezon!

Jupân Dumitrache: Apoi să știi de bine că intru în cremenal! Să mai văz eu numai că se ține bagabontul după mine, lasă-l...

Ipingescu: Cara bagabont?

Jupân Dumitrache: Ei! iaca... un bagabont! de unde-l cunosc eu?

Ipingescu: Apoi, dacă nu-l cunoști, de unde știi că-i bagabont?

Jupân Dumitrache: Asta-i Una vorbim și bașca ne-nțelegem. Dar de! ai dreptul; nu știi ce mi s-a întâmplat, nu știi cum mă fierbe el pe mine de două săptămâni de zile... Nu că mi-e frică de ceva, de nevastă-mea... să nu...

Ipingescu: 'Aida de! Coana Veta! Mie-mi spui? n-o știi eu?...

Jupân Dumitrache: Nu că mi-e frică... dar am ambiț, domnule; când e vorba la o adică de onoarea mea de familist...

Ipingescu: Rezon!

Jupân Dumitrache: Bagabontul...

Ipingescu: Că bine zici! începuseși să-mi spui istoria.

Jupân Dumitrache: Stai s-o iau de la cap.

Ipingescu: Stau.

Jupân Dumitrache: Știi dumneata că la lăsata secului am mers la grădină la "Iunion"; erau eu, consoarta mea și cumnată-mea Zița. Ne punem la o masă, ca să vedem și noi comediile alea de le joacă Ionescu. Trece așa preț ca la un sfert de ceas, și numai ce mă pomenesc cu un ăla, cu un bagabont de angajat...

Ipingescu: – De unde știi că era angajat?

Jupân Dumitrache: După port nu seamăna a fi negustor. Mă pomenesc că vine și se pune la altă masă alături, cu fața spre masa noastră și cu spatele la comedie. Șade rezemat într-un peș, șade, șade, șade, și se uită lung și galiș la cocoane, se uită, se... Eu, cum m-a făcut Dumnezeu cu ambiț, mă scol ca să plecăm; cocoanele nu! că să mai ședem, că încă nu s-a isprăvit comedia. Încep să mă-ncruntez la bagabontul și mai că-mi venea să-l cârlesc, dar mi-era rușine de lumne; eu de! negustor, să mă pui în public cu un coate-goale nu vine bine... Mai mă uit eu încolo, mai mă fac că nu mă sinchiesc de el... bagabontul cu ochii zgâțiți la cocoane; ba încă-și pune și ochilarii pe nas. Tii! frata Nae, să fi fost el aici să mă fiarbă așa, că-i sărea ochilarii din ochi și giubenul din cap, de auzea câinii din Giurgiu.

Ipingescu: Rezon!

Jupân Dumitrache: În sfârșit, se isprăvește comedia. Ne sculăm să

plecăm; coate-goale se scoală și dumnealui. Plecăm noi, pleacă și dumnealui după noi. Eu îl vedeam cu coada ochiului; dar nu vream să le spui cocoanelor, ca să nu le rușinez. Știi cum e Veta mea,... rușinoasă.

Ipingescu: Mie-mi spui? n-o știu eu?... Ei?

Jupân Dumitrache: Ei! Apucăm pe la Sfântul Ionică ca să ieșim pe Podul-de-pământ, – papugiul cât colea după noi; ieșim în dosul Agiei, – coate-goale după noi; ajungem la Sfântul Ilie în Gorgani, – moftangiul după noi; mergem pe la Mihai-Vodă ca să apucăm spre Stabilament, – mațe-fripte după noi... Eu trăgeam cu coada ochiului... fierbeam în mine, dar nu vream să spui cocoanelor...

Ipingescu: Rezon! ca să nu le rușinezi.

Jupân Dumitrache: Știi cum e Veta mea...

Ipingescu: Rușinoasă, mie-mi spui?

Jupân Dumitrache: Când apucăm de la Stabilament în sus, mă uit înapoi cu coada ochiului și nu mai văd pe coate-goale. Mai mergem ce mai mergem, mă uit iar... mă iertase bagabontul.

Ipingescu: – Jupân Dumitrache, adică să am pardon de impresie, eu gândesc că numa' ți-ai făcut spaimă degeaba. Poate că omul o fi șezând prin partea locului, pe Dealul Spirii. Ei! a venit și el la grădină ca și dumneavoastră, a stat și el până la isprăvitul comediei, și s-a nemerit să apucați tot pe-un drum ca să vă înturnați la domiciliu. El a rămas la al lui și dumneavoastră ați mers înainte.

Jupân Dumitrache: – Așa am crezut și eu întâi, dar stai să vezi!... A trecut după aia o săptămână la mijloc. Îmi ca și uitasem eu de istoria bagabondului; gândeam și eu: poate c-o fi stâng coate-goale prin partea locului, – bunioară vorba dumitale. Așa, zice cumnată-mea ieri: "Nene, hai deseară la „Junion” la Ionescu!" Cum auzii eu de „Junion”, mă făcui verde la față. „Ce să mai căutăm la comediile

Scenă din spectacolul „O noapte furtunoasă”, Teatrul „Andrei Mureșanu”, România, regia Cristian Ban, 2017

alea nemțești, niște mofturi; dăm parale și nu înțelegem nimica; mai bine punem banii în buzunarul ălălalt și zicem că ne-am dus.”

– „Aide, nene, zău! parol! să n-ai parte de mine și de Veta!” Ei! când am auzit așa vorbă mare, n-am putut pentru ca s-o tratez cu refuz.

Ipingescu: Rezon!

SCENA II

Aceiași – Chiriac

Chiriac: (intrând prin fund) Jupâne, trebuie să facem mandat de arestare pentru Tache pantofarul de la Sf. Lefteri; nu vrea să iasă mâine la izirciț cu nici un preț.

Jupân Dumitrache: Dar pentru ce nu vrea?

Chiriac: Zice că-i bolnav. Am trimis gornistul de trei ori la el cu biletul, și l-a primit cu refuz. Zice mă-sa că nu poate umbla, că de-abia s-a sculat după lingoare.

Ipingescu: Să dea ceferticat medical.

Chiriac: M-am dus eu la el chiar în persoană; zic: pe ce bază nu vrei să vii mâine la ezirciț, domnule? zice: sunt bolnav, domnule

sergent, zice, de-abia mă țiu pe picioare, nu pot să merg nici pân' la prăvălie, zice; zic: nu cunosc la un așa rezon fără motiv; zice: aduc martori, domnule sergent, că am zăcut o lună de zile, zice, întrebă și pe popa Zăbavă de la Sfântul Lefterie, zice, alaltăieri m-a grijit, m-a spovedit; zic: n-am eu de-a face cu popa Zăbavă, nu-l am pe listă, zic, eu pe dumneata te am pe listă; să te prezanți mâini la companie.

Scenă din spectacolul „O noapte furtunoasă”, Teatrul „Andrei Mureșanu”, România, regia Cristian Ban

– Acu, trebuie să-i dăm mandat, pentru ca să-l iau mâine dimineață.

Jupân Dumitrache: Să-i dăm, să-l iei! Ala-i de-al ciocoilor, îl știu eu; cât a umblat dânsul fel și chip să scape de gardă...

Ipingescu: Și eu îl am însemnat pe musiu Tache la catastiful meu; e finul lui Popa Tache.

Jupân Dumitrache: Ei! vezi!

Chiriac: Lasă-l că nu se sfințește el cu mine, jupâne, îl pocăiesc eu... Ei! după aia pe nea Ghiță Țircădău nu l-a putut găsi gornistul deloc. A fost la el și ieri și astăzi cu biletul; cică n-a dat pe-acasă de trei zile!

Jupân Dumitrache: Pricopsitul de cumnatu-meu, n-aș fi mai avut parte de el! Cine știe în ce cârciumă s-a-nfundat!...

Ipingescu: L-am văzut eu azi dimineață, trece pe la despărțire.

Chiriac: Mă duc să-i trimeț gornistul cu biletul pentru mâine.

Ipingescu: Era afumat rău nenea Ghiță.

Jupân Dumitrache: Ei! bravos! asta e una la mână. Om stricat,

domnule! Păi de ce am dezvorțat-o pe Zița de el, gândești? Nu mai putea trăi cu mitocanul, domnule...

Ipingescu: Rezon! (...)

Ipingescu: Mie-mi spus? Nu i-am încheiat eu procestul-verbal atuncea noaptea, când a tratat-o cu insulte și cu bătaie? (*Chiriac reintră*)

Jupân Dumitrache: Apoi de ! n-a avut dreptul muierea să-l? Om fără ambiț, domnule, nu ținea la onoarea lui de familist! Un mitocan, mă rog; zice că-i negustor, alege-s-ar praful!

Chiriac: Jupâne, da' deseară că ești de rond... mergi?

Jupân Dumitrache: Mai e vorbă? cum să nu merg? De ce m-am îmbrăcat? nu vezi?

Chiriac: Jupâne, da' face toate posturile? nu-i așa? Nu sunt multe... până pe două după douăspce le isprăvești.

Jupân Dumitrache: Așa, cam pe la două după douăspce, ca totdeauna... Chiriac băiete (îl trage la o parte) ia vezi tu... mă știi că am ambiț, când e vorba la o adică, ți u la...

Chiriac: Lasă, jupâne, că doar nu mă cunoști de ieri de-alaltăieri.

Ipingescu: Bravos!

Jupân Dumitrache: Face să-i dea și dicorație!

Ipingescu: Să-i dea! de ce să nu-i dea? Și el e d-ai noștri, băiat din popor...

Jupân Dumitrache: Firește, dicorațiile nu sunt făcute tot din sudoarea poporului?

Ipingescu: Rezont!

Spiridon: S-a închis, jupâne; acuma eu... mă duc să mă culc?

Jupân Dumitrache: Da, dar tutun și cărticică ți-ai luat? Chibrituri ai?

Spiridon: Ce tutun, jupâne?

Jupân Dumitrache: Te face că nu înțelegi, ai? Nu știi ce tutun? Eu n-am aflat că tragi țigară? Aoleo, Spiridoane, nu te-oi prinde odată!... Săracul sf. Niculae! i știi tu păpara lui...

Spiridon: Zău, jupâne.

SCENA VII

Veta: (intră cu lucrul în mână; coase galoanele la un mondir de sergent de gardă civică; este obosită și distrată, vorbește rar și încet) Cine-i aici? (văzând pe Zița.) A! Tu erai? mă miram cine-i. (trece încet să șază cu lucrul la masa din dreapta.)

Zița: – Eu, țățico; te rog lasă pe Spiridon să se ducă pân' la mine acasă, ca să-mi aducă mantelul; bate vântul și mi-e frică să nu răcesc când m-o întoarce... (*tăcere. Veta șade la dreapta și lucrează adâncită în gânduri.*) Îl lași, țațo? (*se apropie de ea.*)

Veta: – Ai? Ce să las?

Zița: – Să lași pe Spiridon să-mi aducă ceva de acasă.

Veta: – Da, îl las.

Zița: – Du-te, Spiridoane.

Veta: – Dar tu, Zițo, la ce-ai venit?

Zița: – Stai să-ți spui... Dar nu mă-ntrebi, țapo, să-ți povestesc ce am păți cu mitocanul! Să vezi, e halima... Auzi, mizerabilul! să-

*Scenă din spectacolul „O noapte furtunoasă”,
Teatrul „Andrei Mureșanu”, România, regia
Cristian Ban, 2017*

ndrăznească să-mi ție drumul ca să-mi facă un atac... Stai, țapo, să-ți spui și să te crucești, nu altceva. Mai adineaori ședeam acasă. Tușica, cum știi c-a făcut-o Dumnezeu, se culcă o dată cu găinile. Eram ambetată absolut.

„Dramele Parisului” câte au ieșit până acuma le-am citit de trei ori. Ce să fac? N-aveam ce citi. Zic: hai să mă duc la țapa, dacă nu s-o fi culcat, să mai stăm de vorbă. Scoț ivărul de la șalon și plec. Când să trec pe maidan, mă pomenesc cu mitocaul, cu pricopsitul de Țircădău, că-mi taie drumul. „Bonsoar-bonsoar”, și știi așa deodată, sanfasò: „Hei, cocoană, zice, mai bine ți-e acuma văduvă?

– Pardon, domnule, zic, n-am de-a face cu dumneta, și mai întâi când e la o adică, nu sunt văduvă, sunt liberă, trăiesc cum îmi place, cine ce are cu mine! Acu mi-e timpul: jună sunt, de nimini nu depand, și când oi vrea, îmi găsește nenea Dumitrache bărbat mai de onoarea ca dumneata.

– Mi că t-ei căi!

– Zic: pardon, domnule, nu-ți permit să te-ntinzi mai mult la un așa afront; mă-nțelegi? – zice...”

Veta: (întreprupând-o scurt) Zițo... ce e când ți se bate tâmpla a dreaptă?

Zița: – Îți vine o bucurie.

Veta: – Mie, bucurie?... nu crez.

Zița: – Da' de ce nu?

Veta: Dar când ți se bate a stângă?

Zița: – Te-mpaci cu o persoană cu care ești certată.

Veta: (ridicând capul cu mult interes) Da? (dând din umeri.) Cu cine să mă-mpac?... Nu sunt certată cu nimeni.

Zița: – Așa... zic mitocanului... țapo, că era trăsnit... Am auzit că de la o vreme-ncoace într-o băătură o duce. Uf! țățico, mașer, bine că m-a scăpat Dumnezeu de traiul cu pastramagiul! Să trăiesc eu cu un mitocan! Nu era

de mine; eu sunt o persoană delicată; bine că m-am văzut liberă!...

Așa – să nu-mi uit vorba – zic mitocanului: „Nu-ți permit, domnule, să te naintezi la un așa afront! Da' el: „Gândești, zice, că o să te măriți, cocoană?

– Asta mă-mportă pe mine, cine ce treabă are!

– Să te măriți, 'ai? Cât o trăi Ghiță Țircădău, ori să te-nhăitezi cu vreunul? Sărcul! Dar să știu de bine că merg cu el de gât până la Dumnezeu, tot n-ai dumneata parte de un așa ceva; încai dacă m-ai lăsat pe mine, să te duci la mănăstire, că așa te laudai la trebunar!...

– Mitocane, pastramagiul! La polițiune! Vardist! Nene Dumitrache!...

„Am avut țațo, parte că a sărit nenea Dumitrache și cu Nae ipistatul! aminteri, mitocanul scosese șicul de la baston pentru ca să mă sinucidă... Ei! Ce zici dumneata, țățico, de nasul care și l-a luat mitocanul? (Veta nu răspunde; Zița s-apropie de ea și o observă.) „Țațo! Ce ai? Plângi?”

Veta: Eu? De ce să plâng? Mă doare capul, mi-e cam rău.

Zița: – Îți sunt ochii turburi grozav...

Veta: – Nu-ș' ce am; parcă mă-ncearcă niște friguri.

Zița: – Nenea e de rond la noapte?

Veta: – Da. (*s-apucă iar de lucru.*) Tu mai stai, Zițo

Zița: – Nu, țațo; o să mă duc și eu să mă culc; trebuie să fie târziu.

Spiridon: (intră și trece repede lângă Zița) Cocoană! (*încet.*) Până acu am așteptat degeaba. L-am căutat peste tot, nu e nicăieri.

Zița: (încet) Biletul, zici că i l-ai dat.

Spiridon: – Nu știi? I l-am dat de când m-am dus la tutungerie, când m-a trimes jupânul. (*iese în dreapta*)

Zița: – Bine. (*cătră Veta.*) Ei! țațo, eu mă duc, bonsoar, alevoa. Culcă-te și matale, nu mai lucra dacă ți-e rău.

UNIVERSUL OPEREI

Comedia *O noapte furtunoasă* de Ion Luca Caragiale a fost citită la Iași, în cadrul cenaclului *Junimea* în ziua de 12 noiembrie 1878 și a avut premiera la 18 ianuarie 1879, pe scena Teatrului Național din București. Piesa a fost publicată în revista *Convorbiri literare* în 1879 și inclusă în volumul de *Teatru* din 1889.

Tema. Structura și compoziția textului dramatic

O noapte furtunoasă este o comedie a moravurilor de mahala, ilustrând aspecte sociale și psihologice specifice locuitorilor de la periferia Capitalei, cu scandaluri și „*ambițuri*” de familști, cu nelipsitul triumphi conjugal, o lume; pe care Caragiale a iubit-o cu patimă.

Principalul mijloc artistic de realizare a acestei comedii este comicul de situație, alături de care se manifestă și comicul de limbaj, comicul de nume,

comicul de caracter și comicul de intenție.

Piesa este alcătuită din două acte, fiecare dintre ele având câte nouă scene. Personajele piesei, numite de către autor „persoane”, sunt menționate cu numele și statutul social pe care îl are fiecare. Perspectiva spațială este reală și deschisă, fiind precizată de către autor, „în București, la Dumitrache”. Subiectul piesei reflectă, așadar, viața mahalalelor din capitală, reprezentată de familia lui Jupân Dumitrache Titircă, poreclit Titircă Inimă-Rea, care este „cherestegiu și căpitan în garda civică”.

Construcția subiectului. Acțiunea *actului I* se petrece într-o „odaie de mahala”, decorul fiind alcătuit din mobilă de lemn și paie, iar la vedere stă rezemată de fereastră „o pușcă de gardist cu spanga (baioneta) atârnată lângă ea”.

Jupân Dumitrache Titircă Inimă-Rea, „cherestigiu” (persoană care produce sau vinde chereștea) și „căpitan în garda civică”, îmbrăcat în haine de căpitan de gardă, îi relatează lui Nae Ipingescu, „ipistat” (epistat – persoană cu cel mai mic grad de ofițer de poliție) și „amic politic” cu el, o întâmplare petrecută în urmă cu două săptămâni.

Peste o săptămână, la insistențele Ziței, s-au dus din nou la „Junion” și Dumitrache îl vede din nou, la masa de alături, pe „bagabontul, nene, cu stielele-n ochi, cu giubenul (joben – pălărie înaltă și tare) în cap și cu basmaua iac-așa scoasă”, care se ia după ei până acasă. Jupân Dumitrache îl trimisese pe Chiriac după „bagabont”, dar acesta dispăruse fără urmă. „Amibițul” social al lui Dumitrache îl împiedicase să reacționeze în public, și să-l întrebe agresiv: „Ce poftesti, mă musiu?”, ori să-l „umfle” de să-i sară „ochilarii din ochi și giubenul din cap”. Dar nu se făcea, pentru că era un negustor onorabil, comerciant respectat. Chiriac, angajat cu simbrie la Jupân Dumitrache, în postul de teijhetar (persoană care stă la teighea ca vânzător sau casier) și, totodată, sergent în garda civică, era omul de încredere și ținea la fel de mult ca și jupânul la onoarea de familist a acestuia, de aceea Veta rămânea în grija lui atunci când stăpânul trebuia să plece cu treburi negustorești, „ca omul cu daraveri”. De altfel, groaza de a nu fi înșelat de nevastă este o idee fixă, pe care Dumitrache o repetă tot timpul, obsesiv: „am ambiț, țiu când e vorba la o adică la onoarea mea de familist”. Pe tot parcursul relatării lui Jupân Dumitrache, Nae Ipingescu îl aprobă cu interes, îi dă dreptate și este de acord cu toate afirmațiile, atitudine exprimată printr-un tic verbal: „Rezon!”.

Chiriac se asigură că jupânul, care era de rond în noaptea aceea, va controla toate posturile și nu se va întoarce acasă mai devreme de ora „două după douășpce”, ca de obicei. La rugămintea stăpânului, Chiriac promite să vegheze ca nimeni să nu atenteze la pudoarea nevastei lui: „Lasă, jupâne, mă știi că consimt la onoarea dumitale de familist”.

Ipingescu împreună cu Dumitrache comentează evenimentele politice din gazeta „Vocea Patriotului Național”. Nae citește greoi și fără intonație articolul „Republică și Reacțiunea sau Venitorele și Trecutul”, aparținând unui celebru și apreciat colaborator al ziarului, „R. Ven. un june scriitor democrat”. Comical de limbaj și de caracter reies din dialogul celor două personaje care comentează afirmațiile politice din articol: Franțuzismul „a manca”, adică „a lipsi”, este confundat cu „a mânca”, iar împreună cu „Sfânta Constituțiune” și „masa poporului” provoacă o ridicolă interpretare politică: „să nu mai mănânce nimeni din sudoarea bunioară a unuia ca mine și ca dumneata, care suntem din popor; adică să șază numai poporul la masă, că el e stăpân” (Ipingescu).

Zița, foarte agitată, se repede asupra lui Spiridon cu o cascadă de întrebări: „Ei! l-ai găsit? i-ai vorbit? i-ai dat? i-ai spus?”, iar acesta îi dă un bilet din partea „persoanei”, pe care ea îl citește eu glas tare. Comical de limbaj și ridicolul autorului biletului au făcut celebră această declarație de dragoste: „Angel radios! de când te-am văzut întâiași dată pentru prima oară, mi-am pierdut uzul rațiunii...[...] Te iubesc la nemurire. Je vous aime et vous adore: que pretendez-vous encore? (Te iubesc și te ador: ce altceva mai pretinzi?). Inima-mi palpită de amoare. [...]”, Zița insistă ca Spiridon să se ducă imediat pe maidan, fiind sigură că „persoana” așteaptă încă acolo, dar băiatul pretinde să fie trimis de unul dintre stăpâni.

Veta, care coase galoanele la mondirul de sergent în garda civică al lui Chiriac, este tristă și nu este atentă la ceea ce povestea Zița despre incidentul pe care-l avusese în stradă „cu mitocanul, cu pricopsitul de Țircădău”. Cu ochii în lacrimi, Veta devine patetică: „Mai bine ar fi să mor” și refuză cu tărie să mai meargă vreodată la „Junion”, deși Zița insistă cu patos, se lamentează deplângându-și soarta: „Fir-ar a dracului de viață și-afurisită! că m-a făcut mama fără noroc”.

În *actul al II-lea*, decorul este același ca în primul act, este noapte și pe masă arde o lampă cu gaz care luminează slab odaia. Veta, iubitoare și grijulie, încearcă să-l convingă pe Chiriac să meargă la culcare, mai ales că nici unul dintre ei nu închisese ochii noaptea precedentă. Cei doi se îmbrățișează și se sărută cu foc, promițându-și reciproc să nu se mai supere unul pe altul.

Rămasă singură, Veta fredonează fericită un cântec, micșorează lumina lămpii și se pregătește de culcare. Rică Venturiano intră tiptil, furișându-se în odaie, înaintează „în vârful degetelor” până în spatele scaunului ei, cade în genunchi, apoi răcnește: „Angel radios!”. Veta se sperie îngrozitor, dă un țipăt puternic, dar el își continuă entuziasmat tirada. Femeia strigă după ajutor, însă tânărul o roagă să fie „mizericordioasă” și îi declară că este „nebun de amor”. El îi spune că primise biletul ei și venise la întâlnire

așa cum îi scrisese, după zece seara, în casa de pe strada Catilina, la numărul 9, când va vedea la fereastră că se micșorează lampa.

Rică Venturiano rostește un monolog patetic, de un comic irezistibil, prin care îi reamintește toate etapele care precedaseră întâlnirea din această noapte. Veta își dă seama că amozul o confundase cu sora ei, Zița, mărește lumina lămpii cu gaz și Rică este complet năucit când o vede, își cere scuze confuz și este foarte încurcat: „Cocoană! considerând că... adică, vreau să zic, respectul... pardon... sub pretext că și pe motivul... scuzați... pardon...” Dumitrache se văicărește ridicol, scurt și sacadat, de parcă s-ar fi întâmplat o catastrofă: „S-a dus ambițul! [...] Mi s-a necinstit onoarea de familist! [...] acum nu mai îmi pasă măcar să intru și-n cremenal”. Chiriac îl crede, mai ales că-l văzuse și Ipingescu pe „mațe-fripte [...] cu ochelarii pe nas, cu giubenu-n cap”. Din descriere, Spiridon recunoaște pe „persoana cocoanii Ziți” și pleacă s-o anunțe. Găsirea bastonului lui Rică în odaie declanșează o adevărată isterie, Chiriac se repede la pușcă, se autoproclamă comandantul grupului de atac și ies să-l caute pe schele așezate pe lângă casă.

Rică Venturiano se întoarce în cameră pe aceeași fereastră pe care fugise, este plin de var, de ciment și de cărămidă, părul este înfoiat, pălăria ruptă. Îngrozit peste măsură, tresare din când în când de spaimă și tremură din toate încheieturile. Rugându-se fierbinte la Sfântul Andrei să-l scape, deoarece este încă „june”, Venturiano exclamă surescitat: „O, ce noapte furtunoasă!”. Gata să-l prindă, Ipingescu îl recunoaște pe Venturiano și rămâne perplex: „Nu mă nebuni, onorabile! Dumneata ești?”. Se creează o învălmășeală de nedescris, dar Ipingescu explică strigând că tânărul este „cetățean onorabil, [...] e d-ai noștri, e patriot!”. Luându-l la o parte pe Chiriac, Veta îi relatează cum tânărul s-a îndrăgostit de Zița la „Junion”, cum și-au trimis bilete de amor și cum junele a încurcat casele, „și-n loc să meargă la ea acasă, a greșit și-a venit aici”. Dumirindu-se, Chiriac îl ia de-o parte pe Jupân Dumitrache și-i deslușește încurcătura, apoi îi reproșează faptul că era să-și rupă gâtul alergând pe schele după închipuirile lui și se înfiorează gândindu-se cu groază: „dacă făceam și moarte de om?”.

Dumitrache este încântat că „musiu Rică și cu Zița compătinesc împreună” și-i binecuvântează: „Ei! să vă fie de bine, și ceasul ăl bun să-l dea Pronia”, iar pe tânăr îl sfătuieste confidențial: „Toate ca toate, dar la onoarea de familist să ții”. Venturiano reacționează demagogic, ca un jurnalist, nu ca un logodnic: „Da, familia e patria cea mică, precum patria e familia cea mare; familia este baza societății”.

Lucrurile par să se liniștească, toată lumea se pregătește să meargă la culcare, când, deodată, Jupân Dumitrache, băgând mâna în buzunar ca să-

i dea o țigară lui Ipingescu, și-aduce aminte că găsisе „pe pernele patului dumneaei” o legătură de gât. Se îngrijorează din nou pentru onoarea de familist, „îmi vine să intru la bănuiele rele”, dar Chiriac îl calmează și de data aceasta: „Aș! ado-ncoa, jupâne; asta-i legătura mea, n-o știi dumneata?”. Jupân Dumitrache se liniștește meditând filozofic: „Uite așa se orbește omul la necaz!”.

Piesa se încheie prin replica lui Ipingescu, „Rezon!”, așa cum în comedia *O scrisoare pierdută* Ghiță Pristanda aprobă ridicol, „Curat constituțional!” și cu veselia de care sunt cuprinse toate personajele, final tipic pentru comedii ale lui Caragiale.

REAMINTIȚI-VĂ!

Realismul este un curent literar care se manifestă în secolul XIX și are drept centru de iradiere Franța. Mișcare, curent, atitudine în creația sau teoria literară și artistică având ca principiu de bază reflectarea realității în datele ei esențiale, obiective, caracteristice. Concepție opusă idealismului, potrivit căreia lucrurile există independent de faptul că sunt percepute sau nu.

Comedia (*fr. comédie; lat. comoedia; gr. Komoida*, „cântec de sărbătoare”) este o specie a genului dramatic, în proză sau în versuri cu acțiune și deznodământ vesel și care satirizează realități sociale, slăbiciuni general-umane sau prezintă situații hazlii.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Recitați cu atenție schimbul de replici dintre Jupân Dumitrache și Ipingescu:
 - a) Numiți izvorul esențial al mândriei lui Jupân Dumitrache;
 - b) Prezentați sursa teribilei neliniști în care se află personajul;
 - c) Din tot ceea ce declară și face, rezultă că Jupân Dumitrache este un bărbat gelos? Exprimați-vă părerea.
2. Care sunt cauzele supărării lui Chiriac?
3. Dați o explicație a zelului cu care Chiriac apără „onoarea de familist” a stăpânului.
4. Comentați aspectele prin care se relevă valențele comice ale personajului Chiriac.
5. Analizați cu atenție comportamentul personajului în scena tentativei.
6. Explicați motivul „înfrorării” lui Chiriac în momentul în care Jupân Dumitrache își amintește că ar fi găsit ceva pe patul consoartei.

7. Extrageți aspectele, din care decurge comicul personajului Zița și comentați-le.

8. Extrageți și comentați elementele care provoacă comicul de limbaj.

9. Numiți pentru fiecare personaj trăsătura tipică de caracter.

10. Relevați problematica piesei (teme, motive, aspecte), privind viziunea artistică.

11. Delimitați momentele subiectului dramatic. Rezumați aceste momente.

EVALUARE

1. Încadrați tipologic personajele și caracterizați două din ele.

2. Exemplificați natura comicului în *O noapte furtunoasă*, comentând și mijloacele de realizare a acestuia.

3. Alcătuiți o fișă de caracterizare a unui personaj din operă după planul:

a) indicația autorului despre personaj; b) principalele acțiuni ale acestuia; c) motivarea acțiunilor; d) trăsătura fundamentală a caracterului, valori morale, psihologice etc. asociate acestuia; e) analiza limbajului.

4. Alcătuiți un eseu cu tema: „Ipostaze comice în opera lui Caragiale”.

5. Comentați deznodământul piesei.

CRITICII SPUN!

„În toate comediiile lui I.L. Caragiale se manifestă pregnant disocierea dintre esență și aparență, dramaturgul fiind „înzestrat cu o reală putere de observație a contrastelor dintre formă și fond, și cu un mare talent de a da sub haina scenică o serie de tipuri, care prin unitatea lui sufletească, energetică și expresivă, au ajuns adevărate simboluri ale mentalității unei întregi clase sociale din epoca noastră de prefacere”. (Eugen Lovinescu)

Pronumele. Clasificarea pronumelor

TERMINOLOGIE

- **pronume personale**
- **accentuate**
- **neaccentuate**
- **pronume de politețe**

REAMINTIȚI-VĂ!

Pronumele este partea de vorbire flexibilă, independentă care ține locul unui nume.

Pronumele personal ține locul persoanelor (I, a II-a, a III-a, singular și plural).

Pronumele de persoana I și a II-a au aceleași forme pentru masculin și feminin, iar cele de persoana a III-a au forme speciale pentru masculin și feminin.

Pronumele personale de persoana I și a II-a nu au forme pentru cazul genitiv. Vocativ au numai pronumele personale de persoana a II-a singular și plural (tu; voi).

Pronumele personal la acuzativ are forme accentuate și neaccentuate.

Pronumele personal neaccentuat la dativ poate determina un substantiv la nominativ sau la acuzativ: *pălăria-mi, pălăria-ti, pălăria-i*. În asemenea construcții pronumele la dativ are sens posesiv: *pălăria mea, pălăria ta, pălăria ei (lui)*. Acest dativ se numește **dativ posesiv**.

Pronumele personal de politețe arată respectul față de o persoană anumită (*dumneata, dumitale, dumneavoastră, dumnealui, dumneaei*) etc.

Pronumele personal de politețe are forme numai pentru persoanele a II-a (*dumneata, dumitale, dumneavoastră*) și a III-a (*dumnealui, dumneaei, dumnealor*).

Exemple: a) Adresa dumitale e scrisă incorect. b) Ne întâlnim cu dumneaei la școală. c) Dumnealui îi trebuie această carte?

La persoana a III-a în afară de pronumele *el, ea, ei, ele* se folosesc și pronumele personale: *dânsul, dânsa, dânsii, dânsese*.

RECUNOAȘTEȚI!

Citiți cu atenție textul, selectați pronumele personale (*accentuate, neaccentuate*). Analizați-le morfo-sintactic.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor?
Brațele nervoase, arma de tărie,
La trecutu-ți mare, mare viitor!
Fiarbă vinu-n cupe, spumege pocalul,
Dacă fiii-ți mândri aste le nutresc;
Căci rămâne stânca, deși moare valul,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Vis de răzbunare negru ca mormântul
Spada ta de sânge dușman fumegând,
Și deasupra idrei fluture cu vântul
Visul tău de glorie falnic triumfând,
Spună lumii large steaguri tricolore,

Cetatea Hotin. Construcția actualii fortărețe a început în anul 1325, suferind îmbunătățiri majore în jurul anilor 1380 și 1460. În anul 2007, cetatea a fost declarată de statul ucrainean ca fiind una dintre cele șapte minuni ale Ucrainei.

Spună ce-i poporul mare, românesc,
Când s-aprinde sacru candida-i vâlvoare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc. (*Mihai Eminescu*)

EXERSAȚI!

1. Alcătuiți propoziții cu următoarele omonime-omofone: *mie/mi-e, ție/ți-e, ia/i-a, neam /ne-am, nea/ne-a, va/v-a, ați/a-ți, aș/a-și*.

2. Identificați pronumele personale din enunțurile următoare și analizați-le, arătând persoana, genul, numărul și cazul.

a) Numai pe tine te am, trecătorul meu trup, și totuși flori albe și roșii eu nu-ți pun pe frunte și-n plete, căci lutul tău slab mi-e prea strâmt pentru strașnicul suflet ce-l port. (*Lucian Blaga*)

b) Să ne plecăm la dulcea rostire românească,
din ea născuți și-ntr-ânsa aduși la țintirim!
Să ne plecăm! Acolo din mamă și din tată
stă verbul sfânt din care cu toți ne zămislăm. (*H.Bădescu*)

3. Scrieți un text de volum mic, folosind diferite forme ale pronumelui de politețe.

4. Alcătuiți un dialog în care să folosiți pronume de politețe.

5. Identificați pronumele personale și pronumele de politețe din următoarele exemple, indicați categoriile gramaticale.

a) Codrule, Măria ta,
Lasă-mă sub poala ta... (*Mihai Eminescu*)

b) Cât de bun ești dumneata, Dascăle iubit... (*Grigore Vieru*)

c) Și ne coborâm noi, și ne tot coborâm, cu mare greutate, pe niște povârnișuri primejdioase, și ne încurcăm printre ciritei de brad, și caii lunecau și se duceau de-a rostogolul, și eu cu Dumitru mergeam zgribuliți și plângeam în pumni de frig. (*Ion Creangă*)

6. Completați spațiile punctate cu pronumele personale de politețe, care să fie la numărul și persoana specificate în paranteză:

a) Îi vom invita la petrecere și pe (persoana a III-a, numărul plural)

b) mi-ai dat sfatul potrivit. (persoana a II-a, numărul singular)

c) este noul nostru vecin. (persoana a III-a, numărul singular)

7. Citiți cu atenție versurile:

M-aș umili acum și m-aș ruga;

Întoarce-mă, de sus, din calea mea

Mută-mi din ceață mâna ce-au strivit-o munții

Și adună, du-mi-o în dreptul frunții. (*Tudor Arghezi*)

- a) *Selectați pronumele personale.*
 b) *Precizați numărul și persoana acestora.*
 c) *Alcătuți cu fiecare pronume câte o propoziție.*

9. Formulați câte o propoziție în care să folosiți următoarele pronume personale: a) pers.1, nr. pl., forma accentuată. b) pers.2, nr,sing., forma accentuată. c) pers.3. nr.pl., forma accentuată.

10. Redactați un text de volum mic „În oșpeție la bunici” după imaginea dată, în care să folosiți pronume personale de politețe.

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

Formele neaccentuate: **îmi, îți, îi, îl** nu se scriu cu cratimă! Nu pot forma independent silabe, doar dacă sunt pronume diferite: **mi-o, ți-o, ne-o, i-o!**

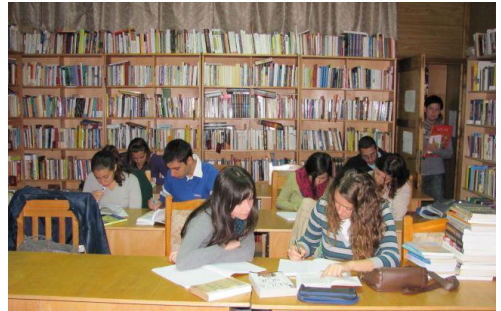
FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Scrieți o scrisoare de felicitare în care să folosiți pronume personale (forme accentuate și forme neaccentuate), pronume de politețe.

2. Analizați diferite forme ale pronumelui personal din textul următor:

– Dar bine, cucoane, dacă nu v-a fost cu plăcere să pricepem și noi câte ceva din cele ce spuneți dumneavoastră, de ce ne-ați mai adus aici să vă bateți joc de noi? Ei, cucoane, cucoane! Puternic ești, megieș îmi ești, ca răzeș ce mă găsec, și știu bine că n-are să-mi fie moale când m-oi întoarce acasă, unde mă așteaptă nevoile. (*Ion Creangă*)

FOLOȘIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Alcătuți o compunere după imaginile propuse pe tema: „**O zi de neuitat**” în care să folosiți diferite forme ale pronumelui personal.

2. Scrieți un dialog în care să folosiți forme ale pronumelui de politețe.

Alte categorii de pronume

TERMINOLOGIE

- reflexive
- posesive
- demonstrative: de întărire/de accentuare
- relative
- negative
- locuțiunea pronominală

REAMINTIȚI-VĂ!

Pronumele reflexiv este tipul de pronume care înlocuiește obiectul asupra căruia se exercită în mod direct sau indirect acțiunea unui verb.

Pronumele reflexiv are forme propriu-zise doar pentru persoana a III-a (**pe sine, sie, sieși**). Pentru celelalte persoane se folosesc formele neaccentuate ale pronumelui personal cu valoare de pronume reflexiv.

Pronumele reflexiv prezintă doar cazurile acuzativ și dativ, iar formele au aceeași persoană și același număr precum subiectul verbului determinat.

Pronumele posesiv este tipul de pronume care ține locul numelui posesorului unui obiect.

Pronumele posesive în limba română sunt următoarele: *al meu, al tău, al său (al lui, al ei), al nostru, al vostru, a mea, a ta, a sa, (a lui, a ei), a noastră, a voastră, ai mei, ai tăi, ai săi, ai noștri, ai voștri, ale mele, ale tale, ale sale (ale lui, ale ei), ale noastre, ale voastre, ale lor.*

Pronumele demonstrativ este pronumele care înlocuiește un substantiv, arătând, în același timp apropierea, depărtarea obiectului (în spațiu-timp) ori identitatea acestuia cu sine însuși ori diferențându-l de alte obiecte.

Tipuri de pronume demonstrative

- pronume demonstrative de apropiere: *acesta, aceasta, aceștia, acestea;*
- pronume demonstrative de depărtare: *acela, aceea, aceia, acelea;*
- pronume demonstrative de identitate: *același, aceeași, aceiași, aceleași;*

- **pronume demonstrative de diferențiere:** *celălalt, cealaltă, ceilalți, celelalte;*
- **care arată depărtarea:** *celălalt, cealaltă, ceilalți, celelalte;*
- **care arată apropierea:** *cestălalt, ceastălaltă, ceștilalți, cestelalte.*

Pronumele demonstrativ se poate folosi ca:

- **pronume**

Exemplu: Astăzi vorbim despre Ucraina. **Aceasta** se află în sud-estul Europei.

- **adjectiv pronominal**

Exemplu: **Cealaltă** fată n-a venit așa cum discutasem.

Pronumele de întărire este pronumele care are rolul de a întări, de a pune în evidență persoana la care se referă.

În limba română formele pronumelui de întărire sunt alcătuite din vechiul pronume *însu* (*însă*) și formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal sau reflexiv – **mi, ți, și, ne, vă, le:**

- **masculin** – *însuși, însuși, însuși, înșine, înșivă, înșiși;*
- **feminin** – *însămi, însăți, însăși, însene, însevă, însele.*

Pronumele nehotărât este partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv fără să dea vreo indicație precisă asupra obiectului.

Din punctul de vedere al structurii pronumele nehotărâte pot fi:

Simple: *unul, altul, cutare, atât;*

Compuse (dintr-un pronume relativ) și diverse elemente ca sufix sau prefix: *fiecare, oricare, ceva, cineva, altceva, vreunul, vreuna, orișicine.*

Pronumele relativ este acel pronume care pe de-o parte stabilește raportul sintactic între o propoziție subordonată și regenta ei iar, pe de altă parte, are funcția unei părți de propoziție în propoziția subordonată.

Din acest punct de vedere, pronumele relativ este diferit de celelalte tipuri de pronume.

Din punctul de vedere al formei, pronumele relative pot fi simple: *ce, care, cât, cine* și compuse: *cel ce, cea care, ceea ce.*

Pronumele negativ este un pronume care exprimă inexistența unui obiect.

Pronumele negativ se clasifică, din punctul de vedere al structurii, în:

- pronume negativ simplu: *nimeni, nimic;*

- pronume negativ compus: niciunul, niciuna, nicio, niciun
- Pronumele negativ **nimic** nu prezintă forme flexionare, pe când **nimeni** are formă diferită în cazurile genitiv și dativ: **nimănui**.

Locuțiunile pronominale sunt grupuri de cuvinte cu sens unitar în alcătuirea cărora intră unul sau mai multe pronume, având valoarea unui pronume.

Exemplu: *cine știe cine – cineva; cine știe ce – ceva; nu știu ce – ceva ; te miri ce – nimic;*

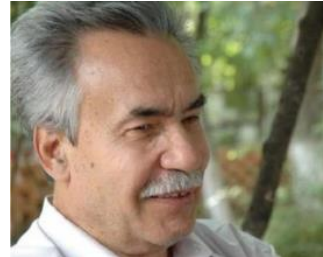
RECUNOAȘTEȚI!

1. Stabiliți valoarea morfologică a cuvintelor evidențiate din textul propus:
 - a) Lauda de **sine** nu miroase a bine. (*Folclor*)
 - b) Bătrânul caută să **se convingă** pe sine că toate-s bune și frumoase.
(*Ion Druță*)
 - c) **S**-a stins soarele cel bun,
Eu mă culc poveși îmi spun. (*Grigore Vieru*)
 - d) Și deasupra tuturor va vorbi un mititel,
Nu slăvindu-**te** pe tine, lustruindu-**se** pe el. (*Mihai Eminescu*)

EXERSAȚI!

1. Analizați pronumele posesive din următoarele texte:

- a) Palma ta ne-a mângâiat,
Vorba ta ne-a legănat,
Am crescut cu alți copii de-o seamă.
Lângă pomul cel rotat,
Lângă spicul cel bogat,
Lângă pragul casei noastre, mamă.
(*Dumitru Matcovschi*)

Dumitru Matcovschi a fost un poet, prozator, academician, publicist și dramaturg din Republica Moldova, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei.

- b) Din casa voastră, unde-n umbră
Plâng doinele și râde hora,
Va străluci odată vremii
Norocul nostru-al tuturor. (*O. Goga*)
2. Alcătuiți un text de volum mic, folosind pronume demonstrative de apropiere, de depărtare și de identitate.
 3. Construiți enunțuri în care un pronume demonstrativ de identitate să aibă următoarele funcții sintactice:
 - a) nume predicativ, cazul nominativ;

- b) atribut pronominal prepozițional, cazul acuzativ.
4. Identificați și analizați pronumele de întărire:
- a) Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată... (*Ion Creangă*)
- b) Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare, / Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare. (*Mihai Eminescu*)
5. Selectați pronumele nehotărâte din fragmentele următoare:
- a) Când unul trece, altul vine
În astă lume a-l urma... (*Mihai Eminescu*)
- b) Multe trec pe dinainte,
În auz ne sună multe,
Și ar sta să le-asculte...
Cine ține toate minte? (*Mihai Eminescu*)
6. Identificați pronumele negative și analizați-le morfologic, stabiliți funcția sintactică.
- a) Nici casă, nici pădure, nici râu răcoritor,
Nimic nu se arată pe câmpul de mohor. (*Vasile Alecsandri*)
- b) Noi frate-i spunem omului,
Noi rău nu facem nimănu. (*Grigore Vieru*)
- c) Pierzând timpul tău cu dulci nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată. (*Mihai Eminescu*)
7. Identificați pronumele interogative și relative:
Vino-n codrul la izvorul
Care tremură pe prund... (*Mihai Eminescu*)
8. Construiți propoziții în care pronumele **fiecare** și **oricine** să îndeplinească diferite funcții sintactice.

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

1. Alcătuiți două propoziții, în care să se găsească următoarele forme: *al/a-l; a-i/ai; cel/ce-l; cei/ce-i; voi/v-oi*.
2. Scrieți în caiete patru enunțuri și analizați cuvintele articulate și nearticulate. Comentați ortografia lor.

FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Stabiliți valoarea morfologică a cuvintelor evidențiate din următoarele exemple:

Multe flori sunt, dar puține
Rod în lume o să poarte.
Toate bat la poarta vieții,
Dar se scutur multe moarte. (*Mihai Eminescu*)

2. Limba noastră-i foc ce arde – / Într-un neam ce fără veste, /
S-a trezit din somn de noapte / Ca viteazul din poveste. (Al. Mateevici)
3. Alcătuiți propoziții în care următoarele substantive: *pădure, râu, munții, floarea* să fie însoțite de pronume de întărire. Ce ați observat?
4. Rescrieți enunțurile următoare, înlocuind substantivele cu pronumele personale acolo unde este posibil.
- a) Numai Alina a intrat în cameră, deci Alina a adus florile. b) M-am întâlnit cu Ioana, Corina, Alex și Elena. c) Ioana, Corina, Alex și Elena mergeau la antrenament. d) Domnul Ionescu mi-a adus o carte nouă despre dinozauri. e) Oare cucul crede că lumea nu-l cunoaște?

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Scrieți o compunere pe tema: **„Carte, scumpă carte, tu ești universul meu!”**, folosind diferite tipuri de pronume.
2. Alcătuiți patru propoziții folosind locuțiuni pronominale și indicați tipul lor. Echivalați-le cu partea de vorbire corespunzătoare.
3. Selectați din opere artistice șase enunțuri, identificați pronumele, numiți tipurile lor.

MIHAIL SADOVEANU (1880 - 1961)

Mihail Sadoveanu a fost scriitor, povestitor, nuvelist, romancier, om politic. A fost membru corespondent al Academiei Române din 26 mai 1916, membru titular din 1 iunie 1921 și membru titular activ din 12 august 1948. Este considerat unul dintre cei mai importanți prozatori români din prima jumătate a secolului XX. Opera sa se poate grupa în câteva faze care corespund unor direcții sau curente literare dominante într-o anumită epocă: o primă etapă sămănătoristă, cea de început, a primelor încercări, nuvele și povestiri, o a doua mitico-simbolică, din perioada interbelică

(reflectată în romane precum *Creanga de aur* sau *Divanul persian*, romane de o mare valoare).

Părinții lui Mihail Sadoveanu au fost avocatul Alexandru Sadoveanu din Oltenia și Profira Ursache, fată de răzeși. Urmează gimnaziul *Alecu Alecsandru Donici* la Fălticeni. În timp ce studia la gimnaziu, în 1897, intenționează să alcătuiască, împreună cu un coleg, o monografie asupra lui Ștefan cel Mare, renunțând, însă, din lipsă de izvoare istorice. Urmează apoi cursurile Liceului Național din Iași, iar la București studiază dreptul. Debutează în revista bucureșteană *Dracu* în 1897. În 1898 începe să colaboreze la foaia *Viața nouă* alături de Gala Galaction, N.D. Cocea, Tudor Arghezi ș.a., semnând cu numele său, dar și cu pseudonimul M.S. Cobuz.

În 1910 este numit în funcția de director al Teatrului Național din Iași. În acest an publică volumele *Povestiri de seară*, *Genoveva de Brabant*, broșura *Cum putem scăpa de nevoi și cum putem doândi pământ* ș.a. Colaborează la revista *Sămănătorul*, dar se va simți mai apropiat spiritual de revista care apărea la Iași, *Viața Românească*.

În anul 1919 editează, împreună cu Tudor Arghezi, la Iași, revista *Însemnări literare*. În decembrie, revista își anunță încetarea apariției: „*Viața românească* își pornește iar munca pentru cultură și folos. Noi, cei de la *Însemnări literare*, reintrăm în curentul ei cu modestele noastre mijloace”. În editura revistei ieșene publică volumul de nuvele *Umbre* și broșura *În amintirea lui Creangă*, iar la Editura *Luceafărul*, volumul *Priveghiuri*. Devine membru al Academiei Române în 1921.

În 1928 publică povestirea *Hanul Ancuței*, aparținând perioadei de maturitate a scriitorului, fiind un volum de 9 povestiri, o îmbinație ideală a genului epic și liric.

În anul 1936 Mihail Sadoveanu, George Topârceanu, Mihai Codreanu și Grigore T. Popa scot, începând cu luna ianuarie, revista lunară *Însemnări ieșene*. La moartea lui Garabet Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu va evoca cu cuvinte elogioase personalitatea criticului de la revista *Viața românească*.

În anul 1948 publică romanul *Păuna Mică*, iar un an mai târziu în 1949, Mihail Sadoveanu este ales președinte al Uniunii scriitorilor. Câțiva ani mai târziu, în 1952 publică romanul istoric *Nicoară Potcoavă*. În 1954 publică volumul *Aventură în lunca Dunării*.

Mihail Sadoveanu se stinge din viață la data de 19 octombrie 1961, fiind înmormântat alături de Eminescu și Caragiale.

„Sadoveanu cultivă valorile inteligenței, drept nu ale unei inteligente dialectice, ci ale uneia „așezate” [...]. Personajul lui cel mai caracteristic e dominat de înțelepciunea adâncă și puțin sceptică a omului care confruntă
(Al. George)

FRAȚII JDERI

Capitolul I

Despre hramul sfintei mănăstiri Neamțu, la anul de la Hristos 1469, și despre o istorisire a lui Nechifor Căliman, starostele vânătorilor domnești.

De Sfânta Înălțare, hram al ctitoriei Neamțu, se strânsese în preajma zidurilor și în ogrăzile călugărilor mare număr de norod. Unii veniseră să asculte slujba, alții ca să ieie binecuvântare ori naforă, alții pentru scrisori de friguri, alții cu femei lunatice, ca să le supuie sub patrafir la ieromonahi cu darul cetitului. Mai ales prea sfințitul Iosif, starețul, era vestit întru această bună tămăduire, nu numai în Moldova, ci și-n Țara Leșască și cea Rusească. Toți cei sosiți știau deasemeni că se vor îndestula cu mâncare și vin, faima de primire de oaspeți a mănăstirii fiind întru totul neștirbită. Osârdia boierilor și mila voievozilor înzestraseră îndestulător acest sfânt lăcaș; din turmele de la munte, din podgoriile de la dealuri, din câmpiile arate de la apa Prutului, cu mila lui Dumnezeu, era de unde sătura și mai mari mulțimi decât cele strânse acolo, în acea luminată zi de mai 1469.

În livezile mănăstirii mai erau încă meri înfloriți; soarele îi pătrundea de o aburire trandafirie. Slujba dintâi se mântuise la biserica cea mare din cetățuie, când toaca bătut din nou în turnul de la poartă, după care clopotul cel bătrân începu a suna rar, numai într-o dungă. Grămezile de oameni prinseră a se mișca neliniștite. Se întrebau întâi din ochi,

Ecranizare după romanul „Frații Jderi” de M. Sadoveanu. Regie: Mircea Drăgan, 2011

apoi dând glas. O parte umplură medeanul de dinaintea intrării, în jurul fântâniei și a foișorului unde se slujea, iarna, sfințirea apelor. Prea puțini, și numai dintre cărmuitorii mănăstirii și ai ținutului, cunoscuseră din vreme vestea care se vădea acum. Câțiva slujitori aflaseră știrea cu două zile mai înainte și o ținuseră tănuită de poporul care se îmbulzea la hram. Cu două zile în urmă, marți, sosiseră doi călărași de la Suceava cu carte pentru vlădica Iosif. Unul poposise la mănăstire; al doilea trecuse mai departe spre Cetate, spre Vânători și spre herghelia domnească de la Timiș la apa Moldovei, unde era rânduit de multă vreme, în slujba de comis, bătrânul

Manole Păr-Negru, prietin de demult al răposatului Bogdan- Voievod, părintele măriei sale Ștefan-Vodă. Cartea pe care o cetise cu destulă greutate prea sfințitul Iosif, punând între dânsa și ochii sfinției sale o făclie de ceară, cuprindea veste de sosire a măriei sale Ștefan Vodă la hramul sfintei mănăstiri Neamțu. Acum vestea asta o aflau și noroadele. Pe când dădea sunet greu și prelung, din când în când, chimvalul cel mare, monahii își purtau ici-colo rantiile mohorâte și-și aplecau bărbile spre urechile oamenilor. Ca și cum s-ar fi aprins pulbere de pușcă, murmurul trecu dintr-o lăture în alta, apoi se revărsă în ogrăzi. Muierile, care niciodată n-au destulă minte, prinseră a se tângui cu mâinile la tâmple și a-și căuta pruncii.

Dacă bate clopotul și vine măria sa, cine știe ce are să se întâmple! Au să se iște puhoai, are să reverse apa Moldovei, are să pornească iar vreun război! A rămas acasă, în sat, mâța închisă în chiler; găinile umblă slobode și n-are cine le da de mâncare. Cuminte și bine ar fi să înhame gospodarii caii și pe loc să pornească fiecare la locul său; dar mai întâi trebuie să se știe de ce-i vorba și numai decît fiecare dintre cei care nu l-au văzut trebuie să vadă pe măria sa. Cu toate că numai un om viteaz poate cuteza să ridice ochii spre măria sa, iar cei nevrednici cată să-și plece pletele în țărână, muierile tot or îndrăzni să fure cu coada ochiului, doar l-or zări. Să fie oare cumplit la vedere precum se spune? Are anume paloș cu care ceartă pe unii boieri, scuturân-du-i, după câte se povestesc? Dacă și riga ungurilor, măria sa Matiaș-Crai, a dat înapoi de «la Baia, când s-a arătat asupra-i, călare pe cal alb, măria sa Ștefan-Vodă - ce poate face un creștin de rând? Acel crai a și căzut la pat din acel cutremur, zăcând trei luni. I s-au și risipit ostile, a prăpădit puștile cele mari. A ieșit la toți craii spaimă despre acest Ștefan-Vodă, cum că a bătut și cetatea Hotinului și a Chilieii; și este o poveste cum că părintele său Bogdan- Vodă l-a blagoslovit în taină la o biserică din muntele Atonului, ca să se ridice în zilele lui cu puteri mari. de oști și să bată război cu spurcații ismailiteni.

Așa că mâța și găinile or mai răbda, până ce ochii oamenilor de la hram s-or învrednici să vadă pe măria sa și până ce urechile s-or îndestula de toate veștile pe care le aduc curtenii și ostașii. Afară de asta, este praznic. Cum să pornești la drum pe inima goală? Cine scornește asemenea zvonuri de primejdie și de ce să plece lumea așa fără de nici un temei, înainte de a vedea ce e de văzut, de a auzi ce e de auzit și de a ospăta ceea ce s-a pregătit la cuhniile sfântului lăcaș? Numai niște bărbați besmetici cum sânt moldovenii pot face asemenea socoteli. Dacă n-ar fi muierile, cu rânduială și cumințenie, ce s-ar face țara? Nepotrivit și prostesc lucru, să fugă noroadele de la vederea Domnului lor. Dimpotrivă, bine este a-i ieși întru întâmpinare. Femeile, deci, cu mare aprindere, poșteau să afle pe unde are

să vie alaiul domnesc. Despre asta nu știe nimeni. Nu se afla slujitor ori monah care să dea știre anume pe unde și cum are să vie alaiul lui Vodă.

Atunci de ce-s buni slujitorii și monahii, dacă nu cunosc batâr atâta lucru? Slujitorii să caute în catastif uri și monahii să cetească în cărțile lor și să spuie.

Degeaba, slujitorii au catastif uri mai puțin bune și monahii cărți mai puțin iscusite decât în vremea veche! S-aude chiar că Măria sa nici nu mai vine. Sună clopotul în zadar, ca să stârnească omenirea; iar măria sa are alte treburi. Așa-i în ziua de azi lumea. Boierii se învrednicesc să vadă pe măria sa în fiecare zi; pe când sărmanii nu-l pot vedea niciodată. Minunat ar fi să nu mai fie în țara asta boieri, și să fie praznice pe la mănăstiri măcar în fiecare zi câte unul. Și batâr o dată pe an, la un asemenea praznic, să se arate măria sa, cu toată pohfala!

Se vorbește prin sate despre măria sa că-i om nu prea mare de stat, însă groaznic când își încruntă sprinceană. Iar când vine la o sfântă mănăstire, n-are de ce se uita groaznic. Când vine la o sfântă mănăstire (dacă vine într-adevăr și nu scornesc acești monahi vorbe deșarte); când vine la o sfântă mănăstire, măria sa trebuie să se uite blajin în jurul său. Vede ici un prunc; vede ici o fată; vede dincolo o nevastă. Al cui e pruncul acesta? A cui e nevasta asta?

Ca un stăpân al țării ce se află, măria sa trebuie să cunoască al cui e pruncul și a cui e nevasta. Îndată vin boierii lângă măria sa și-i spun la ureche. Astfel măria sa vede și cunoaște unele și altele; mai ales că măria sa, fiind văduv de atâția ani, de când a murit Doamna sa Evdochia, trebuie să-și desfăteze ochii și să se mai Îmblânzească din strășnicia în care se ține.

Să zicem că măria sa nu se uită la dreapta și la stânga și, cufundat fiind în gânduri, nu-și vede decât socotelile lui domnești. Atunci sânt ostași și curteni care se uită la lume. Bune sânt hramurile când pe lângă praznice au și asemenea alaiuri.

Miercuri la amiază, s-a văzut intrând în mănăstire, călare pe un harmasaraș pag, un fecioraș de boier. Abia îi înfiera mustața. Purta contăș de postav albastru de Flandra, ciubote de marochin roș și jungher la cingătoare. Avea cușma plecată pe o sprinceană și zâmbea primăverii. Venea dinspre Cetate.

S-a aflat că acel fecioraș ar fi mezinul lui Manole Păr-Negru de la Timiș. L-a trimes comisul într-o întâmpinarea Domniei.

- Deci măria sa vine negreșit.
- Cine spunea că nu vine?

De altminteri, dac-ar fi să nu vie, n-ar bate clopotul întruna, de-ți bubuie în ureche. S-a aflat de la cuvioșii monahi că acel fecioraș are numele Ionuț, dar e mai cunoscut după poreclă. Comisului celui bătrân Manole Păr-

Negru îi zice lumea și Jder. Deci băiatului îi spune Jder cel mititel. Muierile au băgat îndată de samă că-i stângaci, și au scos din asta semne și vestiri pentru treburile lui de dragoste. Îl arată și chipul să fie un pui vrednic de părintele său, care l-a făcut așa de târziu. L-a făcut nu se știe când și cum, nu în casa lui ci, după feleșagul cucului, în cuib străin. După ce s-a ridicat la vârsta asta, l-a adus între ceilalți feciori ai lui legiuți. Jder bătrânul zice că-i un fin din Țara de Jos, dar jupâneasa Ilisaftha Jderoia știe adevărul și zâmbește numai dintr-o lăture a gurii. Altfel, Jderul cel mititel, plăcând tuturor, îi place și ei.

Capitolul II

Cuviosul ieromonah Nicodim, fost în lumea profană fecior al comisului Manole Păr-Negru de la Timiș, era o ființă care-și căuta înțelepciunea întru mahnire și cărțile sfinte. Voia să uite, deși nu putea, că lumea-i spusese cândva "al doilea Jder". Avea și el într-adevăr pe obraz, sub coada pleoapei stângi, acel semn oval cât ai pune degetul cel mare, împodobit cu păr de culoarea jivinei a cărei poreclă o purta comisul și, după el, toți feciorii domniei sale în număr de cinci.

Întâi fuseseră patru feciori, dar, de vreo șapte ani, se adăogise și al cincilea. La început, când sosise la Timiș, între comisul Manole și starostele Nechifor Căliman, acel băiețandru subțiratic, străin și orfan, nimeni nu bănuia că el ar fi fiind mezinul celor patru. Numai după trei ani, jupâneasa Ilisaftha comisoaia, care era ageră muiere, începu să se uite cu mare luare-aminte la acel fecioraș șăgalnic, până ce descoperi că, în coada ochiului lui stâng, îi naște pata de jder. Întâi a fost o întunecare a pielii, după aceea s-a zămislit perișor în semnul știut domniei sale, întocmai ca la feciorii săi, cât ai pune degetul cel mare. Atuncea s-a spăimântat foarte jupâneasa Ilisaftha, numărându-și pe degete nașterile cunoscute;

pe urmă i-a fost mai drag acel prunc săriman, strângând partea cu jder la sânul său. Avea un sân larg dumneai și un trup bine împlinit, care fusese frumuseță în Țara-de-Sus; și o privire tare sub sprâncene negre, și un glas îmbelșugat, care săgeta

Ecranizare după romanul „Frații Jderi” de M. Sadoveanu. Regie: Mircea Drăgan, 2011

ades, însă nu cu răutate. Măicuța acestui prunc, își zicea dumneai, așa ca să audă și alții, a fost mai tânără decât mine și cu mult mai frumoasă, ca să descalice comisul la poarta ei, când dumnealui era în pribegie în Țara-de-

Jos. Dumnezeu i-a pus semn și l-a trimes tot la mine, ca să-i țin loc celei care s-a prăpădit, cine va fi fost și unde va fi fost – asta-i o taină pe care nu poate s-o știe nimeni, poate nici comisul.

Când intrase mezinul la Timiș, tocmai se întâmpla să-l tundă pe Nicoară la Neamțu și să-l binecuvânteze prea sfințitul Iosif în tagma monahicească, punându-i nume nou Nicodim. Așa că și asta părea o rânduială a înțelepciunii Celui mai presus de noi: că Dumnezeu a primit pe feciorul al doilea al casei comisului, însă a daos îndată pe mezin. Deci fratele său părintele Nicodim îl cunoscuse cel mai puțin pe Ionuț Păr-Negru. Din pricina asta monahul era bucuros să vadă din când în când pe acest „trimes”.

Cum îi intra în chilie lumina aceluia obraz tinerel, se bucura ridicându-se de la masa lui de pe târfăloagele cele vechi picurate cu ceară, cuprindea pe copil de după umeri și-l săruta în creștetul capului, simțind în nări mireasmă de flori de câmp. Îi plăcea după aceea să-l asculte vorbind. Îi da din când în când învățătură, spunându-i câteva vorbe înțelepte, la care mezinul râdea. N-avea de unde-l prinde și ce-i face. Era fluture, flacăară, schimbător ca un pui de demon. Nu era frumos; avea nas cam mare, ca și tatăl său Jderul cel bătrân. Avea înclinare spre deșertăciune și strai frumos. „Parcă n-are cui semăna? Întreba comisoaia înălțându-și ochii la sfintele icoane. Așchia nu sare departe de trunchi.”

Era fără liniște; îi plăceau toate zburdălniciile. Învățase cu ușurință, de mititel, meșteșugurile vânatului la starostele Căliman; iar acum era nedespărțit de fratele său cel mare Simion, între caii de la herghelia domnească, îndrăzne să încalce harmăsarii cei mai nărăvași.

Vorbeau încă, părintele Nicodim și Jderul cel mititel, când coborau de sub pădurea din asfințit, de la chilie, ca să intre la adunarea soborului și dregătorilor ținutului, în cetățuie.

Clopotele dădeau slavă din când în când și aveau și răstimpuri de alinare.

– L-am văzut pe măria sa acu trei ani, își aducea aminte Ionuț. M-a mângâiat pe obraz și plete. Are la mână un inel cu pecete mare. N-am îndrăznit să mă uit la măria sa, dar acum am să îndrăznesc.

– Ți-a fost frică? Întrebă monahul, zâmbind.

– Da. Așa mi-a mai fost mie frică odată când mi s-a făcut inima numai cât o scânteuță. Dar atuncea eram mititel.

– Când a fost asta?

– Asta, bădiță Nicoară, a fost...

– Când trecem prin norod, nu-mi spune Nicoară.

– Asta, părinte Nicodim (lasă-mă să-ți spun încetișor „bădiță Nicoară”), asta părinte Nicodim, mi s-a întâmplat mie când aveam numai cinci ani și

mergeam cu moș Căliman, starostele, ca să prindem iepuri. Are moș Căliman starostele un meșteșug de zvârle o scurtătură de băț de corn încârligată la capăt, încât pălește iepurele de la douăzeci de pași. Cum i-1 scoală câinii, cum l-a și lovit. Prinde iepurele și cu ogari; dar mie îmi place mai mult când azvârle scurtătura de corn. Pe urmă se suia călare, mă lua pe botul șelei dinainte, și ne înturnam acasă. Mătușa Varvara ieșea în prag. Acuma într-un rând, după ce ajungem noi acasă, mătușa Varvara n-are pe cine trimite la moară ca să deie de veste morarului, s-aducă făină pentru colaci. „Moara-i aproape; se vede din prag; du-te tu, Ionuț, și dă poruncă morarului.” Eu mă duc pe cărare; ajung la moară și iese în prag morarul cu părul buhos și nu mă sfiesc de el; îi spun ce aveam de spus; după aceea încep să cotilesc încolo și încoace, până ce ajung în dosul morii și acolo, în dosul morii, văd că întoarce capul și se uită la mine un iepure de o sută de ani. Atuncea m-am spăriat și am țipat. Am fugit acasă și am spus mătușii Varvara întâmplarea.

- Care iepure de o sută de ani?
- Era măgărușul morarului, zâmbi feciorașul. Am să-ți mai spun cu, bădiță Nicoară și părinte Nicodim, și altele câte mi s-au întâmplat mie de când sânt eu pe lume. Acuma vine Vodă și n-avem vreme.
- Ascultă, Ionuț, de ce ai cotit pe cărarea asta și n-ai dat de-a dreptul?
- Am apucat pe altă cărare? Nici n-am băgat de samă.
- Ascultă, băietule, nu-ți spurca limba cu neadevăruri.
- Care neadevăruri, bădiță Nicoară?
- De ce-ai ocolit pe staroste?
- Care staroste, bădiță Nicoară și părinte Nicodim? Nu te alinta așa ca o muierușcă. Nu știi care staroste?
- Ba știu, bădiță.
- Atuncea de ce-l ocolești în chip viclean? Ți-i rușine de el pentru că-i un om dintr-o stare de jos și tu acuma ești fecioraș de boier?
- Nu-i asta, părinte Nicodim. Dar are un nărav, când mă vede. Odată începe: “He-he! ce mai faci, mânzule?” Acuma mi-i rușine să-mi zică mânz - într-o adunare ca asta și mai ales între femei. Călugărul își întoarce în dreapta obrazul cu barbă bălaie, ca să-și ascundă zâmbetul.

Mezinul se tângui:

- Știu, părinte Nicodim, că am păcate și sânt nevrednic de frații mei. Părintele nostru comisul în fiecare zi se fudulește cu domniile voastre. Numai se ridică și-și desface pieptul: Am eu niște feciori! zice. Vorbește de dumneavoastră. La mine se uită așa ca la o găză.

- N-are încredere în tine. Ești încă prunc.

Cu toate acestea muța se sparie c-am să-mi iau zborul de subt aripa ei.

- Care muță?

– Așa-i: cuvioșia ta nu mai ai tată și mamă; ești desfăcut de ale lumii. Muța e dumneaei comisoaia Ilisaftha Jderoaia. Când mă întorceam de la ceair și o căutam din odaie în odaie și o găseam la urmă în kuhne, scoțând pâinea din cuptor, dumneaei avea obiceiul să-mi dei[^] o pupăză cu ochi de cernușcă. Uneori, când o găseam cu aluatul în covată, mă împingea afară cu cociorva. Acuma se ploconește în fața mea și se minunează că- mi crește mustața; de unde eu înțeleg că nu mai sânt prunc. Bag samă că țigăncușele fug de mine.

– Ai băgat de samă asta?

– Da. Am spus și comisului. El râde. Zice că mă fudulesc. A pus pe acele țigăncușe, care slujesc la iatacul mutei, să-mi coase o năframă. „Ca să-ți ștergi cu ea cașul de la plisc”, zice dumnealui. Așa că vezi, cuvioșia ta, câte năcazuri am eu. Cum să mă opresc ca să-mi spuie starostele Căliman:

„He-he! ce mai faci, mânzule?”

– Feciorașul oftă; apoi se lumină la față numaidecât.

Oștenii se rânduiau zid la dreapta și la stânga; cinstita adunare a locului,

*Ecranizare după romanul
„Frații Jderi” de Mihail Sadoveanu.
Regie: Mircea Drăgan, 2011*

cu prea sfințitul în frunte, trecea la apa Nemțisorului. Se alătură și el, cu monahul, între dregători. Omenirea adunată își încremenise talazurile sub soarele puternic al ceasului al treilea al dimineții.

Sunară trâmbiți. În prund, în dreptul sfintei mănăstiri, era un loc unde apa Nemțisorului fugea pe dedesubt. La acea trecătoare prea sfințitul Iosif se opri, ca să primească alaiul mării sale.

Călăreții își struniră caii, scânteind din coifuri și platoșe. Măria sa privi o clipă împrejurimile.

Copiii de casă grăbiră să coboare, ca

să-i apuce frâiele și scările. Când descăleca Domnul, într-o singură mișcare călăreții puseră piciorul la pământ. Alexandrel-Voievod, feciorul bălan al Domniei, sări de-a dreptul din șa. Purta, ca și părintele său, brocart de Veneția, giugiuman de samur și marochinuri. Trei boieri dintre cei mari, care însoțeau pe stăpân, adică portarul Sucevii, Bodea, Toma logofătul și Iuga postelnicul, își lăsară caii în mâna slujitorilor și grăbiră la trecătoarea pârăului. Cântăreții soborului începeau, cu glasuri destul de aspre, axion pentru slava mării sale: „Cade-se să te ferimim...”

Vodă Ștefan, călcând atunci în al patruzecilea an al vârstei, avea obrazul

ars proaspăt de vântul de primăvară. Se purta ras, cu mustața ușor cărunțită. Avea o puternică strângere a buzelor și o privire verde tăioasă. De și scund de statură, cei dinaintea sa, oprîți la zece pași, păreau că se uită la el de jos în sus. Pe când suna încă axionul, vlădica Iosif înainta, cădelnițând între făcliile diaconilor, apoi, primind sfântă Evanghelie de la cei care i-o purtau, o înfățișă măriei sale ca să-i sărute icoanele de smalt, așezate în chip de cruce.

UNIVERSUL OPEREI

Ca în orice roman, în *Frații Jderi* există mai multe planuri de acțiune care se întrepătrund și la care participă numeroase personaje, bine individualizate și solid construite. Naratorul și narațiunea la persoana a III-a definesc perspectiva narativă a romanului. Timpul narativ este cronologic, bazat pe relatarea în ordine a derulării evenimentelor, situate într-un trecut istoric, iar spațiul narativ este real, Moldova secolului al XV-lea. Începutul este reprezentat de informația istorică despre sfințirea hramului mănăstirii Neamț. Modalitatea narativă se remarcă, așadar, prin absența mărcilor formale ale naratorului, de unde reiese distanțarea acestuia de evenimente.

Tema prezintă istoria Moldovei în timpul lui Ștefan cel Mare, construită ca o amplă cronică a vieții sociale din perioada de maturitate a domniei, epocă de înflorire a țării, de progres și de libertate națională și social. Acțiunea are două planuri: unul istoric care, ilustrează evenimentele politice și militare ale epocii și unul social, având în centru familia Jderilor și devotamentul *Oamenilor Măriei Sale*.

Construcția subiectului

Ucenicia lui Ionuț (1935) prezintă formarea lui Ionuț Jder, fiul cel mai mic al lui Manole Păr-Negru, pregătirea sa în meșteșugul armelor, pe care-l deprinde în slujba lui Alexandrel-Vodă, dorind să-și împlinească visul de a ajunge la Curtea domnească, la Suceava. Cu prilejul sfințirii hramului mănăstirii Neamț, Ștefan Voievod îl rânduiește tovarăș lui Alexandrel Voievod. Cei doi tineri sunt crescuți aspru, în spiritul bărbăției și al demnității, devin frați de cruce, își împărtășesc grijile și necazurile. Lipsa de experiență, naivitatea vârstei, firea lor pasională și cutezătoare îi pun în situații grele din care ies datorită inteligenței, curajului și priceperii.

După Sărbătoarea Hramului, Ștefan cel Mare se oprește la grajdurile domnești din Timiș, îngrijite de comisul Manole Păr-Negru, unde se găsește armăsarul alb de rasă, Catalan, pentru a fi păzit împotriva hoților. Ionuț află de un complot urzit împotriva domnitorului și îl salvează vitejește pe Alexandrel. În aceeași noapte Manole împiedică furtul

armăsarului Catalan, care fusese pus la cale de boierul Miheu, un român, pribeag în Polonia și care tocmai pentru aceasta pe vestitul hoț, cazacul Gogolea, deoarece se spunea că în acest armăsar stătea puterea legendară a domnitorului și de aceea învingea în războaie pe toți dușmanii Moldovei.

În episodul luptei de la Lipnic cu tătarii este evidențiat eroismul fraților Jderi, Simion și Ionuț, strategia genială a voievodului Ștefan, ducând la prinderea feciorului hanului tătar. Nasta, iubita lui Ionuț, este răpită de tătari, vândută lui Suleiman-Bey și dusă într-o tabără turcească pe malul Dunării. Ionuț pleacă în căutarea Nastei, trece prin mai multe peripeții riscându-și viața, dar e salvat de frații și de tatăl său. Ionuț află că Nasta s-a sinucis aruncându-se în Dunăre de pe corabia care o ducea în robie. Episodul se încheie cu uciderea hanului tătar de către Gheorghe Botezatu, slujitorul credincios al lui Ionuț, iar el revine la Curtea domnească și va deveni un adevărat oștean al Măriei-Sale.

Izvorul Alb este, mai ales, un poem al iubirii. Simion Jder se îndrăgostește de Marușca, fiica lui Iațco Hudici, care este răpită și dusă în Țara Leșească. Cu învoirea lui Ștefan, Jder merge în Polonia și își aduce înapoi iubita. Primirea viitoarei doamne a voievodului și nunta lui Ștefan cel Mare cu Maria de Mangop sunt un prilej pentru ilustrarea protocolului și a festivităților oficiale intrate în tradiția Curții domnești.

Alt episod al romanului prezintă vânătoarea domnească a bourului alb, care ar fi fost îmblânzit de un sihastru din munții Ceahlăului, de pe valea Izvorului Alb. Ștefan dorea să stea „la sfat de taină” cu schivnicul, pentru a afla învățături de care avea nevoie pentru viitorul Moldovei, deoarece pustnicul „*punea urechea la pământ ca s-audă glasul pământului*” și „*avea cunoștință ascunsă despre mersul stelelor și al soarelui*”. Figura lui se desprinde parcă din miturile Daciei arhaice, este o apariție de mit. Domnitorul redobândește Pocuția prin vitejia Jderilor și prin diplomația arhimandritului Șendrea.

Oamenii Măriei Sale prezintă evenimentele istorice petrecute între 1471-1475. Este descrisă căsătoria lui Simion Jder cu Marușca. O pagină impresionantă o constituie lupta de la Vaslui. Turcii pregătesc un nou atac împotriva Moldovei, Ionuț este trimis ca iscoadă de Vodă să aducă vești din Grecia și de la muntele Athos. În drumul său aventuros, Ionuț se întâlnește cu înțeleptul și viteazul său frate, călugărul Nicodim, care-l sfătuiește cum să treacă munții în Transilvania și în Țara Românească. Ionuț este însoțit de Gheorghe Botezatu, iar drumul este un prilej de a prezenta, în contrast, imaginea Moldovei și împărăția Otomană, întâmplările din acest episod sunt dintre cele mai aventuroase: prinderea și decapitarea unor boieri trădători, primirea solilor venețieni de către Ionuț în târg la Roman, apoi la Curtea domnească.

Romanul se încheie cu lupta de la Vaslui, unde Ștefan a obținut o victorie strălucită împotriva puhoiului turcesc condus de sultanul Mehmed El Fatih, cel ce se socotește „*trimis al lui Alah pe pământ*”. În luptă au fost și pierderi grele de vieți omenești, dureroase pentru domnitor. Având cultul morților pe câmpurile de bătălie, Ștefan îi plânge pe eroii care au pierit la Vaslui, între care se numără și bătrânul comis Manole Păr-Negru, Simion Jder, Căliman și fiul său, Samoilă. Măria-Sa poruncește o slujbă pentru sufletele celor căzuți pe câmpul de luptă și în toate bătăliile anterioare, iar voievodul îi pomenește pe fiecare în parte, fiind uimitor faptul că le știe tuturor numele.

Ștefan dictează scrisori diplomatice în care vestește izbânda și previne asupra noului pericol otoman care amenință toate țările și de aceea cere ridicarea întregii creștinătăți împotriva păgânilor. În final, părintele Nicodim, întors în chilia lui de la Neamț, consemnează în ceaslov: „*Anul de la Hristos 1475, [...] fost-a mare război cu turcii la Vaslui și i-a biruit Luminăția sa Ștefan-Vodă pe păgâni. Pierit-au în acest război părintele nostru după trup, comisul Păr-Negru și fratele nostru după trup comisul Simion și alți mulți, Dumnezeu să-i miluiască întru iertarea sa*”.

Spiritul epocii medievale

Poveștile, legendele din roman ilustrează spiritul epocii medievale, ele fiind legate de practici magice, de caii năzdrăvani ai lui Ștefan, în special despre Catalan care atunci când „*a nechezat de trei ori, bătălia de la Baia a fost câștigată*”. Lupta cu Soliman-Beg este redată în gesturi baladești, Jderii sunt viteji, iuți, ei se luptă cu ienicerii „*pălind*” în stânga și-n dreapta, fiind înzestrați cu trăsături fabuloase.

Bourul alb, un mit care are puteri miraculoase asupra oilor, este răsplătit de moldoveni cu daruri pe care i le lăsau în locurile prin care acesta umbla, pentru ca să ferească oile de „*vârtejuri ori boliște*”. Bourul fusese îmblânzit de un pustnic ce trăia pe lângă Izvorul Alb, în locuri greu accesibile, pe care „*dintru începutul zidirii, oamenii nu le călcase*”. Ștefan crede în prevestirile schivnicului care i se arată în vis și-l înștiințează despre un război apropiat, pe care acesta îl binecuvântează și-l vede ca pe „*un pojar uriaș care cuprinsese satele și târgurile țării*”.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Citiți fragmentar romanul *Frații Jderi* și rezumați conținutul.
2. Analizați structura romanului și caracterul lui monografic.
3. Identificați fragmentele din operă, din care reiese că *Frații Jderi* este un roman istoric.
4. Determinați izvoarele de inspirație ale romanului, argumentați-le.

5. Comentați elementele reale și mitice conturate în roman .
6. Identificați personajele romanului *Frații Jderi*, efectuați o scurtă caracterizare, plasându-le în spațiul și timpul cuvenit.
7. Argumentați caracterul de legendă al romanului *Frații Jderi*.
8. Comentați semnificațiile titlului fiecărui volum în parte:
 - a) Ucenicia lui Ionuț; b) Izvorul Alb; c) Oamenii Măriei Sale.
9. Caracterizați personajul principal al romanului, evidențiind trăsăturile fizice și morale, ce domină portretul lui.
10. Amintiți-vă și alte portrete ale marelui domnitor Ștefan cel Mare conturate în literatura română și portretul domnitorului din opera dată. Exprimați-vă părerile.
11. Analizați particularitățile artistice ale romanului.

REAMINTIȚI-VĂ!

Romanul istoric reprezintă o varietate a speciei romanului, care are ca temă istoria; reflectarea unor evenimente și fapte legate de trecutul istoric al unui popor; descrierea unor personalități istorice și încadrarea lor în epoca corespunzătoare.

În *romanul istoric* trecutul istoric și prezentul, viața adevărată și viața mistică se interferează în permanență, se pot citi și alte texte, uneori singurele ce atestă anumite evenimente istorice, relația dintre ele fiind, evident, una intertextuală. În literatura română romanul istoric a fost cultivat de Mihail Sadoveanu: *Frații Jderi*, *Zodia Cancerului*, *Neamul Șoimăreștilor*, *Nunta domniței Ruxanda*, Ion Druță: *Biserica Albă* etc.

EVALUARE

1. Citiți integral romanul *Frații Jderi* de Mihail Sadoveanu.
2. Alcătuiți planul simplu în baza unui fragment citit.
3. Extrageți din roman citatele care conturează portretele personajelor .
4. Descrieți amănunțit portretul fizic și moral al marelui Ștefan Voievod.
5. Scrieți un eseu în baza lecturii romanului, în care să dovedeți că romanul *Frații Jderi* este un roman istoric, dar al vieții sociale.

CRITICII SPUN!

„Mihail Sadoveanu ne-a demonstrat realitatea fenomenului românesc. L-a urmat evolutiv, cu răbdare, în toate momentele afirmațiilor sale. Opera d-sale reprezintă, etapă cu etapă, formația progresivă a sufletului nostru, procesul genetic al sufletului românesc. A procedat metodic, căci arta mare e totdeauna pedagogică.” (*Mihai Ralea*)

III. ASPECTE ETICE ȘI CIVICE

Numeralul. Categorii de numerale. Numere simple și compuse. Ortografia și pronunțarea corectă a numeralilor

TERMINOLOGIE

- **numerale**
- **categorii de numerale**
- **numerale simple și compuse**
- **ortografia și ortoepia numeralilor**

REAMINȚIȚI-VĂ!

Numeralul este partea de vorbire flexibilă care arată un număr, numărul obiectelor sau ordinea lor prin numărare.

Tipuri de numerale:

- I. Cardinal – exprimă un număr;
- II. Ordinal – exprimă ordinea obiectelor prin numărare;
- III. Colectiv – arată din câte obiecte este formată o colectivitate;
- IV. Fraționar – denumește o fracție;
- V. Distribuțiv – exprimă repartizarea și gruparea obiectelor;
- VI. Multiplicativ – exprimă în ce proporție crește o cantitate;
- VII. Adverbial – arată de câte ori se îndeplinește o acțiune.

Exemple: *Cei cinci au sosit tarziu. Colegul tau este al doilea. Pe stradă trec trec optsprezece elevi. Ei locuiau în trei camere. Câte doi erau stau în rând.*

I. Numeralul cardinal

Numeralul cardinal propriu-zis exprimă un număr sau o determinare numerică a obiectelor.

După structură numeralele cardinale se împart:

1. **Simple:** de la unu la zece, sută, mie, milion, miliard, bilion, trilion;
2. **Compuse:** de la unsprezece în sus.

Funcțiile sintactice ale numeralelor cardinale

- subiect: *Cei patru nu pot învăța.*
- nume predicativ: *Vinovații sunt cei trei.*
- atribut: *Discuția cu cei doi l-a enervat.*
- complement direct: *L-a văzut pe cei doi pe stradă.*
- complement indirect: *A vorbit cu cei trei.*
- complement de agent: *N-a fost muștrat de cei doi.*
- complement circumstanțial de loc: *A pornit înspre cei doi.*
- complement circumstanțial de mod: *Sunt mai bun decât cei trei.*
- complement circumstanțial de scop: *Muncesc pentru doi dintre ei.*

De la numeralul cardinal propriu-zis, prin compunere sau derivare, se formează: **numeralele, fracționare, multiplicative, distributive, colective, adverbiale.**

II. Numeralul ordinal

Numeralul ordinal exprimă ordinea obiectelor sau acțiunilor prin numărare.

➤ Numeralul ordinal care arată a câta oară se îndeplinește o acțiune se numește **numeral ordinal adverbial**, fiind format din numeralul ordinal propriu-zis + substantivul **oară / dată**: *a venit prima oară / dată, a doua oară / dată.*

Funcțiile sintactice ale numeralului ordinal:

- subiect: *Cel de-al doilea nu poate patina.*
- nume predicativ: *Vinovatul este cel de-al doilea.*
- atribut: *Discuția cu cel de-al treilea l-a enervat.*
- complement direct: *L-a ajutat pe primul.*
- complement indirect: *A vorbit cu cel de-al cincilea.*
- complement de agent: *A fost muștrat de primul.*
- complement circumstanțial de loc: *Se duce înspre primul dintre ei.*
- complement circumstanțial de mod: *Sunt mai bun ca primul dintre ei.*
- complement circumstanțial de scop: *Votez pentru primul dintre ei.*

III. Numeralul colectiv

Numeralul colectiv exprimă însoțirea, arătând un ansamblu de obiecte numărate: *amândoi ambii, tustrei, tuspatru, toți nouă.*

Funcțiile sintactice ale numeralului colectiv:

- subiect : *Ambii au câștigat concursul.*

- atribut adjectival: *Ambii elevi sunt buni.*
- complement indirect: *Ambilor li s-a spus.*

IV. Numeralul fracționar

Numeralul fracționar denumește o fracție (un sfert, o jumătate, două sferturi). **Exemplu:** *trei la sută* (3%), *douăzeci la mie* (20%)

Pentru raportarea la **o sută** și la **o mie** există structuri alcătuite dint-un numeral cardinal propriu-zis și **sută, mie** însoțite de prepoziția **la**.

Funcțiile sintactice ale numeralelor fracționare:

- subiect: *O treime n-a rezolvat exercițiul.*
- complement circumstanțial de mod: *A vorbit jumătate serios, jumătate în glumă.*
- valoare de superlativ: *Victor este un om și jumătate.*

V. Numeralul multiplicativ

Numeralul multiplicativ arată în ce proporție crește o cantitate. Se formează prin derivare parasintetică de la numeralul cardinal cu prefixul „în” și sufixul „-it”: *îndoit / dublu, întreit / triplu, împătrit / cvadruplu, înzecit, înmiiit, injumătățit.*

Funcțiile sintactice ale numeralelor multiplicative:

- subiect *Înzecitul unei sume nu e problemă ușoară.*
- atribut adjectival: *Nu-l mulțumea câștigul întreit.*
- complement circumstanțial de mod: *Muncește dublu.*

VI. Numeralul distributiv

Numeralul distributiv exprimă repartizarea și gruparea numerică a obiectelor: *câte unul (una), câte doi (două), câte zece, doi câte doi.*

Funcțiile sintactice ale numeralelor distributive:

- subiect : *Câte zece alergau în parc.*
- atribut adjectival: *Am cumpărat câte trei cărți.*
- complement circumstanțial de mod: *Ei mergeau câte doi.*

VII. Numeralul adverbial

Numeralul adverbial (de repetiție) arată de câte ori se îndeplinește o acțiune sau în ce raport numeric se află o calitate (cantitate) a obiectelor: *o dată, de două ori, de cinci ori.*

Exemplu: Are valoare adverbială: *A venit de trei ori.*

Observați! A nu se confunda:

- adverbul **odată**: *A fost odată (odinioară, cândva) un împărat.*
- numeralul **o dată**: *A venit doar o dată.*

EXERSAȚII!

1. Identificați numeralele și stabiliți categoria lor:

a) A doua zi, de dimineață, Leana, intrând în odaia Hagiului, îl găsi numai în cămașă, în cămașa sa petec de petec, trântit cu fața în jos, pe aur,

îngropat în galbeni, cu fruntea pe-un purcoi de lire, cu ochii închiși.

Unul dintre bătrâni întrebă pe ctitor:

- Ce bani a lăsat?
- Un milion, răspunse ctitorul.
- Cât face un milion?
- Un milion? De zece ori cât o sută de mii.
- Săracu Hagi!
- Dacă ar vedea cum se cheltuiește cu înmormântarea lui...
- Ar muri! răspunse unu! din bătrâni... (Barbu Delavrancea)

b) După ce s-a odihnit vreo câteva zile, a început să adune betigașe, foi uscate, paie și fire de fân și și-a făcut un cuib pe un moșoroi de pământ, mai sus, ca să nu i-l înece ploile; pe urmă, șapte zile de-a rândul a ouat câte un ou, în tot șapte ouă mici ca niște cofeturi și a început să le clocească. (I. Alexandru Brătescu-Voinești)

c) Din tuspaturu părți a lumii se ridică-nalt pe ceruri,
Ca balauri din poveste, nouri negri, plini de geruri.
Soarele iubit s-ascunde, iar pe sub grozavii nori
Trece-un cârd de corbi iernatici prin văzduh
croncănitori. (Vasile Alecsandri, Sfârșit de toamnă)

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

Scrieți cu litere și pronunțați corect numeralele: 543, 161, 114, 378, 44, 99, 1143, 1369, 21, 17, 1534327, 6, 71300.

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Scrieți o compunere de volum mic pe tema: „**La 1 martie începe spectacolul primăverii...**”, folosind diferite tipuri de numerale. Analizați două dintre ele.

MIHAI EMINESCU DORINȚA

Vino-n codru la izvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund.

Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi,
Să-ți desprind din creștet vălul,
Să-l ridic de pe obraz.

Pe genunchii mei ședeai-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr înfiorate
Or să-ți cadă flori de tei.

Fruntea albă-n părul galben
Pe-al meu braț încet s-o culci,
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci...

Vom visa un vis fericite,
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratece izvoare,
Blânda batere de vânt;

Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri...

UNIVERSUL OPEREI

Poezia *Dorința* de Mihai Eminescu, publicată la 1 septembrie 1876 în revista *Convorbiri literare*, face parte din tema iubirii și a naturii, fiind o adevărată „*ars poetica*” pentru lirica erotică eminesciană. Alături

de *Lacul, Floare albastră* și *Sara pe deal*, poezia *Dorința* proiectează aspirația unei iubiri posibile într-un plan imaginar, într-un viitor nedefinit, constituind o poezie programatică pentru această viziune erotică eminesciană, în care cuplul nu se realizează.

Tema. *Dorința* este o idilă romantică, ce exprimă intensitatea visului de dragoste ideală, pe care poetul aspiră să o atingă, posibilă sa fericire, dacă această perfecțiune a cuplului s-ar împlini.

Structura și compoziția textului poetic

Poezia *Dorința* este alcătuită din șase catrene, dispuse în trei secvențe lirice, care sunt delimitate prin alternanța planurilor temporale: prezent-viitor, precum și prin succesiunea tablourilor de natură ce alternează cu scenele erotice.

Prima secvență poetică corespunde primei strofe, a doua secvență este alcătuită din strofele II, III, IV, iar cele două strofe din finalul poeziei compun ultima secvență. *Strofa întâi* exprimă o chemare a iubitei, în mijlocul naturii. Verbul la imperativ „*Vino*”, care constituie și începutul poeziei, sugerează nerăbdarea și dorința puternică a poetului pentru împlinirea sentimentului de dragoste.

În această secvență poetică natura este umanizată și participă emoțional la trăirea sentimentului de iubire. Posibilul cuplu de îndrăgostiți este izolat de restul lumii de către elemente ale naturii

ocrotitoare, sugerând un loc tainic al iubirii, al visării, în care să se manifeste dragostea, redat prin metafora: „*prispa cea de brazde / Crengi plecate o ascund*”.

A doua secvență poetică (strofele II, III, IV) ilustrează posibila întâlnire și gesturile tandre, ca un joc al iubirii. Verbele la conjunctiv „*să alergi*”, „*să-mi-cazi*”, „*să-ți desprind*”, „*să-l ridic*” sau la indicativ viitor „*sede-vei*”, „*vom fi*”, „*or să-ți cadă*” sunt în antiteză cu timpul prezent din prima strofă. Ele devin aici un timp al dorinței, al posibilei împliniri a iubirii. Gesturile îndrăgostitului compun un adevărat ritual erotic și sunt încărcate de tandrețe mângâietoare, de gingășie: „*Și în brațele-mi întinse / Să alergi, pe piept să-mi cazi, / Să-ți desprind din creștet vălul, / Să-l ridic de pe obraz. / Pe genunchii mei sede-vei*”.

În lirica eminesciană, teiul este simbolul iubirii, iar motivul literar al florilor de tei, prin imaginea olfactivă, amplifică intensitatea sentimentului de dragoste profundă, unică. Eminescu alcătuiește un scurt portret al iubitei, prin epitete cromatice „*fruntea albă*” și „*părul galben*”, iar jocul dragostei sugerează posibila fericire printr-un epitet specific eminescian, „*dulce*”, alăturat sărutului: „*Lăsând pradă gurii mele / Ale tale buze dulci...*”.

A treia secvență poetică esre și ultima secvență lirică este alcătuită din ultimele două strofe și continuă descrierea dorinței puternice a poetului pentru împlinirea iubirii ideale, care ar putea fi un vis de fericire deplină: „*Vom visa un vis ferice*”. Natura este personificată, umanizată, deoarece participă la trăirea sentimentului de dragoste, creând un fundal muzical ce amplifică și înalță iubirea: „*îngâna-ne-vor c-un cânt / Singuratice izvoare, / Blânda batere de vânt*”.

Cuplul de îndrăgostiți este, așadar, într-o totală armonie cu natura personificată, sugerând prelungirea beatitudinii (*fericire deplină*) iubirii dincolo de realitate, de viață, spre eternitate, prin motivul visului: „*Adormind de armonia / Codrului bătut de gânduri / Flori de tei deasupra noastră / Or să cadă rânduri-rânduri*”.

Registrul stilistic este popular, prin formele la viitor ale verbelor „*or să-ți cadă*”, „*sede-vei*”, care amplasează povestea de dragoste într-un cadru rustic. Verbele aflate la conjunctiv ilustrează, în principal, concepția lui Mihai Eminescu despre iubirea ideală, pe care n-o împlinește, dar o dorește cu patimă: „*să alergi*”, „*să-mi cazi*”, „*să ridic*”, „*să desprind*”, „*s-o culci*”. Verbele la viitor sugerează optimismul eului liric privind posibila împlinire a iubirii absolute, într-un cândva nedefinit, ca un vis de fericire ce urmează să se împlinească într-un viitor neprecizat: „*vom visa*”, „*îngâna-ne-vor*”, „*or să cadă*”.

Sintagmele alcătuite din repetiții au rolul de a intensifica sentimentul de dragoste ce s-ar putea împlini numai în mijlocul naturii ocrotitoare:

„singuri-singurei”, „rânduri-rânduri”, lăsând loc speranței meditative.

Metafora „Iar în păr înfiorate / Or să-ți cadă flori de tei” sugerează emoția puternică a celor doi îndrăgostiți, la care participă afectiv florile „înfiorate”.

Personificările prezente în poezie au rolul de a preciza participarea naturii la trăirea sentimentului de iubire, fiind în deplină armonie cu cei doi îndrăgostiți: „îngâna-ne-vor c-un cânt / Singuratece izvoare / Blânda batere de vânt”, „... armonia / Codrului bătut de gânduri”.

Epitetele din poezie compun imaginea iubitei, care are „fruntea albă”, „părul galbăn” și „buze dulci”, ilustrând concis dar sugestiv un portret fascinant, plin de gingășie și delicatețe al fetei.

Prozodia. Versurile au măsura doinei populare, de 7-8 silabe. Ritmul trohaic și rima, care este construită printr-o singură *pereche* în fiecare strofă, diminuează tonalitatea poeziei populare.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Reconstituiți cu versuri potrivite, aspectul și problematica fiecărui tablou din poezia *Dorința*.
2. Demonstrați că poezia *Dorința* este un mic poem pastoral de factură romantică.
3. Identificați imaginile vizuale, prin care se conturează cele cinci tablouri ale poeziei.
4. Selectați figurile de stil cu care poetul construiește imaginea codrului.
5. Spicuiți verbele din textul poeziei, indicați timpul și modul. Ce marchează ele?

EVALUARE

1. Realizați un mic comentariu al poeziei *Dorința*, accentuând: tematica, compoziția, particularitățile stilistice.
2. Selectați figurile de stil din poezie, comentați frecvența lor.
3. Demonstrați că poezia *Dorința* este definitorie pentru viziunea eminesciană.
4. Scrieți un eseu specific naturii eminesciene reieșind din poezia *Dorința*.

CRITICII SPUN!

Mihai Eminescu, „omul deplin al culturii românești” (*Constantin Noica*), a reflectat în creația sa lirico-erotică un ansamblu de trăiri emoționale bine definite, ce se constituie într-un spațiu imaginar al dorului, al visului erotic manifestate în mijlocul naturii armonizate perfect cu stările interioare ale eului liric: „Natura este pentru Eminescu o martoră statornică a iubirii.”

(*Tudor Vianu*)

MIHAI EMINESCU FLOARE ALBASTRĂ

– „Iar te-ai cufundat în stele
Și în nori și-n ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieții mele.

În zadar râuri în soare
Grămădești-n a ta gândire
Și câmpiile Asire
Și întunecata mare;

Piramidele-nvechite
Urcă-n cer vârful lor mare –
Nu căta în depărtare
Fericirea ta, iubite!”

Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul.
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am râs, n-am zis nimica.

– „Hai în codrul cu verdeață,
Und-isvoare plâng în vale,
Stânca stă să se prăvale
În prăpastia măreață.

Acolo-n ochiul de pădure,
Lângă trestia cea lină
Și sub bolta cea senină
Vom șede-a în foi de mure.

Și mi-i spune-atunci povești
Și minciuni cu-a ta guriță,
Eu pe-un fir de româniță
Voi cerca de mă iubești.

Și de-a soarelui căldură
Voi fi roșie ca mărul,
Mi-oi desface de-aur părul,
Să-ți astup cu dânsul gura.

De mi-i da o sărutare,
Nime-n lume n-a s-o știe,
Căci va fi sub pălărie –
Ș-apoi cine treabă are!

Când prin crengi s-a fi ivit
Luna-n noaptea cea de vară,
Mi-i ține de subsuoară,
Te-oi ține de după gât.

Pe cărare-n bolți de frunze,
Apucând spre sat în vale,
Ne-om da sărutări pe cale,
Dulci ca florile ascunse.

Și sosind l-al porții prag,
Vom vorbi-n întunecime;
Grija noastră n-aib-o nime,
Cui ce-i pasă că-mi ești drag?”

Înc-o gură – și dispare...
Ca un stâlp eu stam în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi, dulce floare!

Și te-ai dus, dulce minune,
Ș-a murit iubirea noastră –
Floare-albastră! floare-albastră!
Totuși este trist în lume!

Poezia *Floare albastră* de Mihai Eminescu, fundamentează motivul poetic al „*florii albastre*”, întâlnit la romanticii europeni pentru a ilustra sentimentul de dragoste sau chipul iubitei, precum și tendința de proiectare a iubirii în infinit.

Tema romantică reflectă aspirația poetului spre iubirea ideală, spre perfecțiune, care nu se poate împlini și provoacă sinelui liric un scepticism amar exprimat în ultimul vers al poeziei: „*Totuși este trist în lume*”.

Ideea poetică exprimă tristețea și nefericirea omului de geniu pentru neputința de a atinge absolutul iubirii, pentru imposibilitatea împlinirii cuplului erotic.

Structura textului poetic. Poezia este alcătuită din patru secvențe lirice, două ilustrând monologul liric al iubitei, iar celelalte două monologul lirico-filozofic al poetului, îmbinând lirismul subiectiv cu cel obiectiv. Inceputul este o interogație retorică a iubitei, adresată bărbatului visător, „*cufundat în stele*” și în „*ceruri nalte*”.

Prima secvență poetică (*primele trei strofe*) exprimă monologul iubitei, care începe prin situarea iubitului într-o lume superioară, o lume metafizică, el fiind „*cufundat în stele / Și în nori și-n ceruri nalte*”, semnificând un portret al omului de geniu. El meditează asupra unor idei superioare, semnificate prin câteva metafore ce simbolizează cultura, cunoașterea, istoria „*câmpiile Asire*”, măreția, tainele „*piramidele-nvechite*” și geneza Universului, „*întunecata mare*”. Iubita îl cheamă în lumea reală, îndemnându-l să abandoneze idealurile metafizice, oferindu-i în schimb fericirea terestră: „*Nu căta în depărtare / Fericirea ta, iubite!*”.

A doua secvență poetică (*strofa a patra*) ilustrează monologul liric al eului poetic, în care se accentuează superioritatea preocupărilor și a gândirii sale, prevestind finalul poeziei. Iubita este „*mititică*” și, deși poetul recunoaște că „*ea spuse adevărul*”, se distinge o ușoară ironie privind neputința lui de a fi fericit cu iubirea banală, atitudine exprimată cu superioritatea omului de geniu: „*Eu am râs, n-am zis nimica*”.

A treia secvență poetică

Următoarea secvență poetică (*strofele 5-12*), monologul liric al fetei, începe printr-o chemare a iubitului în mijlocul naturii, ale cărei motive romantice specifice liricii eminesciene: codrul, izvorul, văile, stâncile, prăpăstiile sunt în armonie desăvârșită cu stările îndrăgostiților: „*- Hai în codrul cu verdeață, / Und-izvoare plâng în vale, / Stânca stă să se prăvale / În prăpastia măreață*”. Natura umanizată vibrează emoțional împreună cu cei doi tineri, ipostază accentuată prin personificarea izvoarelor care „*plâng în vale*”.

A patra secvență poetică (*ultimele două strofe*) constituie monologul liric al eului poetic, încărcat de profunde idei filozofice. Uimirea eului liric pentru frumusețea și perfecțiunea fetei este sugerată de o propoziție exclamativă: „*Ca un stâlp eu stam în lună!*”, iar superlativul „*Ce frumoasă, ce nebună*” sugerează miracolul.

Registrul stilistic, tipic romantismului, este popular, prin formele verbale la viitor „*vom șede*”, „*mi-i spune*”, „*mi-i ținea*”, „*oi desface*”, „*mi-i da*”, „*om da*”, „*n-a s-o știe*”, „*oi ținea*”, care amplasează povestea de dragoste într-un cadru rustic și sugerează optimismul eului liric privind posibila împlinire a iubirii absolute, într-un cândva nedefinit, ca un vis de fericire ce urmează să se manifeste într-un viitor imaginar.

Prozodia. Ritmul este trohaic, măsura de 7-8 silabe, iar rima îmbrățișată, uneori asonantă „*căldură/gură*”; „*frunze/ascunse*”.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Delimitați secvențele poeziei și stabiliți eventuale relații între ele.
2. Interpretați efectele artistice generate de enumerarea din prima secvență a poeziei și încercați să descoperiți simbolistica fiecărui element.
3. Numiți termenii aflați în opoziție.
4. Ce semnificație capătă în context chemarea fetei?
5. Cum apare spațiul terestru, configurat în chemarea la iubire a fetei, în comparație cu spațiul ideilor absolute, al transcendenței? Exprimați-vă opinia în legătură cu această problemă.
6. Comentați relația *natură-iubire* așa, cum apare ea în poezie, având în vedere viziunea eminesciană, care pune în opoziție natura cosmică cu iubirea.
7. Ce sugerează în poezie timpul viitor? Alegeți varianta corectă:
 - a) înșelăciunea căreia bărbatului îi este sortit să se lase pradă (*pentru că iubirea nu se va împlini, fata dispărând*).
 - b) O proiecție ideală a împlinirii iubirii, avându-se în vedere imposibilitatea realizării ei aici.
 - c) O încercare a bărbatului de a păstra idealitatea iubirii prin amânarea împlinirii ei.
8. Ce idee credeți că induc punctele de suspensie care separă ultima strofă de restul poeziei?
9. Ce semnificație atribuiți repetiției: „*floare-albastră! floare- albastră*” din ultima strofă?
10. Din perspectiva finalului poemului încercați să puneți în relație versurile constatative: „*Ah! ea spuse adevărul/ Totuși este trist în lume*”. Comentați.

1. Încadrați poemul *Floare albastră* într-una din temele fundamentale ale liricii eminesciene.
2. Identificați elementele de decor tipice pentru poezia eminesciană a iubirii și explicați-le semnificația.
3. Motivați folosirea cu preponderență a verbelor la viitor la chemarea fetei precum și specificul limbajului folosit.
4. Găsiți în textul poeziei acele rime care vi se par neobișnuite. Explicați-le de ce sunt astfel.
5. Identificați caracteristicile lexicale sau gramaticale ale următoarelor cuvinte sau construcții și explicați funcția lor stilistică: *guriță, cerca, nime, cui ce-i pasă că-mi ești drag?*
6. Scrieți un eseu în care să prezentați felul cum evoluează sentimentul de iubire în lirica eminesciană.

CRITICII SPUN!

„Eminescu (...) a fost și rămâne cea mai copleșitoare mărturie despre forma inegalabilă pe care o poate atinge geniul creator românesc, atunci când se alimentează din adâncimile fertile și insondabile ale unui fond autentic”. (*Ștefan Augustin Doinaș*)

MIHAI EMINESCU SARA PE DEAL

Sara pe deal buciumul sună cu jale,
Turmele-l urc, stele le scapără-n cale,
Apele plâng, clar izvorând în fântâne;
Sub un salcâm, dragă, m-aștepți tu pe mine.

Luna pe cer trece-așa sfântă și clară,
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară,
Stelele nasc umezi pe bolta senină,
Pieptul de dor, fruntea de gânduri ți-e plină.

Nourii curg, raze-a lor șiruri despică,
Streșine vechi casele-n lună ridică,
Scârțâie-n vânt cumpăna de la fântână,
Valea-i în fum, fluierul murmură-n stână.

Și osteniți oameni cu coasa-n spinare
Vin de la câmp; toaca răsună mai tare,
Clopotul vechi împle cu glasul lui sara,
Sufletul meu arde-n iubire ca para.

Ah! în curând satul în vale-amuțește;
Ah! în curând pasu-mi spre tine grăbește:
Lângă salcâm sta-vom noi noaptea întregă,
Ore întregi spune-ți-voi cât îmi ești dragă.

Ne-om răzima capetele-unul de altul
Și surâzând vom adormi sub înaltul,
Vechiul salcâm. Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n-ar da viața lui toată?

UNIVERSUL OPEREI

Mihai Eminescu, ca exponent al epocii marilor clasici, reprezintă culmea romantismului românesc, înscriind literatura română în circuitul valorilor universale, prin originalitate și expresivitate, dar și prin imaginarul poetic, constituit din cultivarea marilor teme și motive romantice: geniul, supratema timpului, iubirea și natura, meditația istorică și socială, singurătatea, visul etc.

Una din cele mai cunoscute creații eminesciene, *Sara pe deal*, ilustrează teme romantice inseparabile: *iubirea și natura*. Este poemul dorului de dragoste, al visului pur, al aspirației spre ideal.

Fiind o idilă cu elemente de pastel, realizează un echilibru perfect între planul erotic și planul naturii.

Primele patru strofe sunt precumpănitor descriptive. Perspectiva este panoramică, prin fuzionarea dimensiunii terestre cu cea cosmică. Într-un decor romantic, „contaminat” de trăirile umane „*buciumul sună cu jale, apele plâng, fluierile murmură iar luna [...] trece așa sfântă și clară*”.

Manifestările naturii sunt simultane cu trăirile umane și acest lucru este sugerat prin verbe la gerunziu sau prin epitete personificate, precum: *izvorând, sfântă, clară și umezi*.

Peisajul, dominat de lumina lunii, este romantic și pastoral: *turmele urcă dealul, oamenii se întorc de la coasă, satele sunt ascunse în văi*.

Atitudinea de contemplație a iubitei, care privește pierdută spre cer, mânată de un dor nestins este specific romantic: „*ochii mari caută-n frunza cea rară*”. Meditația este și ea prezentă în structura poetică: „*fruntea de gânduri ți-e plină*”.

Atmosfera de magie, de mister, este sporită de fumul care pune stăpânire pe vai și de imaginea halucinantă a caselor care își ridică streșinile până la luna, unind planul teluric cu cel cosmic.

Salcâmul, laitmotiv, este o adevărată axă a lumii, o poartă deschisă spre univers, întrucât, prin frunzele lui, iubita privește mișcarea astrilor.

În ultimele doua strofe, accentul cade pe ceremonialul erotic, anunțat

de versul declamativ sufletul meu arde-n iubire ca para. Acest vers închide planul naturii, sugerând o trăire interioară profundă, intensitatea iubirii și a dorului, susținute în plan poetic de cele două versuri exclamative: „*Ah! În curând satul în vale-amuțește/ Ah! În curând pasu-mi spre tine grăbește*”. De altfel, stilul retoric, puternic metaforizat este o trăsătură a discursului romantic.

Sub înaltul, vechiul salcâm, cei doi îndrăgostiți adorm rezemați unul de celălalt, alcătuind perechea mitică, eternă, într-o stare de beatitudine.

Întrebarea retorică din final sugerează aspirația sufletului îndrăgostit spre ideal și neputință de a-l atinge. Semnificative sunt modurile și timpurile verbale: prezentul liric în primele patru strofe (*planul naturii*).

Așadar, viziunea asupra lumii este una romantică, prin imaginarul poetic construit, prin alternanța planului terestru cu cel cosmic, prin amestecul speciilor literare și prin discursul retoric, puternic metaforizat.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Observați, recitind individual poemul, cele două mișcări paralele care se intersectează: trecerea serii în noapte și apropierea celor doi îndrăgostiți.

2. Extrageți din text elementele care-i conferă aspect de pastel. Stabiliți dispunerea lor în serii aparținând cosmicului și teluricului.

3. Identificați imaginile vizuale și cele auditive și așezați-le pe două coloane separate. Ce observații puteți face în legătură cu aspectul cromatic al descrierii?

4. Care credeți că este efectul artistic al următoarelor imagini: *Turmele-urc, stelele scapără-n cale/ Streșine vechi casele-n lună ridică*.

5. Identificați trei elemente ale corespondenței natural-uman și comentați semnificațiile acestora.

6. Cum apreciați faptul că întregul episod al întâlnirii stă sub semnul posibilului?

7. Ce semnifică în opinia voastră, pauza pe cezură a penultimului vers?

8. Întrebarea retorică din concluzia poemului este a fericirii sau a nostalgiei? Argumentați.

9. Dezvoltați semnificația epitetului sugestiv *bogată* în contextul întregului poem.

10. Explicați situarea în centrul discursului poetic a celor două motive prezente în titlu: unu temporal (*sara*) și altul spațial (*pe deal*).

EVALUARE

1. Încadrați poezia *Sara pe deal* într-una din temele fundamentale ale liricii eminesciene și justificați încadrarea prin relevarea a două-trei

particularități ale textului.

2. Scrieți un eseu despre relația dintre elementele de decor și sentimentul sugerat de această poezie. Argumentați ideile, folosind sintagme sau versuri din text.

3. Selectați, cele mai sugestive, cinci figuri de stil și explicați-le rolul în context.

CRITICII SPUN!

„Referindu-se la sintagma *apele plâng*, Tudor Vianu o socotea semnificativă în a defini tipul de lirism eminescian din *Sara pe deal* ca fiind lirism reflexiv”.

MIHAI EMINESCU ATÂT DE FRAGEDĂ

Atât de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireș,
Și ca un înger dintre oameni
În calea vieții mele ieși.

Abia atingi covorul moale,
Mătasa sună sub picior,
Și de la creștet pân-în poale
Plutești ca fulg de ușor.

Din încrețirea lungii rochii
Răsai ca marmura în loc –
S-atârnă sufletu-mi de ochii
Cei plini de lacrimi și noroc.

O, vis ferice de iubire,
Mireasă blândă din povești,
Nu mai zâmbi! A ta zâmbire
Mi-arată cât de dulce ești,

Cât poți cu-a farmecului noapte
Să-ntuneci ochii mei pe veci,
Cu-a gurii tale calde șoapte,
Cu-mbrățișări de brațe reci.

Deodată trece-o cugetare,
Un vâl pe ochii tăi fierbinți:
E-ntunecoasa renunțare,
E umbra dulcilor dorinți.

Te duci, ș-am înțeles prea bine
Să nu mă țin de pasul tău,
Pierdută vecinic pentru mine,
Mireasa sufletului meu!

Că te-am zărit e a mea vină
Și vecinic n-o să mi-o mai iert,
Spăși-voi visul de lumină
Tinzându-mi dreapta în deșert.

Și-o să-mi răsai ca o icoană
A pururi verginei Marii,
Pe fruntea ta purtând coroană –
Unde te duci? Când o să vii?

UNIVERSUL OPEREI

Apărută în *Convorbiri literare*, septembrie 1879, când poetul se afla la București, ca redactor la *Timpu*, poezia a cunoscut

o îndelungată elaborare, primele redactări datând din perioada ieșeană. Ea face parte din seria numită veroniană.

Tema este dragostea, exprimată sub forma unui monolog adresat.

Imaginea femeii este serafică (îngerească), precum în sonete, în tradiția poeziei lui Dante: fragedă ca floarea de cireș, îmbrăcată în mătase plutește precum un înger, precum visul, răsărind din rochie ca marmura. Doar ochii „*cei plini de lacrimi și noroc*” mai amintesc ființa umană. Iubita nu este întru totul femeia reală, ci visul unei alte realități: „*mireasă blândă din povești*”. Amestecul acesta de realitate și vis constituie trăsătura romantică fundamentală a liricii eminesciene. Versul caracteristic acestui portret romantic este „*Plutești ca visul de ușor*”. Toate tipurile de imagini sunt bine conturate. Este procedeul prin care ființa iubită capătă imaginea îngerului. Prospețimea este sugerată prin imaginea florii de cireș, delicată, fragedă, fragilă. Albul este simbol al purității, dar și al transcendenței, al imaculatei Fecioare.

În rochia ei albă, ce o învăluie precum o aură, ca un nour, ca o spumă de lumină albă, femeia plutește, abia atingând „*covorul moale*”. Nu se aude decât foșnetul discret al mătăsii.

Trupul femeii nu are altă culoare. La căderea rochiei ea „*răsare*” (verbul e metaforic, trimite la răsăritul unui astru) albă, „*ca marmura în loc*”. Sintagma sugerează statuia. Eminescu, se vede și aici, nu a cântat femeia propriu-zisă, ci, cum spunea Maiorescu, prototipul ei, Ideea absolută de femeie. Nu numai albul trimite la absolut, ci chiar răceala marmurei. Ea are „*brațe reci*”. Căldura vieții este amintită doar de gură, „*căldura șoptelor*”, și de „*ochii fierbinți*”, simboluri ale pasiunii, ale dorinței.

Structura

Conform observației lui Călinescu, putem spune că poezia are trei secvențe (nu două). Aceasta prezintă avantajul grupării în secvențe egale, de câte trei strofe, ceea ce accentuează simbolică generală, circumscrisă între înger (prima strofă) și Fecioară (ultima strofă).

Prima secvență compune imaginea „*îngerului veneric*”, o împăcare între spiritualitatea creștină și cea mitică, păgână.

Secvența a doua evocă duiosia pasiunii, tulburarea sufletului contemplativului, care o privește, cum va spune mai târziu, „*cu ochi păgâni*” (*Pe lângă plopii fără soț*). Ea începe cu interjecția afectivă „*O*” și cu rugămintea: „*Nu mai zâmbi!*” Contemplația se amestecă dureros cu dorința. Femeia are ochii negri, culoare a patimii în lirica erotică eminesciană, întunecând, tulburând cu farmecul, cu vraja nopții lor ochii adoratorului: „*Cât poți cu-a farmecului noapte/ Să-ntuneci ochii mei pe veci...*” *Secvența a treia* evocă tristețea depărtării visului. Ea corespunde

cu evocarea unui ideal, a unui vis de iubire direct exprimat în versurile atât de celebre: „Spăși-voi visul de lumină/ Tinzându-mi dreapta în deșert.”

Realizare artistică. Poezia este scrisă sub formă de monolog adresat, în metri de 8-9 silabe, curgând lin, cu excepția a trei versuri în care apare cezura (o pauză în interiorul versului), cu ritm iambic, grupați în catrene cu rimă exclusiv în cruce (iarăși sacrul!), cu preponderența perechilor de rime feminine față de alternanța rimei masculine (în consoană) cu cea feminină, deci o dominantă a componentei feminine.

Eul liric, viziunea subiectivă, este marcat prin mărci lingvistice: pronumele și adjectivele pronominale la persoana întâi (*mele, mi*), verbele la persoana întâi (*am înțeles, spăși-voi*), interjecția afectivă (*O...!*); mărci stilistice (poetice): epitetul (*albă, fragedă, ferice, dulce, reci, fierbinți, întunecoasa renunțare*, cel mai interesant, fiind epitet metaforic, prin el sugerându-se misterul de nepătruns al renunțării; comparația *te-asameni cu floarea albă de cireș, ca un înger, ca visul, ca o icoană*; metafora a farmecului noapte pentru „ochii negri,” „o cugetare, un vâl,”; inversiunea: *lungii rochii, a farmecului noapte, calde șoapte, dulcilor dorințe*, etc.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Explicați folosirea superlativului în titlul poeziei.
2. Evidențiați modul de structurare a poeziei pe cele două planuri principale.
3. Selectați din context cele două imagini deosebite.
4. Identificați motivele întâlnite în poezie.
5. Analizați figurile de stil din poezie.
6. Explicați comparațiile folosite de poet în scopul de a reda chipul iubitei.
7. Argumentați folosirea interogației din finalul poeziei: *Unde te duci/Când o să vii?*
8. Analizați poezia din punct de vedere al prozodiei.
9. Comparați poezia *Atât de fragedă* cu alte poezii eminesciene și reflectați asupra chipului femeii în lirica de dragoste a poetului.

EVALUARE

1. Demonstrați că poezia *Atât de fragedă* se încadrează în poezia visului de dragoste în opera lui M. Eminescu.
2. Identificați aspectele care îi conferă poeziei note nostalgice.
3. Ce semnifică versurile: *Pierdută vecinic pentru mine, / Mireasa sufletului meu.*
4. Scrieți un eseu în baza poeziei *Atât de fragedă* în care să demonstrați

concepția lui M, Eminescu referitoare la dragoste și chipul femeii.

5. Memorizați poezia.

CRITICII SPUN!

„*Atât de fragedă* este o suavă poezie de dragoste cu imagini poetice simple, dar sugestive, fiind un mod de trăire ideală, în absolut, a unei emoții puternice. Poezia *Atât de fragedă* este rodul pângurit al unei aspirități poetice mature, al unei sincerități și călduri dogorătoare a sentimentului”. (George Călinescu)

Verbul – nucleul comunicării. Conjugările verbului. Modurile personale și nepersonale

TERMINOLOGIE

- **verbul**
- **modurile personale și nepersonale**
- **conjugările verbului**

REAMINTIȚI-VĂ!

Verbul este o parte de vorbire flexibilă, care exprimă în general acțiuni ale obiectelor.

Clasificarea verbelor

După capacitatea verbului de a forma singur predicatul, verbele se împart în: **verbe predicative** – au înțeles de sine stătător și **verbe nepredicative** – nu au înțeles de sine stătător. Verbele nepredicative sunt de două feluri: **verbe auxiliare** și **verbe copulative**.

În funcție de persoană verbele pot fi: **verbe personale** – prezintă forme pentru toate persoanele și **verbe impersonale** – acțiunea nu poate fi atribuită unei persoane.

După relația verb-complement direct, verbele pot fi: **verbe tranzitive** și **verbe intransitive**.

Conjugările verbelor

În funcție de sunetul sau grupul de sunete care alcătuiesc terminația verbului la infinitiv, verbele pot fi: de conjugarea I, conjugarea a II-a, conjugarea a III-a, conjugarea a IV-a.

Modurile verbelor

Modul este forma pe care o ia verbul, prin care este arătat cum consideră vorbitorul acțiunea: reală (merg), realizabilă (să merg), dorită sau condiționată (aș merge), poruncită (mergi). Modurile verbului se împart în două categorii: **moduri personale** și **moduri nepersonale**.

Moduri personale (predicative)

Modurile personale își schimbă forma după persoană. Totodată în aceste moduri verbele au funcția sintactică de predicat, motiv pentru care sunt numite și moduri predicative. Modurile personale sunt: **indicativ, conjunctiv, condițional-optativ, imperativ.**

Modurile nepersonale (nepredicative)

Modurile nepersonale nu-și schimbă forma după persoane și nu pot avea funcția sintactică de predicat. Mai sunt numite și moduri nepredicative. Modurile nepersonale sunt: **infinitiv, participiu, gerunziu, supin.**

EXERSAȚII!

❖ Identificați modul verbelor, din următoarele enunțuri:

1. „Și-au mers mult așa până ce au dat, în sfârșit, de luminieș. Iedul, bucuros, o ia înainte sărind. Dar în aceeași clipă căprioara se oprește, ca de-o presimțire, adușmecând. În fața ei, de sub o cetină, ochii lupului străluceau lacomi. Un salt, și iedul ar fi fost sfâșiat. Atunci căprioara dă un zbieret adânc, sfâșietor, cum nu mai scosese încă, și, dintr-un salt, cade în mijlocul luminieșului...” (E. Gârleanu)

2. S-a iscat un vârtej ca din senin. S-a înșurubat în pământ, apoi a pornit-o peste câmp, curți și livezi, luând cu el tot ce găsea mai ușor în cale. Și dacă de pe jos fura flori, pene și hârtii, de pe-o ramură luă un cărăbuș, un cărăbuș mititel, castaniu.

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

❖ Alegeți formele corecte:

(voi) scrieți / scriți; (noi) scriem / scrim; (el) trimite / trimete; (ea) contribuie / contribute.

FOLOȘIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Scrieți o compunere de volum mic pe tema: „**O zi în călătorie,**” folosind verbe la diferite moduri.

GEORGE COȘBUC (1866 – 1918)

George Coșbuc a fost un poet român din Transilvania. S-a născut al optulea dintre cei 14 copii ai preotului greco-catolic Sebastian Coșbuc și ai Mariei, fiica unui preot greco-catolic. Copilăria și-o va petrece la Hordou, în orizontul mitic al lumii satului, în tovărășia basmelor povestite de mama sa. Primele noțiuni despre învățătură le primește de la țăranul Ion Guriță, dintr-un sat vecin, despre care Maria Coșbuc auzise „*că știe povești*”. De la bătrânul diac Tănăsucă Mocodean, Coșbuc învață a citi încă de la vârsta de cinci ani.

Poetul și-a început studiile la școala primară din Hordou, în toamna anului 1871, pe care, din motive de sănătate, le întrerupe după clasa I. Din toamna anului 1873, pentru clasele a II-a și a III-a, urmează cursurile școlii din Telciu, comună mare pe Valea Sălăuții, învățând germana cu unchiul său Ion Ionașcu, directorul școlii.

În mai 1884 își susține examenul de bacalaureat, după trecerea acestuia, în toamna anului 1884, se înscrie la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității maghiare din Cluj.

În noiembrie 1886, bolnav și confruntat cu diverse dificultăți materiale, nu mai figurează printre studenții clujeni, frecventând doar anumite cursuri universitare. Publică la revista din Gherla *Cărțile săteanului român*, continuă să tipărească în *Tribuna* povești și basme versificate: *Fulger*, *Brăul Cosânzenii*, *Tulnic și Lioara*, corespundează cu Slavici, care îl cheamă la Sibiu, în redacția ziarului. Din vara anului 1887 poetul începe să lucreze ca redactor la *Tribuna*.

Debutul publicistic propriu-zis se produce tot în 1884, când revista *Tribuna* din Sibiu îi publică sub pseudonimul *C. Boșcu* (anagrama numelui Coșbuc), snoava versificată *Filosofii și plugarii*.

În august 1887, G. Coșbuc ajunge la Sibiu, unde va rămâne până în 1889. Slavici va consemna cu entuziasm evenimentul: „*De vreo două săptămâni avem aici pe Coșbuc, un admirabil băiat de vreo 21 de ani, unul din cele mai distinse capete*”. Mișcarea literară de la *Tribuna* a dus la cristalizarea poziției lui Coșbuc față de literatură, în direcția interesului către folclor, ca bază a literaturii culte, și către limbajul popular, orientată, în esență, spre idealul restabilirii unității culturale a poporului român. Anii petrecuți în redacția *Tribunei sibiene* (1887–1889) alături de I. Slavici vor culmina cu

apariția poemului *Nunta Zamfirei*, un poem-spectacol admirabil, care a impresionat chiar și pe olimpiantul *Titu Maiorescu*.

Spre anul 1889, *Tribuna* începe să lucreze în pierdere, situația ducând la desființarea unor posturi, printre care și cel al lui Coșbuc. La insistențele lui I. Slavici, Titu Maiorescu îl cheamă la București, unde sosește pe la mijlocul lunii decembrie 1889.

Venit la București, Titu Maiorescu l-a primit în ședința *Junimii* din 23 decembrie 1889, ardeleanul citind, alături de I.L. Caragiale. I se oferă un post de desenator-calculator la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Coșbuc publică la *Convorbiri literare* poemele *La oglindă* (1890), alte trei poezii, între care și *Rea de plată* (1892). Continuă să publice la *Tribuna: Pe lângă boi, Trei, Doamne, și toți trei, Cântec*, la *Lumea ilustrată: Fatma*, 1891; *Vestitorii primăverii, Noaptea de vară, Vara, Vântul*, 1892; *Rugămintea din urmă*, 1893.

În 1893 îi apare primul volum de versuri, *Balade și idile*; editează în colaborare cu I.L. Caragiale și I. Slavici, revista *Vatra* (1894). În 1895 s-a căsătorit cu Elena, sora editorului C. Sfetea, și, în același an, la Craiova, i s-a născut unicul fiu, Alexandru.

În august 1915 moare Alexandru, fiul poetului, într-un accident de automobil. Coșbuc suportă foarte greu lovitura, se izolează, încetează să mai publice. „O mare nenorocire a atins pe George Coșbuc. N-a fost om care, știind bucuriile și durerile unui părinte, care să nu-și ștergă o lacrimă atunci când inima cea mare sângera de cea mai înspăimântătoare rană, care niciodată nu se poate închide”, scria N. Iorga în toamna acestui an.

„La 9 mai 1918, poetul George Coșbuc moare la București. Țara pierde un mare poet, în sufletul căruia s-au reflectat toate aspirațiile neamului nostru...” spunea Bogdan-Duică la înmormântarea poetului. Scrisul lui Coșbuc trăiește și va trăi cât va trăi neamul românesc.”

POETUL

Sunt suflet în sufletul neamului meu
Și-i cânt bucuria și-amarul –
În ranele tale durutul sunt, eu,
Și-otrava deodată cu tine o beu
Când soarta-ți întinde paharul.
Și-oricare-ar fi drumul pe care-o s-apuci,
Răbda-vom pironul aceleiași cruci
Unindu-ne steagul și lanul,
Și-altarul speranței oriunde-o să-l duci,
Acolo-mi voi duce altarul.
Sunt inimă-n inima neamului meu

Și-i cânt și iubirea, și ura –
Tu focul, dar vântul ce-aprinde sunt eu,
Voința ni-e una, că-i una mereu
În toate-ale noastre măsura.
Izvor ești și ținta a totul ce cânt –
Iar dacă vrodat-aș grăi vrun cuvânt
Cum nu-ți glăsuiește scriptura,
Ai fulgere-n cer, tu cel mare și sfânt,
Și-nchide-mi cu fulgerul gura!

Ce-s unora lucruri a toate mai sus
Par altora lucruri deșarte.
Dar știe acel ce compasul și-a pus,
Pe marginea lumii-ntre viață și-apus,
De-i alb ori e negru ce-mparte!
Iar tu mi-ești în suflet, și-n suflet ți-s eu.
Și secolii-nchid-ori deschidă cum vreu
Eterna ursitelor carte,
Din suflet eu fi-ți-voi, tu, neamule-al meu.
De-a pururi, nerupta sa parte!

UNIVERSUL OPEREI

Ideea. Motivul

Poezia *Poetul* este o *ars poetică*, fiind o meditație pe tema poetul și poezia. Rostul poetului în societate este identitatea dintre poet popor și patrie: „*Sunt suflet din sufletul neamului meu /Și-i cânt bucuria și-amarul*”.

Meditația pe tema destinului său de poet național, de care se simte strâns legat: „*Și-oricare-ar fi drumul pe care-o s-apuci / Rabda-vom pironul aceleiași cruci*” formează motivul poeziei. Idealurile sacre ale poporului român sunt idealurile poetului: „*Și-altarul speranței oriunde-o să-l duci. / Acolo-mi voi duce altarul*”.

Poezia e izvorâtă din inima neamului, din iubirea lui față de țară, din ura lui față de cotropitori: „*Sunt inimă-n inima neamului meu /Și-i cânt bucuria și ura*”. Cuvântul său, mesajul poetului și al poeziei trebuie să iasă din textul sacru: *Iar: dacă vreodat-aș grăi vrun cuvânt / Cum nu-ți glăsuiește scriptura, / Ai fulgere-n cer, Tu, Cel mare și sfânt, / Și-nchide-mi cu fulgerul gura!*”. Teama de împlinirea acestor cuvinte i-a făcut pe atei să evite discutarea acestei poezii programatice, deși mesajul ei patriotic este total. Poetul trebuie să fie o conștiință națională iar forma cea mai înaltă a conștiinței naționale este conștiința creștină ortodoxă, pe care am moștenit-o ca pe un mărgăritar de preț, ca pe un destin național, ca pe un

dar dumnezeiesc. De aceea el este un mucenic odată cu neamul: „În ranele tale durutul sunt eu / Și-otrava odată cu tine o beu / Când soarta-ți întinde paharul”. Această conștiință națională este izvorul poeziei: *Izvor ești și țintă a totul ce cânt*”. Unitatea profundă dintre poet, popor, patrie este mesajul reluat și amplificat al poeziei: „Din suflet eu fi-ți-voi, tu, neamule-al meu, / De-a pururi nerupta ta parte!”

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Citiți expresiv poezia și comentați fiecare strofă în parte.
2. Comentați în trei-patru rânduri versurile: „Sunt suflet în sufletul neamului meu / Și-i cânt bucuria și-amarul.”
3. Explicați semnificația titlului.
4. Găsiți antitezele și dezvăluiți semnificația lor.
5. Găsiți în textul poeziei pronumele, stabiliți categoria și determinați rolul lor.
6. Comentați semnificația verbului „a fi”.
7. Găsiți elemente cromatice și dezvăluiți semnificația lor.

EVALUARE

1. Realizați o compunere de volum mic pe tema: „Opera lui G. Coșbuc cuprinde toată viața țărănească, de la bucuriile și veselia nunții, până la durerea morții, toate năcazurile țărănești.”
2. Efectuați aspectul prozodic al poeziei.

CRITICII SPUN!

În aprecierile criticilor literari, Coșbuc este văzut ca un mare talent, mai presus de toți, care a reușit să depășească dulcegăria somptuoasă a lui Vasile Alecsandri și filozofia sufletească sfâșiată a lui Eminescu. Vorbind despre „cântarea” lui Coșbuc, Octavian Goga apreciază că ea „se desfășoară în imnul vast al naturii”. Totodată, natura creată de Coșbuc este o natură umanizată, robustă, fremătătoare, în neconținută (...). (Dumitru Micu)

NUMAI UNA!

Pe umeri pletele-i curg râu
Mlădie, ca un spic de grâu,
Cu șorțul negru prins în brâu,
O pierd din ochi de dragă.
Și când o văd, îngălbenesc;
Și când n-o văd, mă-mbolnăvesc,
Iar când merg alții de-o pețesc,
Vin popi de mă dezleagă.

La vorbă-n drum, trei ceasuri trec
Ea pleacă, eu mă fac că plec,
Dar stau acolo și-o petrec
Cu ochii cât e zarea.

Așa cum e săracă ea,
Aș vrea s-o știu nevasta mea,
Dar oameni răi din lume rea
Îmi tot închid cărarea.

Și câte vorbe-mi aud eu!
Toți frații mă vorbesc de rău,
Și tata-i supărat mereu,
Iar mama, la icoane,
Mătăanii bate, ține post;
Mă blestemă: De n-ai fi fost!
Ești un netot! Ți-e capul prost
Și-ți faci de cap, Ioane!

Îmi fac de cap? Dar las să-mi fac!
Cu traiul eu am să mă-mpac
Și eu am să trăiesc sărac,
Muncind bătut de rele!
La frați eu nu cer ajutor,
Că n-am ajuns la mila lor
Și fac ce vreau! Și n-am să mor
De grija sorții mele!

Mă-ngroapă frații mei de viu!
Legat de dânsa, eu să știu
Că am urâtei drag să-i fiu?
Să pot ce nu se poate?
Dar cu pământul ce să faci?
Și ce folos de boi și vaci?
Nevasta dacă nu ți-o placi,
Le dai în trăsnet toate!

Ori este om, de sila cui
Să-mi placă tot ce-i place lui!
Așa om nici vlădica nu-i
Și nu-i nici împăratul!
Să-mi cânte lumea câte vrea,
Mi-e dragă una și-i a mea:
Decât să mă dezbar de ea,
Mai bine-aprind tot satul.

UNIVERSUL OPEREI

În creațiile lui George Coșbuc poezia de dragoste înregistrează mutații sensibile față de modelele de până la el, clasice sau romantice.

Din romantism i se recunosc poetului temele dominante abordate: *natura, iubirea, istoria, folclorul*, idilismul pregnant al poeziei despre natură și dragoste și patosul evocării și al descrierii, o anume imagine feerică și armonioasă în ilustrarea fabulosului desprins uneori din planul realității vieții satului.

Numai una, apărută în volumul *Balade și idile*, edifică imaginea iubitei ideale, într-o percepție de idilă neogreacă, sub semnul unei solarități depline: „*Pe umeri pletele-i curg râu– / Mlădie ca un spic de grâu, / Cu sorțul negru prins în brâu, / Mlădie ca un spic de grâu*”.

Fata, ca o apariție misterioasă din sânul naturii, are asupra flăcăului efecte copleșitoare, producându-i stări extreme, adânci tulburări ale

ființei. Trăirile personajului masculin reprezintă un revers al frământărilor erotice declanșate fetelor de misteriosul Zburător:

*„Și când o văd, îngălbinesc; / Mlădie ca un spic de grâu,
Și când n-o văd, mă-mbolnăves, Iar când vin alții de-o pețesc,
Vin popi de mă dezleagă.”*

Sentimentul erotic atât de puternic are o țintă precisă, matrimonială, fără nici o opreliște:

*„Așa cum e săracă ea, / Aș vrea s-o știu nevasta mea,
Dar oameni răi din lumea rea Îmi tot închid cărarea”.*

Zbuciumul flăcăului, devenit personaj liric sfâșiat de o puternică dramă launtrică, este accentuat de „oameni răi” care îi „tot închid cărarea” pe motivul diferenței de clasă, de bogăție, tema insistentă în poezia lui Coșbuc. Poezia devine un discurs argumentativ, în care se interferează secvențe epice, personaje prototipice, fragmente de dialog, până la hotărârea finală a flăcăului. Dragostea lui nu este bine privită de familie, interesată mai mult de aspectele materiale: „Și câte vorbe-mi aud eu!”

Tânărul consideră însă că e firesc să-și urmeze soarta, care nu e determinată de frații sau de rudele din jur. Simplitatea situației este dezarmantă, flăcăul având de ales între fata dragă și săracă și una urâtă, dar bogată. Legea firii se poate desprinde chiar din argumentele tânărului. Fata iubită se singularizează în ochii flăcăului, e unică, iar părerea lumii, devenită ostilă, nu contează în această alegere:

*„Ori este om de sila cui / Să-mi placă tot ce-i place lui!
Așa om nici vlădica nu-i Și nu-i nici împăratul!
Să-mi cânte lumea câte vrea /, Mi-e dragă una și-i a mea:/
Decât să mă dezbar de ea / Mai bine-aprind tot satul.”*

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Stabiliți câteva elemente epice din idila *Numai una*.
2. Găsiți elemente de portret fizic și moral.
3. Comentați elemente de ordin social ale flăcăului.
4. Numiți expresii artistice prin care se transmit emoții sufletești ale tânărului.

EVALUARE

1. Stabiliți aspectul prozodic al poeziei.
2. Comentați în trei-patru rânduri sensul versurilor:

*„Ori este om, de sila cui
Să-mi placă tot ce-i place lui!
Așa om nici vlădica nu-i
Și nu-i nici împăratul!”*

Verbul. Diatezele verbului

TERMINOLOGIE

- **diateza activă**
- **diateza pasivă**
- **diateza reflexivă**

REAMINTIȚI-VĂ!

Diatezele sunt formele pe care le iau verbele pentru a arăta raportul dintre acțiunea pe care o exprimă și subiectul gramatical. În limba română verbul are trei diateze: **activă, reflexivă și pasivă**.

Diateza activă arată că acțiunea este făcută de subiectul gramatical. Subiectul gramatical poate fi sau nu exprimat în propoziție.

Exemplu: *Copiii merg la școală.* (subiectul *copiii* efectuează acțiunea – „**merg**”);

Diateza reflexivă arată că acțiunea este făcută de subiectul gramatical, dar este și suferită de acesta. Verbul aflat în conjugare este însoțit întotdeauna de pronume reflexive sau pronume personale neaccentuate – folosite ca pronume reflexive. Pronumele folosite astfel nu au funcție sintactică, ele sunt semne gramaticale ale diatezei reflexive.

Exemple: *Te-ai urcat la etajul doi.* (**tu** – face și suferă acțiunea **a urca**)

Diateza pasivă arată că subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de altcineva. Subiectul gramatical – autorul acțiunii poate fi exprimat sau poate fi neexprimat. Diateza pasivă se formează dintr-un verb auxiliar și participiul verbului de conjugat.

➤ *Vei fi judecat săptămâna viitoare.* (**vei fi** – viitorul auxiliarului *a fi* + *judecat* – participiul verbului *a judeca*)

În majoritatea cazurilor verbele la diateza pasivă sunt însoțite de un complement de agent, care arată cine face acțiunea. Existența unui complement de agent alături de verb (sau adăugarea unuia dacă nu există) este o formă de a distinge între un verb la diateza pasivă și un verb copulativ + nume predicativ.

➤ *Copiii sunt plecați la școală.* (**a fi** – verb copulativ + nume predicativ)

➤ *Copiii sunt văzuți la școală.* (verb la diateza pasivă poate primi complementul de agent **de către părinți**)

EXERSAȚI!

1. Precizați cine realizează acțiunea verbelor din exemple:

- a) „Vezi tu vulturul falnic, o! scumpa mea iubită,
Cum saltă, se ridică și zboară către nori?
Așa sufletu-mi vesel în fața ta slăvită

Se-nalță către ceruri, plutind în dulci fiori.” (V. Alecsandri)

b) „De treci codrii de aramă, de departe vezi albind

Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.” (M. Eminescu)

2. Indicați subiectele verbelor subliniate și precizați cine suferă acțiunea: a) „ – *Mi-am închipuit* eu când te-am văzut, de ce-ai venit,

Moromete, spuse el devenind din nou vesel.” (Marin Preda, *Moromeții*)

b) „Pe ulița satului, din râpa din dosul bisericii, *se reprezintă* toți Șoimăreștilor călări, cu săbiile și sulițele.” (Mihail Sadoveanu)

3. Citiți exemplele și formulați întrebările la care corespund cuvintele

subliniate: a) „Obrazurile, cucerite cu totul de bărbi sălbatice, erau arse de soare și de vânturi...” (Mihail Sadoveanu) b) „Ruinele și pivnița se

cutremurau de exploziile bombelor trase de ai noștri.” (M. Mihale)

FOLOSIȚI-VĂ CUNOSTINȚELE!

❖ Citiți cu atenție textul.

În aceeași clipă Onache a simțit o miroznă dulce de prăseade coapte. A stat o jumătate de zi în livadă și abia acum a ajuns la el mirozna lor de mare sărbătoare. S-a ridicat în picioare, și-a scos pălăria și, îndreptându-și pașii după miroznă, a prins din mers a dezdoi fundul pălăriei în așa fel, că să încapă cât mai multe. (Ion Druță, *Povara bunătații noastre*)

1. Identificați verbele.

2. Stabiliți modul, conjugarea și diateza verbelor

Timpurile verbului. Persoana și numărul verbelor. Locuțiunile verbale. Funcțiile sintactice ale verbelor și locuțiunilor verbale

TERMINOLOGIE

- Persoana și numărul verbelor
- Locuțiunile verbale

REAMINTIȚI-VĂ!

timpul este o categorie gramaticală specifică verbului care exprimă momentul în care se îndeplinește acțiunea.

Prin forma verbului este indicată acțiunea ca petrecându-se în **prezent, trecut sau viitor**.

Un verb la timpul **prezent** arată că acțiunea este săvârșită în momentul vorbirii.

Exemplu: *Maria învață să meargă pe bicicletă.*

Un verb la timpul **trecut** arată că acțiunea este efectuată înainte de momentul vorbirii.

Exemplu: *Vasile a cules mere.*

La modul indicativ, timpul trecut prezintă nuanțe exprimate prin: **imperfect, perfect compus, perfect simplu, mai mult ca perfect**.

Imperfectul arată o acțiune petrecută în trecut față de momentul vorbirii, dar neterminată.

Exemplu: *Așteptam tramvaiul zgribulit de frig.*

Perfectul compus arată o acțiune realizată și terminată în trecut.

Exemplu: *Am așteptat tramvaiul zgribulit de frig.*

Perfectul simplu exprimă o acțiune realizată în trecut și terminată de curând.

Exemplu: *Așteptai tramvaiul zgribulit de frig.*

Mai mult ca perfectul exprimă o acțiune trecută, terminată înaintea altei acțiuni trecute.

Exemplu: *Așteptasem tramvaiul zgribulit de frig.*

Un verb la **timpul viitor** arată că acțiunea este făcută după momentul vorbirii.

Exemplu: *Maria va învăța să meargă pe bicicletă.*

O nuanță a timpului viitor este exprimată prin viitorul anterior.

Există și o altă formă a viitorului, mai des întâlnită în limba vorbită, cunoscută sub numele de **viitor popular**.

Exemplu: *Ai să mă vezi?*

Viitorul anterior exprimă o acțiune care se va înfăptui înaintea altei acțiuni viitoare.

Exemplu: *Maria va fi învățat să meargă pe bicicletă.*

REȚINEȚI!

În limba română forma verbelor se modifică în timpul vorbirii în funcție de persoana, numărul și uneori genul subiectului.

Locuțiunile verbale sunt grupuri de cuvinte care îndeplinesc împreună rolul unui verb și care conțin neapărat un verb.

Locuțiunile verbale pot fi înlocuite cu un verb.

Verbul din locuțiunea verbală precizează persoana, timpul și modul acțiunii, iar celelalte cuvinte precizează sensul locuțiunii.

Locuțiune verbală

- *a băga de seamă*
- *a o lua la fugă*
- *a face demascări*
- *a da comenzi*
- *a arunca ocheade*

Verb

- a observa
- a fugi
- a demasca
- a comanda
- a privy

Componenta locuțiunilor verbale

Din punct de vedere al elementelor componente, locuțiunile verbale pot fi constituite din:

1) verb (+pronume) +substantiv:

- „*Când a mai auzit mama și asta s-a făcut foc.*” (Ion Creangă)

2) verb (+pronume) +prepoziție +substantiv:

- „*ne-au dat de urmă*” (Ioan Slavici)
- „**verb (+pronume) + substantiv + prepoziție + substantiv**
- „**Bagă-ți mințile-n cap, măi băiete.**” (Nicolae Filimon)

3) D. verb(+pronume) (+prepoziție) + adverb:

- „*Râul înapoi se trage.*” (Grigore Alexandrescu) „**a se retrage**”.

NU UITAȚI!

Locuțiunile verbale au funcție sintactică de predicat verbal și pot fi conjugate la majoritatea modurilor personale.

Verbul are două numere: *singular și plural* și trei personae: I-a, II-a, III-a. Forma verbelor se modifică uneori în funcție de genul subiectului.

Funcțiile sintactice ale verbului:

Verbele la modurile predicative îndeplinesc numai funcția sintactică de:

- a) predicat verbal: Eu *merg* la munte
- b) predicat nominal: Tu *ești* cuminte.

Verbul la modurile nepredicative îndeplinesc funcțiile sintactice de:

- a) subiect: *A desena* este plăcut.
- b) atribut verbal: Ai dorința de *a învăța*.
- c) complemente: (necircumstanțiale și circumstanțiale): Am *de citit*.

EXERSAȚI!

1. Indicați timpul, modul și persoana verbelor din versurile:

- a) „*Înviați-vă dar graiul,
Ruginit de multă vreme,
Ștergeți slinul, mucegaiul
Al uitării 'n care geme.*”

Strângeți piatra lucitoare
Ce din soare se aprinde –

Și-ți avea în revărsare
 Un potop nou de cuvinte.” (Alexei Mateevici, *Limba noastră*)
 b) „De-aș avea timp să vă povestesc pe îndelete
 Tot ce se-ntâmplă la mine-n grădină
 Cât e ziua de mare,
 V-aș scrie pe-o frunză de castravete (velină),
 Cu o pană de ciocănitore,
 O scrisoare foarte mare.
 Dar, pentru că sunt extraordinar
 De ocupată /Și nu-mi mai văd capul de treabă,
 Vă scriu în grabă,
 Pe o frunză de mărar (presată),
 Cu un picioruș de furnică,
 O cărticică foarte mică.” (Ana Blandiana, *De-aș avea timp*)

2. Arătați ce valoare sintactică are verbul *a fi* în textul de mai jos:

„Povestea e o casă și ea /cu acoperiș, sub nea... / Fetițele și băieții /
 zugrăvesc toți pereții / cu petale de tufănică / și mai mare și mai mica, /
 de parcă floare ar fi peltică.” (Nichita Stănescu)

FOLOSIȚI-VĂ CUNOSTINȚELE!

❖ Citiți cu atenție textul:

„**A rămas** Mara, săraca, văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei, dar *era* tânără și voinică și harnică și Dumnezeu **a** mai **lăsat să aibă** și noroc.

Nu-*i* vorbă, Bârzovanu, răposatul, **era**, când **a fost**, mai mult cârpaci decât cizmar și **șede**a mai bucuros la birt decât acasă; tot le-**au** mai **rămas** însă copiilor vreo două sute de pruni pe lunca Murășului, viuța din dealul despre Păuliș și casa, pe care muma lor o **căpătase** de zestre. Apoi, mare lucru pentru o precupeață, Radna **e** Radna, Lipova **e** numai aci peste Murăș, iar la Arad **te duci** în două ceasuri.” (Ioan Slavici, *Mara*)

1. Analizați morfosintactic verbele evidențiate.

2. Conjuțați oral verbul *a duce* la odul indicativ, timpul trecut.

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Scrieți o compunere de volum mic pe tema: „**Bradul și pădurea, despre utilitate și însemnătate**”, folosind verbe la diferite moduri și timpuri.

1. Analizați morfo-sintactic 3 verbe.

2. Alcătuți 2 ghicitori despre brad.

SIMION GOCIU (1948)

Poet, prozator, traducător, publicist. S-a născut la 1 septembrie 1948 în satul Molnița, raionul Herța, regiunea Cernăuți. Între anii 1967–1972 studiază la Universitatea de Stat din Cernăuți, Facultatea de Litere, secția Limba și Literatura Română. După absolvire, lucrează corespondent la ziarul regional *Zorile Bucovinei*. Între anii 1973-1985 este profesor școlar. Din 1985 revine la ziar. În 1992 lansează publicația raională *Gazeta de Herța*, redactorul-șef al căreia este până în 1995. În baza unei hotărâri a Parlamentului Ucrainei, din 1995 lansează ziarul *Concordia*, publicație a românilor din Ucraina, și este redactorul-șef al ei până în 2010, când se pensionează. Tot în același an, 1995, fondează revista *Făgurel*, pentru copiii români din Ucraina.

Debutează cu poezii în ziarul regional *Zorile Bucovinei* în 1964, iar editorial în 1984 cu placheta de versuri *Sărutul spicelor* (editura „Carpați”, Ujgorod).

Fiind elev și apoi student frecventează cenaclul literar de pe lângă *Zorile Bucovinei* condus de poetul Vasile Levițchi. În timpul cât a condus ziarul republican *Concordia* a lansat (1996) la Ceamașir, raionul Chilia din regiunea Odesa, Festivalul de poezie sud-basarabeană *Pavel Boțu*.

În două legislaturi consecutive (1998-2006) este deputat în Consiliul Regional Cernăuți.

Membru fondator al Societății pentru Cultura Românească *Mihai Eminescu* din regiunea Cernăuți (1989).

Ca membru al Prezidiului societății s-a ocupat de problemele școlilor românești din ținut.

Până în prezent a publicat 16 cărți originale de poezie, proză, publicistică, unele dintre ele fiind distinse cu premii ale uniunilor de creație din Ucraina, Moldova și România. A tradus din limba ucraineană povești, povestiri, versuri, manuale școlare.

Este membru al Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina (1992), al Uniunii Scriitorilor din Moldova (1995) și al Uniunii Scriitorilor din România (1998).

TAINUL POETULUI

Care-i tainul poetului,
când se desface floarea

și albina este regina
aleasă de toată suflarea
în regatul pometului?

El adună nectarul, amarul,
din grădina dalbă a limbii
și poartă sâmburii
din care încolți-vor poeme
în steme sfințindu-ne harul.

La un semn de bună veste,
pe simțuri cu taine se spală
și cuvântul în sânge rășcoală
țara în care va fi mănăstire.

Acesta-i tainul, puținul,
În stare să înalțe altare
De suflet în alese hotare.

Și când înmoaie în sânge condeiul,
În candela, magic, se aprinde uleiul.

UNIVERSUL OPEREI

Motivul creației este frecvent în poezia lui S. Gociu și întotdeauna este pătruns de un fior aparte de vrajă, când „*la țărzure de suflet/ în țara cea de rouă/ clopotele zilei/ lumina explodează*” („*La țărzure de suflet*”), și „*greierul umblă prin cântec/ și nu poate găsi/ începutul acestei lumini*” („*Alături cicoarea*”), deoarece „... *soarele/ plimbă în văzduh/ caii albi ai cântecului*” scuturat din gusa ciocârliei („*Ciocârlia*”). Dar vraja aceasta poate fi adumbrită de anumite temeri ce-l frământă pe autorul care, la un moment dat se destăinuie: „*Coboram din cuvinte/ să mă regăsesc pe mine însumi/ într-o mă cunoaște./ Semănam cu un rege părăsit de oșteni.*” („*Singur*”). Și acești oșteni nu sunt altceva decât cuvintele limbii materne, pe care le putem pierde în orice moment, dacă ne lăsăm ademeniți de diferite basme ce ajung și la urechile noastre. Pentru poet cuvântul este, „... *fructul/ din pomul ceresc// îl port în suflet/ ca pe un templu/ zidit din smîrnă/și mireasmă de busuioc*”. Face această destăinuire în poezia „*Întru iertarea păcatelor*”, dându-ne de înțeles că numai așa verbul matern trebuie să fie în suflet pentru fiecare în parte.

În poezia „*Tainul poetului*,” autorul își pune întrebarea: „*Care-i tainul poetului,/ când se desface floarea/ și albina este regina/ aleasă de toată suflarea/ în regatul pometului?*” Răspunsul pe care îl primim ne dă în vileag

destinele a doi magicieni care sunt asemănătoare: *albina și poetul*. Prima preface nectarul florii în miere, al doilea adună din grădina limbii harul cuvântului și-l preface în loc sfânt – mănăstire, loc de rugăciune a sufletului unui neam de oameni. Că ce poate fi mai prețios pentru „*regina aleasă de toată suflarea pometului,*” ca mierea, iar pentru poet – limba prin care se ține vie ființa neamului.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Ce anotimp e descris în poezie? Comentați câteva expresii artistice.
2. Ce figură de stil conține expresia „*albina – regina din regatul pometului*” și ce semnifică această figură de stil?
3. Găsiți câteva cuvinte arhaice.
4. Explicați semnificația titlului și a expresiei: „*reaprindeți candela?*”

EVALUARE

1. Efectuați aspectul prozodic al poeziei.
2. Scrieți o compunere de volum mic pe tema: *Elemente comune în poezia „Poetul” de G. Coșbuc și „Tainul poetului” de S. Gociu.*

Adverbul. Felurile adverbului. Gradele de comparație. Formarea adverbilor. Locuțiunile adverbiale. Funcțiile sintactice

TERMINOLOGIE

➤ **adverb:**

- de loc, de timp, de mod
- simple, compuse

- relative, nehotărâte
- grade de comparație:
 - pozitiv, comparativ, superlativ

REAMINTIȚI-VĂ!

Adverbul este o parte de vorbire neflexibilă, care însoțește un verb, un adjectiv sau un alt adverb și care exprimă: caracteristica unei acțiuni sau stări (*Face bine ceea ce face.*), caracteristica unei însușiri (*Are o mașină destul de mare.*), împrejurarea în care se petrece o acțiune (*Va pleca acolo mâine.*)

Clasificarea adverbelor

După formă, adverbele pot fi de două feluri: adverbe **simple** (*abia, așa, bine, destul, azi, mâine, aici, acolo*) și adverbe **compuse** (*azi-noapte, mâine-seară, ieri-dimineață, astă-vară, după-masă*).

După înțeles, adverbele se împart în trei categorii: **adverbe de loc** (*acasă, aici, acolo, deasupra, departe, aproape, împrejur, sus, jos, unde, undeva*), **adverbe de timp** (*acum, atunci, astăzi, ieri, târziu, devreme, odată, îndată, totdeauna, când, deocamdată*), **adverbe de mod** (*abia, așa, alene, astfel, bine, cruciș, cum, degrabă, românește, vitejește, uneori*).

În funcție de substituirea unor cuvinte care exprimă împrejurările, adverbele pot fi: adverbe **demonstrative** (*aici, acolo, dincoace, dincolo, acum, atunci, atunci când, acolo unde*), adverbe **nehotărâte** (*oriunde, undeva, oricând, cândva, oricum, oarecum, fiecum, cumva, câtva, oricât*), adverbe **negative** (*niciodată, nicicând, nicăieri, nicicum, nicicât, nicicând*), adverbe **interogative** (*unde, cum, când, cât*).

Gradele de comparație ale adverbului

Gradele de comparație ale adverbului sunt aceleași ca ale adjectivului și au rolul de a exprima gradarea caracteristicilor sau a împrejurării.

Adverbele pot avea trei grade de comparație: **pozitiv** (*repede*), **comparativ** (de superioritate: *mai repede*, de egalitate: *la fel de repede*, de inferioritate: *mai puțin repede*), **superlativ** (relativ de superioritate: *cel mai repede*, relativ de inferioritate: *cel mai puțin repede*, absolut: *foarte repede*).

Funcțiile sintactice ale adverbului:

- Atribut adverbial. **Ex:** Testul de astăzi a fost ușor.
- Nume predicativ. **Ex:** E foarte bine că vine acum.
- Complement circumstanțial de loc. **Ex:** Ultima oară l-am văzut aici.
- Complement circumstanțial de mod. **Ex:** Ultima oară l-am văzut bine.
- Complement circumstanțial de timp. **Ex:** Ultima oară l-am văzut ieri.

Grupuri de cuvinte cu sens unitar și cu rol de adverb se numesc **locuțiuni adverbiale: *peste tot, din loc în loc, din vreme ce, cu de-a sila, între timp, pe negândite etc.***

Formarea adverbelor

După originea și formarea lor, adverbele se împart în:

1. adverbe primare: *azi, bine, aproape, încotro etc.*
2. adverbe provenite din alte părți de vorbire formate prin:
 - a) **derivare**: *bărbătește, părintește, furiș etc.*
 - b) **compunere**: *azi-dimineța, până acum, orișicând etc.*
 - c) **conversiune**: *Dimineța a fost mai frig. Lunea lucrez acasă.*

RECUNOAȘTEȚI!

❖ Citiți cu atenție textul:

„ – De ce? Întrebă deodată Apostol, privind-o cu niște ochi goi. Mama îi răspunse ceva, dar el nu mai înțelese vorbele ei, căci în clipa când a rostit întrebarea, a simțit cum i se dă râmă în suflet, cu zgomot îngrozitor, o clădire veche, cu temelii ca rădăcinile stejarului.

„Am pierdut pe Dumnezeu”, îi fulgeră prin minte, închizând ochii cu frică, parcă astfel ar fi vrut să împiedice ruina. Avea impresia foarte clară că se prăbușește într-o prăpastie fără fund și nu se poate opri, nu se poate agăța de nimic. Aceasta însă a ținut numai un moment, sau poate nici atât, iar pe urmă a rămas cu o groază crâncenă în inimă, ca și când s-ar fi trezit, în miez de noapte, singur, într-un cimitir imens, fără să știe încotro să apuce... ” (Liviu Rebreanu)

1. Citiți textul și identificați adverbele.
2. Indicați categoriile gramaticale.

EXERSAȚI!

1. Citiți textul și selectați adverbele, repartizându-le: *după înțeles, după structură.*

„Sub razele blânde ale discului auriu, zăpada se topește văzând cu ochii și se retrage în unghere întunecoase. Pe pâraiele cu apă cristalină și pe ochiurile line de apă ale lacurilor nu mai e nici urmă de gheață. Dinspre ele, licoarea dulce și incoloră se revarsă spre natura secătuită, insuflând proștețime și viață. Mantia albă a iernii, cândva întinsă peste

întreaga natură, este acum zdrențuită, doar câteva urme albe din vechile ei haine mai există. Primăvara lucrează zi de zi, neobosită, la alungarea deplină a anotimpului zăpezilor. Firișoare mici de iarbă ridică brațele firave spre razele delicate ale soarelui, în încercarea lor de a sorbi cât mai mult din grația luminii. Izbânda noii primăveri este pe punctul să fie proclamată.

2. Construiți câte o propoziție în care să se afle următoarele adverbe: *departe, devreme, totdeauna, oriunde, oricând*. Indicați cuvintele determinate.

3. Alcătuiți câte o propoziție sau o frază cu expresiile: *mai mult ca sigur, de bine de rău, pe de rost, fără îndolaiă, desigur*.

4. Completați tabelul cu adverbele identificate în enunțurile de mai jos și precizați partea de vorbire pe care o determină: a) Privi în sus, și atunci zări lujerul unui crin. b) Învățase lecția bine. c) Se simțea aproape de ea. d) Copilul mânca repede.

Adverbul	Partea de vorbire determinată

5. Alcătuiți enunțuri cu câte un *adverb de loc, de timp și de mod*.

6. Alcătuiți enunțuri cu formele indicate: *numai / nu mai, deloc / de loc, altfel / altfel*.

7. Descrieți, în aproximativ opt rânduri, o călătorie cu trenul sau cu autobuzul, în care să folosiți cel puțin șase adverbe.

8. Analizați adverbele din textul de mai jos, precizând și funcția lor sintactică:

a) „Departea-ăș vrea de aici să vii, / În alte lumi senine.” (O. Goga)

b) „...atunci am văzut acolo vreo douăzeci de copii care pot fi martori despre acesta.” (Nicolae Iorga)

9. Aplicați sufixul **-is -este** la două cuvinte, pentru a forma adverbe.

10. Descrieți peisajul pe care îl vedeți în jurul vostru. Folosiți adverbele: *aici, acolo, în depărtare*.

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

1. Descrieți un râu. Folosiți adverbele: *acolo, acum, deodată*.

2. Argumentați, alcătuiind câte o propoziție, că formele *deloc, de loc, într-una, întruna* sunt corecte.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOSTINȚELE!

1. Comparați cuvintele subliniate din exemplele de mai jos și precizați valoarea lor morfologică/ partea de vorbire prin care se exprimă:

- a) Copilul *frumos*, se joacă în parc. b) El a scris *frumos* o scrisoare. c) *Frumosul* privea tabloul expus. d) *Vara* este un anotimp frumos. e) Elevii au vacanță *vara*.

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Lucrați în grupe!

1. Indicați forma corectă a adverbelor:

vre o dată / vreodată	iarăș / iarăși
întradevăr / într-adevăr	deasemenea / de asemenea
de câte ori / decâteori	deasupra / de asupra

2. Analizați adverbul din ghicitoarea de mai jos, apoi aflați răspunsul:

„*Sus pe coama munților / Munților cărunților / Stă voinicul cel țepos / Veșnic verde și frumos*”.

3. Indicați forma corectă a adverbelor:

niciodată / nici odată	astă zi / astăzi
de mult / demult	primă-vara / primăvara
o dinioară / odinioară	alaltăieri / alaltă ieri

4. Analizați un adverb din ghicitoarea de mai jos, apoi găsiți răspunsul.

„*El, primăvara înverzește / Toamna-ngălbenește / Și iarna te încălzește*”

MIHAI EMINESCU LUCEAFĂRUL (fragment)

A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată.
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.

Și era una la părinți
Și mândră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți
Și luna între stele.

Din umbra falnicelor bolți
Ea pasul și-l îndreaptă
Lângă fereastră, unde-n colț
Luceafărul așteaptă.

Privea în zare cum pe mări
Răsare și străluce,
Pe mișcătoarele cărări
Corăbii negre duce.

Îl vede azi, îl vede mâini,
Astfel dorința-i gata;
El iar, privind de săptămâni,
Îi cade draga fată.

Cum ea pe coate-și răzima
Visând ale ei tample,
De dorul lui și inima
Și sufletu-i se împle.

Și cât de viu s-aprinde el
În orișicare sară,
Spre umbra negrului castel
Când ea o să-i apară.

Și pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Țesând cu recile-i scânteii
O mreață de văpaie. (...)

– „Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează!”

Cum el din cer o auzi,
Se stinse cu durere,
Iar ceru-ncepe a roti
În locul unde piere;

În aer rumene văpăi
Se-ntind pe lumea-ntreagă,
Și din a chaosului văi
Un mândru chip se-ncheagă;

Pe negre vițeale-i de păr
Coroana-i arde pare,
Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare.

Din negru giulgi se desfășor
Marmoreele brațe,
El vine trist și gânditor
Și palid e la față;

Dar ochii mari și minunați
Lucesc adânc himeric,
Ca două patimi fără saț
Și pline de-ntuneric.

– Din sfera mea venii cu greu
Ca să te-ascult ș-acuma,
Și soarele e tatăl meu,
Iar noaptea-mi este muma;

O, vin', odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă;
Eu sunt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

O, vin', în părul tău bălai
S-anin cununi de stele,
Pe-a mele ceruri să răsai
Mai mândră decât ele.

– O, ești frumos cum numa-n vis
Un demon se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată!

Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde,
Și ochii mari și grei mă dor,
Privirea ta mă arde.

– Dar cum ai vrea să mă cobor?
Au nu-nțelegi tu oare,
Cum că eu sunt nemuritor,
Și tu ești muritoare?

– Nu caut vorbe pe ales,
Nici știu cum aș începe -
Deși vorbești pe înțeles,
Eu nu te pot pricepe;

Dar dacă vrei cu crezământ
Să te-ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pământ,
Fii muritor ca mine.

– Tu-mi cei chiar nemurirea mea
În schimb pe-o sărutare,
Dar voi să știi asemenea
Cât te iubesc de tare;

Da, mă voi naște din păcat,
Primind o altă lege;
Cu vecinicia sunt legat,
Ci voi să mă dezlege.

Și se tot duce... S-a tot dus.
De dragu-unei copile,
S-a rupt din locul lui de sus,
Pierind mai multe zile.

În vremea asta Cătălin,
Viclean copil de casă,
Ce umple cupele cu vin
Mesenilor la masă,

Un paj ce poartă pas cu pas
A-mpărătesii rochii,
Băiat din flori și de pripas,
Dar îndrăzneț cu ochii,

Cu obrăjei ca doi bujori
De rumeni, bată-i vina,
Se furișează pânditor
Privind la Cătălina.

Dar ce frumoasă se făcu
Și mândră, arz-o focul;
Ei, Cătălin, acu-i acu
Ca să-ți încerci norocul.

Și-n treacă o cuprinse lin
Într-un ungher degrabă.
– Da' ce vrei, mări Cătălin?
Ia du-t' de-ți vezi de treabă.

– Ce voi? Aș vrea să nu mai stai
Pe gânduri totdeauna,
Să râzi mai bine și să-mi dai
O gură, numai una.

– Dar nici nu știi măcar ce-mi ceri,
Dă-mi pace, fugi departe –
O, de luceafărul din cer
M-a prins un dor de moarte.

– Dacă nu știi, ți-aș arăta
Din bob în bob amorul,
Ci numai nu te mânia,
Ci stai cu binișorul.

Cum vânătoru-ntinde-n crâng
La păsărele lațul,
Când ți-oi întinde brațul stâng
Să mă cuprinzi cu brațul;

Și ochii tăi nemișcători
Sub ochii mei rămâie...
De te înalț de subsuori
Te-nalță din călcâie

Când fața mea se pleacă-n jos,
În sus rămâi cu fața,
Să ne privim nesățios
Și dulce toată viața;

Și ca să-ți fie pe deplin
Iubirea cunoscută,
Când sărutându-te mă-nclin,
Tu iarăși mă sărută.

Ea-l asculta pe copilaș
Uimită și distrasă,
Și rușinos și drăgălaș,
Mai nu vrea, mai se lasă,

Și-i zice-ncet: – Încă de mic
Te cunoșteam pe tine,
Și guraliv și de nimic,
Te-ai potrivi cu mine...

Dar un lucefăr, răsărit
Din liniștea uitării,
Dă orizon nemărginit
Singurătății mării;

Și tainic genele le plec,
Căci mi le umple plânsul
Când ale apei valuri trec
Călătorind spre dânsul;

Lucește c-un amor nespus,
Durerea să-mi alunge,
Dar se înalță tot mai sus,
Ca să nu-l pot ajunge.

Pătrunde trist cu raze reci
Din lumea ce-l desparte...
În veci îl voi iubi și-n veci
Va rămânea departe

De-aceea zilele îmi sunt
Pustii ca niște stepe,
Dar nopțile-s de-un farmec sfânt
Ce nu-l mai pot pricepe.

– Tu ești copilă, asta e...
Hai ș-om fugi în lume,
Doar ni s-or pierde urmele
Și nu ne-or ști de nume,

Căci amândoi vom fi cumiști,
Vom fi voioși și teferi,
Vei pierde dorul de părinți
Și visul de luceferi.

Porni lucefărul. Creșteau
În cer a lui aripe,
Și căi de mii de ani treceau
În tot atâtea clipe.

Un cer de stele dedesubt,
Deasupra-i cer de stele –
Părea un fulger ne'nterupt
Rătăcitor prin ele.

Și din a chaosului văi,
Jur împrejur de sine,
Vedea, ca-n ziua cea dentâi,
Cum izvorau lumine;

Cum izvorând îl înconjur
Ca niște mări, de-a-notul...
El zboară, gând purtat de dor,
Pân' pierе totul, totul;

Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaște,
Și vremea-ncearcă în zadar
Din goluri a se naște.

Nu e nimic și totuși e
O sete care-l soarbe,
E un adânc asemenea
Uitării celei oarbe.

– De greul negrei vecinicii,
Părinte, mă dezleagă
Și lăudat pe veci să fii
Pe-a lumii scară-ntreagă;

O, cere-mi, Doamne, orice preț
Dar dă-mi o altă soarte,
Căci tu izvor ești de vieți
Și dătător de moarte;

Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire,
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire...

Din chaos, Doamne,-am apărut
Și m-aș întoarce-n chaos...
Și din repaos m-am născut,
Mi-e sete de repaos.

– Hyperion, ce din genuni
Răsați c-o-ntreagă lume,
Nu cere semne și minuni
Care n-au chip și nume;

Tu vrei un om să te socoți
Cu ei să te asameni?
Dar piară oamenii cu toți,
S-ar naște iarăși oameni.

Ei numai doar durează-n vânt
Deșerte idealuri –
Când valuri află un mormânt,
Răsar în urmă valuri;

Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc
Și nu cunoaștem moarte.

Din sânul vecinicii ieri
Trăiește azi ce moare,
Un soare de s-ar stinge-n cer
S-aprinde iarăși soare;

Părând pe veci a răsări,
Din urmă moartea-l paște,
Căci toți se nasc spre a muri
Și mor spre a se naște.

Iar tu, Hyperion, rămâi
Oriunde ai apune...
Cere-mi cuvântul meu dentâi –
Să-ți dau înțelepciune?

Vrei să dau glas acelei guri,
Ca dup-a ei cântare
Să se ia munții cu păduri
Și insulele-n mare?

Vrei poate-n faptă să arăți
Dreptate și tărie?
Ți-aș da pământul în bucăți
Să-l faci împărăție.

Îți dau catarg lângă catarg,
Oștiri spre a străbate
Pământu-n lung și marea-n larg,
Dar moartea nu se poate...

Și pentru cine vrei să mori?
Întoarce-te, te-ndreaptă
Spre-acel pământ rătăcitor
Și vezi ce te așteaptă.

În locul lui venit din cer
Hyperion se-ntoarse
Și, ca și-n ziua cea de ieri,
Lumina și-o revarsă.

Căci este sara-n asfințit
Și noaptea o să-nceapă;
Răsare luna liniștit
Și tremurând din apă.

Și umple cu-ale ei scânteii
Cărările din crânguri.
Sub șirul lung de mândri tei
Ședeau doi tineri singuri:

– O, lasă-mi capul meu pe sân,
Iubito, să se culce
Sub raza ochiului senin
Și negrăit de dulce;

Cu farmecul luminii reci
Gândirile străbate-mi,
Revarsă liniște de veci
Pe noaptea mea de patimi.

Și de asupra mea rămâi
Durerea mea de-o curmă,
Căci ești iubirea mea dentâi
Și visul meu din urmă.

Hyperion vedea de sus
Uimirea-n a lor față:
Abia un braț pe gât i-a pus
Și ea l-a prins în brațe...

Miroase florile-argintii
Și cad, o dulce ploaie,
Pe creștetele-a doi copii
Cu plete lungi, bălaie.

Ea, îmbătată de amor,
Ridică ochii. Vede
Luceafărul. Și-ncetișor
Dorințele-i încrede:

– Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n codru și în gând,
Norocu-mi luminează!

El tremură ca alte dăți
În codri și pe dealuri,
Călăuzind singurătăți
De mișcătoare valuri;

Dar nu mai cade ca-n trecut
În mări din tot înaltul:
– Ce-ți pasă ție, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul?

Trăind în cercul vostru strâmt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.

Geneza poemului

Poemul *Lucefărul* are ca sursă principală de inspirație basmul popular românesc *Fata în grădina de aur*, cules de germanul Richard Kunisch într-o peregrinare a sa prin Oltenia. Eminescu ia cunoștință de acest basm din cartea de călătorie a folcloristului german, încă din timpul studenției sale la Berlin, îl versifică între anii 1870-1872, păstrându-l în manuscris. Mai târziu, poetul creează cinci variante succesive ale basmului, între 1880 și 1883, mai întâi versificându-l și schimbându-i finalul, apoi, îmbogățindu-l cu idei filozofice reflectând condiția geniului în lumea superficială și meschină, transformându-l într-un poem filozofic de unică valoare ideatică și artistică.

Îndrăgostit de o pământeală, fată de împărat, Zmeul merge la Creator să fie dezlegat de nemurire și să capete statut de om pentru a-și putea împlini iubirea. În acest răstimp, fata se îndrăgostește de un pământean, Florin. Întorcându-se, Zmeul îi vede împreună și, ca să se răzbune, prăvălește o stâncă peste fata necredincioasă, lăsându-i iubitul să trăiască mai departe, chinuit și neconsolat. De durere, Florin moare și el lângă stânca sub care zăcea iubita lui. În prima variantă versificată, Eminescu modifică răzbumarea Zmeului, acesta căpătând detașarea superioară specifică geniului, transformând-o într-un blestem: „*Fiți fericiți, i cu glasu-i stins a spus / Atât de fericiți, cât viața toată / Un chin s-aveți: de-a nu muri deodată*”...

Izvoare filozofice

Fiind pasionat de concepția filozofică a lui Arthur Schopenhauer, Mihai Eminescu preia din lucrarea intitulată *Lumea ca voință și reprezentare* viziunea antitetică dintre omul obișnuit și omul de geniu, fiecare dintre cei doi fiind particularizați prin trăsături definitorii:

- omul obișnuit, muritorul de rând se caracterizează prin mediocritate, atitudine subiectivă în perceperea realității, neputința de a-și depăși sfera limitată de acțiune, dorința oarbă de a trăi și a fi fericit în sensul pragmatic, imediat al îndeplinirii scopurilor omenești și excesul de socializare;
- geniul se particularizează prin inteligență profundă și meditativă,

sete de cunoaștere cu aspirație spre absolut, atitudine obiectivă asupra realității, puterea de sacrificiu de sine pentru împlinirea idealurilor, solitudine și capacitatea de a-și depăși limitele condiției umane prin cugetare asupra gravelor probleme și legi care guvernează universul.

Apariția poemului și interpretări

Luceafărul este un poem filozofic, în care tema romantică a condiției omului de geniu capătă strălucire desăvârșită. Eminescu însuși consemna pe marginea unui manuscris sursa de inspirație a *Luceafărului* și definirea geniului în lume: „în descrierea unui voiaj în țările române, germanul Kunisch povestește legenda *Luceafărului*. Aceasta este povestea [...], iar înțelesul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniu nu cunoaște nici moarte și numele lui scapă de noaptea uitării, pe de altă parte, aici, pe pământ nici e capabil de a fericii pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc.”

Structura compozițională

Poemul *Luceafărul* are 392 de versuri, structurate în 98 de catrene, fiind dominat de existența a două planuri: unul universal-cosmic și altul uman-terestru, care converg unul către celălalt și se interferează uneori în cele patru tablouri, gândite ca entități distincte.

Primul tablou este o poveste fantastică de dragoste, deoarece se manifestă între două ființe aparținând unor lumi diferite, cea terestră și cea cosmică și tocmai de aceea este și o iubire imposibilă.

Planul universal-cosmic se întrepătrunde cu cel uman-terestru, *Luceafărul* este astru, fata este unică. Poemul începe ca în basmele populare românești, cu formula specifică acestora: „A fost odată ca-n povești, / A fost ca niciodată, / Din rude mari împărătești / O prea frumoasă fată”. Singurul spațiu de comunicare între cele două lumi, terestră și cosmică, este fereastra care face legătură între cele două planuri. Aceasta este o metaforă întâlnită atât în poemul filozofic *Scrisoarea I*, cât și în alte poezii eminesciene: „Din umbra falnicelor bolți / Ea pasul și-l îndreaptă / Lângă fereastră, unde-n colț / *Luceafărul* așteaptă”.

Ideea apartenenței geniului la nemurire ca și statutul de muritoare al fetei sunt exprimate sugestiv, cu claritate în strofa următoare: „Dar cum ai vrea să mă cobor? / Au nu-nțelegi tu oare, / Cum că eu sunt nemuritor, / Și tu ești muritoare?”. Fata însă nu poate accede la lumea lui și nici nu-l poate înțelege „Deși vorbești pe-nțeles / Eu nu te pot pricepe.”

Luceafărul pleacă spre Demiurg pentru a-i cere acestuia dezlegarea de

nemurire, „S-a rupt din locul lui de sus / Pierind mai multe zile.”

Al doilea tablou este o idilă pastorală între două ființe aparținând aceleiași lumi. Cadrul naturii este dominat de spațiul uman-terestru, celălalt plan, universal-cosmic, fiind puțin reprezentat. Fata se individualizează prin nume, Cătălina, și prin înfățișare, iar Luceafărul este doar aspirație spirituală, ideal.

La începutul tabloului apare Cătălin, „viclean copil de casă”, căruia Eminescu îi face un scurt portret, în care tonul ironic este evident: „*îndrăzneț cu ochii*”, cu „*obrăjei ca doi bujori*” și care o urmărește „*pânditor*” pe Cătălina.

Ideea compatibilității celor două lumi este ilustrată foarte sugestiv, într-un limbaj popular, cât se poate de obișnuit: „*Și guraliv și de nimic / Te-ai potrivi cu mine...*”. Superioritatea Luceafărului este conștientizată de Cătălina, prin exprimarea propriei neputințe de a pătrunde în lumea ideilor înalte: „*În veci îl voi iubi și-n veci / Va rămânea departe...*”.

Al treilea tablou, numit și „*drumul cunoașterii*”, este dominat de planul universal-cosmic, Luceafărul este Hyperion, iar fata este motivația călătoriei, simbolul iubirii ideale.

La începutul fragmentului liric apare un pastel cosmic, în care natura este fascinantă, Eminescu făcând scurte referiri la ideea filozofică a timpului și a spațiului universal, trimițând totodată și la geneza Universului.

Demiurgul îi refuză lui Hyperion dorința, prin exprimarea ideii că omul este muritor, nu-și poate determina propriul destin și se bazează numai pe noroc, în antiteză cu omul de geniu, capabil de a împlini idealuri înalte, care-l fac nemuritor, dar și neînțeleș de societate: „*Ei doar au stele cu noroc / Și prigoniri de soarte, / Noi nu avem nici timp, nici loc, / Și nu cunoaștem moarte.*”

Tabloul al patrulea îmbină, ca și primul, planul universal-cosmic cu cel uman-terestru, dând poemului o simetrie perfectă. Luceafărul redevine astru, iar fata își pierde unicitatea, numele, frumusețea, înfățișarea, fiind doar o muritoare oarecare, o anonimă, „*un chip de lut*”. Întorcându-se „*în locul lui merit pe cer*”, Luceafărul privește pe pământ și-i vede pe cei doi tineri îndrăgostiți într-un dezlănțuit joc al dragostei:

„*O, lasă-mi capul meu pe sân,*

Iubito, să se culce,

Sub raza ochiului senin

Și negrăit de dulce”.

Fiind eliberat de patima iubirii, Hyperion se detașează de lumea strâmtă, meschină, superficială și „*nu mai cade ca-n trecut / În mări din tot înaltul*”, exprimându-și profundul dispreț față de incapacitatea acestei

lumi de a-și depăși limitele, de a se ridica spre o viziune a ideilor superioare: „Ce-ți pasă ție, chip de lut / Dac-oi fi eu sau altul?”.

Genuri literare. Se întâlnesc în acest poem toate cele trei genuri literare, împletite într-o armonie perfectă:

- *Genul liric* se definește prin exprimarea directă a gândurilor și sentimentelor eului liric privind idealul de iubire absolută și condiția geniului ca simbol al eternității: „Tu-mi ceri chiar nemurirea mea / În schimb pe-o sărutare, / Dar voi să știi asemenea / Cât te iubesc de tare”.

- *Genul epic* este ilustrat de epica poemului care respectă subiectul narativ al basmului popular, pe care Eminescu o îmbogățește cu valențe filozofice profunde.

- *Genul dramatic* este motivat de existența „măștilor” (Cătălin, Cătălina, Luceafărul, Demiurgul, fata de împărat), de dialogul dintre ele, precum și de drama neputinței omului obișnuit de a accede spre valori superioare și drama omului de geniu neînțeleș de societate, în aspirația sa spre absolut.

Limbajul artistic

Limbajul artistic poate fi definit prin câteva particularități:

- *exprimarea gnomică, aforistică* este dată de folosirea în poem a unor maxime, sentințe, precepte morale: „Dar piară oamenii cu toți / S-ar naște iarăși oameni”; „Căci toți se nasc spre a muri / Și mor spre a se naște”.

- *puritatea limbajului* este semnificativă prin multitudinea cuvintelor de origine latină (din 1908 cuvinte ale poemului, 1688 sunt de origine latină) și prin folosirea restrânsă de neologisme: *demon; himeric, haos, ideal, sferă*;

- *cuvintele și expresiile populare* dau un farmec aparte limbajului artistic eminescian, prin firescul exprimării: „De dorul lui și inima / Și sufletu-i se împle”, „În orișicare sară”, „Ei, Cătălin, acu-i acu / Ca să-ți încerci norocul”, „Ea, îmbătată de amor” etc.

- *muzicalitatea poeziei* este realizată prin efectele eufonice ale cuvintelor (aliterația) și prin prozodia inedită: catrene cu versuri de câte 7-8 silabe, ritmul iambic împletit cu cel amfibrahic și alternanța dintre rima masculină și cea feminină.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Analizați structura poemului, având în vedere următoarele principii:

- a) succesiunea spațiilor poetice (*uman-terestru și universal-cosmic*);
- b) episoadele schemei epice;
- c) personajele cu valoare simbolică;

2. Ce părere aveți despre timpul care circumscrie „evenimentele poemului”?

3. Analizați portretul fetei de împărat. Care sunt sursele unicității ei?

4. Exprimați-vă părerea despre spațiul în care se află fata și despre cel în care se află Luceafărul? Argumentați răspunsul cu fragmente din poem.
5. Argumentați mișcările evocate în strofele 3-11.
6. Care este procedeul stilistic pe baza căruia este descrisă înfiriparea idilei dintre fata de împărat și Luceafărul?
7. Comentați strofele 8-9. Ce atitudine are îndrăgostitul cosmic față de ființa iubită?
8. Descrieți invocația fetei din strofele 11-13. Ce semnifică sintagma „*chip de lut?*”
9. Lămuriți ce relație există între nemurire și moarte din perspectiva omului comun?
10. Sesizați elementele filozofice și folclorice prezente în poem.
11. Care este rolul oglinzii în contextul operei?
12. Comentați condiția lui Hyperion în raport cu Demiurgul și în raport cu umanitatea.
13. Explicați sintagma „*setea de repaos?*”.
14. De ce credeți că Demiurgul nu-l poate absolvi pe Hyperion de „*nimbul nemuririi?*”
15. Comentați finalul poemului plecând de la :
 - a) relațiile de opoziție: „*eu-voi?*”, „*cercul vostru strâmt-lumea mea?*”,
 - b) analiza sintactico-morfologică a propoziției: „*Norocul vă petrece?*”,
 - c) identificați sinonime poetice pentru sintagma „*nemuritor și rece?*”.

EVALUARE

1. Realizați, în urma analizei poemului, un tabel sintetic al opozițiilor dintre geniu și omul comun.
2. Stabiliți ierarhia personajelor „simbolice din poem”.
3. Comentați cele două discursuri îndrăgostite ale lui Cătălin. Le considerați: compatibile sau incompatibile? Argumentați-vă răspunsul.
4. Organizați-vă în patru echipe. Dezbateți cele două interpretări: „*Luceafărul – alegorie a geniului?*”; „*Luceafărul – poem al dualității umane?*”.

CRITICII SPUN!

„Eminescu este unul din exemplarele cele mai splendide pe care le-a produs umanitatea. Avem convingerea că dacă mai trăia, sănătos, încă douăzeci de ani, el ar fi fost considerat, fără putință de contestare, ca unul din cei mai mari creatori de poezie din întreaga literatură a lumii. [...] Dar Eminescu nu este numai un poet de geniu. Este ceva mai mult. El este cel dintâi care a dat un stil sufletului românesc și cel dintâi român în care s-a făcut fuziunea (contopirea) cea mai serioasă a sufletului daco-roman cu cultura occidentală”. (*Garabete Ibrăileanu*)

Prepoziția. Clasificarea prepozițiilor. Prepoziții simple și compuse. Locuțiunile prepoziționale. Ortografia prepozițiilor și a locuțiunilor prepoziționale

TERMINOLOGIE

- clasificarea prepozițiilor după formă:
 - simple
 - compuse
- după origine:
 - propriu-zise
 - provenite din alte limbi
- locuțiuni prepoziționale

REAMINȚIȚI-VĂ!

Prepoziția este partea de vorbire neflexibilă care face legătura între părți de propoziție în cadrul propoziției.

NOTĂ!

Prepoziția nu are funcție sintactică!

Ex. Plecarea la Cluj m-a entuziasmat.

Tipuri de prepoziții:

- **Simple** (alcătuite dintr-un singur element): *cu, de, la, în, pe, din, prin, spre, sub, fără, către, contra etc.*
- **Compuse** (alcătuite din mai multe prepoziții): *de la, de pe, pe la, de prin, pe sub, fără de, de pe la, de pe lângă, dinspre, înspre, despre, dintre, de-a etc.*
- **Locuțiuni prepoziționale** (grupuri de cuvinte care prezintă unitate de sens, cu valoare de prepoziție):
 - care cer cazul *genitiv*: *în fața, în spatele, din cauza, în ciuda, în mijlocul, de-a lungul, în urma, în preajma;*
 - care cer cazul *acuzativ*: *înainte de, dincolo de, în decurs de, din cauză de, în loc de, față de, în afară de, împreună cu, conform cu etc.*

Regimul cazual al prepozițiilor:

- Prepoziții și locuțiuni prepoziționale **cu cazul Acuzativ**:
 - *a, cu, de, la, în, pe, din, prin, spre, sub, către, fără;*
 - *de la, de pe, de prin, de peste, de pe la, de pe lângă.*
- Prepoziții **cu cazul Dativ**:
 - *datorită, grație, mulțumită;*
 - *conform, potrivit, contrar.*

- Prepoziții și locuțiuni prepoziționale **cu cazul Genitiv**:
➤ *asupra, contra, împotriva, înaintea, dinaintea, împrejurul, dinăuntru, înapoia, deasupra, în fața, în dosul, în spatele, în mijlocul, în centrul, etc.*

➤ în vremea, pe vremea, în timpul, din timpul

Atenție!

Adverbe

înainte
înăuntru
dedesubt
în fața
în spate

Prepoziții

înaintea
înăuntru
dedesubtul
în fața
în spatele

RECUNOAȘTEȚI!

❖ Citiți cu atenție textul de mai jos. Rescrieți din textul dat:

a) o prepoziție simplă și una compusă;

b) două conjuncții coordonatoare și două conjuncții subordonatoare;

„Era odată un împărat puternic care avea acasă, pe lângă palaturile sale, o grădină unde era un măr care făcea mere de aur, iar din el nu a putut deloc să mănânce, fiindcă, la înflorire, venea oarecine noaptea și le fura... Iată de ce împăratul considera că e vai de împărăția lui.” (*după „Prâslea cel Voinic și merlele de aur”*)

EXERSAȚII!

1. Scrieți două enunțuri în care prepoziția „*de pe*” să lege:

a) un atribut de substantiv;

b) un complement de verb;

2. Alcătuiți enunțuri în care conjuncția coordonatoare „*și*” să lege:

a) două atribute adjectivale;

b) două complemente directe;

c) două prepoziții;

3. Completați spațiile punctate cu prepozițiile corespunzătoare:

„.....văzduh cumplita iarnă cerne norii zăpadă,

Lungi troiene călătoare adunate.....cer grămadă;

Fulgii zbor, plutescaer.....un roi.....fluturi albi,

Răspândind fiori.....gheață.....ai țării umeri albi.

Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!

.....o zale argintie se îmbracă mândra țară;

Soarele rotund și palid se prevede nori.

Ca un vis de tineteteanii trecători. (*Vasile Alecsandri*)

4. Completați spațiile libere, grupând următoarele prepoziții și locuțiuni

prepoziționale în funcție de criteriile date: *asupra, asemenea, către, contra, conform, contrar, cu, datorită, de la, de lângă, de pe, deasupra, despre, din, de-a latul, dimprejurul, față de, grație, în mijlocul, lângă, dinaintea, în, în afara, în fața, înspre, între, împotriva, la, lângă, mulțumită, potrivit, de față cu.*

- a) prepoziții care cer acuzativ;
- b) prepoziții care cer genitiv;
- c) prepoziții care cer dativ;
- d) locuțiuni prepoziționale.

5. Indicați cazul cerut de fiecare dintre prepozițiile identificate în următoarele enunțuri: a) Am ajuns **la** momentul despărțirii. b) Ramura **de** cireș a înflorit. c) **În fața** casei am un strat de zarzavaturi. d) Lupta **contra** fumatului va fi eficientă. e) **Grație** eforturilor depuse am reușit. f) Totul a ieșit **contrar** așteptărilor.

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

❖ Scrieți un text de volum mic, folosind următoarele prepoziții și locuțiuni prepoziționale: *de-a binelea, de-a curmezișul, de-a gata, de-a pururi, de-a sila, de-a puia-gaia, de-a uliul și porumbelul etc.*

FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Identificați prepozițiile și locuțiunile prepoziționale din enunțurile de mai jos. Efectuați oral analiza morfologică a câtorva din ele.

a) Un scrânciob mai la vale pe lângă el adună

Flăcăi și fete mândre ce râd cu voie bună;

Și-n sunet de vioare, de cobze și de nai

Se-ntoarce hora lină, călcând pe verde plai. (*V. Alecsandri*)

b) Școala este locul în care elevii petrec o mare parte din zi, astfel că pentru ei școala devine o a doua casă. O casă în care frații sunt colegii de clasă, iar părinții sunt profesorii sau învățătorii. Așa cum, în fiecare zi, părinții sunt atenți la comportamentul copiilor, le oferă acestora

sfaturi și învățăminte și profesorii îi supraveghează și le oferă povețe. În plus, față de părinți, profesorii au în grijă de educația elevilor. Ceas de ceas

și minut de minut, profesorii oferă învățăcelilor din fața lor cunoștințe și informații valoroase despre lumea înconjurătoare, despre cultura lumii și istoria acesteia.

FOLOȘIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

❖ Alcătuiți o compunere pe tema: „Instrumentele muzicale s-au luat la dans”, folosiți prepoziții și locuțiuni prepoziționale. Subliniați-le.

MIHAI EMINESCU SĂRMANUL DIONIS (fragment)

Scenă din filmul „Sărmanul Dionis”

Dar în astă sară Dionis era vesel fără să știe de ce. La căpețelul de lumânare ce sta în gâtul garafei cu ochiul roș și bolnav, el deschise o carte veche legată cu piele și roasă de molii – un manuscript de zodii. El era un ateist superstițios – și sunt mulți de aceștia. Inițialele acestei cărți cu buchii erau scrise ciudat cu cerneală roșie ca sângele, caractere slave de o evlavioasă, gheboasă, fantastică arătare. O astrologie mai mult de origine bizantină, bazată pe sistemul geocentrist, sistem care admite pământul de centrul arhitecturii lumești și pe om de creatura pentru a cărei plăcere Dumnezeu ar fi făcut lumea. Titlul era scris și latinește: „architecturae cosmicae sive astronomiae geocentricae compendium” – învățătură despre a lumii orânduială dumnezeiască duple cum toate pentru pământ a fi zidite se arată de către înduratul Dumnezeu – de pe grece pe românie tâlcuită cu adăugire a înrâurinței zodiilor asupra vieții omenești.

Și cu o dedicațiune: „celui întru ființa sa nemărginit, întru fapturile mânuirilor sale minunat Dumnezeu spre vecinică laudă afierosită.” Tablele erau pline de schemele unei sisteme lumești imagine, pe margini cu portretele lui Platon și Pitagora și cu sentințe grecești. Două triumphiuri

crucișe înconjurate de sentința: „Director coeli vigilat noctesque diesque, qui sistit fixas horas terrigenae.” Constelațiuni zugrăvite cu roș, calcule geometrice zidite după o închipuită și mistică sistemă, în urmă multe tâlcuiri de visuri, coordonate alfabetic – o carte care nu lăsa nimic de dorit pentru a aprinde niște creieri superstițioși, dispuși la o asemenea hrană. La sfârșitul cărții era zugrăvit Sf. Gheorghie în lupta cu balaurul – dragă doamne simbol ce înfățișa adevărul nimicind neștiința. Aurul de pe spata legăturii de piele se ștersese pe alocurea și licurea pe la altele ca stropit cu peteală. Cu coatele așezate pe masă și cu capul în mâini, Dionis descifra textul obscur c-un interes deosebit, până ce căpețelul de lumină începu a agoniza fumegând. Se stinse. El își apropie scaunul de fereastră, pe care o deschise și, la lumina cea palidă a lunii, el întorcea foaie cu foaie uitându-se la constelațiunile ciudate. Pe o pagină găsi o mulțime de cercuri ce se tăiau, atât de multe încât părea un ghem de fire roș sau un painjiniș zugrăvit cu sânge. Apoi își ridică ochii și privi visând în fața cea blândă a lunii – ea trecea frumoasă, clară pe un cer limpede, adânc, transparent, prin nouri de un fluid de argint, prin stelele mari de aur topit. Părea că deasupra mai sunt o mie de ceruri, părea că presupusa lor ființă transpare prin albastra-i adâncime... Cine știe – gândi Dionis – dacă în cartea aceasta nu e semnul ce-i în stare de a te transpune în adâncimile sufletești, în lumi care se formează aieva așa cum le dorești, în spații iluminate de un albastru splendid, umed și curgător.

În fața locuinței lui Dionis se ridica o casă albă și frumoasă. Dintr-o fereastră deschisă din catul de sus el auzi prin aerul nopții tremurând notele dulci ale unui clarinet și un tânăr și tremurător glas de copilă adiind o rugăciune ușoară, pare că parfumată, fantastică. El își închise ochii ca să viseze în libertate. I se păru atunci că e într-un pustiu uscat, lung, nisipos ca seceta, deasupra căruia licărea o lună fantastică și palidă ca fața unei virgine murinde. E miază-noapte. Pustiul tace, aerul e mort și numai suflarea lui e vie, numai ochiul lui e viu, pentru ca să vadă pe un nor de argint, în naltul cerului, un înger alb, îngenunchat, cu mâinile unite, care cânta o rugăciune divină, adâncă, tremurătoare: rugăciunea unei vergine. Întredeschise ochii și văzu prin fereastra arcată și deschisă, în mijlocul unui salon strălucit, o jună fată muiată într-o haină albă, înfiorând cu degetele ei subțiri, lungi și dulci clapele unui piano sonor și acompaniind sunetele ușoare a unor note dumnezeiești cu glasul ei dulce și moale. Părea că geniul divinului brit Shakespeare expirase asupra pământului un nou înger lunatic, o nouă Ofelia. Închise iar ochii până ce, recăzut în pustiu cel lung, palatul alb se confundă cu noul nor de argint și juna fată cu îngerul în genunchi. Apoi, strângând ochii silit și tare, a înecat visul său în întuneric, n-a mai văzut nimic, ci auzea dispărând, ca o suveniră întunecată,

rugăciunea unei vergine. Muzica încetase de mult și el, cu totul în prada impresiunii sale, ținea încă ochii strâns închiși. Când se deșteptă din reveria sa, fereastra de sus a palatului era deschisă, în salon întuneric și sticlele ferestrei străluceau ca argintul în alba lumină a lunii. Aerul era blond și văratic, iar razele lunii, pătrunzând în camera lui Dionis, izbeau fața sa palidă și umpleau sufletu-i plin de lacrimi c-o nespusă melancolie. „Da – repetă el încet ideea lui fixă – sub fruntea noastră e lumea – acel pustiu întins – de ce numai spațiul, de ce nu timpul, trecutul”. Privi din nou la painjinișul de linii roșii – și liniile începură a se mișca. El puse degetul în centrul lor -o voluptate sufletească îl cuprinse –mai întâi i se păru c-aude șoptirea acelor moșnegi bătrâni care, pe când era mic, îi povesteau în timp de iarnă, ținându-l pe genunchi, povești fantastice despre zâne îmbrăcate în aur și lumină, care duc limpedea lor viață în palate de cristal – și pare c-a fost ieri, ieri pare că-și încâlcea degetele în barba lor albă și asculta la graiul lor înțelept și șoptitor, la cumiția trecutului, la acele vești din bătrâni. El nu se mai îndoia... de o mână nevăzută el era tras în trecut. Vedea răsărind domni în haine de aur și samur, îi asculta de pe tronurile lor, în învechitele castele, vedea divanul de oameni bătrâni, poporul entuziast și creștin unduind ca valurile mării în curtea Domniei – dar toate erau încă amestecate. Și liniile semnului astrologic se mișcau cumplit ca șerpi de jărat. Tot mai mare și mai mare devenea painjinul.

– Unde să stăm? auzi el un glas din centrul de jărat al cărții.

– Alexandru cel Bun! putu el șopti cu glasul apăsător, căci bucuria, uimirea îi strângea sufletul și... încet, încet painjinișul cel roș se lărgi, se diafaniză și se prefăcu într-un cer rumenit de apunerea soarelui. El era lungit pe o câmpie cosită, fânul clădit mirosea, cerul de însurare era deasupra-i albastru, limpede, adânc, nouri de jărat și aur umpleau cu oștirile lor cerul, dealurile erau încărcate cu sarcini de purpură, paserile-n aer, oglinzile râurilor rumene, tremurătorul glas al clopotului umplea sara chemând la vecernie, și el? – el – ce îmbrăcămintă ciudată! O rasă de șiac, un comanac negru – în mâna lui cartea astrologică. Și ce cunoscute-i păreau toate. El nu mai era el. I se părea atât de firesc că s-a trezit în această lume. Știa sigur cum că venise în câmp ca să citească, că citind adormise. Camera obscură, viața cea trecută a unui om ce se numea Dionis, ciudat – el visase! „Ah! gândi el – cartea mea mi-a făcut șotia asta, în urma citirii ei am visat atâtea lucruri extraordinare. Ce lume străină, ce oameni străini, ce limbă, parcă era a noastră, dar totuși străină, alta”... Ciudat! Călugărul Dan se visase mirean cu numele Dionis... pare că se făcuse în alte vremi, între alți oameni! Ciudat! „Ah meștere Ruben, zise el zâmbind – cartea ta într-adevăr minunată este!... numai de n-ar ameți mintea; acuma simt eu, călugărul, că sufletul călătorește din veac în veac, același suflet, numai că

moartea-l face să uite că a mai trăit. Bine zici, meștere Ruben, că egiptenii aveau pe deplin dreptate cu metempsihoza lor. Bine zici cum că în sufletul nostru este timpul și spațiul cel nemărginit și nu ne lipsește decât varga magică de a ne transpune în oricare punct al lor am voi. Trăiesc sub domnia lui Alexandru-vodă ș-am fost tras de-o mână nevăzută în vremi ascunse în viitorul sufletului meu. Câți oameni sunt într-un singur om? Tot atâția câte stele sunt cuprinse într-o picătură de rouă sub cerul cel limpede al nopții. Și dac-ai mări acea picătură, să te poți uita în adâncul ei, ai revedea toate miile de stele ale cerului, fiecare – o lume, fiecare cu țări și popoare, fiecare cu istoria evilor ei scrisă pe ea – un univers într-o picătură trecătoare. Ce adânc e evreul acesta”! – gândi el în sine despre dascălul Ruben. (...)

Deodată simți cum că pe marginea patului său ședea cineva... îi ședea pe picioare. Apoi simți o mână dulce și mică pe frunte. El deschise ochii pe jumătate. Văzu un băiat cu fața ovală, palidă, cam slăbită, părul de aur acoperit de o pălărie de catifea neagră cu margini largi, îmbrăcat c-o bluză de catifea care cuprindea, strâns de un colan lustruit, mijlocul cel mai gingaș din lume. Ochii lui Dionis pe jumătate-nchiși nu trădau că el veghează. Îl privi în întreg, de la capul inundat în aur pân-la botinele micuțe ce sticleau radioase pe covorul înflorit.

„Ah! gândi el, și inima se cutremură în el, este Maria!” Da, odorul! ea era. Vorbea singură... fetele vorbesc adesea singure... El simți aerul îndulcindu-se sub șoptirile ei.

— Am fugit de-acasă deghizată... tot mă amânau, ba azi, ba mâini... dihania de doctor zicea c-ar fi periculos pentru el... auzi periculos? Eu nu sunt periculoasă! zise ea răstită! — Dar dacă s-ar trezi... atunci, o, atunci... Dormi! dormi! șopti ea aplecându-și gura pe fruntea lui... El simți o rouă umedă curgându-i în păr... Dar în momentul acela el îi înlănțuise gâtul... ea, speriată, vru să se retragă, dar brațul lui o ținea cu tărie culcată astfel pe pieptu-i... El se sculă. — Lasă-mă! zise ea roșie ca purpura.

Dar el o cuprinsese, îi mângâia fruntea ei albă de-i dete pălăria jos și-i lăsă să izvorască pe umeri în jos valurile de păr blond... apoi îi luă amândouă mâinutele în mâinile lui... ea nu mai rezista... se uita la ele, îi săruta degetele... ea nu mai rezista... Mario, mă iubești tu?

— Dar dacă nu m-ar chema Maria? zise ea sub inspirația unei fulgerătoare maliții.

— Cum dar?

— Da! da! Maria, zise ea cu glăscior argintos, dar taci, nu ți-e iertat să vorbești... nu ți-e iertat... Nu te scula, căci asemenea nu ți-e iertat... Ea-l împinse în perini... El voia să vorbească, dar își simți gura astupată de sărutări... El își închise ochii și simțea că inima i se sparge în piept... apoi

iar îi deschise, spre a cuprinde cu ei dulcea lui sarcină, cari râdea c-un fel de copilăroasă nebulie de zâmbetul lui, de surprinderea și spaima ei proprie... de tot, tot...

Adesea în nopți lungi de iarnă, după ce ea de mult devenise tezaurul căsniciei lui, când de bună voia lor trăiau exilați la vun sat spre a se iubi departe de zgomotul lumii, Maria intra deodată în salonul încălzit și luminat numai de razele roșii ale jăraticului din cămin, intra îmbrăcată ca băiet, ca în noaptea aceea când se văzură pentru întâia oară în apropiere. Membrele ei zvelte în bluza de catifea neagră, aceeași pălărie cu margini largi pe părul ei blond și piciorușele cele mai mici din lume în botine bărbătești. Și ea s-apropia de el. Mănuțele-i albe și transparente ca ceara contrastau cu mânicele moi și negre și astfel se primblau de braț prin semiîntunericul călduros al sălii; din când în când își plecau gură pe gură, din când în când stăteau înaintea unei oglinzi, cu capetele răzimate unul de altul, și râdeau. Era un contrast plăcut: fața lui trasă și fină din care nu se putuse încă șterge amărăciunea unei tinereți apăsate, ci rămăsese încă într-o trăsătură de nespūsă naivitate în jurul gurii, lângă fizionomia ovală, rotunjită și albă a ei... chipul unui tânăr demon lângă chipul unui înger ce n-a cunoscut niciodată îndoiala.

UNIVERSUL OPEREI

Una dintre cele mai originale creații în proză ale poetului este nuvela *Sărmanul Dionis*, implicând, în raport cu imperativele estetice ale vremii, contribuții artistice inedite, cu nu mai puțin însemnate consecințe asupra evoluției ulterioare a prozei românești.

Subiectul și semnificațiile lui

Dionis este un tânăr visător incurabil, modest copist „*avizat a se cultiva pe apucate*”, cu o existență materială precară, neavând *pe nimeni în lume*, este descendentul obscur al unor aristocrați scăpătați, rătăciți nu se știe cum „*în clasele poporului de jos*”. „*Văduvita sa mumă*” l-a crescut cum a putut „*din lucrul mâinilor ei*”. Singura moștenire ce i-a rămas de la tatăl său este un portret din tinerețe, în care copilul se regăsește adeseori pe sine: „*era el întreg, el, copilul din portret*”. Într-o seară de toamnă, precocel metafizician se întoarce acasă, prin ploaia rece, cu capul plin de gânduri, reflectând, în spirit kantian, asupra noțiunilor de timp și de spațiu: „*Nu există nici timp, nici spațiu – își spune el –, ele sunt numai în sufletul nostru*”.

Repetând formulele pe care Creatorul le-ar fi rostit la facerea lumii, supralicitându-și în același timp tiparul uman pieritor, el află în adâncurile sufletului său esența divină: „*Tu ești ca o vioară, în care sunt închise toate cântările*”, îi spune maestrul său Ruben, dar acestea trebuie „*trezite*”. Regăsindu-și esența eternă în propria sa umbră, Dionis îi restituie acesteia

conștiința limitării sale în corp, deci și în timp, primind în schimb nu eternitatea, ci conștiința eternității. La îndemnurile ei, el întreprinde, împreună cu Maria (numele nu e fără legătură cu cel al celestei protagoniste din Călătoria Maicii Domnului) un excurs cosmic. Derogând de la legile fizicii obișnuite, clipa devine veac, iar pământul un pandantiv agățat în salba iubitei. Rezidența celor doi îndrăgostiți, înconjurați de priveliștile paradisiace ale lunii, la limita dintre creat și increat, amintește, prin dimensiunile ei extatice potențate de eros, sublimul.

Fericirea edenică le este, însă, limitată de „o poartă închisă” (altă treaptă a inițierii), iar visul, tulburat de un triumfi sacru având în centru „un ochi de foc,” deasupra căruia stă scris „un proverb cu literele strâmbе ale întunecatei Arabi,” pe care Dan (Dionis) nu-l poate interpreta. Purificat ca esență platoniciană și părtaș la eternitate, intelectul poate penetra infinitul și deconspira Divinitatea: „Aș voi să văd pe Dumnezeu,” le spune Dan (Dionis) îngerilor care-l avertizează: „De ce vrei să scoți din aramă sunetul aurului? [...] Dacă nu-l ai în tine, nu există pentru tine [...]”. Altfel spus, identificarea în Absolut a lui Dan (Dionis) nu se produce, întrucât raportul este răsturnat: nu Dumnezeu este cel care-și gândește fragmentul, ci Dionis există pentru că îl gândește pe Dumnezeu: „Oare nu cântă ei (îngerii) ceea ce gândesc eu? Oare nu se mișcă lumea cum voi eu? [...] Oare fără s-o știu nu sunt eu însumi Dumne...”.

Gândul profanator că el este Dumnezeu, simbol al puterii absolute îl prăbușește în abis. Dionis înțelege că a visat și revine la condiția inițială, chiar dacă în delirul său continuă să creadă că este Dan, să vadă în Maria de la fereastra casei învecinate pe aceea a visurilor sale și să ia pe anticarul Riven drept magistrul său de altădată.

Dionis. Condiția personajului. Conflictul dintre real și ideal.

Visul. Portretul. Celelalte personaje

Înzestrat cu o inteligentă aparte, cu anume afinități pentru iluminările de tip mistic, Dionis înțelege că lumea în care trăiește nu i se potrivește. El nu este încă în măsură să o știe, dar simte în mod obscur că durata nu-i poate fi înscrisă între limitele unei existențe apăsător terestre. El își dă seama, așa cum de altfel se întâmpla și cu misticii, de impasurile inteligenței, captivă în propriile deducții, în a atinge adevăruri ce se află dincolo de ei.

Dionis își îngăduie deopotrivă focul creațiunii, ca și cel al distrugerii, trăind elanurile cele mai diverse. Una din calitățile artei (literare) este fantasticul care are menirea de a transpune în imagini artistice un orizont ce nu există decât în puterea imaginației, inexplicabil și necontrolabil rațional, „un soi de pariu cu invizibilul în care nimeni nu crede”. Estetic vorbind, el se caracterizează prin aceea că presupune: subiecte stranii,

conflicte generate de dereglările provocate de rațiune în ordinea existență, acțiuni care declanșează emoții puternice, cu un moment culminant și un final enigmatic, alternarea realului cu fantasticul și suprapunerea lor, lăsând cititorului libertatea de a selecta, în aparenta ambiguitate a întâmplărilor, „*simbolul rațiunii și datele ei reale*”.

În raport cu narațiunea fantastică, descrierea oferă cadrul necesar în care se produce alternarea celor două planuri: real-fantastic. Accentul vizionar al peisajului, impus de realitatea poematice a textului, e dictat de ponderea fantasticului. Tudor Vianu notează: „*Nimeni înaintea lui Eminescu și nimeni după el n-a reușit mai bine în acea pictură fantastică a realității, care amintește arta unui William Blake*”. Iată, de exemplu, trei pasaje descriptive: *Zborul spre lună al celor doi îndrăgostiți; Peisajul selenar; Locuința sărăcăcioasă a lui Dionis*.

Într-o asemenea ambianță, se-ncheagă portretul spiritual și fizic al protagonistului nuvelei, Dionis, care nu este altul decât al poetului însuși. De data aceasta însă, pictorul fanteziei avântate descinde în adâncurile psihologice ale eroului său, pentru a releva acolo un personaj extraordinar, în care voluptatea ideilor și elanurile faustice se întâlnesc cu inocența și grația copilărească. Dionis ne apare ca prototip al eroului romantic eminescian. Avea „*un cap cu plete de o sălbatică neregularitate*”, contrastând cu „*fața fină, copilărească*”, „*vânăță-albă ca și marmura în umbră*”, „*fruntea neteda, albă, corect boltită*”, „*ochii tăiați în forma migdalei*”. Dacă în datele sale fizionomice generale, Dionis nu este prea departe de ceilalți eroi ai lui Eminescu, în schimb, predispozițiile spre vis și speculație metafizică îl apropie, dar îl și îndepărtează mult, în același timp, de ei. Dionis este un cugetător sceptic, melancolic și singur, un visător.

Celelalte personaje ale nuvelei nu au consistența epică necesară. În Maria, fata spătarului Tudor Mesteacăn, se ascunde o ființă de vis, produs al reveriilor însinguratului romantic. Ea este „*un înger blond (...) cu ochii albaştri și cuvioși, precum albastru și cuvios e adâncul cerului și divina sa eternitate*” – umbra unei abstracții.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Rezumați, cu citate potrivite, subiectul nuvelei.
2. Comentați tema transmigrației sufletelor, așa cum o pune Eminescu prin valorificare mitică și filozofică.
3. Analizați structura narativă a nuvelei, disociind poziția naratorului, ambiguitatea planurilor epice și organizarea compozițională.
4. Caracterizați personajele, motivând caracterul lor romantic.
5. Efectuați o paralelă între călătoria lui Dionis și cea a lui Hyperion.

6. Comentați la nivelul stilului ironia, reflexibilitatea și plasticitatea limbajului.

7. Integrați proza eminesciană în contextul întregii creații a poetului și în evoluția prozei românești.

EVALUARE

1. Disociați în ce măsură se poate vorbi de o nuvelă fantastică sau de un poem dramatic.

2. Citiți nuvela *Șarpele* de Mircea Eliade și analizați în ce măsură *Sărmanul Dionis* se apropie sau se distanțează de ea, sub raportul categoriei fantasticului.

CRITICII SPUN!

„Mintea lui Eminescu lucrează cu ideea originilor lumii, a infinitului, a creației, adică cu cele mai înalte concepte făurite de rațiunea omului. Printre acestea, ideea eternității stăpânește mintea sa într-asemenea măsură, încât una din atitudinile cele mai obișnuite ale poeziei sale este considerarea lucrurilor în perspectiva eternității. Este, în toată poezia lui Eminescu, o considerare a lucrurilor foarte de sus și foarte de departe, dintr-un punct de vedere care rușinează orice îngustime a minții, orice egoism limitat. Marea superioritate intelectuală a poetului este una din formele cele mai izbitoare ale manifestării lui și aceea care explică prestigiul atât de covârșitor al operei sale.” (*Tudor Vianu*,)

Conjuncția. Tipuri de conjuncții. Conjuncțiile coordonatoare și subordonatoare. Locuțiunile conjuncționale. Ortografia conjuncțiilor și a locuțiunilor conjuncționale

TERMINOLOGIE

- conjuncție coordonatoare
- conjuncție subordonatoare
- locuțiunile conjuncționale

REAMINTIȚI-VĂ!

Conjuncția este partea de vorbire auxiliară neflexibilă cu ajutorul căreia se leagă:

- două cuvinte în propoziție (prin coordonare)

Exemplu: *Cartea este interesantă și educativă.*

- două propoziții într-o frază (prin coordonare sau subordonare).

Exemplu: *El învață și muncește.*

Conjuncțiile cele mai des întâlnite sunt: *și, nici, dărilor, însă, ci, sau, ori,*

deci, că, să, ca să, dacă, de, căci, fiindcă, deoarece, deși, încât etc.

Legătura dintre două propoziții se poate face și prin pronumele relative-interogative (*care, cine, ce, cât*) sau prin adverbe relative cu valoare de conjuncții (*unde, când, cum*).

Clasificarea conjuncțiilor:

1. **După forma lor**, conjuncțiile sunt de două feluri:

a) **simple** – formate, de cele mai multe ori, dintr-un singur cuvânt: *și, nici, dar, iar, însă, ci, ori*, etc.

b) **compuse** – sunt formate din două conjuncții simple sau dintr-un adverb relativ și o conjuncție: *ca să, dar să, dar și, fie că*. Sub aspect ortografic, trebuie să se țină seama că se scriu într-un singur cuvânt conjuncțiile compuse: *așadar, decât, deoarece, fiindcă, deși*.

Locuțiuni conjuncționale

Legătura dintre două propoziții se poate face și prin locuțiuni conjuncționale (grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul de conjuncții). Între cuvintele din care este formată o locuțiune conjuncțională se află întotdeauna o conjuncție sau o altă parte de vorbire care poate avea funcția de conjuncție (un **adverb** relativ sau un **pronume** relativ).

Locuțiunile conjuncționale cel mai des folosite sunt: *pentru că, pentru ca să, fără (ca) să, până să, cu toate că, măcar că, măcar să, măcar de, chiar dacă, așa încât, de parcă, dat fiind că, din cauză că, din pricină că, în loc să, în timp ce, în vreme ce, (ori) de câte ori, după ce, până ce, îndată ce, acolo unde, atunci când, așa cum, de când, pe când, de unde, până unde, pe unde, după cum, ca și când, ca și cum, de parcă, sub pretext că, sub motiv că*, etc.

După funcția lor conjuncțiile sunt de două feluri:

a) conjuncții **coordonatoare**;

b) conjuncții **subordonatoare**;

Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale coordonatoare fac legătura între două părți de propoziție sau între două propoziții care stau pe același plan, adică nu depind una de alta. Raportul dintre două părți de propoziție sau două propoziții, exprimat prin conjuncții coordonatoare, se numește raport de coordonare, iar părțile de propoziție sau propozițiile sunt coordonatoare.

Principalele conjuncții sau locuțiuni conjuncționale coordonatoare sunt: *și, nici, precum și, sau, ori, fie, dar, iar, însă, ci, așadar, deci, prin urmare*.

Conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale coordonatoare sunt de patru feluri:

➤ **copulative** (*și, precum și, nici*) ce leagă două părți de propoziție omogene sau propoziții independente, indicând ideea de asociere.

Exemplu: Mama trebuie să gătească **și** să spele.

➤ **disjunctive** (*sau, ori, fie*): exprimă ideea de excludere reciprocă.

Exemplu: Ionel mănâncă **sau** bea.

Conjuncția **fie** se folosește înaintea ambilor termeni coordonați: *fie iarnă, fie vară*.

➤ **adversative** (*dar, iar, însă, ci, or, da*) ce exprimă opoziția în diferite grade.

Exemplu: Mihai cântă **dar** nu dansează.

➤ **conclusive** (*decî, așadar, în concluzie, prin urmare*) leagă între ele propoziții dintre care una exprimă concluzia ce reiese din cealaltă.

Exemplu: Am cumpărat bilet, **decî** mă duc la teatru.

Conjuncțiile **și, nici, sau, ori** pot fi folosite numai între termenii coordonați sau înaintea ambilor termeni: *azi și mâine; și azi, și mâine; nu azi, nici mâine; nici azi, nici mâine; azi sau mâine; sau azi, sau mâine; azi ori mâine; ori azi ori mâine*.

După raportul de subordonare pe care îl exprimă, se împart în conjuncții subordonatoare **necircumstanțiale** și conjuncții subordonatoare **circumstanțiale**.

Conjuncțiile subordonatoare necircumstanțiale sunt cele care introduc subordonate necircumstanțiale (subiective, predicative, atributive, complete): **că, să, ca să, dacă, de, cum**.

Exemplu: *Vezi dacă au venit toți.*

Conjuncțiile subordonatoare circumstanțiale sunt cele care leagă de regentă propozițiile circumstanțiale **de loc** (*unde, de unde, pe unde, oriunde*), **de timp** (*când, după ce, de când, până când, oricând*), **de mod** (*cum, precum, după cum, după cât, cât*), **finale** (*pentru ca să*), cauzale, condiționale, etc.

Exemplu: *Îmi place felul cum ai răspuns.*

EXERSAȚI!

1. Identificați conjuncțiile din următoarele texte, clasificați-le după structură și după raporturile pe care le stabilesc în propoziție sau în frază:

- a) Iată-mă! Tot eu cea veche!
Ochii? hai, ce mai pereche!
Și ce cap frumos răsare!
Nu-i al meu? Al meu e oare?
Dar al cui! Și la ureche
Uite-o floare.
Asta-s eu! Și sunt voinică!
Cine-a zis că eu sunt mică?
Uite, zău, acum iau seama

Că-mi stă bine-n cap năframa
Și ce față frumușică

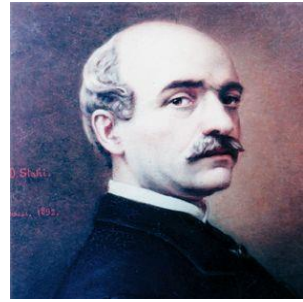
Are mama! (George Cosbuc, „La oglindă”)

b) De când erau ca iarba anticii codri deși
Și mici ca mușuroaie Carpații urieși,
Și văile profunde, și latele vâlcele
Ca pe o apă lină ușoare vâlurele;
De când în lume lupii erau păstori de oi
Și urșii cu cimpoaie mânau cirezi de boi.

(Vasile Alecsandri)

c) Deși-i din implicații și rămurișuri pure
Ori din cristale limpezi ce scânteind se rup,
ntrând în ea, să tremuri ca-n iarnă-ntr-o
pădure, / Căci te țintesc fierbinte, prin
ghețuri, ochi de lup. (Nicolae Labis, „Poezia”)

✓ Stabiliți valoarea morfologică a cuvântului „**deși**” din exemplele **b**, și **c**.

Vasile Alecsandri (1821-1890, Mircești, județul Bacău, România) a fost un poet, dramaturg, folclorist, om politic, ministru, diplomat.

EVALUARE

❖ Citiți cu atenție textul:

În fiecare primăvară, Petrișor și Ancuța mureau de teamă că s-au uscat salcâmi peste iarnă. Toți pomii din grădina lor înfloreau, înverzeau, numai salcâmi înălțau brațe negre în văzduh. Păreau o arătare urâtă și de spaimă. Cireșii, prunii, vișinii, merii, perii se împodobeau cu puzderia de flori albe ori trandafirii și, când bătea vântul dinspre grădină, mireasma lor umplea ograda, numai salcâmi, la bătaia vântului, nu făceau decât să-și scuture păstăile uscate, care nu căzuseră peste iarnă.

1. Clasificați conjuncțiile după structură.
2. Stabiliți care din conjuncție leagă propoziții în frază.

FOLOSIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Scrieți un eseu de volum mic pe tema:
„**Toleranța între prieteni**”, folosind diferite tipuri de conjuncții.

- a) Efectuați analiza morfo-sintactică a 2 verbe, 3 adverbe din eseu.
- b) Explicați semnificația titlului.

OCTAVIAN GOGA (1881 - 1938)

Octavian Goga se naște la 1 aprilie 1881 în satul Rășinari, de lângă Sibiu fiul preotului ortodox Iosif Goga și al soției sale, Aurelia, învățătoare. Goga a fost un poet român, ardelean, de origine aromână, politician de extremă dreaptă, și prim-ministrul României din 28 decembrie 1937 până la 11 februarie 1938. Membru al Academiei Române din anul 1920.

Între anii 1886-1890, Goga a urmat școala primară din satul natal. În 1890, poetul s-a înscris la liceul de stat din Sibiu (astăzi Liceul Gheorghe Lazăr), ale cărui cursuri l-a urmat până în 1899, când s-a transferat la liceul românesc din Brașov. La absolvirea liceului, în 1900 s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Budapesta, continuându-și apoi studiile la Berlin și încheindu-le în 1904.

În ziarul Tribuna (Sibiu) a fost publicată prima poezie, Atunci și acum, semnată Tavi. Ion Pop-Reteganul de la Revista ilustrată (Bistrița) i-a scris la poșta redacției: *„Ai talent, tinere amic, cultivează-l cu diligență, că poți deveni mare. Ziua bună de dimineată se arată. Nu cumva să neglijezi datorințele de studinte”*. După aceste încurajări, i se publică pe o jumătate de pagină poezia *Nu-i fericire pe pământ*. Goga, elev la liceul cu limba de predare maghiară din Sibiu, încă nu împlinise șaptesprezece ani.

În 1905 a apărut la Budapesta volumul *Poezii*, reeditat apoi de editura Minerva la București, în 1907 și la Sibiu, în 1910. După acest debut editorial, *„adevărat eveniment literar”*, poetul a intrat tot mai mult în conștiința opiniei publice. Criticul literar Ion Dodu Bălan aprecia că volumul lui Goga *„înseamnă începutul unei noi epoci pentru sufletul nostru românesc”*, pentru că *„nimeni n-a întrecut la noi vigoarea, puritatea și muzica limbii, bogăția colorilor, originalitatea ideilor, seninătatea concepțiilor, candoarea expresiilor și fondul sănătos național, ce se concentrează în aceste poezii”*. Poeziile din acest volum sunt considerate *„creațiuni genial”* și cei mai valoroși critici *„înțeleg rosturile sociale, naționale și estetice ale acestei apariții în istoria liricii românești”*.

Considerat poet al neamului, pe ambii versanți ai Carpaților, poetul s-a bucurat, la numai 25 de ani, de un prestigiu literar remarcabil. La 5 mai 1938, în parcul Castelului de la Ciucea poetul a suferit un infarct cerebral

și a intrat în comă. În ziua de 7 mai 1938, s-a stins din viață la vârsta de 57 de ani. Ulterior trupul poetului a fost înmormântat la conacul lui Goga de la Ciucea, conform dorinței acestuia.

RUGĂCIUNE

„Eu, grație structurii mele sufletești, am crezut totdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri (...)”. (Octavian Goga)

Rătăcitor, cu ochii tulburi,
Cu trupul istovit de cale,
Eu cad neputincios, stăpâne,
În fața strălucirii tale.
În drum mi se desfac prăpăstii,
Și-n negură se-mbracă zarea,
Eu în genunchi spre tine caut:
Părinte,- orânduie-mi cărarea!

În pieptul zbuciumat de doruri
Eu simt ispitele cum sapă,
Cum vor să-mi tulbure izvorul
Din care sufletul s-adapă.
Din valul lumii lor mă smulge
Și cu povața ta-nțeleaptă,
În veci spre cei rămași în urmă,
Tu, Doamne, văzul meu îndreaptă.

Dezleagă minții mele taina
Și legea farmecelor firii,
Sădește-n brațul meu de-a pururi
Tăria urii și-a iubirii.
Dă-mi cântecul și dă-mi lumina
Și zvonul firii-ndrăgostite,
Dă-i raza soarelui de vară
Pleoapei mele ostenite.

Alungă patimile mele,
Pe veci strigarea lor o frânge,
Și de durerea altor inimi
Învață-mă pe mine-a plânge.
Nu rostul meu, de-a pururi pradă
Ursitei maștere și rele,
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plângă-n lacrimile mele.

Dă-mi tot amarul, toată truda
Atâtor doruri fără leacuri,
Dă-mi viforul în care urlă
Și gem robiile de veacuri.
De mult gem umiliții-n umbră,
Cu umeri gârbovi de povară...
Durerea lor înfricoșată
În inimă tu mi-o coboară.

În suflet seamănă-mi furtună,
Să-l simt în matca-i cum se zbate,
Cum tot amarul se revarsă
Pe strunele înfiorate;
Și cum sub bolta lui aprinsă,
În smalț de fulgere albastre,
Încheagă-și glasul de aramă:
Cântarea pătimirii noastre.

Octavian Goga se definește în limba română ca reprezentant al celor mulți și asupriți din Transilvania. Cele patru volume antume de versuri: *Poezii* (1905), *Ne cheamă pământul* (1909), *Din umbra zidurilor* (1913) și *Cântece fără țară* (1916) se constituie într-o monografie lirică a satului ardelenesc de la cumpăna celor două secole.

Volumul de debut *Poezii*, se deschide cu poezia *Rugăciune* care reprezintă profesiunea de credință a poetului – ars poetica și rezumă crezul estetic al autorului.

Tema poezia reprezintă menirea poetului de a da glas suferinței poporului, de a-l călăuzi pe drumul salvării și a face din poezie un instrument de apărare a celor asupriți.

Titlul – este o metaforă prin care poetul redă ideea că actul creației este un har divin, o taină pe care doar Dumnezeu o poate dezlega. Mesajul mesianic este susținut de tonul profetic, poezia fiind străbătută de un lirism obiectiv prin care poetul își refuză trăirile și alege să vorbească în numele întregului popor.

Compoziția și structura

În poezia *Rugăciune* autorul își exprimă concepția privitoare la menirea poetului, alegându-și ca expresie monologul liric adresat divinității. Poezia este alcătuită din șase strofe. Prima strofă redă invocarea divinului de către poetul la început de drum înfățișat prin metafora drumețului ostenit „*cu trupul istovit de cale*”. Cele două epitete din primul vers *rătăcitor, cu ochii tulburi* sugerează momentul de cumpănă pe care-l trăiește artistul când încă nu a găsit calea creației. Dezorientarea sa provine din dorința de a renunța la sine pentru a da glas în versurile sale durerii celor mulți. Pentru aceasta, el cere divinul să-l înzestreze cu „*Tăria urii și-a iubirii, cu cântecul, cu lumina*”.

Adevărata menire a artistului fiind asumarea destinului colectiv, primejdia de a o uita capătă proporții de apocalipsă biblică: „*În drum mi se desfac prăpăstii/ Și-n negură se-mbracă zarea*”.

Actul scrierii este precedat de o dramă a „*inspirației să-mi tulbure izvorul*”.

În poezie sunt prezente seriile sinonimice, cu valoare simbolică: *cale, drum, cărare* sau vocativele: *stăpâne, părinte, tu, Doamne* care apar chiar în prima strofă și sugerează relația om-divinitate în diferite ipostaze.

Tot la modul biblic propriile *doruri și ispite* capătă rezonanță de păcat primordial. Într-un limbaj metaforic, poetul își indică izvorul viitoare sale creații: tânguirea celor mulți și oprimați „*cei rămași în urmă*”.

Poetul i se adresează divinității într-o rugă al cărei patetism se traduce

în eternul gest al îngenuncherii: *Eu cad neputincios, stăpâne/ În fața strălucirii tale /vEu în genunchi spre tine caut*".

Sensul acestei implorări se clarifică în ultimele două versuri din strofa a doua: *În veci spre cei rămași în urmă /Tu, Doamne, văzul meu îndreaptă*

Elemente de prozodie

Poezia este alcătuită din 6 strofe de câte opt versuri. Măsura versului este de nouă silabe, iar rima se realizează doar la nivelul versurilor 2 cu 4, 6 cu 8.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Subliniați în context cuvintele care sugerează starea sufletească a poetului (*deprimare, dezorientare, oboseală, senzația de gol psihic...*).
2. Citiți și interpretați versurile în care poetul își exprimă dorința de a înțelege taina lumii, farmecul vieții, ce-nseamnă dragoste și ură, cântec și lumină.
3. Analizați efectele stilistice ale construcțiilor sintactice din strofa 3.
4. Comentați versurile: „*În drum mi se desfac prăpăstii,/ Și-n negură se-mbracă zarea,*”

REȚINEȚI! Manifestul literar este un text de dimensiuni reduse, în care se afirmă o nouă concepție cu privire la literatură. El este conceput, de regulă, sub o formă polemică, deoarece noua orientare literară se opune orientării anterioare. De obicei, un manifest programatic este publicat într-o revistă, ori ca prefață a unei cărți, semnată de un autor binecunoscut, dar se întâlnesc și situații când principiile sale au fost desprinse mai târziu, pe măsura manifestării curentului literar respectiv.

EVALUARE

1. Selectați cuvintele care exprimă metaforic efectele înrobirii sociale și naționale ale românilor transilvaneni.
2. Comentați afirmația lui O.Goga: „*Eu am văzut în țăran un om chinuit al pământului; n-am putut să-l văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastelurile sale și nici n-am putut să-l văd încadrat în acea lumină de veselie a lui Coșbuc*”.

CRITICII SPUN!

Și Eminescu și Goga cântă un inefabil de origine metafizică, o jale nemotivată, de popor străvechi, îmbătrânit în experiența crudă a vieții, ajuns la bocetul ritual, transmis fără explicarea sensului. De aceea poezia lui Goga este greu de comentat, fiind cu mult deasupra goalelor cuvinte, de un farmec tot atât de straniu și zguduitor... (*George Călinescu*)

ALEXANDRU MACEDONSKI (1854 – 1920)

Alexandru A. Macedonski a fost un poet, prozator, dramaturg și publicist român. Supranumit *poetul rondelurilor*, inspirându-se din literatura franceză, este primul reprezentant al simbolismului în literatura română. Inițiatorul cenaclului și revistei literare *Literatorul*, a susținut modernizarea poeziei românești, fiind într-o continuă polemică cu junimiștii. Aceste polemici i-au afectat serios cariera literară și viața și au rămas notabile polemicile sale cu Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu și Ion Luca Caragiale. Pe de altă parte, Alexandru Macedonski a încurajat, la începuturile activității lor scriitoricești, numeroși tineri talentați, printre care George Bacovia și Tudor Vianu, pe care i-a publicat în revista sa *Literatorul*, iar în revista *Liga ortodoxă* debutează, printre alții, Tudor Arghezi și Gala Galaction. Alexandru Macedonski a fost ales (în 2006) membru post-mortem al Academiei Române.

A. Macedonski s-a născut la București, fiind cel de-al treilea copil în familie. În anul 1862 este trimis la școală în Oltenia, petrecându-și astfel mare parte din copilărie la moșia de la Amaradia. Nostalgia copilăriei și a peisajelor de la Amaradia se regăsesc mai târziu în ciclul poemelor amărăzene. Școala o urmează la Colegiul Național Carol I din Craiova, pe care a absolvit-o în anul 1867.

În anul 1865 scrie poezia *Plânsul amantei*, inclusă, mai târziu, în volumul *Prima verba*. Tatăl poetului a murit la 24 septembrie 1869. După moartea tatălui scrie poezia *La defunctul meu părinte, Generalul Alex. D. Macedonski*, inclusă în volumul *Prima verba*, datată în manuscris: Viena, 1870.

La 20 ianuarie scoate primul număr al gazetei „heliadiste” *Literatorul*, ziar de opoziție *Junimii* și *Convorbirilor literare* care, după părerea poetului, acaparaseră fără o justificare obiectivă pozițiile culturale cele mai însemnate ale epocii. În ciuda sentimentelor adverse față de junimism, Macedonski a definit mișcarea promovată de *Literatorul* drept direcțiune opozită celei din Iași. În noiembrie 1880, au loc premierele pieselor de teatru *Iadeș!* și *Unchiașul Sărăcie*, la Teatrul Național, publicate în *Literatorul* la începutul anului următor. Încercând să intre în grațiile *Junimii* și al lui Titu Maiorescu, participă, cu regularitate, la ședințele cenaclului și citește *Noaptea de noiembrie*.

Până în 1890 Macedonski a scris poeme ample, de factură romantică, cu versuri lungi și cu un pronunțat caracter satiric, ca de exemplu ciclul *Noapților*, caracterizat și printr-un abundent retorism romantic, inspirat din volumul *Noapțile* al poetului romantic francez Alfred de Musset. După 1890 lirica lui Alexandru Macedonski trece printr-un proces de esențializare. În această perioadă scrie *Rondelurile*; discursul liric este rezultatul unui efort de sinteză și se bazează pe o metaforă concretă. Poetul renunță la retorismul primei etape, poezia devenind sugestie și muzicalitate. Spre exemplu, acum scrie *Rondelul rozelor ce mor*, *Rondelul apei din grădina japonezului*, *Rondelul crinilor*, *Rondelul lucrurilor*. Macedonski este unul dintre puținii autori români de rondeluri. Spre sfârșitul vieții a scris celebrele cicluri *Rondelurile pribege*, *Rondelurile celor patru vânturi*, *Rondelurile rozelor*, *Rondelurile Senei și Rondelurile de porțelan*. Cele cinci cicluri au fost publicate în volumul postum *Poema Rondelurilor* (1927).

A publicat un volum de versuri în limba franceză intitulat *Bronzes*. Singura traducere în limba engleză a operei lui Alexandru Macedonski este volumul de poezii *If I knew („De-aș ști”)*, o ediție bilingvă (în română și engleză) care cuprinde 50 de poeme selectate de traducătorul volumului, Valentin Petcu.

NOAPTE DE DECEMVRIE (fragment)

Pustie și albă e camera moartă...
Și focul sub vatră se stinge scrumit...
Poetul, alături, trăsnit stă de soartă,
Cu nici o scânteie în ochiu-adormit...
Iar geniu-i mare e-aproape un mit...
 Și nici o scânteie în ochiu-adormit. (...)

E moartă odaia, și mort e poetul...
În zare, lupi groaznici s-aud, răgușit,
Cum latră, cum urlă, cum urcă, cu-ncetul,
Un tremol sinistru de vânt-năbușit...
Iar crivățul țipă... – dar el, ce-a greșit?
 Un haos, urgia se face cu-ncetul.

Urgia e mare și-n gându-i ș-afară,
Și luna e rece în el, și pe cer...
Și bezna lungeste o strașnică gheară,
Și lumile umbrei chiar fruntea i-o cer...
 Și luna e rece în el, și pe cer.

Orașul Bagdad (Irak)

Dar scrumul sub vatră, deodată, clipește...
Pe ziduri, aleargă albastre năluci...
O flacără vie pe coș izbucnește,
Se urcă, palpită, trosnește, vorbește...
„Arhanghel de aur, cu tine ce-aduci?”

Și flacăra spune: „Aduc inspirarea...
Ascultă, și cântă, și tânăr refii...
În slava-nvierii îneacă oftarea...
Avut și puternic emir, voi să fii.”
Și flacăra spune: „Aduc inspirarea
Și-n alba odaie aleargă vibrarea. (...)

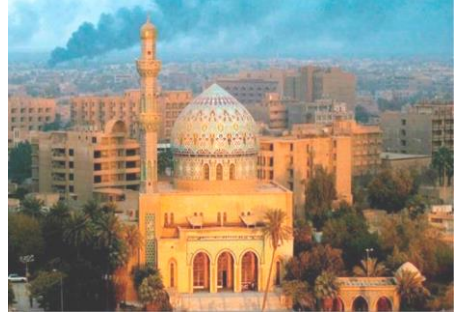
Bagdadul! Bagdadul! și el e emirul...
Prin aer, petale de roze plutesc...
Mătasea-nflorită mărită cu firul
Nuanțe, ce-n umbră, încet, veștejesc... –
Havuzele cântă... – voci limpezi șoptesc...
Bagdadul! Bagdadul! și el e emirul.

Și el e emirul, și are-n tezaur,
Movile înalte de-argint și de aur,
Și jaruri de pietre cu flăcări de sori;
Hangiare-n tot locul, oțeluri cumplite
În grajduri, cai rezezi cu foc în copite,
Și-ochi împrejuru-i – ori spuză, ori flori.

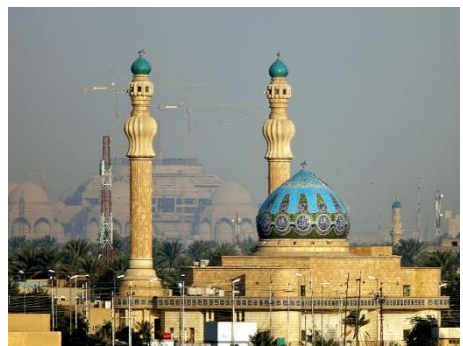
Bagdadul! cer galben și roz ce palpită,
Rai de-aripi de vise, și rai de grădini,
Argint de izvoare, și zare-aurită
Bagdadul, poiana de roze și crini
Djamii – minarete – și cer ce palpită.

Și el e emirul, și toate le are...
E tânăr, e farmec, e trăsnet, e zeu,
Dar zilnic se simte furat de-o visare...
Spre Meka se duce cu gândul mereu,
Și-n fața dorinței – ce este – dispare
Iar el e emirul, și toate le are.

Spre Meka-l răpește credința – voința,
Cetatea preasfântă îl cheamă în ea,
Îi cere simțirea, îi cere ființa,
Îi vrea frumusețea – tot sufletu-i vrea

Orașul Bagdad (Irak)

Orașul Bagdad (Irak)

Din tălpi până-n creștet îi cere ființa

.....
Spre albele ziduri, aleargă – aleargă,
Și albele ziduri, lucesc – strălucesc,
Dar Meka începe și dânsa să meargă
Cu pasuri ce-n fundul de zări o răpesc,
Și albele ziduri, lucesc, – strălucesc!

Ca gândul aleargă spre alba nălucă,
Spre poamele de-aur din visu-i ceresc...
Cămila, cât poate, grăbește să-l ducă...
Dar visu-i, nu este un vis omenesc
Și poamele de-aur lucesc – strălucesc
Iar alba cetate rămâne nălucă.

Rămâne nălucă, dar tot o zărește
Cu porți de topaze, cu turnuri de-argint,
Și tot către ele s-ajungă zorește,
Cu toate că știe prea bine că-l mint
Și porți de topaze, și turnuri de-argint.

Rămâne nălucă în zarea pustiei
Regina trufașă, regina magiei,
Frumoasa lui Meka – tot visul țintit,
Și vede pe-o iasmă că-i trece sub poartă...
Pe când șovăiește cămila ce-l poartă...
Și-n Meka străbate drumețul pocit,
Plecat șchiop și searbăd pe drumul cotit
Pe când șovăiește cămila ce-l poartă...

Și moare emirul sub jarul pustiei
Și focu-n odaie se stinge și el,
Iar lupii tot urlă pe-ntinsul câmpiei,
Și frigul se face un brici de oțel...
Dar luna cea rece, ș-acea dușmănie
De lupi care urlă, – ș-acea sărăcie
Ce-alunecă zilnic spre ultima treaptă,
Sunt toate pustia din calea cea dreaptă,
Ș-acea izolare, ș-acea dezolare,
Sunt Meka cerească, sunt Meka cea mare...
Murit-a emirul sub jarul pustiei.

Meka

Meka

Meka

În 1890 Macedonski publică în ziarul *Românul* poemul în proză *Meka și Meka*, valorificând o legendă orientală care va sta la baza poeziei *Noaptea de decembrie*. În proză *Meka și Meka* prințul Ali-ben-Mohamet-ben - Hassan primește cu limbă de moarte de la tatăl lui îndemnul de a nu se abate niciodată în viață de la calea cea dreaptă. După moartea tatălui său, prințul pleacă în pelerinaj spre cetatea sfântă musulmană Meka, însoțit de un alai de servitori, cămile și cai, stăpânit de dorința de a străbate deșertul persan în linie dreaptă. În același timp cu el, pleacă spre Meka și un cerșetor numit Pocitan-ben-Pehlivan, pe care prințul îl invită să i se alăture alaiului său.

Acesta refuză și parcurge drumul pe căi ocolite, profitând de umbră și răcoare, reușind astfel să intre în cetatea sfântă Meka. Drumul drept parcurs de prințul arab este chinuitor, acesta moare răpus de soarele nemilos al deșertului și nu reușește să ajungă la cetatea sfântă Meka.

Legenda în proză *Meka și Meka*, scrisă de Macedonski cu 12 ani înainte, este punctul de plecare al poemului *Noaptea de decembrie*, simbolizând condiția omului superior care nu poate admite nici un compromis în calea sa spre atingerea idealului absolut. Poezia apare în volumul *Flori sacre* din 1912, care-l definește pe Macedonski ca pe un poet ce face trecerea de la romantism la simbolism, de la curentele tradiționale la cele moderne. Printr-o manieră originală poemul reunește, într-o manieră originală, romantismul cu simbolismul, în care există însă și elemente de factură clasicistă.

Poemul *Noaptea de decembrie* începe prin descrierea spațiului liric, de creație, sugerând absența ideilor poetice, prin utilizarea simbolurilor „*pustie și albă e camera moartă*”, „*palatele sale sunt albe fantasme*”, în care poetul „*trăsnit stă de soartă*”, absența muzei fiind sugestiv exprimată prin „*nici o scânteie în ochiu-adormit*”. De la spațiul interior, în care poetul se simte izolat, se trece la imaginea exterioară a câmpiei „*pustie și albă*” și ea, ca simbol al lumii în care trăiește poetul și care-i este ostilă, deoarece „*și luna-l privește cu ochi oțelit*”.

Emirul, simbol al omului superior, care nu se mulțumește cu fericirea telurică, este motivat de eul liric printr-o serie de calități ce conturează portretul geniului. Aspirația emirului de a ajunge la Meka este atotstăpânitoare, dominatoare, o dorință nestăvilită: „*Spre Meka-l răpește credința – voința / Cetatea preasfântă îl cheamă în ea, / îi cere simțirea, îi cere ființa / îi vrea frumusețea – tot sufletu-i vrea – / Din tălpi până-n creștet îi cere ființa*”. Între viața dulce din „*rozul Bagdad*” și Meka este însă „*o pustie imensă*”, „*e-o mare aprinsă de soare*”, pe care emirul trebuie s-o străbată,

înfruntând pericolele ce-l amenință, pentru că „pradă pustiei câți oameni nu cad?”.

Emirul pornește la drum „pe-o albă cămilă,” însoțit de un mare alai alcătuit din robi înarmați, „negri-armăsari,” cămile ce poartă provizii de apă și hrană, oprindu-se „o clipă pe verdele pisc” pentru a-și privi ultima oară „orașul în roza idilă.” În același timp cu el pleacă spre Meka un drumeț cu înfățișare de cerșetor, al cărui portret este alcătuit în antiteză și relații de opoziție cu cel al emirului, sugerând trăsăturile omului obișnuit, oarecare, ce nu are idealuri superioare, ci numai scopuri omeneste: „searbăd la față / Mai slut e ca iadul, zdrențos și pocit / Hoit jalnic de bube – de drum prăfuit / Viclean la privire și searbăd la față.”

Tot în antiteză sunt și drumurile pe care apucă fiecare dintre cei doi călători. Cerșetorul pleacă „pe-un drum ce cotește”, simbol al compromisurilor pe care omul obișnuit le face în viață, „O tânără umbră, de soare-l ferește / Și drumu-ocolește mai mult – tot mai mult”. Emirul pornește să parcurgă deșertul, ca simbol al vieții în linie dreaptă, trăiește cu demnitate, fără nici un fel de ocolișuri sau șovăieli: „Și el naintează – și calea e dreaptă – / E dreaptă – tot dreaptă – dar zilele curg / Și foc e în aer, în zori, și-n amurg – / Și el naintează – dar zilele curg, în timp ce drumețul pocit, care apelează la compromisuri pentru a-și ușura existența, este ferit de greutățile și dificultățile vieții, întrucât pe drumul ocolit „o tânără umbră de soare-l ferește”.

Emirul îndură toate încercările unei existențe demne, el nu este ocrotit în drumul său de nimic, „nici urmă de ierburi, nici pomi, nici izvoare / Și el naintează sub flăcări de soare”. Calea cea dreaptă urmată de emir stă sub semnul focului „și foc e în aer” și sub semnul sângelui „în ochi o nălucă de sânge”. Culoarea dominantă în parcurgerea deșertului este roșul, ca simbol al vieții, dar și al patimii de a atinge idealul, devenit „nălucă sublimă”.

Servitorii și animalele mor pe rând, „dragi tineri, cai ageri, și mândre cămile”, proviziile se sfârșesc și ele, „și tot nu s-arată cetatea de vise”, prințul rămânând singur sub arșița nemiloasă a pustiei, sub „aeru-n flăcări, sub cerul de-oțel”.

Ajuns la apogeul călătoriei sale, emirul trăiește iluzia idealului pe care speră să-l atingă prin intrarea în sfânta cetate.

Iluzia emirului sugerează un sfârșit tragic al omului superior care-și închină întreaga existență împlinirii unui ideal absolut, el căzând victimă propriului crez care cere sacrificii și care este de neatins. Calea dreaptă pe care o urmează geniul este cea a eticii omului superior, singurul capabil de a nu se abate în viață de la drumul drept. Cu ultimele puteri, emirul îl zărește pe drumețul pocit intrând pe porțile Mekăi pământeste, în timp ce, el va transcede în Meka cerească: „Sunt Meka cerească, sunt Meka cea

mare". Finalul poeziei redă simbolul destinului omului superior supus suferinței pricinuite de incapacitatea oamenilor obișnuiți de a-i înțelege idealul ce este greu de atins: „*Murit-a emirul sub jarul pustiei*”.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Citiți poemul și comentați semnificația poetică a expozițiunii în structură.
2. Observați caracteristicile spațiului sugerat și exprimați-vă părerile.
3. Identificați versurile în care se împletesc elementele epice și cele dramatice.
4. Comentați valoarea simbolurilor și semnificația alegorică a poemului.
5. Argumentați ideea: **Noapte de decemvrie** este o operă în care se abordează soarta omului de geniu.
6. Exprimați-vă părerea despre raportul dintre omul superior și lumea comună, ilustrată în poemul *Noapte de decemvrie*.
7. Argumentați că A. Macedonski în poem exprimă ideea despre lupta pentru atingerea absolutului în chip alegorico-simbolic.
8. Identificați în text mijloacele lingvistice și stilistice prin care se obține irealul.
9. Evidențiați elementele antitezei în poem și explicați rolul ei.
10. Numiți elementele care îl plasează pe „emir” în categoria personajelor alegorice.
11. Argumentați conceptul de „artă poetică” a poemului *Noapte de decemvrie*.

EVALUARE

1. Efectuați comentariul literar al poemului *Noapte de decemvrie*, demonstrând că în poem se îmbină elementele romantice cu cele fantastice.
2. Exprimați-vă părerea printr-o sinteză cu privire la condiția creatorului reieșind din studiul operei date.
3. Realizați un eseu liber despre soarta omului superior, având ca punct de reper poemul *Noapte de decemvrie* de A. Macedonski.

CRITICII SPUN!

„Nimeni, în literatura noastră, nu a cântat cu atâta vigoare și prospețime, cu atâta fervoare instinctuală, cu atâta obstinație, adolescența virilă și teribilă, confuză de puritate, a simțurilor născânde, agitate de vântul magic al primăverii, ca acest Macedonski pe care îl stăpânește tulburător vis al plăcerii”. (*Ion Negoitescu*)

ALEXANDRU MACEDONSKI RONDELUL ROZELOR CE MOR

E vremea rozelor ce mor,
Mor în grădini, și mor și-n mine –
Ș-au fost atât de viață pline,
Și azi se sting așa ușor.

În tot, se simte un fior.
O jale e în orișicine.
E vremea rozelor ce mor –
Mor în grădini, și mor și-n mine.

Pe sub amurgu-ntristător,
Curg vâlmășaguri de suspine,
Și-n marea noapte care vine
Duiioase-și pleacă fruntea lor... –

E vremea rozelor ce mor.

UNIVERSUL OPEREI

Rondelurile macedonskiene aparțin creației de maturitate a poetului, care le-a publicat în volumul intitulat *Poema rondelurilor* abia în 1927. Volumul cuprinde cinci cicluri, fiecare având titluri semnificative: *Rondeluri pribege*, *Rondelurile celor patru vânturi*, *Rondelurile rozelor*, *Rondelurile Senei*, *Rondelurile de porțelan*.

Structura compozițională

Rondelul rozelor ce mor prin universul său de semnificații prezintă o poezie de o muzicalitate deosebită care permite punerea pe note muzicale; există o cadență, un ritm specific care fac posibilă întrepătrunderea de specii literare în acest mic poem. Pe lângă specia literară *rondel*, sugerată de tehnica poetică a autorului și-a dispunerii în strofe și rime, mai putem identifica și alte specii literare, în primul rând *romanța*. Se exprimă sentimente duiioase, de tandrețe, de dragoste, de jale chiar, dacă simbolul ales de poet, „roze”, e mai enigmatic. Rozele sunt simbolul central al textului, ducând cu gândul la un întreg univers de semnificații. Pe de o parte, ele duc cu gândul la o iubire duiioasă, tristă sau dezamăgită, pierdută. În afară de acest aspect, și tehnica versificației îndreptățește această încadrare în specia romanța: rimele masculine, alternând cu rimele feminine, cadența, ritmul, eufonia versurilor, conferită de figurile de stil sonore, de prezența armonioasă a vocalelor în întreaga poezie, de repetiția versurilor (1-7-13; 2-8), și de tehnica versului final.

Tema. La baza poemului este descrisă condiția nefericită a omului

superior într-o lume meschină, incapabilă să prețuiască, omul de geniu.

Ideea. Poemul sugerează pe de o parte, dizolvarea tandru-duioasă a sentimentului de iubire al poetului, pe de alta de moartea idealului poetic. Ideal poetic care se constituie în idealul de frumusețe, de puritate, de cunoaștere a poetului, de aspirație spre sacru, care nu se îndeplinește, într-o lume în care totul este supus devenirii, transformării, distrugerii. Chiar și cel mai pur, mai cald sentiment al poetului se curmă sub apăsarea rece a realității, a condiției sale de damnat într-o lume incapabilă să se ridice la măsura geniului său, la superioritatea sa morală și poetică.

Secvențele lirice din care este alcătuită poezia sunt trei, corespunzătoare fiecărei strofe: **prima secvență lirică** dezvăluie o emoție în sufletul poetului, sugerată, în mod exterior, de apariția anotimpului toamna, și în mod interior, de fragilizarea sentimentului său de iubire: „*E vremea rozelor ce mor, / Mor în grădini, și mor și-n mine – / Ș-au fost atât de viață pline, / Și azi se sting așa ușor.*” Poemul se înscrie foarte bine în lirica de trecere de la romantism spre simbolism, ca de altfel întreaga creație a poetului. Specific romantismului e acordul dintre natură și stările interioare ale eului poetic. Astfel, vestejirea tristă a rozelor, cu tot parfumul voluptății, cu misterul și farmecul lor, cu frumusețea lor, aduce în sufletul poetului o nostalgie, un regret, o tristețe pe care nu și-o poate stăpâni, ci se lasă în voia ei. Printr-o frumoasă metaforă personificatoare, poetul constată nostalgic că rozele „*mor în grădini și mor și-n mine*”. Senzația de funebru e cu atât mai clară, cu cât starea lor de acum este pusă în opoziție cu starea lor de odinioară, când „*au fost atât de viață pline*” și poetul încheie filosofic: „*Și azi se sting așa ușor*”.

A doua secvență lirică: „*În tot, se simte un fior. / O jale e în orișicine. / E vremea rozelor ce mor – / Mor în grădini, și mor și-n mine*”, aduce în prim-plan o senzație, o stare de natură fizică: „*În tot se simte un fior*” care ne duce cu gândul iarăși la un plan exterior, constituit din natură, din cadrul fizic, care participă la moartea rozelor, și un plan interior, conferit de fiorul, de emoția adâncă din sufletul poetului, care trăiește sentimentul înstrăinării de iubirea din sufletul său, al depărtării și morții. Poetul exprimă în mod direct, aparent că „*o jale e în orișicine*”, adică toți oamenii participă la sfărâmarea idealului de iubire din sufletul lor, și mai departe de geniu. În realitate, rozele ce mor „*mor în grădini și mor și-n mine*”.

A treia secvență lirică „*Pe sub amurgu-ntristător, / Curg vălmășaguri de suspine, / Și-n marea noapte care vine / Duioase-și pleacă fruntea lor... – // E vremea rozelor ce mor*” exprimă, ca-n lirica lui Bacovia, sentimentul de funebru care a cuprins totul, dezagregarea finală, dizolvarea în neant, extinderea, sugerată de versurile: „*Și-n marea noapte care vine / Duioase-și pleacă fruntea lor...*”. Decorul e trist, conferit de apropierea serii: „*Pe sub*

amurgu-ntristător”, în deplină consonanță cu stările de durere, de nostalgie, melancolie și tristețe ale poetului. Durerea, ca și moartea, se permanentizează, devine o certitudine, dată de repetiția în final a versului: „*E vremea rozelor ce mor*”, care implică o constatare din partea poetului, privind timpul, durata efemeră, a rozelor și-a oricărui ideal, și totodată, o stare de spirit, conferită de sentimentul vremelniceii tuturor lucrurilor pe acest pământ.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Lecturați expresiv poezia.
2. Ce impresie v-a lăsat lectura acestei poezii?
3. Ce legătură se poate stabili între imaginea trandafirilor ce se ofilesc și mor și viața omului? Argumentați-vă răspunsul cu exemple din poezie.
4. Ce simboluri puteți atribui trandafirului?
5. Remarcați în poezia lui Al. Macedonski prezența termenilor care aparțin sferei vizualului. Transcrieți cuvintele prin care poetul sugerează culoarea.
6. Identificați în structura poeziei adjectivele, substantivele și adverbele menite să imprime o atmosferă de vag, de tristețe vecină cu moartea.
7. Explicați efectul pe care îl are verbul predicativ *a muri*, evidențiind modul de repartizare a acestui termen în cele trei strofe ale poeziei.
8. Evidențiați efectul poetic al adjectivelor *întristător*, *mare* și *duios* în versurile: „*Pe sub amurgu-ntristător*”, „*Și-n marea noapte care vine, / Duioase-și pleacă fruntea lor...*”
9. Stabiliți ritmul, rima și măsura versurilor
10. Comentați repetarea versului „*E vremea rozelor ce mor*”.
11. Analizați din punct de vedere sintactic, structura propozițiilor.

EVALUARE

1. Stabiliți temele și motivele existente în poezia *Rondelul rozelor ce mor* de Al. Macedonski.
2. Comentați în câteva rânduri motto-ul lecției.
3. Memorizați poezia *Rondelul rozelor ce mor*.
4. Citiți și alte rondoale, faceți comparație cu *Rondelul rozelor ce mor*.

CRITICII SPUN!

„Macedonski aduce numeroase note și accente proprii, originale; dă o nouă și ultimă strălucire romantismului românesc; dezvăluie o mare capacitate de experimentare și asimilare creatoare a formulelor estetice postromantice; reprezintă o adevărată răspântie a literaturii române la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea” (A. Marino.)

REȚINEȚI!

Simbolismul este un curent literar care a apărut în Franța, la sfârșitul secolului al XIX-lea, ca o reacție împotriva romantismului, a parnasianismului și a naturalismului.

La noi simbolismul a apărut sub auspiciile revistei „*Literatorul*” a lui Al. Macedonski, cel care s-a evidențiat mai ales ca teoretician. Printre reprezentanții români ai simbolismului se numără: George Bacovia, Ion Minulescu, Dimitrie Anghel, Ștefan Petică, Elena Farago.

Rondelul este o poezie cu formă fixă, care începe cu un refren (de unul, două sau opt versuri), reluat parțial sau integral la mijloc și la sfârșit, având numai două rime. La sfârșitul secolului al XIX-lea rondelul devine o poezie de virtuozitate la parnasieni. Macedonski preia modelul rondelurilor de la poetul francez Maurice Rollinat și Theodore de Bauville.

Interjecția. Tipuri de interjecții. Cuvinte onomatopice. Rolul interjecțiilor în comunicare. Funcția sintactică și stilistică a interjecțiilor. Topica și punctuația

TERMINOLOGIE

- clasificarea după origine
- propriu-zise, de adresare, onomatopice
- după formă: simple, compuse
- predicative, nepredicative
- funcții sintactice

REAMINȚIȚI-VĂ!

Interjecția este o parte de vorbire neflexibilă, care exprimă: o stare sufletească (*ah!, vai!, uf!, oh!, aha-aha!*), o poruncă sau un îndemn (*hai, haide, haidem!, uite!, înainte!, liniște!*), imitarea unor sunete sau zgomote din natură – onomatopee (*buf! boc! trosc! cucurigu! miau! cirip-cirip!*), un mod de adresare (*bre, măi, adio!, noroc!, ia*).

Interjecțiile care înlocuiesc un verb se numesc predicative.
ex: *zbrrr, haț, brr, hai, hodoroc-tronc, tic-tac etc.*

Interjecțiile nepredicative nu au funcție de predicat, dar au următoarele funcții sintactice:

- **subiect:** De-abia se mai aude de departe: *cioc – cioc – cioc!*
- **nume predicativ:** E *vai* de el!

- **atribut adjectival:** *Halal!*

- **complement direct:** De câte ori auzeau *jart*, auzeau și *aoleo!*

- **complement circumstanțial de mod:**

Coțofenele s-au abatut pe vârfurile copacilor, strigându-se: *cara-cara-ca!*

Interjecții fără funcție sintactică:

a) exprimă sentimente (*ah, oh, ei, uh, hm*)

b) de adresare (*măi, bre, hei*).

Clasificarea interjecțiilor:

După sens interjecțiile pot fi:

1. Interjecții care redau stări sufletești și senzații (admirație, durere, mirare, regret, teamă): **ah! văleu, of;**

2. Interjecții care redau manifestări ale voinței sau dorinței (*îndemn, ordin, adresare, chemare*): **hai, măi, ica;**

3. Onomatopeele.

Cuvinte onomatopeice

Onomatopeile sunt cuvintele care imită:

a) sunete scoase de animale: **cotcodac, miau, ga-ga;**

b) manifestări sonore omenеști nearticulate: **ha-ha-ha, hapciu, ptiu;**

c) zgomote: **buf, pliosc, poc;**

ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

După interjecții se pune semnul exclamării sau virgula, marcând astfel intonația exclamativă. – *Măi, vină mai aproape. Hai!* vorbi gazda mea către primar. (*C.Hogaș*)

Rolul interjecțiilor în comunicare este de a exprima sentimentele celui care le folosește. **Ex:** *Au!* (sentiment de durere) *Uau!* (sentiment de mirare).

RECUNOAȘTEȚI!

1. Precizați felul interjecțiilor de mai jos. Indicați funcțiile sintactice ale interjecțiilor din ultimele două enunțuri: a) Ei, hai, nu mai fi trist! b) Măi, copile, fii cuminte. c) Ce mai tura-vura, am văzut eu... d) Păi, am uitat! e) Hai mai repede! f) Iată că s-a supărat pe noi!

EXERSAȚI!

1. Scrieți enunțurile, identificați interjecțiile și indicați stările ce le exprimă în context:

- Ah! ce mă doare piciorul.
- Ah! ce fată deșteaptă am.
- Ah! bine că ai venit.

– Ah! tare aş vrea să te văd.

2. Subliniați interjecțiile din enunțurile următoare și clasificați-le după sens și structură:

„A! zic eu, și dumnealui?”

Ah, ce cald e! Au, mă doare!

– Măi Ursane, acolo e de noi!

– Ia, ascultați, măi, zice Gerilă.

Hi căluții tatei, să ne întoarcem cât mai degrabă acasă.

Hăis și cea! Gem sub poveri/ Carele greoaie...

...au auzit deslușit glasul mamei lor chemându-i din capul miriștii: Pitpalac! Pitpalac!

Pupăza zbârr! pe-o dugheană.

Atunci domnul Popescu trosc-pleosc! două palme peste față.

Pentru Dumnezeu, de ce nu mi-ai spus?

Vai și-amar de cel sărman, că nu e nimeni să-l creadă.”

3. Subliniați interjecțiile din enunțurile următoare și stabiliți funcția lor sintactică: a) Atunci eu pleosc! una peste ochi. b) E vai de animalele pădurii! c) Bătrânul mergea păș, păș. d) Tu auzi hăi, hăi! și nu vezi pe nimeni. e) La a patra măsură, șeful striga chemarea: hăp-ha!

4. Precizați valoarea morfologică a cuvintelor subliniate:

O văd în fiecare zi. A cumpărat o bluză și două fulare. O, tare scumpe au fost! A fost o idee interesantă. O fată vine și alta pleacă. Am întâlnit-o la cinematograful. Nu -mi plac pantofii de lac. De, unii sunt cam pretențioși. De mă iubești, vino la mine.

5. Scrieți interjecțiile de la care s-au format verbele: *a bocăni, a ciocăni, a cotcodăci, a hămăi, a piui, a pleoscăi, a pocni.*

6. Din următorul șir de interjecții, subliniați interjecțiile onomatopoeice: *Măi, cip-cirip!, vai, bâzz, uf, pit-palac!*

7. Subliniați interjecțiile onomatopoeice: a) Atunci eu, zbârr! cu piatra! Mergea păș, păș... Și odată pornesc ei, teleap, teleap, teleap. (*Ion Creangă*) b) Hai cu mine! Brrr, ce frig e afară

FIXAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

❖ Subliniați interjecțiile din exemplele date. Puneți semnele de punctuație (*virgule sau semnul exclamării*) acolo unde este cazul.

a) – Ia ascultați, măi! Da de când ați pus voi stăpânire pe mine ? (*Ion Creangă*) b) – Măi Zaharie, nu mai ai tu vreo poștă de cele pe undeva? – Nu, bre, răspunse Zaharia și mai încet. (*Ion Creangă*) c) Mă uitai la dansul, la pachet și-i poruncii cu glasul năbușit: – Hai du-te! (*Emil Gârleanu*) d) – Hai că este târziu, îmi spuse mama. e) – Hai la noi! – Ia să-mi facă Nică Oșlobanu încredințarea, zise părintele Duhu. (*Ion Creangă*)

❖ Alcătuiți un dialog de 10-15 rânduri în care să folosiți următoarele interjecții: Ha-ha-ha!, na, bre, aoleo, ham-ham, zbârrrr, măi.

GEORGE BACOVIA (1881 - 1957)

George Bacovia a fost un scriitor român format la școala simbolismului literar francez. Numele său real e George Vasiliu.

Poetul s-a născut în casa comerciantului Dimitrie Vasiliu și a Zoei Vasiliu. Copilul în vârsta de doar 6 ani începe să învețe limba germană. Apoi între 1889-1890 urmează clasa întâi la un pension din Bacău. Într-o toamna rămâne închis o noapte întreaga, din neatenția paracliserului, în turnul bisericii Precista din orașul natal. Această întâmplare îi va inspira poezia *Amurg violet*, scrisă în 1899. Vădește mare talent la desen. Se dovedește foarte bun interpret la vioară și la alte instrumente din orchestra școlii, pe care o și dirijează. Se evidențiază la gimnastică. În 1899 obține premiul I pe țară la concursul „*Tinerimii române*” pentru desen artistic de pe natură.

Compune poezia *Plumb*, o va finisa totuși abia în 1902. În 1901 se înscrie în cursul superior al Liceului Ferdinand. Absolvă liceul din Bacău în 1903. Se înscrie la Facultatea de Drept din București.

Colaborează la revista *Arta* de la Iași. Se retrage de la Facultatea de Drept din București. Se stabilește în 1905 în București, împreună cu fratele său Eugen.

În 1914 se internează la sanatoriul Dr. Mărgăritescu din București. Publică în suplimentul literar al ziarului *Seara*. Trimite la tipar volumul *Plumb*. În 1915 editează la Bacău, în colaborare, revista *Orizonturi noi*. Publică poezii, proză, recenzii, sub mai multe pseudonime. Stabilește relații de prietenie cu Alexandru Macedonski.

În 1916 devine copist la Direcția învățământului secundar și superior din Ministerul Instrucțiunii. În iulie apare în librării volumul *Plumb*. În timpul războiului, în octombrie, este trimis cu arhiva direcției sale la Iași.

În 1924 apare la Râmnicu-Sărat ediția a II-a a volumului *Plumb*. Este numit suplinitor de desen și caligrafie la Școala comercială de băieți din Bacău. În 1925 devine primul director al revistei *Ateneul cultural*. În 1926

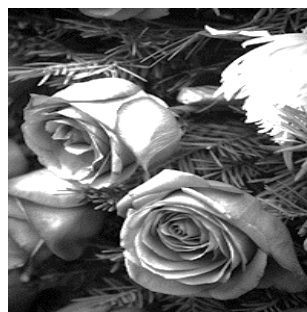
tipărește pe cont propriu la Bacău volumul *Scânteii galbene*. Îi apare și volumul *Bucăți de noapte*, editat de poeta Agatha Grigorescu. Între 1926-1928 funcționează ca profesor suplinitor de desen și caligrafie la Școala comercială de băieți din Bacău.

În 1928 se căsătorește cu Agatha Grigorescu și se stabilește la București, unde soția sa era profesoară. În 1929 retipărește volumele *Plumb* și *Scânteii galbene* sub titlul *Poezii*, la Editura *Ancora*. Din noiembrie 1930 până în octombrie 1933, locuiește în Bacău, fără serviciu. În 1931 i se naște unicul fiu, Gabriel. În 1944 apare volumul intitulat *Opere*, care reunește toate scrierile sale publicate anterior. În 1945 este numit bibliotecar la Ministerul Minelor și Petrolului. În 1956 i se publică volumul *Poezii*. Moare în ziua de 22 mai 1957 în locuința sa din București.

PLUMB

Dormeau adânc sicriile de plumb,
Și flori de plumb și funerar veștmânt –
Stam singur în cavou... și era vânt...
Și scârțâiau coroanele de plumb.

Dormea întors amorul meu de plumb
Pe flori de plumb, și-am început să-l strig –
Stam singur lângă mort... și era frig...
Și-i atârnav aripile de plumb.

UNIVERSUL OPEREI

Poezia *Plumb* a apărut în fruntea volumului de debut cu același nume, din 1916, care a trecut aproape neobservat în epocă, mai ales pentru că România se pregătea să intre în primul război mondial. Este considerată o capodoperă a creației bacoviene și o culme a simbolismului românesc.

Tema literară. În poezie se descrie condiția poetului într-o societate superficială, care nu îi înțelege aspirațiile.

În textul poeziei există un **motiv esențial**: moartea, redat prin sicriu, mort, somn, dormeau adânc, cavou, coroane, era frig, era vânt. Celelalte motive – amorul, tristețea, singurătatea, nevroza, plumbul – sunt secundare, dar ajută la reliefaarea ideii esențiale de alunecare inevitabilă spre moarte, spre neant.

Lirismul este subiectiv prin prezența mărcilor lexico-gramaticale ale eului liric (pers. I a verbului *stam*, *am început*, pers. I a adectivului posesiv *amorul meu*.)

Discursul poetic este conceput sub forma unui monolog tragic în care poetul exprimă o stare sufletească disperată, lipsită de orice speranță.

Structura. Poezia este alcatuită din 2 catrene, care corespund celor 2 planuri ale realității: *unul exterior*, alcatuit din cimitir, cavou, simboluri ale unui univers rece, ostil, care îl împinge pe poet la izolare și disperare și *unul interior*, sufletesc, sugerat de sentimentul de iubire care îi provoacă poetului disperare, nevroză, deprimare, dezolare.

Cuvântul-cheie al poeziei este *plumb*, care se repetă de șase ori (folosit obsesiv, apare de trei ori, în fiecare strofă în rima versurilor 1) și 4) la cezura versului 2) și are valoare de simbol. În exprimarea *sicriile de plumb* sugerează nemiscare, încremenire; *amorul de plumb* sugerează o senzație de rece, de insensibil; *și-i atârnav aripile de plumb* sugerează căderea, imposibilitatea zborului și a salvării.

Prima strofă definește un univers rece, străin, în care poetul trăiește sentimentul singurătății tragice. Acest spațiu închis, sufocant, apăsător în care trăiește poetul poate ilustra societatea, ca univers limitat, dar și pustiul sufletesc. *Dormeau adânc sicriile de plumb,/ Si flori de plumb si funerar veștmânt- / ... Stam singur în cavou... si era vânt/ Si scârțâiau coroanele de plumb.*

Spaima existențială este amplificată de frecvența termenilor din câmpul semantic al morții, precum și de stridența verbului *scârțâiau*.

Strofa a doua definește realitatea interioară. Poetul invocă amorul, dar acesta doarme întors cu fața spre apus, adică spre moarte. *Aripile de plumb* sugerează zborul în jos, căderea surdă și grea, din care poetul nu se mai poate înălța; căderea în moarte este inevitabilă, și nici măcar iubirea invocată cu disperare nu reprezintă o șansa de salvare: *Dormea întors amorul meu de plumb/ Pe flori de plumb, si-am început sa-l strig/ Stam singur lângă mort... si era frig.../ Si-i atârnav aripile de plumb.*

Limbajul artistic. La toate nivelurile (*lexical, fonetic, morfo-sintactic*), poetul exteriorizează ideea de alunecare spre neant.

Verbele la imperfect (*dormeau, dormea, stam*) desemnează trecutul nedeterminat, o acțiune trecută dar neterminată, în continuă desfășurare încă, așadar, permanența stării de angoasă (*teamă*.)

Repetiția conjuncției *și* amplifică atmosfera macabră (groaznică): *Și flori de plumb și funerar veștmânt - / ...și era vânt...*

La nivel **lexical**: prezența cuvintelor din câmpul lexical al morții.

La nivel **stilistic**: epitetele *adânc, întors, funerar, singur* contribuie la realizarea unei neliniști metafizice.

Mijloacele artistice de realizare cuprind, pe lângă simbol, metafore (*flori de plumb, aripi de plumb*) și personificări: „*Dormeau adânc sicriile de plumb*”

Elemente de versificație. Cele două catrene au versuri de câte zece silabe, ritmul este iambic, iar rima – îmbrățișată.

Poezia *Plumb* este o poezie simbolistă prin:

- atmosfera deprimantă;
- corespondența dintre cuvinte și elemente din lumea minerală;
- prin muzicalitatea versurilor realizate cu ajutorul cezurei;
- prin repetiția obsedantă a cuvântului-cheie;
- cromatica sugerată prin *flori, coroane, plumb*;
- folosirea simbolului și a sugestiei.

Structura poeziei este armonioasă, prima strofă se repetă în afară de versul al doilea, astfel încât versul 1 este în relație cu versul 5, 3 cu 7 și 4 cu 8.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Determinați cele două planuri ale realității (*exterior și interior*).
2. Găsiți cuvântul-cheie și comentați semnificațiile lui.
3. Care este sensul expresiei *amorul de plumb*.
4. De ce poezia este considerată un monolog?

EVALUARE

1. Efectuați câteva elemente ale aspectului prozodic.
2. Scrieți un eseu: „*G. Bacovia – reprezentantul simbolismului modern*”.

AMURG VIOLET

Amurg de toamnă violet ...

Doi plopi, în fund, apar în siluete

– Apostoli în odăjdii violete –

Orașul e tot violet.

Amurg de toamnă violet ...

Pe drum e-o lume lenesă, cochetă;

Multimea toată pare violetă,

Orașul tot e violet.

Amurg de toamnă violet ...

Din turn, pe câmp, văd voievozi cu ple

Străbunii trec în pâncuri violete,

Orașul tot e violet.

UNIVERSUL OPEREI

Poezia *Amurg violet*, de George Bacovia, a apărut mai întâi în revista *Arta* (1904), apoi a fost integrată în volumul de debut *Plumb* (1916). Poezia este dominată de cromatică, modalitate simbolistă cu profunde

sensuri în definirea stărilor interioare ale eului liric, după cum însuși Bacovia mărturisea: „În poezie m-a obsedat totdeauna un subiect de culoare. Pictura cuvintelor sau audiție colorată. Fiecărui sentiment îi corespunde o culoare”. Astfel, există un cod al interpretării culorii bacoviene, între care verdele crud, rozul și albastrul sugerează starea de nevroză, violetul – halucinația, albul – inexistența, negrul și roșul simbolizează moartea.

Tema. Poezia se înscrie în cromatica simbolismului și ilustrează prăbușirea psihică definitivă a eului liric, care n-are soluție de a ieși din această stare dezolantă, provocată de halucinații în receptarea realității înconjurătoare.

Ideea. Conținutul poeziei exprimă starea de deprimare a poetului care percepe chinuitor imagini halucinante, lucruri și situații inexistente, simțindu-se stingherit spiritual în această lume care-l apasă, în care se simte închis definitiv, fără a avea vreo soluție de evadare.

Începutul reia titlul ce simbolizează „amurgul” spiritual, starea psihică năucitoare, fiind accentuată de simbolul „toamnă”, care sugerează declinul vital al eului liric: *Amurg de toamnă violet...* Punctele de suspensie sugerează o stare de monotonie, spleen, plictis existențial de care este cuprins eul liric.

Poezia este alcătuită din trei catrene, dominate de culoarea „violet”, ce simbolizează o lume bizară, halucinantă, pe care eul liric nu o înțelege, cu care nu se potrivește, care-l deprimă.

În **prima strofă** imaginile vizuale himerice ale plopilor care par „Apostoli în odăjdii violete” sugerează ideea deprimantă că și preoții, ca simbol al divinității, sunt himerici, ultimul vers anulând orice posibilitate de a ieși din starea copleșitoare a nălucirilor.

Strofa a doua accentuează starea de ireal prin versurile-cheie devenite laitmotiv: „Amurg de toamnă violet” și „Orașul tot e violet”. Eul liric percepe lumea într-o lentitudine (apatie, lipsă de energie) „cochetă”, ipostază bizară și la fel de anormală prin imaginea mulțimii violete, simbolizând o extensie dezolantă și degradantă a teluricului.

Ultima strofă reflectă lirismul subiectiv și exprimă atitudinea superioară a eului liric, în ipostaza artistului aflat în turnul de fildeș al creației, care sesizează în mod direct, „văd”, imagini halucinante ale trecutului: „voievozi cu plete; / Străbunii trec în pâlcuri violete”. Imaginea poate fi apocaliptică prin faptul că se anulează reflectarea istorică a rădăcinilor strămoșești, ilustrând o lume iluzorie, ireală.

Versurile-cheie se manifestă ca elemente de reper și accentuează obsesiv delirul chinuitor și deprimant al artistului. De altfel, dacă se înlătură aceste versuri din fiecare strofă, rămân în toată poezia trei

distihuri ce intră în zona banalului, pierzându-se fascinația halucinantă a imaginilor simbolistice: „Doi plopi, în fund, apar în siluete: / - Apostoli în odăjdii violete – // [...] Pe drum e-o lume leneșă, cochetă; / Mulțimea toată pare violetă. // [...] Din turn, pe câmp, văd voievozi cu plete; / Străbunii trec în pâlcuri violete”.

Prozodia

Ritmul iambic, măsura versurilor de 8-11 silabe și rima îmbrățișată asigură o structură simetrică și o organizare riguroasă acestei creații lirice.

Limbajul artistic

În primele două strofe se manifestă lirismul obiectiv, eul liric pare detașat de imaginile halucinante, pe care le descrie cu ambiguitate, pe când în ultima strofă lirismul subiectiv este concretizat de verbul la persoana I singular „văd”, deși reprezentările vizuale sunt receptate cu superioritate, „din turn”.

Simbolul cromatic „violet” este așezat ca rimă în trei versuri în fiecare strofă, ceea ce sugerează obsesia coplesitoare a lumii halucinante, a realității „maltratate” în care eul liric se singularizează. Metafora „Apostoli în odăjdii violete” creează o imagine vizuală ireală, ce-și are drept corespondent în natură „doi plopi”. Reprezentarea lumii iluzorii este simbolizată printr-un epitet dublu: „lume leneșă, cochetă”.

RECEPTARE ȘI SEMNIFICAȚIE

1. Explicați de ce poezia conține nuanță cromatică?
2. Selectați câteva imagini vizuale.
3. Găsiți elementele simbolismului.
4. Ce simbolizează titlul poeziei? Care este laitmotivul operei?
5. Identificați rima, ritmul și măsura

EVALUARE

Realizați în patru-cinci alineate sensul versurilor: „Din turn, pe câmp, văd voievozi cu plete;/ Străbunii trec în pâlcuri violete...”

CRITICII SPUN!

George Bacovia reprezintă punctul cel mai înalt al simbolismului românesc, situându-se totodată, prin valoare, mai presus de simbolism și de orice curent literar, în universalitate. Influența lui asupra poeziei secolului XX rămâne o pagină nescrisă a istoriei noastre literare. Ea e extraordinară, dar implică un paradox: poetul cu cel mai adânc ecou asupra poeziei române moderne este, izolat în strania lui frumusețe, inimitabil. (*Nicolae Manolescu*)

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	3
Actualizarea noțiunilor de fonetică.....	5
Silaba. Despărțirea cuvintelor în silabe.....	7
Titu Maiorescu.....	12
<i>Junimea</i> și revista <i>Convorbiri literare</i>	14
Revista <i>Convorbiri literare</i>	15
Lexicul. Structura vocabularului.....	20
Imaginea artistică. Categoriile semantice.....	26
Pleonasmul. Tautologia. Argoul și jargonul.....	35
Îmbogățirea vocabularului. Căi interne.....	43
Mihai Eminescu	50
<i>Epigonii</i>	52
<i>Scrisoarea I</i>	59
<i>Glossă</i>	69
Clasificarea părților de vorbire.....	76
Barbu Ștefănescu Delavrancea.....	79
<i>Apus de soare</i>	80
Cazurile substantivelor.....	92
Articolul. Tipurile de articole.....	95
<i>Ion Creangă</i>	98
<i>Amintiri din copilărie</i>	100
<i>Poveatea Harap Alb</i>	108
Adjectivul. Acordul adjectivului cu substantivul.....	115
Adjectivul. Gradele de comparație.....	119
Ion Luca Caragiale.....	122
<i>O noapte furtunoasă</i>	123
Pronumele. Clasificarea pronumelor.....	135
Alte categorii de pronume.....	139
<i>Mihail Sadoveanu</i>	143
<i>Frații Jderi</i>	145
Numeralul. Categoriile de numere.....	156
Mihai Eminescu. <i>Dorința</i>	159
Mihai Eminescu. <i>Floare albastră</i>	163
Mihai Eminescu. <i>Sara pe deal</i>	166
<i>Atât de fragedă</i>	169
Verbul – nucleul comunicării.....	172
George Coșbuc.....	174
<i>Poetul</i>	175
<i>Numai una!</i>	177

Verbul. Diatezele verbului.....	180
Timpurile verbului. Persoana și numărul verbelor.....	181
Simion Gociu.....	185
<i>Tainul poetului</i>	185
Adverbul. Felurile adverbului.....	187
Mihai Eminescu. <i>Luceafărul</i>	191
Prepoziția. Clasificarea prepozițiilor.....	201
Mihai Eminescu. <i>Sărmanul Dionis</i>	204
Conjunția. Tipuri de conjuncții.....	211
Octavian Goga.....	215
<i>Rugăciune</i>	216
Alexandru Macedonski.....	219
<i>Noapte de decembrie</i>	220
<i>Rondelul rozelor ce mor</i>	226
Interjecția. Tipuri de interjecții.....	229
George Bacovia.....	232
<i>Plumb</i>	233
<i>Amurg violet</i>	235

Навчальне видання

**Говорнян Лілія
Доголіч Лариса
Сандулова Лілія**

РУМУНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА (інтегрований курс, рівень стандарту)

Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти
з навчанням румунською мовою

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Румунською мовою

Редактор *Л.С. Пушкарьова*
Коректор *І.В. Іоніцой*

В оформленні підручника на сторінках 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 42, 43, 46, 47, 48, 50, 51, 53, 54, 55, 59, 62, 69, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 84, 85, 91, 93, 95, 97, 99, 97, 98, 99, 101, 102, 108, 109, 111, 117, 118, 119, 122, 121, 124, 126, 127, 129, 136, 138, 141, 143, 145, 148, 151, 156, 159, 160, 163, 166, 167, 169, 173, 174, 177, 178, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 196, 197, 201, 203, 204, 213, 214, 215, 216, 219, 220, 221, 222, 226, 232, 233, 235 використано фотографії з колекцій вільних зображень електронних ресурсів.

Формат 70x100¹/16.

Ум. друк. арк. 19,44. Обл.-вид. арк. 17,5

Тираж 1284 пр. Зам. № 72п.

Державне підприємство
«Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ»
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4826 від 31.12.2014

www.svit.gov.ua

e-mail: office@svit.gov.ua

svit_vydav@ukr.net

Друк ТДВ «Патент»

88006 м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4078 від 31.05.2011

REȚINEȚI!

CURRENT LITERAR se numește o mișcare literară de o anumită amploare care reunește un număr de scriitori în baza unui program estetic și a unor înclinații relativ comune și constituie o rezultantă generală a tendințelor unei anumite epoci.

GENUL EPIC apare caracterizat prin comunicare indirectă realizată prin intermediul unor personaje. Aici se mediază narațiunea, se folosește, de regulă, timpul trecut. Specii: epopee, basm, poem, schiță, roman, povestire, roman, nuvelă, baladă.

GENUL LIRIC: comunicare directă (eul care se autorefectă); uneori sunt prezenți indici de narațiune, timpul prezent e caracteristic. Specii: odă, satiră, idilă, meditație, imn, pastel, elegie, poezia cu formă fixă.

GENUL DRAMATIC: comunicarea se realizează prin intermediul dialogului, care are rolul de a prezenta conflictual evenimentele prin ceea ce spun și prin ceea ce fac. Specii: comedie, dramă, tragedie, melodramă.

TROPUL este un procedeu stilistic prin care se modifică înțelesul propriu al unui cuvânt sau se asociază cuvintele în așa fel, ca sensurile vechi să se îmbogățescă, pentru a da mai multă forță imaginii sau expunerii prezentate.

REALISMUL este un curent literar care se manifestă în secolul XIX și are drept centru de iradiere Franța. Mișcare, curent, atitudine în creația sau teoria literară și artistică având ca principiu de bază reflectarea realității în datele ei esențiale, obiective, caracteristice.

GLOSSA – poezie cu formă fixă, cu un conținut filozofic, în care fiecare vers din prima strofă este comentat în câte o strofă ulterioară, aceasta încheindu-se cu versul respectiv. Ultima strofă reia prima strofă în ordine inversă.

ROMANTISMUL este tendința către complexitate, fantezie creatoare, exacerbarea eului poetic, recomandă folosirea celor mai particulare însușiri și manifestări.

NATURALISMUL este o ramură a realismului, o mișcare literară proeminentă la sfârșitul secolului XIX în Franța și în restul Europei.

SIMBOLISMUL a fost o mișcare artistică și literară de la sfârșitul secolului al XIX-lea, potrivit căreia valoarea fiecărui obiect și fenomen din lumea înconjurătoare poate fi exprimată și descifrată cu ajutorul simbolurilor.